

Serie nouă, Anul XXIV
Nr. 277-278-279
ianuarie-februarie-martie, 2021

REVISTĂ DE CULTURĂ
Editată de Consiliul Județean Alba,
Primăria și Consiliul Local al Municipiului Alba Iulia,
Biblioteca Județeană „Lucian Blaga” Alba
Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

DISCOBOLUL

DIRECTOR DE ONOARE: ION POP

Din acest număr:

Vasile Igna: *Poeme*

Petru Cimpoșu: *fragment de roman*

Gheorghe Grigurcu: *Jurnal*

Al. Cistelecan: *Fete pierdute*

Aurel Pantea: *Eseu*

Cronici de Ion Pop, Nicolae Oprea, Iulian Boldea

Ovidiu Pecican, Ion Buzăși, Mircea Popa, Titu Popescu,

Elisabeta Bogățan, Monica Grosu, Sonia Elvireanu

Cornel Nistea, *Confesiuni*

Piața cărților de Mircea Stâncel

Ancheta revistei

de Dumitru Augustin Doman și Mihai Barbu

DISCOBOLUL

REVISTĂ DE CULTURĂ

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Înființată în anul 1990
Alba Iulia

Serie nouă, Anul XXIV
Nr. 277-278-279
ianuarie-februarie-martie
2021

Redacția:

Redactor-șef: Aurel PANTEA,
Redactori: Ion BUZAȘI, Ioana CISTELECAN, Paul NANU
Cornel NIȘTEA, Mircea STÂNCEL,
Adriana TEODORESCU
Culegere computerizată: Petronela PAȘCA

Redacția:

Str. București, Nr. 2A
Alba Iulia
Telefon: 0258-813803
www.usr-alba.ro
E-mail:

revistadiscobolul@gmail.com
aurelpantea2000@yahoo.fr
cornelnistea@yahoo.com
stancelmircea@yahoo.fr

REDACTORI FONDATORI:

Aurel PANTEA
Eugen CURTA
Cornel NIȘTEA
Mircea STÂNCEL
Nicolae DRĂGAN
Emil SCRIECIU
Iacob MĂRZA

Administrația:

Biblioteca Județeană „Lucian Blaga” Alba
Str. Trandafirilor nr. 22, Alba Iulia

Responsabil de număr: Mircea STÂNCEL

Coperta: Ana PANTEA

Lucrări de Ana Maria ARICIU

ISSN: 1453-8881

Notă: Întreaga răspundere revine autorilor, în cazul nerespectării legislației drepturilor de autor, precum și în exprimarea opiniilor, ideilor și atitudinilor lor, publicate în articolele din acest număr.

C U P R I N S:

POEZIA

Vasile IGNA/7

CĂRȚI, CRONICI, AUTORI

Ion POP, Încă o lectură a „paginilor bizare” /12

Nicolae OPREA, Confruntarea poetului cu Timpul/18

Iulian BOLDEA, Eseul ca fascinație și provocare/23

Ovidiu PECICAN, Orizont orizontal, orizont vertical .../29

JURNAL

Gheorghe GRIGURCU, „Gustul de falsitate a vieții”/35

FETE PIERDUTE

Al. CISTELECAN, *Feerii cu drame*/43

CRONICI DE ÎNTÎMPINARE

Elisabeta BOGĂȚAN, Cornel Nistea și realismul magic /46

Monica GROSU, O întâlnire misterioasă pe Strada Hazard/53

Sonia ELVIREANU, Epopeea unei vieți/56

Ioana CISTELECAN, Poemul labirintic/60

Diana CÂMPAN, Un odiseu rustic sau despre/63

Lucian SCURTU, „Glorioasa doctrină a liniștii”/71

NOTE ÎN PANDEMIE

Cornel NISTEA, Evadare din pandemie/75

ROMAN

Petru CIMPOEȘU, Frica de viață/ 80

ESEU

Aurel PANTEA, Subiectivitatea și celălalt.../94

POEME

Rita CHIRIAN/ 103

Nicolae CREPCIA/115

STRIGĂTURI

Ion GHEORGHE/118

OPERE ȘI TITLURI

Horia GÂRBEA/121

TEME LA ALEGERE

Mircea BÂRSILĂ, Poezia lui Eugen Suciu/125

Mircea POPA, Epistolarul Mircea Zăciu - Ion Pop/159

Titu POPESCU, Teoreticianul Wolf von Aichelburg/154

Ion NEAGOȘ, Piatra stelară din piept/157

PIAȚA CĂRȚILOR

Mircea STÂNCEL /170

CONFESIUNI

Cornel NISTEA, Rugăciunea.../181

PROZĂ

Paul TUMANIAN, Lanterne/190

Leon-Iosif GRAPINI, Ranița cu bucluc/195

Nicoleta BĂRBAT, Doi/201

ANCHETA REVISTEI/208

SECVENȚE

Simona-Grazia DIMA, Noi și cei vechi/227

POEME

Viorel BUCUR/236

Elina ADAM/240

Dragoș NICULESCU/247

Nicolae NISTOR/249

Mihaela AIONESEI/251

Irina Lucia MIHALCA/254

Mihaela STROE/258

Camelia ARDELEAN/259

Simion Felix MARȚIAN/260

PORTRETE

Mircea POPA, Aurel Sasu - un Cordovan literar/262

COMEMORĂRI

Ion BUZAȘI, Alexis, fiul lui Macedonski.../283

DIALOGI THEOLOGIAE

George REMETE, Iisus Hristos și ateilor/293

TRADUTTORE/ TRADITORE

Poeme de Marie FAIVRE/ 305

Poeme de Siham ISSAMI/293

ARCHAEOLOGICA

Vasile MOGA, Signum originis/311

VARIA / 314

Vasile IGNA

Doar crochiu

În prima și a doua noapte
 vei vorbi în somn
 vei zgâria pe perete numărul șapte
 până ce, spre dimineță, va veni un Domn
 cu masca ridicată pe jumătate
 și te va ademini cu giuvaere de multe carate
 apoi cu vorbe, unele cam bolunde,
 și-ți va povesti că viața ta se ascunde
 în pădurea de pe pieptul său de nălucă
 ori în condeiul lui din coajă de nucă
 verde însă foarte amară
 asemenea cernelii dintr-o călimară
 ajunsă doar o singură dată
 în ocnita ta de vergură îndoliată.
 Și pe tăblița lui cu solzi de hârtie
 pe care lumea mai învață să scrie.

Până la urmă

Până la urmă iar se face dimineță
 și ziua crește ca un mușuroi de lut
 de poala lumii oarbă se agață
 și vede-n zare ce n-a mai văzut

Nici foșnetul privirii nu mai e același
 mărgeanul i se poticnește-n țârm pustiu
 doar norul împrumută soarelui umbre lași
 pe care noaptea și-o asumă mai târziu

Și-o vinde vântului să-i fie soț și mire
 miresei voal, copiilor fârtat la joc
 e tot mai scurtă vremea și subțire
 și veacul tot e-un colț de iarmaroc.

Camuflaj

Amiaza stă să fiarbă sub troiță - așteaptă seara
din țarcuri urcă fumul și se coboară scara
de funigei zănatnici cu fir ca de paing
ce-n asfințit așteaptă și-al verii car împing

Motani cu ochi de sticlă și gheară de oțel
torc firele de iarbă, ghimpăr și troșcoțel
fac funii din amurgul ce spânzură livid
încuie ușa verii și-a toamnei uși deschid

Un vier pitic, o găscă, un iepure de casă
se-ndeașă unu-n altul, se ceartă, nu se lasă
mânați în șir ca oaia, și se strecoară-afară
din curte, unde-i ziuă și dintr-odată seară

Până ce sus, în nouri, un glas deschide poarta
cum ar deschide Zeul în fața vieții soarta
și-acoperă cu-o pânză de vis demult țesută
și fața vremii moartă, și cea abia născută.

Piatră

Apa se uită la apă.
Cum curge se uită, cum crapă
cum undele ei se întunecă
apoi luminează, alunecă
din fluviu în mare, pornește
și intră în gură de pește.
Deasupra o piatră rotundă
plutește absentă pe undă
se-ntoarce pe spate, străluce
precum stirigoii năluce
plutește-nainte și tace
vorbește cu sine și face
din undă vârtej, până când

curg picuri de cremene-n gând.
Dar cine să-audă cum latră
cu voce de gnom idolatră
pustiul în mijloc de piatră
în inima ei translucidă
și-n aripa ei de aspidă
ce zboară în cerc și înțepă
a somnului turbure pleoapă?
O piatră, un cub de mărgean
plutește și azi, ca mai an.
Din veac a rămas o secundă
din piatră frântura de undă.

Tipar

Acum lumina cade dintr-o parte.
Din cealaltă se prelinge smoala
Spre sita tot mai rară ce împarte
În dreapta harul, mai spre stânga boala

Înspre apus, năluci cu fălci de fum
Smulg răsăritului un scurt răgaz
Îl răsădesc alătura de drum
Unde așteaptă Craiul de atlaz

Al unui fără de hotar ținut
Cu sori de neguri și planeteți de lut.
Și toate sunt aieva lor, și tac.
Numără zilele în gând, sau se prefac?

Desemn

E istovit.
Își trage un picior
spoi pe celălalt
cincizeci pe unul
treizeci pe altul.

O tânără se oprește înaintea lui
și-l îndeamnă să nu se grăbească.
Nu te grăbi, spune.
Nu mă grăbesc, îi răspunde.
Învăț să merg, zice.
Ar trebui să știi, zice.
Îmi voi lua un învățător, zice,
Învățătorii știu totul, zice.
E istovit.
În mijlocul drumului
e drumul.

Horoscop

Nu te uita la cel ce poartă
stihul scris pe un colț de pancartă.
Așteaptă
poate mai întârzie boarea
pe care o risipește floarea
crescută în pripă
sub a liliacului de beznă aripă.
Și încearcă să nu te supui
Nici Lui Nici Lui și Nici Lui.
Acolo cuvântul n-are răbdare
silabele se rostogolesc în uitare
se fac subțiri ca luciul gheții
pe care lunecă spre amiază
cel ce încă treaz mai visează.
Îngăduie, totuși, dimineții
să se oglindească pe sine
să nu-și acopere ochii de rușine
și urechile să nu le astupe
de prea multă obidă
cu ceară din fagur de-aspidă.
Și spre înserare
adaugă două rime mai rare
ce nu spun nimic dar încearcă să are

țarina cu mărăcini și trifoi.
Și nu te uita înapoi.
Nici înainte. Nu e cuminte:
unul se naște, celălalt trage să moară.
Iar tu poți deveni o piatră de moară
ori o coasă cu tăiș oarecare
ce nu se-ascute decât pe răcoare.
Când cade rouă în Grădină.
Puțină. Din ce în ce mai puțină.

Ion POP

Încă o lectură a „paginilor bizare”

Puțini scriitori dintre cei priviți în vremea lor cu mefistență, ca niște autori marginali, interesați cel mult prin insolit și bizarerie, au avut un atât de bogat destin postum ca Urmuz, pseudonimul dat de Arghezi grefierului Demetru Demetrescu-Buzău (1883-1923), magistrat, grefier, în ultimii săi ani, la Înalta Curte de Casație din București. Deși s-a apropiat comprehensiv de ale sale „pagini bizare”, un critic de anvergura lui G. Călinescu, nu i-a acordat atenția meritată, cum n-a luat în seamă nici avangarda românească în ansamblul ei, calificată încă de E. Lovinescu drept „extremistă” și foarte discutabilă ca valoare estetică. Autorul „paginilor bizare” a fost totuși citit cu destulă atenție în 1930 de un alt „grefier”, de data asta „în curtea unei magistraturi” literare, Perpessicius, și de confratele său Lucian Boz, apoi de stilisticianul Tudor Vianu în *Arta prozatorilor români* (1932). Însă spiritul îndrăzneț-novator al timidului și complexatului funcționar a fost surprins și valorificat cu elogii, cum era și de așteptat, abia în mediul avangardist al acelor ani, când Sașa Pană i-a editat cele opt proze scurte, iar Geo Bogza, Ilarie Voronca, Gheorghe Dinu-Roll și alții câțiva i-au evocat patetic figura, emblematică pentru ei, de nonconformist. Alături de Bogza, poetul de la „Unu” n-a insistat la timp în cercetarea „lăzii cu manuscrise” și partituri muzicale rămase de la scriitorul care se sinucisese în urmă cu șapte ani, - și s-au pierdut de atunci documente prețioase, printre care surprinzătoarele „însemnări” aforistice păstrate doar fragmentar. Va fi fost interesant și compozitorul cu vastă cultură muzicală, autor de sonate și exerciții simfonice, poate un Erik Satie român, căruia i-au supraviețuit doar câteva note pe o bucată de portativ, ca pentru a fi solidar și în muzică, cu modesta moștenire lăsată de prozator. Urma să-l elogieze și traducă în franceză neoavangardistul

Eugène Ionesco, care-l va situa pe înalta poziție de precursor al revoltei literare universale...

După instalarea regimului comunist, care a eliminat avangarda din sfera interesului critic, ca mișcare burgheză decadentă la a fârșitul anilor '40, recuperarea ciudatului prozator s-a făcut cum se știe, destul de anevoios, prin Adrian Marino, Ovid. S. Crohmălniceanu, Matei Călinescu, prefațatorul antologiei avangardiste a lui Sașa Pană din 1969, și - în același an - prin culegerea de eseuri pe care am publicat-o sub titlul *Avangardismul poetic românesc*, unde „precursorul” Urmuz ocupa un loc de frunte. Momentul de vârf al receptării restrânsei opere urmuziene a fost, cum iarăși se știe, apariția în 1970 al monografiei *Urmuz* a lui Nicolae Balotă, studiu de subtilă și larg înțelegătoare cuprindere, cu judecăți critice memorabile, foarte productive pentru exegeza ulterioară. Autorul ei a argumentat convingător că, în ciuda exiguității operei urmuziene, avem de-a face cu un scriitor dintre cei mai însemnați ai începutului de secol XX românesc, cu vecinătăți exemplare precum a lui Kafka, autorul *Metamorfozei*, și a altor predecesori menționați deja de militanții avangardiști, ca Alfred Jarry, cu al său *Ubu rege*. Părerea abrupt enunțată de un critic de talia lui Al. George, după care Urmuz ar fi un scriitor fără operă, a fost contrazisă apoi de numeroase lecturi de după 1970, în care puținul paginilor se dovedea a fi multul viziunii, concentrat al unui întreg univers uman și literar, cu confirmări în variantele mai noi ale literaturii absurdului precum în teatrul ionescian ori al lui Samuel Beckett. O carte întregă a putut rezuma și comenta, în anul 2014, sub semnătura lui Constantin Cubleșan, rafturi de critică ”urmuzistă”, întrecând de zeci de ori volumul operei propriu-zise, dovadă a valorii exemplare a acestui scriitor doar în aparență „minor”.

Un demers critic de ultimă oră ne parvine din Argeș, prin cartea semnată de profesorul piteștean cu studii filologice ieșene, Lucian Costache, *Urmuz sau Despre paradox*, (Editura Zodia Fecioarei, două volume, Pitești, 2020), autor care s-a exersat până acum și în versuri, proză, eseistică răzleață. Prefațată generos-încurajator de academici-

anul Gheorghe Păun (matematician de prestigiu dar și literat, care conduce revista de cultură *Curtea de la Argeș* și e un susținător activ al memoriei prozatorului născut în acest oraș), autorul face incursiuni pe diverse paliere ale vieții și operei lui Urmuz. Sintetizează, mai întâi datele biografice aduse oarecum la zi de un alt cadru didactic argeșean, Nicolae Cârstea, reproduce apoi volumul de *Pagini bizare* alcătuit de Șașa Pană (preluând și unele greșeli de lecțiune ale acestuia, căci trece cu vederea ediția de *Schițe și nuvele aproape... futuriste*, tipărită de două ori la Tracus Arte, între 2012-2017, unde textele originale sunt restabilite pe baza manuscriselor, cu variantele lor, și colaționate cu „caietul roșu”, redactare finală a prozatorului, păstrat în Biblioteca Academiei Române). Glosele lui Eugen Negrici, de la care se preia formula „parodie a parodiei”, ca și „paradoxul” studiat la Urmuz de Solomon Marcus, trecut în titlul volumului, sunt puncte de plecare pentru comentariile ce vor urma, alimentate substanțial de bibliografie critică inventariată atent de amintita carte a lui C. Cubleșan.

Intenția mărturisită a noului cititor este să dea „mai multă atenție aspectelor legate de sufletul (psihicul personajelor), determinărilor de adâncime, dar și unor aspecte particulare privind mediul social și familial, cadrului ‚in-tim’ al dezvoltărilor psihice în act, în proces: agresivitatea, furia personajelor, mecanismelor interioare ale structurării și construcției personajelor”. Acestor laturi ale psihicului personajelor urmuziene li se și acordă o atenție specială, cu recurs abundent la autorități în materie de psihologie și psihanaliză, de la Freud, Jung, Adler, Ferenczi, la V. Dem. Zamfirescu, în efortul de a pune în lumină obsesiile agresive, refulările, impulsurile și izbucnirile eliberatoare ale forțelor interioare latente, mascate la suprafața vizibilă a trăirilor. Utile în context, asemenea ample considerații nu sunt puse totuși în mod conștient în relație cu concretul „paginilor bizare”, apărând uneori ca adaosuri din afară, la o anume distanță de universul „uman” urmuzian. De aceea, glosatorul simte frecvent nevoia revenirilor la textul concret după numeroase ocoluri și divagații, care

merg adesea foarte departe cu trimiterile la nume și formule prestigioase, de la Schopenhauer a „cenzura transcendentă” a lui Blaga, la „personalitățile accentuate” ale lui Karl Leonhard etc. etc. Acumularea de date - gesturi, fapte, trăsături caracteriale, obiecte cu valoare simbolică, date comportamentale, alimentație etc. este bine-venită, doar că acestea apar oarecum dispersate, împrăștiate de la o secvență a comentariului critic la alta, într-o articulare aproximativă, destul de deficitară. De aici, o anumită senzație de redundanță, durabilă pe parcursul lecturii. Chiar formula inspirată a lui Eugen Negrici de „parodiere a parodiei”, nu e explicată suficient și, mai ales, ar fi cerut o aplicație imediată în analiza textuală. La fel, și „paradoxul” lui Solomon Marcus, abandonat destul de repede pentru a trece la comentarii de ordin general, privind alte aspecte ale operei. Lecturile din psihanaliză ale autorului sunt consistente, dar și aici profesorul Lucian Costache extinde nemăsurat referințele, lăsând impresia de exces „documentar” disproporționat față de obiectivul urmărit de analiza propriu-zisă, întins pe foarte mari suprafețe de timp cultural, de la mitologie la simblistica biblică, ezoterism, cultism, etc., etc. Senzația de „suprainterpretare” e difuză pe tot parcursul celor două volume masive consacrate „paginilor bizare”, căci extremelor concentrări expresive ale lui Urmuz li se aplică o acumulare de comentarii care s-ar fi potrivit mai degrabă unor romane psihologice fluviu... E drept că N. Manolescu, de exemplu, a făcut apropierea îndrăzneată între Urmuz și Hortensia Papadat-Bengescu, dar ea rămâne totuși de citit cu filtrele necesare... „Paginile bizare” concentrează la extrem, până aproape de abstractizarea „constructivistă”, fizionomii, comportamente, elemente de portretizare caracterologică etc., dar nu detaliază psihologii cu descinderi abisale, ci le înscrie în efigie și embleme, procedând, cu o insistență „brâncușiană” la cizelarea câtorva modele schematizate expresiv, desigur, cum observă și argeșeanul nostru, și tot d-sa notează, pertinent, undeva, că „Urmuz scurtcircuitează elementele comunicării”- dar ele își păstrează nota de convenționalitate și „clișeu” atacate de un spirit sub-

versiv, parodic, și ludic. Riscul de a atribui fanțoșelor-marionete urmuziene mari aspirații idealiste, frământări sufletești majore, e mare și contravine, în fond, chiar intențiilor scriitorului. Până și în *Fuchsiada*, scriere intim legată de biografia și experiențele sale de viață și cultură, asemenea aspirații cad sub pecetea (auto)parodiei și intră sub incidența viziunii acelei „încâlceli” universale din însemnările cunoscute, în care intră în joc și achivocul lingvistic caracteristic. Pe scurt, e periculos să se piardă din vedere maxima, permanenta relativizare ironic-parodică (recunoscută, totuși, din loc în loc) a ziselor mari aspirații, frământări erotice, preocupărilor de ordin familial, social, ale personajelor urmuziene, - și unele pagini din cele două volume par a confunda uneori planurile, fără distincțiile necesare dintre planul „realist” al prozelor și reversul lor mult relativizat prin ironie și detașarea lucidă față de convențiile și automatismele de tot felul surprinse de prozator, cu comicul rezultând din mecanicul placat pe viu, după definiția begsoniană. Nu e de uitat că Urmuz lucrează cu „obiecte de limbaj”, conturează și „făpturi” de aceeași natură, ambiguizând la maximum raportul dintre „real”, „imaginar” și expresia lor *literală*. Automatismul „personajului” hibrid-mecanomorf e dublat și aici de automatismul asociativ, de jocul *verbal*, ce subminează desenul „realist” al „personajelor”, iar concretul material al „obiectelor” e mult relativizat în acest context, sugerând, cum s-a tot spus, o comedie a limbajului și a literaturii cu majusculă.

Întreprinderea de lectură a d-lui Lucian Costache încearcă, și reușește parțial, să inventarieze în detaliu datele imaginarului și trăsăturile specifice scriiturii lui Urmuz, însă unele din aceste aglomerări de elemente nu sunt prelucrate unitar, chiar în interiorul secvențelor menite unei interpretări mai atente, se alunecă repede e în asociații laterale, se sare de la o temă la alta, nu se evită prea narele număr de reluări, repetiții, aproximări ale acelorași observații, încât cititorul rămâne derutat până la amețeală în hățișul de informații anexe, de descifrări de sensuri adesea fanteziste, provocate de pasiunea neînfrânată a acu-

mulării referințelor culturale și a asocierilor ivite hazardat în calea lecturii. E greu de înțeles, apoi, de ce autorul reia rezumatele lecturilor din bibliografia critică făcute, mai ales pe baza cărții lui C. Cubleşan, în primul volum al cărții, cu noi înșiruirii ale titlurilor bibliografice, nu foarte atent ordonate cronologic. Un exemplu profitabil pentru disciplina lecturii ar fi putut să fie chiar sistematizarea tematică a studiului din 1970 al lui N. Balotă. Noul cititor vrea să îmbogățească, însă, trimiterele la universul ficțional și scriptural urmuzian, lucru util, desigur, dar care, prin disproporție și lipsă de închezare, nu duce interpretarea mult mai departe. Spre finalul primului volum ni se propune și o lectură a fabulei *Cronicari*, încurajată mai ales de asociaționismul flamboaiant propus de „Anagaia”, Ana Olos, dar sunt foarte multe interpretări forțate, începând cu amestecul de „cronicari” istorici cu cei, de inspirație caragialeană, propuse de necitate lecturi precedente, - reporterii mai apropiați de vremea noastră. Am recurs și eu la un asemenea joc, încercând descoperirea unei „logici” sui generis, textualiste, într-o lectură din 1989, continuând sugestii al poetului Aurel Rău, și m-ar fi interesat o confruntare cu noua abordare. Însă acest text, recunoscut ca exercițiu ludic, n-a fost reținut în bibliografia lucrării argeșene. Poate, cu altă ocazie...

La sfârșitul lecturii asidue, avântate cu asupra de măsură, a profesorului Lucian Costache, rămânem, fără îndoială mai „informați” asupra universului evenimential și caracterologic al prozelor lui Urmuz, se înmulțesc chiar supraabundent și referințele culturale trezite de lectura detaliată din aceste două volume, dar poate că o ediție revăzută... (auto)critic va putea concentra ceea ce acum e evident excesiv și despletit în glosele însuflețitului cercetător, pentru a ajunge la o imagine mai clară a universului imaginar și a modului atât de particular de a scrie al Greșierului.

Nicolae OPREA

Confruntarea poetului cu Timpul

Prima culegere poetică a lui Aurel Pantea, *Casa cu retori*, a apărut la începutul deceniului literar care prilejuiește nașterea spontană a generației optzeciste. Nu s-a grăbit defel în plan editorial, consacrandu-se ca adept al elaborării unor cicluri omogene, integrate într-un proiect de durată cu tematică originală, în contrasens cu poezia congenerilor. Ajuns la apogeul creației – în deceniul al doilea al mileniului trei –, a publicat în acești ani doar câteva antologii: *Recviem pentru tăceri și nimiciri* (2013); *În urmă se sting toate luminile* (2014). Și finalmente integrala *Opera poetică* din 2016, care anticipează câștigarea Premiului Național *Eminescu* din 2018 (pentru anul 2017). Poetul laureat revine în dinamica editorială după exact patru decenii de creație intensă (fie și cu frecvență redusă), cu *Execuții* (Ed. Cartea Românească, București, 2020, Prefață de Gheorghe Grigurcu), un volum în care reia și aprofundează temele și leitmotivele creației sale din unghiuri inedite. Mai cu seamă cele din grupajele *Negru pe negru*, *Nimicitorul* și *O înserare nepământeană*. Concepția poetică omogenă este pusă în relief prin dictonul propriu din motto: „A vedea totul dintr-o interioritate adâncă și depărtată.”

Cartea cu titlul voit șocant se deschide cu o crudă definiție a sfârșitului instantaneu în raport cu vremelnicia: „Poemele filmează execuții, cum se depune liniștea după rumori stridente și fiecare găsește în sine locul eșafodului, după aceea poți simți chiar timpul revărsându-se, gâlgâind ca sângele din trupul decapitat”. În majoritatea poemelor care urmează, discursul poetic se concentrează în jurul alternativelor temporale: dimensiunea cosmică a timpului și timpul duratei umane; timpul de esență divină, sinonim cu eternitatea; timpul memoriei afective și timpul istoric; timpul creației și timpul iubirii. Trăirea interioară se coordonează cu timpul ce se scurge sub cupola morții, precum

în acest splendid poem în proză impregnat cu tragicism: „Apoi m-am întors, după ce picături de sânge stropiseră granitul zilei de ieri, așa e câte o întâlnire a vieții lăuntrice cu timpul, m-am întors, dar cel ce privea spre o lume proaspătă, ce tocmai se fabrica pe sine, avea privirea dilatată, în măsură să recunoască o toamnă sfâșietoare sau o moarte sfâșietoare, și cu acea privire a început să descopere multe morți sfâșietoare și numeroase toamne sfâșietoare, pe care fiecare le poartă cu sine o vreme mai mult sau mai puțin îndelungată, până se termină în el ceea ce trezea interesul morții sfâșietoare și al toamnei sfâșietoare, pentru că apoi numai acestea mai rămâneau, o toamnă sfâșietoare și o moarte sfâșietoare, dar pentru acestea nu există o putere de descriere”. Actul creației originale se consumă, astfel, în *orizontul morții* („În orizontul morții se scrie poemul, în desfrâu și dezlănțuire, când viața nu mai contează, când mă simt privit fără cruțare, când au încetat toate concesiile, în biografia mea totul e pregătit pentru victimă”) și presupune confesiunea fără limite, prin dezvelirea totală a eului liric desprins din condiția fizică: „Poemul e teroarea/ că ești văzut cu ferocitate/ pe dinăuntru,/ poemul e un atentat,/ el e principalul aliat al asasinilor aparentei,/ poemul e cădere și furie./ E stigmat,/ cu el timpul se curbează, încât se vad morții în pribegii fără capăt”.

Prin prisma scepticismului organic al poetului, în „călătoriile (sale) interioare” trecutul (timpul memoriei) îi apare lipsit de viață, opus „timpului viu” pillatian. Întrucât ilustrează eroziunea timpului ca durată circumscrisă a ființei efemere, ființa presată de înstrăinare și depersonalizare („cineva ne va înlocui, cineva o să vină de departe,/ urmele noastre vor pleca odată cu noi”), de singurătate („În memoria mea tu nu mai ești,/ aud doar pașii mei într-o piață, seara, târziu,/ când și nimicul înnebunește/ de singurătate”) și de tăcerea ultimă a amurgului existențial: „Despre un anume sentiment al străinătății,/ în deplină amiază/ era vorba în privirea/ ce se naștea într-un trecut/ ce a renunțat aproape cu totul să mai fie viu...”. Incursiunea în trecut, generatoare de melancolie (în sur-

dină), se oprește aieva la bariera imemorială a ieșirii din prezent: „Devenim treptat cerșetori/ la porțile mișcătoare ale propriului nostru trecut./ Dar cheile le-am pierdut./ Încuietorile au fost schimbate./ Viitorul se naște din disperare” Pe fondul acestei viziuni tragic-infernale este invocată mântuirea divină, în unicul poem cu titlu al volumului, *Mon enfer*: „Ocroțește-mă, Doamne Iisuse Hristoase,/ de un timp trecut,/ în care crâncene și dureros de vii/ au rămas doar ticăloșiile”. Ruga cu inflexiuni psalmice se amplifică în alt poem fără titlu: „Nu lăsa, Doamne Iisuse Hristoase, să se adune/ în viața mea atâta spaimă,/ încât să se prăbușească asupra-mi/ cumplita noapte a lepădării lui Petru”. Și, peste toate, predomină presentimentul dispariției în neant, prin prisma relativității timpului: „Toate, de altădată, își reduc prezența, timpul/ își mănâncă efigia, trăiască/ egalitatea într-o moarte,/ scribi cu priviri halucinate desenează/ epura unei figuri/ ce va trece curând”. Astfel, viața rememorată apare ca un drum cu sens prestabil din spre copilăria inocentă spre moarte: „Diminețile, aceste depozite reci/ unde se aud respirații bătrâne,/ acolo spaimele, ca niște părinți buni,/ găsesc miezul însuși al timpului/ dintr-o copilărie înroșită de sfioșenii adormite,/ mai stai cu mine, mai stai,/ curând va apărea mâna și va desena/ chipul abia născutei tale morți”.

Perspectiva poetică generată de conștiința fatalității se schimbă, aproape imperceptibil, sub auspiciile iubirii nemuritoare: „O noapte întregă cu morți dragi/ mi te aduce, acum, fragilă/ dintr-o primăvară îndepărtată,/ tatăl meu murise în noaptea când noi ne celebrăm dragostea,/ într-o vreme bună,/ asta se vedea pe toate chipurile,/ iar tu, printre femei în negru și plânsete/ erai însăși inocența derutată,/ toți te îmbrățișau/ purtând pe chipuri viața și o tristețe venită din scurte priviri spre cel mort,/ era un aprilie crud, strigat de exploziile anotimpului./ Acum, în silozul de întâmplări de după aceea, privirile tale/ de atunci/ revin și fac din nou imposibilă moartea dragostei”. Aurel Pantea își dezvăluie, de-acum, fondul de dragoste și tandrețe, cu nuanțe biografice, într-o serie de poeme nutrite din convingerea că iubirea de-o viață este superioară

morții. Sunt poeme al căror titlu este expresiv (și rezumativ) reprezentat de primul vers: *A fost de-ajuns un desigur de priviri..., În adâncul acelei seri, Părul tău în albăstrimile orei, Acum, după ce depărtările au lăsat între noi..., O femeie de demult, Ceată...*, *Până în străfundurile morții ș.a.*; încheind cu poemul încifrat aforistic „Pentru Katia”: „Ore grele./ Toți s-au retras./ Îndrăgostitul curăță viața/ de tăceri mătăsoase,/ iubita e ascunsă/ în liniști de odinioară”.

Eludând oarecum crezul impersonalității asumate, eul liric conlucrează în cele din urmă cu eul empiric, coborând în timpul istoric, într-o reprezentare de realism plastic cu accente satirice: „Am trăit într-o patrie a născuților lepădați/ prin pubele, moartea ne-a însoțit în multe feluri,/ dar acesta era însăși spaima ei ultimă,/ am trăit în patria controlului, a hăcuiirii, a doctorilor/ criminali, pentru ei femeile erau animale gestante sa nu,/ pentru ei și pentru frații lor, securiști, ei ne spuneau în fiecare clipă că sora noastră, moartea, o duce bine la ei,/ înlăuntrul nostru hrăneam moartea, fiecare cu puiul morții în inimă,/ iar afară vie, foarte vie întâlneam moartea pe care voi o creșteți/ pentru noi, ea avea grijă să nu fugim/ de fericirea pe care ne-o pregăteți,/ și visam Occidentul, unde de multă vreme s-au șters celulele/ orifice, în somnolență, am dus morțile noastre acolo, și morțile/ noastre au cunoscut morțile voastre mult mai perverse,// că a Ta este Împărăția”. Într-alt poem, timpul istoric este revăzut în manieră expresionistă ca un muzeu imaginar al rezistenței condiției umane prin epoci barbare: „O atmosferă de muzeu, cu liniști/ venite din secole de demult/ se simte pe unele chipuri,/ găsim în viețile noastre săli cu zâmbete înghețate/ și nu mai știm dacă au fost sau nu ale noastre,/ trăim uluirea că am lăsat în urmă vieți/ ce s-au rătăcit și, înfrățite cu timpuri străvechi,/ se întorc în veacuri fără inimă”. În lirica lui Pantea, în genere, sentimentul tanatic este legat organic de acțiunea necruțătoare a timpului care ruinează făptura: „Și moartea e un exercițiu/ de fi-nețe./ Un simplu mod de a privi timpul,/ intens, până devine tăiș”.

Execuții constituie un fragment original adăugat de Au-

rel Pantea la *Le Grande Livre*, spre care aspiră în spirit mallarméean. Poetica sa, întemeiată pe simbolistica negației, a prins contur definitiv prin percepția intensivistă a opoziției dintre esență și aparență. Fără a-și renege negativismul funciar al concepției poetice, autorul *Nimicitorului* de altădată a ajuns la armonizarea contrariilor, netezind și asperitatea limbajului cu pecete personală. Deși uzează și aici de expresia tăioasă și frustă (de genul „surâsul crâncen”, „voluptatea feroce”, „siloz de întâmplări”, „limbaje pârjolate”, „atroce triumf al inumanului” etc.), respingând comunicarea liniară cu prezumtivul cititor, discursul refractar al poetului reformator devine unul integrator pentru seria de trăiri contradictorii, susținute de autentica tensiune interioară. Congruența stărilor lirice nu este defel fisurată prin suprimarea titlurilor – practică încă din grupajul *Negru pe negru* -, întrucât primele versuri care marchează poemele în Cuprins revelează concepția unitară.

Iulian BOLDEA

Eseul ca fascinație și provocare

Marta Petreu s-a impus în spațiul eseului printr-o manunită radicalitate a percepției conceptelor, figurilor și formelor culturale, într-o scriitură directă, relevantă prin pregnanța detaliului și apelul continuu la argumentul adecvat. Atrasă de paradoxuri și de teme controversate, Marta Petreu resimte, în textele sale de aspect eseistic, repulsie față de impostura intelectuală sau față de mistificările de orice fel, față de „literaturocentrism” sau față de pervertirile logicii, interpretând temele problematice ale mentalului românesc, cu nenunăratele lor complexe, neîmpliniri și refulări. „Strălucită eseistă, informată filosofic”, aplicând „la literatură observații din logică și din filozofie” (Nicolae Manolescu), Marta Petreu evidențiază fisurile unor personalități, ale unor probleme sau teme ale culturii românești. În cartea *Un trecut deocheat sau „Schimbarea la față a României”* este relevat specificul scrisului lui Cioran, mixtura de naționalism și europenitate, meandrele ideologice, exaltările și negațiile incomode din aforismele acestui „sceptic de serviciu al unei lumi în declin” (Petre Țuțea). *Ionescu în țara tatălui* (2001) explorează relațiile paradoxale, intermitente dintre Ionescu („un Gorgias de București”) și țara sa („țara tatălui, țară de fier”), percepută prin prisma unor traume identitare, biografice și ideologice, expresie a extremismului, militarismului agresiv și „rinocerizării”. „România reacționară”, mistică, de-vertebrată, exaltată, naționalistă este cea care îi sugerează lui Eugen Ionescu absurdul dezumanizării din *Rinocerii*, veritabil „exercițiu de exorcizare”, cum scrie Marta Petreu, care demontează și interpretează arhitectura complexă a personalității scriitorului, confruntat frecvent cu imaginea Tatălui provenit dintr-o Românie a extremelor, paradoxurilor identitare și malversațiunilor etice.

Filosofii paralele (2005) cuprinde studii și eseuri de istorie comparată a filosofiei românești, explorând teme problematice ale culturii noastre, din unghiul raporturilor dintre expresia literară și gândirea filosofică. Conținutul capitolelor (*De la Dumnezeu cel bun la Dumnezeu cel rău. Descartes-Blaga, Schopenhauer și Cioran, Blaga și Cioran, via Pătrășcanu-Beniuc, Modelul și oglinda, Filozofie ocazională. De sfințele sărbători*) rezumă atitudinea autoarei față de unele fisuri de logică și de etică, restabilesc adevăruri, sesizează aporii conceptuale, refăcând unele teme cu contur imprecis. Sugestivă e documentarea plagiatului lui Nae Ionescu, care a stârnit reacția admiratorilor filosofului printr-o „rană narcisiacă” emblematică pentru orgoliul culturii noastre care își camuflează adesea traumele, complexele, eșecurile sau neîmplinirile. Examenul corect, veridic, necomplezent al maladiilor culturii române este pe cât de necesar, pe atât de util: „Conștiința identității culturii române, cred eu, trebuie să se regăsească printr-o evaluare critică, nepărtinitoare, făcută după criterii științifice, nu afective, a valorilor pe care le deține. Cred că pur și simplu trebuie să luăm act de realitate, suportându-ne pe noi înșine lucid, deci așa cum suntem”.

O carte precum *Diavolul și ucenicul său* (2009) redă profilul neconvențional, documentat, demitizant al relației maestru-discipol dintre Nae Ionescu și Mihail Sebastian, din perspectiva unei culturi mature, care este „suficient de structurată și de boțată încât să poată suporta orice examinare critică și orice adevăr, oricât ar fi acesta de jenant, fără ca prin aceasta să iasă în pierdere – dimpotrivă”. Examinând biografia și opera lui Mihail Sebastian din unghiul unor probe, documente, adevăruri, unele incomode, altele mai puțin cunoscute, Marta Petreu se situează în răspărul poncifelor și al adulărilor facile, subliniind relevanța textului și a contextului, printr-o analiză a metabolismului intelectual al epocii analizate: „De obicei, când studiez un autor el este pentru mine fascinant, încerc să ajung la temperamentul lui, la mediul lui de viață, la structura și pulsunile lui afective... adică la fundamentul din care se nasc reacțiile și creațiile intelectuale”.

De la Junimea la Noica (2011), este o carte compusă din douăsprezece studii despre cultura noastră, în care sunt interpretate teme sensibile: atitudinea față de evrei a secolului al XIX-lea românesc („*Evreofili*” și „*evreofagi*”. *Șapte autori despre chestiunea evreiască*), dar și problema extremismelor secolului XX, printr-o hermeneutică a divergențelor, azeziunilor, traumelor, exceselor, devotamentelor și pasiunilor (*De la lupta de rasă la lupta de clasă. C. Rădulescu-Motru. Portretul „învățătorului” ca diavol. Generația '27 între Holocaust și Gulaq, Eliade, Sebastian, Ionescu, Cioran, „copii din flori” ai României interbelice*). Este subliniat, în carte, cum remarcă autoarea într-un interviu, „prețul retardării istorice și al sincronizării României direct cu cea de-a doua Europă, colectivistă, revoluționară, inventatoare a totalitarismului și practicantă a antisemitismului”.

Expunerea ideatică atent articulată, reflexul confesiv sau detenta conceptuală se întrepătrund în cărțile *O zi din viața mea fără durere* (2012) și *Bibliotecă în aer liber* (2014). Se pot delimita în aceste cărți câteva constante relevante: recursul la anamneză, reverberațiile confesiunii, înfiorarea melancolică, accentele polemice, dar și prezența unor afinități electivă. Racordurile sugestive și nuanțate între filosofie și literatură se regăsesc în pagini eseistice dense, alerte, în care sunt interpretate opere din epoci diferite (Goethe, Elias Canetti, Marin Preda, Eliade ș.a.). Demonstrațiile cărților Martei Petreu sugerează, cu argumentație logică riguroasă, legitimarea trăirii enunțurilor aflate în căutarea unui adevăr ce nu poate fi confiscat, rectificat sau tranzacționat, asumat în certă cunoștință de cauză, cu intransigență etică și suplețe a scriiturii.

În recenta carte *Domni și doamne* (Editura Polirom, 2020), Marta Petreu nu configurează pur și simplu portrete și biografii, ci, mai degrabă expune probleme, ilustrează idei, evocă un climat sufletesc sau o atmosferă de epocă, în șapte eseuri prin care ni se propune un mod de a înțelege un timp, o istorie, un fel de a fi în secolul XX. Literatura sau memorialistica s-au întrecut în a ne oferi imagini tulburătoare ale războiului, ale iubirii, ale dramelor exis-

tențiale, ale unui timp convulsiv și tragic. Cele șapte texte din carte au o aparentă eterogenitate. Marta Petreu scrie despre proza lui Miklos Banffy, despre opera lui Petru Dumitriu, despre romanul *Solenoid* al lui Mircea Cărtărescu, despre Cornelia Blaga, despre proza lui Ștefan Agopian, despre Dorina Stanca (Doti), despre cărțile Hertei Müller. Profilul lui Ștefan Agopian, analiza romanului *Solenoid* al lui Mircea Cărtărescu, scriitor a cărui ambiție stă în nconținută luptă cu „propriile limite“, interpretarea *Trilogiei transilvane* a lui Miklos Banffy, explorările minuțioase ale cărților Hertei Müller relevă disponibilitățile hermeneutice ale autoarei, concentrate într-o lectură densă, personală, cu o remarcabilă dicțiune a ideilor.

Emoționantă este povestea de dragoste dintre Radu Stanca și actrița Dorina Ghibu (Doti), poveste reconstituită cu acribie și vibrație afectivă. Sunt detaliate aici scene, întâmplări, portrete, gesturi, toate inserate în chip firesc în ambianța unei epoci, în care se intersectează iubiri, destine, drame și bucurii, într-o scriitură confesivă, în care amprenta trecutului asupra prezentului imprimă textului o aură de melancolie calmă, evocatoare și extatică, ce reliefează și mai mult frumusețea inefabilă a actriței: „Era așa de frumoasă încât, precum la muzica lui Mozart, îți trebuie un timp de reculegere pentru a-ți da seama că, sub uluitoarea ei frumusețe, se află o inextricabilă complexitate“. Din detalii biografice, din recursul la documente și mărturiile se conturează o tulburătoare istorie de dragoste, căci, pentru Radu, Doti este rol și destin. Poetul, scrie Marta Petreu „i-a desenat chipul, tușă cu tușă, în poemele lui, și explicit în scrisorile de dragoste pe care i le-a scris când el era regizor la Sibiu și ea actriță la Cluj și invers, când el se transferase la Teatrul Național din Cluj, iar ea... rămăsese la Sibiu“. În 1951, într-o scrisoare către I. Negoïtescu, Radu Stanca scrie, într-o extatică și contrasă acoladă afectivă: „Sînt Ea”.

Un consistent eseu din carte e dedicat lui Petru Dumitriu și cărții sale autobiografice, cu valențe testamentare *Non credo, oro*, „punctul terminus al unei teme obsesiv prezente în tot ce-a scris, atât în proza lui, cât și în eseuri:

tema religioasă. Iar în devenirea lui ca ins, acest eseu este punctul terminus al unei lungi evoluții intelectuale și morale - pe scurt spiritual”. *Non credo, oro* este, observă Marta Petreu, „ultima versiune a răspunsului pe care Petru Dumitriu l-a dat întrebării cu privire la Dumnezeu, om și sensul vieții omului, concluzia vieții lui”. Avem de a face cu o mărturisire de credință, în care conștiința se deplasează „dincolo de limitele cunoașterii prezente – întotdeauna dincolo, dincolo de limitele date în momentul în care ne rugăm”. Radiografia operei lui Petru Dumitriu este cuprinzătoare, atentă la detalii, la muchiile etice ale biografiei, la limitele și la răsfrângerile ideii în text: „Emigrația românească din Vest, care niciodată n-a judecat pe nici unul dintre intelectualii români de extremă dreaptă refugiați în Apus, l-a judecat pe Petru Dumitriu pentru colaborarea lui cu puterea comunistă și l-a găsit vinovat; drept urmare, emigrația românească din Apus a primit cu rezerve capodopera lui Petru Dumitriu, deși măcar descrierea comunismului real românesc, cu Securitatea lui și lupta lui de clasă, precum și denunțarea regimului în Occident, ar fi avut de ce să-i stârnească interesul; iar acest punct de vedere rezervat, dacă nu chiar agresiv-critic, s-a impus până astăzi și în țară. Cota de scriitor a lui Petru Dumitriu a rămas deci mult sub valoarea romanelor lui, din care *Incognito* este capodopera – dar în limba franceză -, iar *Cronică de familie* vârful creației românești. Cota lui morală a rămas de asemenea cu mult sub nivelul faptelor lui și al felului cum și-a răscumpărat prin scris temporara colaborare cu regimul socialist real românesc.”

Una dintre cele mai frumoase povești de iubire din literatura română e cea dintre poetul Lucian Blaga și Cornelia Brediceanu, care îi devine soție în 1920. În acest an, Lucian îi scrie Corneliei: „Dacă tu ești a mea, dacă tu îți dăruiești eul tău – mie, atunci și eu o să-ți dăruiesc ție și tuturor celorlalți lucruri frumoase, unice în felul lor... Altfel, credemă, aș închide buzele și aș tăcea viața întreagă, căci nu ar putea vorbi cineva, dacă te-a pierdut. Aș tăcea retras în mine, și nimeni n-ar ști după moartea mea, că am trăit. Un singur izvor am pentru tot ceea ce fac: Tu!”. Portretul re-

marcabil al Corneliei Blaga relevă un exemplu de devotament, Cornelia fiind un sprijin real pentru poet: administra gospodăria, dactilografia manuscrite, lucrau împreună la transcrierea textelor, redacta rapoarte, organiza întâlniri, citea și conspecta cărți, ținea evidența recenziilor despre cărțile lui Lucian Blaga și, desigur, avea grijă de Dorli, fata lor: „De la bun început, ea l-a modelat pe partenerul ei ca pe o operă de mare artă: i-a cizelat reflexele sociale, și, deschizându-i gustul pentru literatura occidentală de ultimă oră, pentru muzică ș.a.m.d., l-a îmbogățit și din punct de vedere intelectual. Iar el s-a lăsat pe mâna ei. Și tot de la început, el i-a cerut firesc tot felul de mici servicii, să-i scoată cărți de la bibliotecă și să i le trimită, să-i cumpere câte o carte, să îi obțină informații de interes universitar, să-l înscrie etc.” De altfel, Dorli a mărturisit despre fascinația marrelui poet asupra Corneliei: „Personalitatea Tatălui meu o captiva în așa măsură încât nu simțea nevoia altor relații de prietenie”.

Eseurile Martei Petreu, riguros documentate, adevărate „exerciții de admirație”, nu sunt lipsite de reverberații afective, iar biografia eroilor acestor istorisiri erudite este percepută din perspective inedite, cu accente confesiv-empatice tulburătoare și delicate tușe poetice.

Bibliografie critică selectivă

Zigu Ornea, în *România literară*, nr. 21, 2000; Marin Mincu, în *Luceafărul*, nr. 43, 2000; Marian Papahagi, în *Steaua*, nr. 2, 2001; Ion Vlad, în *Steaua*, nr. 4, 2002; Mihaela Ursa, în *Steaua*, nr. 4, 2002; Alex. Ștefănescu, în *România literară*, nr. 1, 2004; Vasile Spiridon, în *Contemporanul-ideea europeană*, nr. 8, 2005; Andrei Terian, în *Euphorion*, nr. 3-4, 2005; Andrei Moldovan, în *Mișcarea literară*, nr. 2, 2006; Ovidiu Pecican, în *Steaua*, nr. 3, 2006; Iulian Boldea, în *Observator Cultural*, nr. 380, 2007; Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, Ed. Paralela 45, Pitești, 2008; Vladimir Tismăneanu, în *Orizont*, nr. 7, 2009; Ioana Pârvulescu, în *România literară*, nr. 30, 2009; Claudiu Turcuș, în *Observator cultural*, nr. 347, 2011; George Neagoe, în *Cultura*, nr. 11, 2013; Iulian Boldea, în *România literară*, nr. 12, 2015.

Ovidiu PECICAN

Submersiuni

ORIZONT ORIZONTAL, ORIZONT VERTICAL

Pe platouri joase?

Ideea enormă, de aspect... gogoman, a tânărului Cioran, că „Aș vrea o Românie cu populația Chinei și destinul Franței”¹ nu poate fi trecută, pur și simplu, cu vederea. Și asta măcar pentru că nu era singurul român care gândea în stil megaloman despre propriul popor și propria țară. Nu departe de zisele cioraniene se plasa Constantin Brâncuși, dacă este să i se dea crezare lui Petre Pandrea: „Țara noastră e mare, țara română rămâne, ca atare, prin prăsilă. Până când nu vom ajunge la 40 de milioane de locuitori, nu vom fi un popor de prim rang european”². Brâncuși concepea măreția românească, se pare, într-o expresie demografică.

... Să vrei o asemenea Românie înseamnă nu să pariezi, într-o proiecție sociologistă grăbită și superficială, pe expansionism demografic și pe noroc de destin. Mai aproape de posibil, chit că tot într-o notă idealistă, ar fi fost să găsești la românii cei mai lucizi și mai creativi cutezanța, de fapt grandoarea de a se socoti exponenții culturali ai unei mari, uriașe civilizații și culturi; una echivalabilă în prestigiu cu cea franceză și concepută pentru a exprima nevoile, năzuințele, speranțele și bogăția de idei și de obiecte spirituale ale unor miriade de individualități, deci cu o complexitate și la dimensiuni enorme. Citită astfel, adusă într-

---

¹Cioran, *Schimbarea la față a României*, București, Ed. Humanitas, 2011, p. 94. Ce ironic și amar sună notația lui Mircea Eliade din *Jurnalul portughez și alte scrieri*, București, Ed. Humanitas, I, p. 223, din ianuarie 1944: „Am asistat la dispariția Franței ca mare putere. Voi asista și la transformarea Europei într-o Albanie oarecare?”

²Petre Pandrea, *Brâncuși, pravila de la Craiova, etica lui Brâncuși*, București, Ed. Vreamea, 2010, p. 206.

un orizont al reprezentării imprimate de respect, ardoare și aspirație necenzurată de metoda pașilor mici și a mersului tiptil, pe lângă ziduri (simbolic și metaforic vorbind), este unica soluție de creștere și de intensificare pentru cultura română; una pentru care această cultură este, cu siguranță, astăzi, mai pregătită decât oricând în trecut.

Ca realitate politică, în pofida oricăror percepții fragmentare și subiective, nicidecum România nu a însemnat mai mult în lume. Suntem parteneri cu drepturi în principiu egale ai celorlalte state din Uniunea Europeană, membri deplin ai NATO, cea mai puternică alianță defensivă, și avem un parteneriat strategic cu SUA, deocamdată puterea planetară a veacului. Când în trecut au mai existat condiții la fel de favorabile bunei dezvoltări culturale și civilizaționale pacifice? Este adevărat, oamenii politici și finanțistii români nu au sagacitatea de a sprijini masiv și constant cultura noastră, de a o face să se proiecteze pe cerul universal. Dar asta nu se cuvine să îi încurce, nici să îi împiedice pe creatorii de valori ai României actuale.

A sosit probabil momentul. Nu mai avem timp de tergiversat, de complacere în minorat, este vremea să conturăm arhitecturi culturale românești de dimensiuni și de măreții considerabile, de nu chiar ciclopice. Ce intuiție pe Cioran! O spune limpede: „România are un sens întrucât o începem. Trebuie s-o creăm lăuntric pentru a putea renaște din ea. Plăsmuirea acestei țări să ne fie singura obsesie”³. Mai limpede de atât cum ar putea să o spună? Interpretarea politică interbelică ce i s-a dat s-a vădit eronată și nu ar trebui să se mai încerce vreodată calea aceea, aducătoare de mari impasuri, prilej de drastice injustiții și provocatoare a mai multor tragedii. Apelul lui este însă, altminteri, vibrant, iar cine se gândește la el în termenii creativității și ai productivității valorice de mare altitudine înțelege într-o clipă ce spune.

În anii 1930, Cioran observa că „Românii n-au devenit până acum pozitivi și creatori deoarece în procesul de autodepășire și de autonegație ei n-au urcat decât o singu-

---

³ Cioran, *Schimbarea la față a României*, ed. cit., p. 37.

ră treaptă”⁴. Suntem pe acest prim pas incipient, abia acolo, de nu cumva am mai coborât puțin între timp, cine știe, iar suișul abia acum ar începe cu adevărat. Nimic nu ne mai stăvilește, de fapt nimic dinafara noastră, nicio opreliște exterioară; ce mai rămâne de așteptat? Tot Cioran credea că „Lipsește devenirii României un sens ascendent”⁵. Ce anume ne împiedică să îl descoperim, să îl imaginăm, să îl creăm, să îl dăm la iveală, urmându-i cursul? Este de făcut cu duiumul, de întreprins enorm, nu e glumă. Dar înainte de orice, este de revelat acest sens profund al unei înaintări culturale relevante, al reliefării noastre spirituale dincolo de cadrele banalizate, de proiecțiile mediocre prea mult tropăite și bătătorite în simple vorbe, pe care mulți le socotesc definitorii și definitive pentru noi.

Poate însă că, iarăși, ne pripim cu descifrarea gândului cioranian. El nu spune că lipsește dorința de a înainta, ci sensul... ascendent. Una este să înantezi, cu totul alta să urci. Una este deplasarea înainte, pe o orizontală anume, și cu totul alta este verticala, unde sus înseamnă și străbateri în timp, și ieșire din vremuri în metafizic și transcendere. Și dacă este adevărat? Dacă ne lipsește sensul și sensibilitatea pentru ascensiune? Dacă nu ne știm înălța, dacă nu ne vine, dacă ne temem de înalt?

Vreme de secole, locuirea românească s-a făcut pe orizontala satelor și orașelor. Prima clădire de piatră civilă cu etaj pare să fi fost, în Țara Românească, palatul lui Petru Cercel (1583 – 1585) din Târgoviște. Abia secolele al XIX-lea și al XX-lea au văzut înălțându-se și la noi case cu două caturi, uneori chiar trei, cel puțin până au apărut blocurile din cartierele-dormitoare socialiste, cu câte patru, opt și chiar zece etaje. Secolul al XXI-lea a adus și pe aceste meleaguri, odată cu economia de piață postcomunistă, primii zgârie-nori. Dar, deocamdată, orizontala rămâne preponderentă în peisajul urbanistic și sătesc al României.

Definind ortodoxia, Lucian Blaga vedea în ea un transcendent care coboară. El descifra astfel, dacă mai trebuie

---

⁴ Ibidem, p. 46.

⁵ Ibidem, p. 60.

să o spun, un sens descendent în figurarea răsăriteană a sacrului ce se revarsă înspre oameni. Chiar dacă era vorba de o pogorâre a metafizicului peste om („Cobori în jos, Luceafăr blând...”, ecoul eminescian vine ca de la sine), tot coborâre este. Filosoful însuși pune în tensiune acest mod de raportare la sacru, pe de o parte, cu cel gotic, aspirația către înălțime, verticala care urcă a Occidentului, pe de alta.

Să aibă Cioran dreptate, ne lipsește aspirația ascendentă? Eu o regăsesc în stilul moldovenesc din arhitectura religioasă a lui Ștefan cel Mare și Petru Rareș, care conține neechivoc elemente de gotic vizibile și consistente. De ce ar fi ele acolo dacă nu ar fi întrunit adeziunea comanditarilor? Ștefan cel Mare aparține lumii goticului internațional fără niciun dubiu. Iar mai departe, același instinct al grandiosului se lasă descifrat în deschiderea și amploarea proiectului intelectual al lui Dimitrie Cantemir, în „imperialismul” cultural al lui Hasdeu, Iorga, Blaga, Mircea Eliade. Ceea ce ultimul dintre ei numea „tradiția enciclopedică”, atrăgând atenția asupra „lățirii” unei cuprinderi cu mintea, pe orizontala aplicării eforturilor cunoașterii, poate fi privit și pe verticala spiritului, ca frecventare inspirată și autorizată a unor discipline de înaltă așezare, precum filosofia, teologia și filosofia istoriei, la care au avut acces fiecare în felul lui.

Chiar nu avem chemarea înălțimilor în materie de spirit? Să mai reflectăm, să mai deslușim...

Românii și spațiul

Vasile Băncilă socotea că „Popoarele neimperialiste se simt mult mai libere, căci ele au, cel puțin, condiția autonomiei lor depline. Ele n-au nevoie permanentă de alții pentru ca să trăiască, ele nu-și certifică existența în raport cu alte popoare. Ele se simt în adevăr scopuri autonome. Un astfel de popor sunt românii”⁶. Postula filosoful brăilean vreo autarhie românească? Mai degrabă, îmi place să

---

⁶ Vasile Băncilă, *Semnificația Ardealului*, ed. de Petru Poantă, Cluj-Napoca, Ed. Clusium, 1993, p. 29-30.

cred, un reazem pe sine însuși, o înstăpânire de sine după veacuri de fărâmițare, o autonomie românească întemeiată pe conștiința propriei identități. La puține decenii după întregirea națiunii ce altceva se putea dori dacă nu o armonizare a părților până de curând dispartate? Un proces în derulare, dar a cărui durată nu putea fi estimată nici măcar de făuritorii unor planuri politice de aplicat în acest scop, fie ei interbelici sau de după cele două războaie mondiale.

La rândul lui, Constantin Noica muta întrucâtva accentele, considerând că „... prin determinările propriei sale istorii, civilizația noastră a fost *întru un spațiu dat*. Ea nu a roit, cum a făcut civilizația helenică, dând colonii proprii pe toate coastele învecinate; nu și-a aproximat spațiul, ca civilizația germană; nu a colonizat pe alții, cum a făcut civilizația anglo-saxonă. A fost întru spațiul din jurul Carpaților. Prin acest spațiu au trecut și alte seminții; dar au trecut, numai. Noi am rămas în el. Și am stat așa de bine întru el, încât unele popoare migratoare au trebuit să se așeze în jurul lui, iar altele s-au topit în ființa noastră”⁷. Remarca lui Noica poate fi înțeleasă ca observare a faptului că, în loc să se disperseze, românii s-au concentrat într-un topos al lor, preocupați poate să ajungă la o locuire relevantă, suficient de densă pentru a produce valoare civilizațională și culturală.

Luată la frunzărit însă, nici una dintre cele două opinii nu prea stau în picioare. Românii au vizat mereu în istorie expansiunea lor. Pe vremea lui Ioniță Caloian, vlahii din Țaratul Vlaho-Bulgar au încercat să cuprindă întreaga Peninsula Balcanică și să înlocuiască dominația Vestului asupra Constantinopolului prin a lor, împreună cu bulgarii și cumanii. Tot românii au fost descălecătorii de țări extracarpate, Valahia și Moldova, pornind din Făgăraș și din Maramureș. Iar Mihai Viteazul a dorit să cuprindă teritoriile românești în nume propriu, reușind acest lucru uimitor pentru o clipă efemeră, în toiul bătăliei dintre Habsburgi și Otomani.

---

⁷Constantin Noica, *Sentimentul românesc al ființei*, București, Ed. Eminescu, 1978, pp. 9-10.

Tot în plin ev mediu, românii „au roit” înspre Polonia și către Cehia, unde au format comunități cu o memorie istorică și cu un specific vizibile până astăzi. Iar faptul că, pe la 1100, românii din Moldova formau, împreună cu slavi și cu migratori, o forță politică a brodnicilor a făcut ca mai pe urmă, în secolele care au venit, să le fi fost firesc să ajungă să se răspândească spre nord până dincolo de Nistru.

A trecut un arc de timp și, atunci când, în modernitate, s-a putut merge mai departe cu acest vis „imperial” – pe care alți domnitori, de la Ștefan cel Mare la Vasile Lupu și mai pe urmă și Duca Vodă l-au întruchipat, socotindu-se împărați în „domnia” lor –, Mica Românie a lui Carol I a participat la reorganizarea Balcanilor, aducând la sine sudul Dobrogei. Iar în anii guvernării mareșalului Antonescu au încercat să aplice mai vechiul model de izbândă al lui Mihai Viteazu și al lui Carol I, care au adus unire și, respectiv, independență, profitând de războaiele imperiilor mai mari, al Habsburgilor în primul caz, al țarilor de pe Neva, într-al doilea. În vremea antonesciană ei au încercat să pună stăpânire nu doar pe o bucată din Ucraina, ceea ce amintea de hătmănia căzăcească a lui Duca Vodă, domnitorul Moldovei, ci și-au avut reprezentantul și în Balcani, unde un Alchiviad Diamandi di Samarina a încercat, cu ajutor italian, formula efemeră a unui principat propriu.

Acestea au fost forme politice ale unui instinct de im-posedare spațială care românilor nu pare să le lipsească nici astăzi, când o mulțime dintre ei migrează în toate cele patru direcții ale rozei vânturilor. Mulți dintre cei plecați se resorb – și încă repede – în masa națiunilor care îi primesc și le oferă șansa unei vieți mai generoase. Dar cine poate spune dacă instinctul de a se înstăpâni și de a se afirma în nume propriu ici sau colo nu se transmite cumva, așteptând să răsară vreo nouă ocazie a prielnică afirmării lui?

Să nu ne îmbătăm cu apă rece: românii nu au fost, nu sunt și, probabil, nu vor fi niciodată placizi și inerțiali. Instinctul lor vital ia și formele surprinzătoare, acute ale întemeierii de țări, de „locuri românești”.

Gheorghe GRIGURCU

„Gustul de falsitate a vieții”

Sunt lovituri pe care viața ți le dă oarecum previzibil, „inteligent”, prin intermediul unor principii, norme, concepții încălcate. Și altele pe care ți le aplică direct, orbește, stupefiindu-te.

X

Plictiseala: un mod meschin de-a te disocia de tine însuși. O alienare vicleană ce ocolește a se declara ca atare.

X

Gustul de falsitate cel mai acut al unui fapt de viață nu ți-l dă o reflecție, ci un sentiment. În procesul vieții nu conștiința e cea care rostește sentința finală.

X

„Lăsăm la o parte glumele care nicidecum n-au fost considerate minciuni. Ci din felul în care sunt ele rostite și din chiar starea de spirit a celui care glumește, se vede foarte limpede că ele aparțin unui suflet care nu intenționează să înșele, în ciuda faptului că nu spune lucrurile adevărate. Dar dacă s-ar cuveni ca niște suflete desăvârșite să facă apel la acest gen – este o altă problemă, pe care nu ne-am propus s-o dezlegăm acum” (Sfântul Augustin).

X

Și amintirile pot avea o viață a lor, trecând prin mai multe vârste. De pildă unele amintiri ale copilăriei, foarte vii în prima tinerețe, îți apar acum impalidate, intermitente cum clipirea unui astru îndepărtat. Rezistă mai mult ca amintiri ale amintirii, prin imaginea lor interceptată din adolescență.

X

„Timpul e făcut din credință neștrămutată și din îndurare fără margini” (Hölderlin).

X

„Nu-mi place, chiar consider de prost-gust tratarea poetică, artistică și dramatică a problemelor religioase, filo-

sofice și religioase, ca în **Faust** al lui Goethe și în altele. Despre aceste chestiuni trebuie ori să nu vorbim deloc, ori să vorbim cu cea mai mare atenție și precauție, fără retorică, vorbe mari și, Doamne ferește, rimă” (Tolstoi).

X

Senectute. Neverosimilă vîrstă avînd aerul a fi proiecția a ceea ce este prin proiecția a ceea ce a fost. Un avans al trecutului posibil doar datorită prezentului șubred, care e în fapt factorul decident operînd prin cinismul aparentei sale modestii.

X

A contempla: a te asemăna smerit cu cel ce nu poți fi. A iubi: a te asemăna identic smerit cu cel ce ești.

X

Reținut, progresiv reținut în raport cu tine însuși, ca și cum, bătînd la ușa unui Celălalt, ai constata nu fără o anume satisfacție că nu e acasă.

X

Scriptor. Se întîmplă ca despre un lucru asupra căruia ai meditat prelungit să scrii pe alături, tocmai din această pricină. Un damnat al spontaneității?

X

A.E.: „Spune-mi, colega, să fie erosul o parodie a iluminării sau o implorare a acesteia?” Prefer să-ți ofer un citat: „E «starea de grație» comună îndrăgostitului și misticului. (...) Ca și cum ar exista două lumi de dimensiuni distincte, dar compenetrabile, misticul trăiește în cea pămînteană doar în aparență, cu adevărat se află însă în cealaltă, regiune aparte unde locuiește numai el cu Dumnezeu. *Deum et animam. Nihilne plus? Nihil omnino* – spune Sfântul Augustin. Și tot așa trece printre noi îndrăgostitul fără să putem face altceva decît să-i atingem în treacăt periferia sensibilității. Viața lui a fost dinainte și – crede el – definitiv rezolvată” (Ortega y Gasset).

X

Limba „moldovenească” cea vorbită de basarabeni de azi are un accent diferit de limba locuitorilor Moldovei dintre hotarele României. Rezultat al impregnării sale de

către limba rusă, dînd impresia că aceasta ar fi fost învățată inițial. De remarcat însă că adesea tinerii basarabeni nu mai vorbesc (bine sau deloc) limba rusă...

X

Un lingușitor aproape senin, aproape „colegial”, și un alt lingușitor noros, cu un rictus de vanitate abia retușat, parcă ar fi vrut să-l mimeze pe importantul personaj în fața căruia se smerește.

X

Vanitatea unui autor mediocru e penibilă, cea a unui autor de pe o treaptă a valorii poate fi doar amuzantă.

X

„Experiența e Steaua Polară – ea nu luminează decît seara” ((La Rochefoucauld).

X

„Înainte de-a deveni premierul Marii Britanii, Boris Johnson cîștiga, de pildă, circa 40.000 de dolari pentru cîte un discurs de 15 minute, fiind însă cu mult surclasat de Anna Wintour, celebra editoare a revistei **Vogue**, al cărei tarif se ridică la minimum 100.000 de dolari discursul. Într-un top al celor mai bine plătiți «rostitori» din 2020, pe primele locuri s-au clasat fostul președinte american Bill Clinton (750.000 de dolari), fostul premier britanic Tony Blair (431.000 de dolari), și, umăr la umăr, fostul și actualul locatar al casei Albe, respectiv Barack Obama și Donald Trump (400.000 de dolari fiecare). Inițial, presa din întreaga lume a estimat că toți aceștia vor fi întrecuți de Prințul Harry și Meghan Markle, despre care se credea că vor obține cam un milion de dolari în schimbul fiecărui discurs. Aveau ce spune! Americanii se dau în vînt după bîrfe din viața monarhilor!” (**Formula As**, 2020).

X

Amintirea: transfigurarea unei despărțiri de ființă, posibilă doar prin nota sacrificială pe care o prezintă.

X

Ore neverosimil calme, de-o stranie luminozitate venită de *undeva*, pe durata cărora *simți* că nimic rău nu s-ar putea petrece. Și nu te înșeli.

X

„Așteptarea imposibilului... a unui imposibil lipsit de speranță, recunoscut ca atare, dar mereu nebunește rîvnit de la Cineva imposibil de găsit și de numit” (Monseniorul Ghika).

X

Și totuși dorim adevărul ca o formă a preciziei. E de bine sau de rău?

X

Natura liberticidă a oricărei glorii.

X

Confesional. Există slăbiciuni pe care le poți mărturisi public, slăbiciuni pe care le poți mărturisi exclusiv unei ființe apropiate, slăbiciuni pe care nu cutezi a ți le mărturisi nici măcar ție însuși.

X

„S-au găsit cuiburi de porumbei cu pui mari în imediata apropiere a unor cuiburi de uliu și dispunem de informații de încredere potrivit cărora niște rațe (*Tadorna tadorna L.*) au clocit și și-au crescut puii în vizuini locuite de vulpi. În apropierea vizuinilor de lup pot trăi nederanjate căprioare, se spune. După părerea mea, tocmai această lege străveche prin care se asigură pacea în zona cetății este cea care îi face pe cîinii noștri să fie atît de pașnici în casă față de felurite specii de animale” (Konrad Lorenz).

X

A.E.: „Să fie senectutea o prefață sau o postfață a morții? Întrucît momentele acesteia intervin în rularea vieții cu posibila intenție de-a o consuma anticipat”.

X

Subtil, pururi subtil, de aceea nu se poate suficient mărturisi.

X

Senectute. Și atît de puțin timp a trecut din uitare...

X

„Se vor găsi puțini oameni care s-ar încumeta să spună pe față ceea ce-l roagă în ascuns pe Dumnezeu” (Montaigne).

X

„Lauda lui Dumnezeu, o pioasă naivitate binecuvîntată de Dumnezeu. Iar dacă El o binecuvîntează, înseamnă că, iubindu-ne, lauda Sa în gura noastră devine pentru El lauda *noastră* - și spre a noastră *lauda*” (Monseniorul Ghika).

X

Senectute. Și cu paciență te-nveți pe tine pe de rost, ca pe vremuri o poezie copilărească.

X

Scriptor. Eufemismele unor imagini care țin uneori de timiditatea ființei, altele de propria lor timiditate.

X

Compromisul dispune de un alibi matematic: media.

X

„Datorită unor imagini obținute prin satelit, Institutul Naval al SUA a descoperit că dictatorul Kim Jong-un (36 ani) a inițiat un program de antrenare a delfinilor din portul nord-coreean Nampo. Mamiferele sunt instruite să localizeze mine, dușmani înotători și instrumente de înaltă tehnologie de pe fundul mării. Delfinii, care sunt cele mai inteligente animale, pot să vadă și să se deplaseze cu viteză în apele întunecate de nepătruns. Ei comunică cu antrenorii prin sunete speciale. S-a demonstrat inteligența și loialitatea lor în timpul conflictului dintre militarii ucrainieni și ruși, din 2018. Când mamiferele antrenate de ucrainieni au fost capturate de ruși, au refuzat să mănînce și s-au sinucis” (Click, 2020).

X

Anotimpuri politice. „Pînă nu vine iarna, primăvară nu se face” (Tudor Valdimirescu). „Iarna nu-i ca vara” (Traian Băsescu).

X

A simplifica nu înseamnă și a fugi de timp? Spaima de timp.

X

Senectute. De fapt cum ai fi putut scrie dacă nu te-ai fi simțit trădat de viață?

X

Locurile comune ilustrează un soi de viață organică a conștiinței. Inteligența și arta le conjură să nu le conturbe în operațiile lor.

X

Opinia unor psihologi danezi. La sinucidere ar recurge mai cu seamă, paradoxal, persoanele cu un simțămînt de plenitudine a ființei. Cele care nu mai așteaptă nimic din afară, supunînd-o la testul maxim al suficienței lăuntrice. Decizia teribilă pe care o implică actul suicidar ar fi o probă categorică. Vulnerabilii, timorații, anxioșii îl ocolesc.

X

„Pentru un plîns netulburat de afecte, recomandăm folosirea lacrimilor artificiale. Se pot cumpăra online, fără rețetă, la prețuri cuprinse între 17 și 46 de lei flaconul” (**Dilema veche**, 2020).

X

Mai proaspătă în zori chiar și deznădejdea. Vitalitatea remontată îi aduce omagiul său.

X

„Este riscant, poate prezumțios, să generalizez pornind de la experiența proprie, chiar cu privire la criticii de categoria mea – adică scriitorii care sunt în primul rînd creatori, dar reflectează asupra vocației lor și asupra muncii altor practicanți. Recunosc, mă interesează mai mult ce au scris despre poezie poeții decît ce spun despre ea criticii care nu sunt poeți. (...) Dar cea mai apropiată de critica literară pură ajunge să fie critica artiștilor care scriu despre propria lor artă; pentru asta, mă adresez lui Johnson, lui Wordsworth și Coleridge. (Paul Valéry este un caz special.) În alte tipuri de critică, istoricul, filosoful, moralistul, sociologul, lingvistul pot juca un rol important; dar, în măsura în care critica literară poate fi *pur* literară, cred că această critică a artiștilor care scriu despre propria artă are

o intensitate mai mare și mai multă autoritate” (T. S. Eliot).

X

Senectute. S-a întîmplat să dau cuiva o explicație cu totul greșită asupra unui termen. Mi-am dat seama de boacănă săvîrșită peste vreun ceas. E ceea ce psihiatrui numesc paramnezie.

X

Drumuri pînă la „metropola” care e acum pentru subsemnatul Amarul Tîrg. Întîlnesc o mulțime de necunoscuți și tocmai din această pricină ei devin instantaneu apropiați, aidoma personajelor dintr-un film. Fugitiva impresie a întîlnirii e coincidentă cu cea a despărțirii într-un joc fragil, disparent. O familiaritate jucăușă pe clipe a imposibilului. La orele de vîrf, marketurile reprezintă o scenă favorită a acestui spectacol pe viu, rezumat de fapt al întregii vieți.

X

„Pentru tine, fiecare este ființa cea mai îndepărtată” (Nietzsche).

X

1 martie 2019. Zi dureroasă. Se împlinesc patru ani de cînd Rocky nu mai e printre noi.

X

De la neajungerile tinereții la neajungerile vârstei finale. Să fi reprezentat cele dintîi inclusiv o premoniție?

X

„Urmează să fie recunoscută de Cartea Recordurilor drept cea mai înaltă adolescentă de pe planetă! La numai 11 ani, Zhang Ziyu măsoară 2,1 metri. E mai înaltă ca mulți baschetbaliști adulți. Deși pare de necrezut, Zhang Ziyu este elevă în clasa a VI-a la o școală gimnazială din Junan, capitala provinciei Zhangdong, din Estul Chinei” (Click, 2020).

X

Ceea ce ar putea fi socotită o concepție de viață nu se realizează îndeobște asumînd un întreg, ci din adiționarea unor fragmente, a unor trăiri, experiențe, circumstanțe

mai mult ori mai puțin disparate, însă care tind la o convergență, la un întreg mai curînd intuitiv. Aceste componente negociază într-o zonă subliminală un soi de unitate adecvată individului.

X

„Cea mai mare libertate se naște din cea mai mare rigoare” (Valéry).

X

Scriptor. Să ajungi la o sinceritate față de tine însuși la limită, dureroasă. Astfel încît, aidoma unei păsări, aceasta să-și poată lua zborul spre altitudinea ficțiunii.

X

Senectute. Te afli la poalele unui vulcan gata să erupă, care e chiar viața ta, în integralitate.

AI. CISTELECAN

Feerii cu drame

(Maria Th. Ionnescu)

Spre deosebire de "poetii de altădată" (cătore romantici Strebuie să fie săgeata, că ei se pierdeau în vise și rupeau puntea de întoarcere), "cei de acum", cu "sufletul modern" – iar între ei, pe primele rînduri, Maria Th. Ionnescu -, nu se mai îndreaptă spre vis "ca spre singura mîntuire," ne asigură Ovid Densusianu în *prefața* la volumul *Mariei*.¹ Dimpotrivă, "sufletul modern – cum era și al Mariei., (n.n.) – știe să înfrățească ceea ce altădată părea mai mult că se esclude," așa că-n poeziile lui vom vedea contopindu-se "tumultul de impresii ce le deșteaptă realitatea și nebuloasele de gînduri ale reveriilor". În speța Mariei anume, "un lirism stăpînit și comunicativ", "în care spontaneitatea și arta subtilă se întîlnesc", face în așa fel încît "să se armonizeze" "concretul cu irealul, viața cu visul". Nu știu dacă se armonizează chiar atît de bine cum zice Densusianu, dar sînt acolo - și viața și visul, în poemele (în proză) ale Mariei, după cum precizează și titlul cărții.

Habar n-am cine-i Maria, dar trebuie să fi fost fată de familie bună; în orice caz, de familie rea n-a fost de vreme ce se plimbă pe la Londra, Paris, Saint Moritz, Sorrento etc. și-i prietenă cu doamne distinse și chiar cu conți rafinați (cu unul – Serge -, sigur). Dar ori pe unde s-ar plimba Maria, are drept tovarășă de drum suferința (cel puțin pe o durată de nouă ani, după cum zice). Pare că nu una anume, ci durerea ca atare, durerea în sine, durerea ca umbră personală; oricum, una ineputabilă și inexorcizabilă: "Am trăit în largul lumii: nouă ani am rătăcit cu durerea ca o stîncă pe suflet. M-am încovoiat sub povara durerii mele./ Cînd amîndouă eram obosite, durerea mea îngenunchea alături de mine; contemplan pe Dumnezeu, cerul, lumea

---

¹ Maria Th. Ionnescu, *Flori de vis, flori de viață*, Cu o *prefață* de Ovid Densusianu, Institutul de Arte grafice "Speranța", București, 1916. Mulțumiri BCU Cluj pentru ajutorul bibliografic.

și viața./ Și văzurăm că toți sufăr și plîng, iar puțini surîd”. (*Tovarășa de drum*). După cît de eufemistic scrie și după ce talent are la caligrafia florală, Maria ar fi trebuit să fie dintre cei puțini care surîd, dar tristețile o copleșesc pînă și-n locurile rezolut paradisiace: ”Copacii sunt învăluți în chiciură, cerul e învăluit în nori, sufletul meu e învăluit în tristețe. Toate clipele sunt de aceeași culoare: întunecate și cenușii” (*Iarnă grea la Saint Moritz*). Dacă te prinde iarna la Saint Moritz, nostalgiile copilăriei te invadează negreșit. Pe Maria numaidecît: ”Și mai visez la goanele noastre călare prin azur, sorbind aerul răcoros al zorilor” etc. Ce o cuprinde însă metodic pe Maria e compasiunea (asta e, de fapt, relația ei cu suferința, care-n rest nu se vede niciunde); iar ca să-și deruleze caierul compasional se oprește asupra unor destine frînte, ba de nenorociri fatale (moartea copiilor, de pildă), ba de iubire, creionînd portrete în stil feeric. Acolo, în feerie, își plasează Maria compasiunea, în mijlocul incantațiilor florale și al narcozei primăvăratice: ”O, dragălașe foiță trandafirică de măr, plutește pe visele mele, dă ocol sufletului meu, precum te învîrteai împrejurul aripioarei fluturilor albi, cînd peste lume stăpînea albastrul, cînd totul era străveziu și de pretutindenii se înălța mireasma primăverii./ O, gingașă floare de rozmarin, îmbălsămează/ O, dragă foaie de ismă amară, dă înfiorări,/ o, dulce foaie de balsamină, îmbată,/ îmbată și soarbe valuri de soare,/ Precum dragostea lui a sorbit și secăt/ izvorul sufletului meu” (*Amintiri*). Se adună pînă la urmă o colecție de portrete, cu notații realiste pe care Maria le procesează apoi feeric spre a face loc dramei în plin miraj, întorcînd reveria în bocet și folosind caligrafia pentru compasiunea ilustrată: ”Nimic nu-i e drag, nimic nu dorește. Chinuită de o umbră, ea se aruncă în brațele oamenilor însetați de fericire. Și totuși, știe bine ea că această fericire este pierdută, pe veci pierdută, odată cu scumpul ei mort” etc. (*Alga* – o prietenă care trăiește închisă într-o casă năpădită de flori). Dacă n-ar fi avut sufletul prea simțitor, Maria ar fi scris numai și numai reverii, căci avea peniță înflorată: ”Cîntec de ciocîrlie, zbor de rîndunele, triluri prin boschete,/ Mărgăritărele, liliac,

violete: sărbătoare de mirese./ Pajiștea surîde, apa se nfiară./ Pe cer rai albastru. Primăvara trece.” (*Primăvara*). Dar scrisul de reverii e sabotat riguros de nostalgii și visările decad în melancolii: ”Petale de camelii roz plutesc, alunecă în zbor pe lângă mine. Sub bolta îmbălsămată, pașii mei se tîrăsc, rătăcitori. Lămîi cu străluciri de aur, flori de portocal, covor de viorele, lumină de azur/.../ învie în mine, vino, tu scumpă, dulce umbră a fericirii mele îndepărtate, a fericirii mele pierdute” etc. (*Noapte la Sorrento*). E totdeauna ceva ce n-o lasă pe Maria să se scufunde în voluptatea clipei, oricît ar fi aceasta de promițătoare. Dar măcar Maria își scrie frustrările sub formă de feerii, nu de elegii. Nu doar nostalgiile, dar și melancoliile ei sînt pure exultanțe florale.

Elisabeta BOGĂȚAN

Cornel Nistea și realismul magic

Romanul „Vedenia” al lui Cornel Nistea, apărut la Editura Școala Ardeleană din Cluj-Napoca, 2020, este o creație de o evidentă modernitate. Acțiunea este plasată într-un sat din Transilvania de la începutul secolului 20 cu evidente urme locale cum sunt unele toponime și nume de persoane care fac trimitere la realități familiale pe care autorul le va fi aflat din diverse relatări în copilărie și mai târziu. Într-o astfel de atmosferă scriitorul își fixează trama, care creează încă de la început o atmosferă oniric-halucinantă, stârnind din prima pagină curiozitatea cititorului și reușește să-i mențină interesul pentru lectură, la cote înalte, până la final.

Încă din debutul cărții se instalează enigmaticul la nivel de percepție individuală a eroului, ajuns într-o stare de surescitare după boală și o lungă convalescență, care încearcă să găsească explicații ale viziunii trăiri dintre vis și realitate. Elementul care introduce o primă breșă în percepția diferită a realității este Rusalina: „După febra și halucinațiile din timpul celor două săptămâni de boală, Haralamb nu mai era sigur dacă în vârful gardului era cu adevărat o femeie sau o arătare. Mai făcu câțiva pași. Nu, nu se înșela, era ea, Rusalina”. „Stăpânit de nerăbdare, se duse spre cărăruia pe care tocmai merse femeia și, cum Rusalina întârzia să revină de la izvor, îi apărură în minte gândul că halucinațiile din nopțile cu febră îl făceau acum să aibă vedenii. Dar nu, curând, Rusalina apărură pe cărăruia de lângă lanul de porumb. Părea învăluită într-o aură strălucitoare, iar el se zăpăci. Venea agale spre el, cu o mână în brâu și cu cealaltă ținând urciorul de lut pe umăr. În lumina puternică a zilei, fața ei părea că-i luase foc. Cu cât se apropia de el, mirajul începu să scadă și-o văzu în realitatea ei de femeie, dar care în toată ființa ei ascundea o taină.”. Imaginea Rusalinei, a „vedeniei” înconjurată de lumină se repetă în secvența năucitoare de la izvor, când a surprins-o făcând baie, goală: „cu cât o privea mai mult,

trupul ei părea să se învâluie într-o aură de lumină”, dar cu cât Rusalina se apropie de Haralamb își pierde din aura magică și devine femeia frumoasă care îi stârnește o nepotolită pasiune. Cele câteva mere pe care i le dăruiește femeii care urma să treacă pârliazul în drumul ei spre casă cu urciorul cu apă reprezintă ispitirea la care se adaugă constatarea Rusaliinei după ce va fi trecut pârliazul: „că mar omorî Lin să afle că Lambie mi-a văzut goliciunea”.

Întețirea pasiunii lui Haralamb este prezentată cu o fină cunoaștere a mecanismelor psihologice: „Spre răzor i se păru că i-a găsit urmele, se aplecă și vru să le mângâie, dar o sfială neînțeleasă îl opri. „Doamne își zise, doar femeia asta nu mi-o fi furat mințile?!...”

Magical, miticul și fabulosul sunt magistral prezentate într-o secvență devenită memorabilă. Leșit în câmp, printre semănături, să vadă starea acestora, Haralamb o descoperă pe Rusalina în mijlocul lanului său de grâu aflat în pârgă: „Dar nu trecu mult și-l cuprinse uimirea, nevenindu-i să creadă ce vedea. În mijlocul lanului, luminat de strălucirea soarelui, unduit de boare ușoară, se afla Rusalina, care mângâia spicele cu palma. Din când în când se apleca, rupea spice de grâu sau culegea flori roșii de maci. Era în rochia și blužița ei albe și-n mersul ei cânta o doină. Privind-o, ai fi zis că era o zeiță care binecuvânta grânele și gospodarii care se învredniciseră de hărnicie. (...) Încă o privea de sub răzor, abia ținându-și răsuflarea. Numai că abia își întoarse capul într-o parte și constată că Rusalina nu mai era la izvor.” De acum, cititorul poate descoperi în Rusalina străvechiul mit al rusaliilor, al ielelor bune sau rele, ea fiind alternativ sau în același timp spirit și femeie, iar în numele lui Haralamb poate găsi simbolul harului și al luminii ce dau forță și sens vieții.

Pasiunii lăuntrice profunde a lui Haralamb i s-ar putea împotrivi condiția lui de creștin, doar că adevărul cumplit al viețuirii nefirești a unei femei frumoase cu un neisprăvit de om îi va provoca îndoiala: „Câteva momente mai târziu, auzi dangătul clopotului din turla bisericii, își făcu cruce și, fără să vrea, își aduse aminte de Porunci, dintre care una începu să-i bântuie sufletul: „Să nu râvnești la casa

aproapelui tău, să nu râvnești la femeia aproapelui tău, nici la ogorul lui, nici la slujnica lui, nici la boul său”, la care Haralamb zâmbește cu amărăciune și-și zice: „Dar ce bou și ce slujnică are Rusalin, ce casă, decât o cocioabă, iar eu am un conac, are două capre două capre pe care le duce la păscut de ață să nu intre în ierburile oamenilor... Apoi Rusalina ...?! De ce să fie ea femeia unui calic, a unui ne-trebnic? Și dacă e să judeci cu adevărat, Rusalina nici nu e pe de-a-ntregul femeie, ci un fel de arătare care mi-a ieșit întâmplător în cale”. Și-atunci, întâmplarea să fie vinovată pentru tot ce va fi de acum înainte, doar ea, întâmplarea.”

Fin psiholog, autorul nuanțează, la prima întâlnire ulterioară a lui Haralambie cu Rusalin, bivalența atitudinii eroului: pe de o parte dorința de apropiere, întrucât Rusalin este soțul Rusalinei: „Ia hai la pârleaz, să povestim, ca doi vecini ce suntem.”, pe de altă parte revolta că Rusalina îi aparține, nemeritat, manifestată prin tendința de a sublinia fățiș faptul că el, Rusalin, nu o merită, întrucât nu se străduiește să-și depășească condiția de „sărântoc”: „Mă, da’ tu n-ai altă furcă pentru fân decât asta, cu patru coarne, cu care rânești la capre?”

Se introduce, astfel, imaginea polarizării economice în lumea satului: „Gardul din leături de brad (...) constituia, fără să o spună cineva răspicat, un fel de graniță între două imperii, unul al bogăției și al bunăstării, poate chiar al îmbuibării, și un altul al sărăciei și al mizeriei, poate chiar al umilinței, iar între ele nu putea exista comunicare.” : „Păi, eu nu mă duc la lucru, la clăci, nu o las nici pe Rusalina să meargă. Noi ne vedem de sărăcia și de treburile noastre”. „Nu-i altă hibă că eu nu merg la lucru la bogătani, cât e povestea aia: fiecare cu ale lui”. Asta, în timp ce Gândreștii sunt „oameni înstăriți și mândri, cu care nu-i bine să ai de-a face”.

Tensiunea se acumulează din așteptările, speranțele, reacțiile eroului confruntat cu realitatea. Anecdotică pare impulsivă de aceste energii interioare care, acumulându-se, erup într-o antologică noapte de dragoste, în circumstanțe pitorești, punct culminant care marchează desfășurarea ulterioară a evenimentelor. Rusalina prinde curaj și răs-

punde invitației lui Haralamb de a veni la claca tradițională a secerării grâului și petrecerea ce a urmat în ciuda protestelor soțului ei. Acum autorul are prilejul de a introduce un element esențial în dinamica acțiunii, a descătușării unor energii nebănuite exprimate de jocul „nebunesc” al lui Haralamb cu Rusalina, ca împlinire a pasiunii și speranțelor celor doi, deveniți acum parteneri.

Povestea de iubire se derulează în continuare cu unele momente de efuziuni sentimentale, ca, de exemplu, întâlnirea din târg, unde Haralamb îi cumpără Rusalinei un cojocel, pe care la început este tentată să îl ascundă vederii soțului ei, apoi se hotărăște să-l lase la vedere într-un început de afirmare a dreptului la propria-i identitate. Astfel, încetul cu încetul devin vizibile fisurile acestei căsnicii nefirești.

Având măiestria de a construi un roman complex, autorul temporizează uneori povestea de iubire, pentru a contura o frescă a satului tradițional, romanul dobândind astfel și valențe social-istorice. Haralamb era un gospodar fruntaș în sat, util și necesar vieții satului, căci a lui era și moara la care sătenii își măcinau de făină. Moară care îi aducea și multe griji, ca în noaptea când ploaia a rupt zăgazul iazului, care trebuia reparat de urgență.

Este de o minunăție aparte prezentarea „noptii de dragoste” a celor doi de care nu mai sunt siguri dacă a fost vis sau realitate, noapte în care urgia dezlănțuită a luat zăgazul iazului morii și „a trăsnet în casa Dăneștilor”, fapt de care după derularea pasiunilor pătimașe, Haralamb dormise dus fără să-și dea seama de furtuna și potopul de ape care rupsese zăgazul iazului morii.

Chiar dacă prezintă această firească împărțire a lumii satului în bogați și săraci, Cornel Nistea sparge tiparele așa-zisului *realism socialist* impuse literaturii în societatea comunistă, cu referire la societatea precomunistă, în care cei doi poli sociali aveau trăsături predefinite: bogații erau exploataatori, răi, lipsiți de omenie, deci reprezentau un accentuat pol negativ, iar cei săraci erau exploatați, buni, harnici, cinstiți, deci reprezentau un accentuat pol pozitiv.

Haralamb, primul gospodar din comună, cu casă mare, acareturi și 40 de hectare de pământuri, proprietar de

moară și a 200 de oi și 15 animale mari”, este considerat un om de omenie, respectat și iubit de săteni: „Că oi veni, mă Lambie, că ești om de omenie, că pe tine n-am auzit să te blesteme lumea, ca pe alți oameni cu stare.” îi spusese Salomie, o văduvă cu trei copii mici, invitată la seceriș. Și aflăm că Haralamb are mereu în minte îndemnul primit în familie : „toate se rezolvă dacă ai răbdare și iscusință”, își aminti el o vorbă a bunicului său și de atâtea ori vorba asta se împlinise, cum mai reținuse o vorbă a lui. „Să dai dovadă de caracter, ca să nu te hulească lumea. Împlinește legea satului, dar și poruncile autorităților.” Nu rareori el o sfătuieste pe sora sa: „Ei, Mirună, fii și tu mai îngăduitoare cu oamenii.” și „Mirună, buna-cuviință se cuvine s-o arătăm și omului sărac...” sau : „Când cinstești un om vrednic, fie el și sărac, nu trebuie să-ți fie rușine, parcă așa ne spunea bunicul, Mirună !”

Mai mult, Haralamb este un om harnic, care muncește de dimineața până seara: „Oftă și zise: Doamne, cât e de muncă în vara și toamna asta! Cât e de muncă! Iar mâine negreșit trebuie să merg la bancă să încerc să obțin împrumutul ca să cumpăr batoza.”

În schimb la polul celălalt, cei săraci, își merită de multe ori soarta: „Că nu li-i schimba tu năravul, că n-ai văzut că în zadar îi ceartă preotul că o țin într-o beție și-și neglijează familiile?...” îi zice Miruna lui Haralamb. Rusalin refuză să muncească la cei înstăriți sub pretextul că nu vrea să depindă de bogătași. Presupusele lui zvâcniri de orgoliu îi încurajează, de fapt, lenea: „Da’ crezi că mă lasă Lin să vin? Zice că e rușinos să muncești pe nimica toată la bogătani...” zicea Rusalina. Ba Rusalin se mai și revoltă constatând că până ce și izvorul de la care îi aducea apă Rusalina se afla pe pământul bogătanului. Tot ce făcea el era să pască toată ziua cele două capre, încât Rusalina era nevoită să suporte mirosul de capră ce se degaja dinspre bărbatu-său, pentru că nu se spăla și nu avea haine de schimb.

Ochiul lui Cornel Nistea este obiectiv, el percepe realitatea în toată complexitatea ei, cu bune și rele și de o parte și de alta, cu realitatea ireconcilierii în fapt a celor doi poli: Un exemplu îl poate constitui chiar atitudinea copiilor,

care copiază atitudini generale: „Tată, Cristina m-a îndemnat să arunc cu pietre în Rusalina, că de ce trece ea zi de zi pârleazul în grădina noastră...”. Replica lui Haralamb este de bun-simț: „Dragul meu, nu se cuvine să oprim oamenii să meargă după apă la izvor.” Sau cuvintele Mirunei: „Măi omule, tu ai atâta treabă și ți-ai găsit să stai de vorbă cu sărăntoaca aia... Că te faci de minune, nu alta!...”

Există și exacerbări ale acestei ireconcilieri. Astfel, Salomie povestește cum și-a pierdut soțul: „De când lumea, oamenii au trecut peste locurile și grădinile altora, numai Făceștii i-au oprit să treacă peste locul lor, și ura... Doamne, ura ! De ce pentru atâta lucru Dumitru să bage coasa în el, că l-o întărâtat mumă-sa ? Și-acum unul e în pământ și celălalt la închisoare...”

Un moment de anumită reconciliere a polilor lumii satului îl reprezintă muncile câmpului. Este un bun prilej pentru autor de a descrie frumoasele obiceiuri legate în special de seceratul grâului, culesul porumbului, la care Haralamb cheamă lucrători, „cu clacă cu lume multă, cu ceterași, cu joc și veselie, cum se întâmplase de atâtea ori, pe când era tânăr, în gospodăria tatălui său” , „și-o imagina pe Rusalina în șirul de secerătoare și el în preajma ei legând câte un snop cu câte o legătură de paie înspicate, în acordurile muzicii, în chiuiturile flăcăilor și glumele secerătoarelor.” Este descris și obiceiul pitoresc al „cununii grâului”. Autorul prezintă, de asemenea, obiceiul târgului de toamnă, unde sătenii își vând roadele muncii și își cumpără cele necesare pentru casă și lucrări.

Planul paralel al vieții Rusalinei este reluat, cu întâmplările precipitate și neașteptate, pe fondul sărăciei și lipsurilor în care se zbăteau cei doi soți, cu dublă decodificare: argumentare a faptului că acestea se datorau refuzului lui Rusalin de a munci („Că dacă ai fi lucrat și tu undeva, ne-am fi făcut și noi o căsuță ca toți oamenii, să nu mai stăm în cocioaba asta..., iar tu n-ai umbla cu pantalonii peteciți în fund și cu opincile sparte”) și dovadă a faptului că Rusalin, „un netrebnic”, nu o merită pe Rusalina: „Pentru Rusalin, soția îi devenise intangibilă”. Și autorul precipită acțiunea spre un final previzibil. „Privind-o, își dădu

seama cât era de frumoasă și în curând înțelese că nemeritnicul de el n-o merita.” „Erau de acum doi străini care trăiau în aceeași cocioabă”.

Orgoliul lui Rusalin de a se simți important pentru că refuză să lucreze la bogătani se frânge și el nu mai are de ce să se agațe pentru a-și justifica viața. Fire slabă, nu are puterea de a-și reconstrui viața și abandonează lupta cu viața: „Rusalin atârna spânzurat, cu sfoara cu care ducea caprele la păscut (...). Atârna jalnic, cu hainele lui mereu cârpite și murdare, cu fața schimonosită și brațele atârna-te, de parcă ar fi vrut să spună: Iaca, până aici mi-a fost viața. De aici încolo nu merită să mai trăiesc.” La picioarele lui Rusalina vede cioburile urciurului în care ea îi aducea bărbatului apă proaspătă de la izvor, urciur care do-bândește acum valența de simbol al căsniciei eşuate.

Finalul accentuează impresia de mister și de ireal, încheind cercul apariției și dispariției Rusalinei ca o „vedenie” : „Din ziua aceea, Rusalina nu mai fu văzută prin preajmă. Se povestea în sat că cineva ar fi văzut-o umblând pe câmp, încălțată cu ghetete noi, îmbrăcată cu cojocelul pe care i-l cumpărase la târgul din 20 octombrie Haralamb, pe cap cu basmaua înflorată ce-i ascundea cosițele de femeie măritată. Murmura întruna un cântec. Cică ar căuta iarba uitării.”

Iar această impresie de mister și de ireal al iubirii pătimașe a lui Haralamb asupra iubirii pătimașe se va răsfrânge și asupra Rusalinei care se smulge din existența obișnuită, și o va arunca în propria ei legendă.

Astfel romanul dobândește o structură circulară: Rusalina - vedenie din deschiderea romanului, care-l ațâță pe Haralamb, închide romanul cu o Rusalină - vedenie care se arată vag sătenilor, prin vâl de legendă. Perfect structurat și construit, îmbinând plăcerea calofilă a autorului cu rolul său asumat de „transmițător de memorie”, scuturând de praful uitării pitorești obiceiuri din lumea satului, romanul *Vedenia* se înscrie exemplar în seria reușitelor artistice ale scriitorului Cornel Nistea și ale prozei actuale.

Monica GROSU

O întâlnire misterioasă pe Strada Hazard

A cordând o atenție specială formulei narative, ca și rafinamentului stilistic, romanul *O întâlnire pe strada Hazard* (Editura Neuma, 2020), scris de Andrea H. Hedeș, aduce în atenția lectorului preocuparea pentru proza cu miză estetizantă. Maniera autoarei este însă novatoare, chiar dacă înglobează tehnici vechi și bine cunoscute, de genul povestirii în ramă, într-o scriere modernă și provocatoare, cu multiple subtilități de interpretare. De la mit la realitate și de la parabolă la vis, trecerea se face în cel mai firesc mod, astfel verosimilul deschide porți spre existențe fantastice, simbolice și cu atât mai insolite.

Viața cât se poate de monotona a Cleopatrei, o pasionată compozitoare, și a fiicei sale Sara, permite bucle de ireal, favorizate și de atmosfera carnavalului ce se desfășura în oraș. Cotidianul urban dezvăluie, precum în scrierile eliadești, oaze ale sacrului spre care are acces eroina, în special în regimul singurătății nocturne, când existența se prelungește în intimitatea camerei de bloc de la etajul 11. Ghidată de imaginea unui cerb ireal și totuși atât de prezent la ușa balconului, Cleopatra explorează lumi de basm, alături de personaje la fel de miraculoase. Granița dintre cele două „tărâmurii” rămâne foarte fragilă până la sfârșit, rotirea lor ținând mai degrabă de practicile unui ritual oriental în care timpul se manifestă cu o lentoare aparte. Viața anostă a Cleopatrei înflorește doar noaptea, când destinul său mai deschide o buclă spre decoruri absolut livrești, infuzate de un profund lirism, ca și de scene tari, de un puternic imagism (sacrificarea taurului vs. înflorirea trandafirilor sau când Basil, „privind adânc în ochii Cleopatrei, mușcă din inimă ca și când ar fi mușcat dintr-un măr”).

Narațiunea nu se oprește la acest nivel al descriției, ci pătrunde în straturile unei dezbateri ideatice, căci fiecare vizită în saloanele prețioase ale unor palate somptuoase constituie cadru propice și pretext pentru discuții pe diverse teme: puterea dragostei, iubirea de sine, petrecerea

timpului, jocul (de șah), regulile în raport cu haosul, pragmatism și romantism, timp, artă, orgoliul creatorilor etc. Nu este în aceste evadări insolite doar o invitație la redescoperirea trecutului, fie el și livresc, la cunoașterea mentalităților, a ritualurilor infuzate de magie, ci și o meditație despre paradigme și dihotomii între care ființa umană pendulează. Caracterul filosofic și adeseori sentențios al frazei amintește de scrierile vechi, de tratate sau practici ezoterice, de limbajul incantatoriu, de ordonarea cadențată a cuvintelor ce se așază în text precum sunetele într-o compoziție simfonică (spre exemplu, discuția Frumoaselor, un fel de parce, ale căror replici, aforistice, lapidare taie aerul ca niște lame de cuțit: „Moartea este o iluzie!”, „Există doar clipa.”).

Dintru început, lectorul este invitat să accepte convenția ficțiunii și a visului („Life is but a dream”), iar de la măștile colorate de carnaval, ce se perindau pe străzile orașului cosmopolit, până la convoiul personajelor stranii nu mai este decât un pas. Trecerea repetată a Axionului, în gondola de onix, nu mai reprezintă, în acest context, decât plonjarea pe un alt tărâm, în ambianța unor palate fastuoase, cu săli de bal strălucitoare și maniere regale (Palatul Măcelarului, Palatul Farmacistului, Palatul Artelelor). Din cafeneaua urbană unde „intrase cu Basil în amiaza acelei zile”, eroina, cu nume legendar, se lasă ademinită într-un spațiu nou, străjuț de statui din aur și tufe de trandafiri, în încercarea de a se regăsi pe sine, de a regăsi cuvântul (sunetul) cu adevărat important, care să rezoneze în timp, dincolo de tumultul cotidian al vieții robotizate.

Ca și în volumul precedent, *Povestiri de pe malul celălalt*, Andrea H. Hedeș acordă, în manieră postmodernă, un rol important cititorului. Hermeneutica textului se construiește și în funcție de imaginația și perspicacitatea acestuia de a lega secvențele narative într-o simbolistică unitară. Furat de eufonia stranie și repetitivă a pasajelor introductive, va intra și el în povestea misterioasei femei de pe Strada Hazard, care ne-a dus cu gândul, încă de la început, la proza lui Mateiu I. Caragiale și apoi la cea a lui Pa-

trick Modiano (din *Strada dughenelor întunecoase* sau *În cafeneaua tinereții pierdute*), pentru aerul de nostalgie, bizareriile unor personaje, o voită ambiguitate, gustul retro și, evident, expresivitatea stilistică: „Dacă mergi tot înainte pe Strada Hazard, la o anumită oră din zi, poți vedea o femeie tânără, minionă, într-un pardesiu ușor cambrat, verde smarald, cu o eșarfă galbenă din mătase în jurul gâtului ivoriu, cu pantaloni la dungă până deasupra gleznelor, tropăind mărunț în botine de lac negru, cu o poșetă la fel și cu un ruscac bleumarin pe umărul stâng. Părul negru, lucios, îl poartă în stil Cleopatra, de aceea așa îi vom spune de aici înainte. Ține de mână o fetiță mărunțică pentru vârsta ei, în rochiță de catifea albastru cerneală și haină matlasată, cu glugă, de un turcoaz care face ape la fiecare mișcare. Are bucle negre pline de fundițe și agrafe cu măgele, ochii mari, de un verde absint, la fel ca mama sa, face gesturi hotărâte în timp ce vorbește.”

Prin microromanul *O întâlnire pe strada Hazard*, Andreea H. Hedeș a reușit să personalizeze un univers ficțional, impregnându-l deopotrivă de lirism și ironie, de mit și realitate.

Sonia ELVIREANU

Epopoea unei vieți

Gabriel Chifu străbate cu ușurință apele între două țări: poezia și proza. Își explorează interioritatea în poezie și proximitatea, socialul, în proză, înrădăcinat în real, cu privirea înălțată spre metafizic. Uneori le așază în aceeași luntre, ca în recentul volum *o viață. pagini dintr-o epopee efemeră* (Editura Junimea, 2020).

Titlul trimite la epopeea vieții, ceea ce presupune o privire lucidă și reflexivă asupra trecutului dintr-un punct al maturității spirituale care interoghează mai profund sensul propriei existențe. Și cum acesta nu mai există decât în memoria afectivă, care-l scoate la suprafață în flash-urile inspirației, poetul simte nevoia de ordonare a profunzimilor eului multiplu, revelat și salvat prin scris. Astfel se justifică arhitectura cărții, vizibilă de la început în titlu, subtitlu, structurarea anunțată a poemelor în: stări, tablouri, însemnări, firimituri epice, psalmi, viziuni.

Rigoarea compoziției din romane se aplică și liricului. Ea ține de principiul armoniei clasice în fața recuzite tehnice a postmodernismului, care hibridizează timpuri, genuri, personaje. În fond, viața însăși e un caleidoscop de trăiri, stări, întâmplări, emoții, refulate în subconștient, prelungite în oniric, „*o istorioară amară, nespus de elegiacă - ca o piesă jucată/ pe scenă/ pentru amuzamentul unora.*”

Versul anunță tonalitatea elegiacă a poemelor, melancolia poetului. Poemele se scriu pe simultaneitatea temporală trecut/ prezent. Elegiacul ține de nostalgia trecutului, „*o țară piedută/ în care mă întorc și/ nu mai recunosc locurile*”, de evocarea unor stări, viziuni, iar reflexivitatea de prezent.

Armonia e vizibilă la Gabriel Chifu și în claritatea ideatică, despovărată de criptări și ornamente stilistice de prisos. Poetul pune față-n față timpurile, dezvăluind astfel alteritatea interioară/ exterioară. Regăsirea celui de odinioară nu înseamnă nici recunoaștere, nici retrăire, ci desco-

perirea sentimentului pregnant de înstrăinare de sine, de lume: „Doar eu, aici, pribeag,/ bătut de vânt,/ rătăcit printre cuvinte/ pe care nu sunt în stare/ să le adun în poziții,/ Doar eu, neînțeles și fără să-nțeleg”.

Poetul privește lucid, persiflant devenirea în timp, a sa și a lumii. Copilăria e paradisul pierdut, o viață de basm, evocată în câteva viziuni care dezvăluie inocența, fantezia, bucuria copilului de odinioară. Maturitatea e captivitate, exil într-un oraș agresiv până la delir, redat în imagini cu tentă suprarealistă. Poetul descoperă lumea plină de „zăbrele,/ și de cortine-nșelătoare, și de poteci greșite”, abisul interior, ciocnirea dintre vizibil/ invizibil, eul multiplu, inițierea în moarte.

Din amalgamul clipelor de altădată se desprind mai întâi stările de grație din *illo tempore*, timpul mitic în care se înscriu copilăria (*Univers secund. O viziune*) și îndrăgostirea (*Poveste*).

Stările, emoțiile, tablourile, întâmplările, reflecțiile (viață, moarte, lume, timp, gândire) dau forme și tonalități diferite poemelor. Liricul și epicul se îngemănează firesc, ca sufletul și mintea, nostalgicul cu amarul, blândețea cu gravitatea, melancolia cu reflexivul. Grăuntele metafizic e încorporat în poem încă de la început, în meditația despre efemerul vieții și salvarea lui prin poezie: „Viața e o scriere pe apă/ totul trece, totul dispare.// Trebuie, trebuie să poată fi salvate cumva/ toate acestea/ trebuie să existe un seif/ unde ele se depun, se imprimă, se păstrează,// Creierul lui Dumnezeu/ e seiful,/ iar poemul acesta e parte din el.” Invizibilul, divinul, un dincolo de real există din copilărie în rugăciunea și închipuirea copilului, mai târziu în aspirația spre lumină și harul poetic.

Viziunile luminoase vin din trecut: copilul hoinărind pe străzile patriarhale ale orașului natal, la joacă, la derdeluș, pe malurile Dunării; îndrăgostiții înălțându-se în aer, ca în picturile lui Chagall, ori într-un restaurant cu pian din Sinaia. Cele întunecate din prezent: orașul, rătăcirile, anxietatea, agresarea intimității și mentalului, înstrăinarea, exilul printre ai săi.

Căutarea obsesivă a edenului străbate ca un fir roșu

poemele lui Gabriel Chifu. Refuzul părții întunecate a vieții vine din basmul copilăriei fericite la malul Dunării, când realul se prelungea în fantastic, din trăirea solarității vieții prin iubire, din conștiința că lumea ia chipul trăirilor noastre interioare: „*N-am să fiu capabil niciodată să descriu întregul: partea/ murdară, ferocitatea, abjecția lipsesc din tablou.*”

Paradisul are chipuri diferite: topos real, orașul natal, cu magia copilăriei; spațiul imaginar, livresc, al poveștilor; tărâmul magic al poeziei: „*Pentru mine, paradisul a avut mai multe chipuri, trecătoare. Dar mereu, unul anume, nesmintit: poveștile din cărți.[...] Nici nu mâncam, decât cu povești, voind astfel să dau de înțeles că pentru trupul meu prizărit poveștile sunt adevărata hrană. (Așa a rămas până astăzi! Doar trupul nu mai e la fel.). De cum am învățat să citesc, totul a devenit dintr-odată simplu. Parcă dobândisem o pereche de aripi care-mi asigurau intrarea liberă în paradis. Am luat cărțile din bibliotecă una câte una și le-am înfulecat cu încântare. ...Ajunsesem un căpcăun care înghițea totul cât ai clipi din ochi, fără sațiu. Citind, mă plimbam nestingherit prin paradis, eram acolo ca la mine acasă.*”

Poetul urmează două căi de inițiere, de (au-)cunoaștere: simțirea și imaginația. Inițial separate, ele devin una singură odată cu descoperirea sinelui abisal, a mării interioare ce zace în trupul finit. Înțelegând rostul timpului, care măsoară irosirea, perisabilitatea lucrurilor și ființelor, Gabriel Chifu caută un antidot împotriva lui: poezia, creația, prin care reface epopeea vieții. În copilărie trăiește în imaginar prin poveștile altora, ulterior își creează propriile povești prin harul cuvântului, precum povestea vieții, privită în contrastele sale, în lumini și umbre, lucid și ironic, nostalgic și amar. La un capăt e copilăria, inocența, începutul, la celălalt, maturitatea, cunoașterea, sfârșitul. În centru e poetul, Personajul în relație cu sine, lumea, divinitatea, sub amprenta a două epoci istorice.

Cartea lui Gabriel Chifu este o căutare a identității pierdute printre alteritățile sale, o refacere caleidoscopică a vieții în centrul căreia e copilul. Întoarcerea spre origini

trece prin descoperirea măștilor devenirii în timp. Ea nu are volute dramatice, cu excepția unui accident de mașină, care-l aruncă în vârtejul dintre viață și moarte. Se menține pe o traiectorie benefică prin iubire și credință.

Poetul își cenzurează lirismul, glisând spre epic, caută simplitatea, evitând metafora prin comparații mai prozai-ce în descrierea stărilor, modulându-și vocea dinspre tonalități nostalgic-elegiace spre unele persiflante, ironice și autoironice, însă epicul realist își păstrează vibrația lirică prin fantezie.

Cartea are o extraordinară unitate și armonie lirică, care pune în umbră eclecticismul formelor, genurilor. Tablourile, stările, emoțiile, viziunile, descrierile sunt părți ale întregului, viața poetului, pusă în rama realului, dar prelungindu-se în imaginar. Jocul dintre real și imaginar dă farmec poveștii, iar varietatea formelor profunzime.

Ioana CISTELECAN

Poemul labirintic

De la *Rigorile cercului* din 2004 și până la *Înflorirea frigului din 2019* (Editura Junimea, Iași), Gheorghe Vidican și-a construit poemul asemenea unui ardelean molcom și încăpățânat: pas cu pas, lirica sa a acumulat substanță, a gustat formule și fonduri poetice, a realizat salturi dintr-un cerc atmosferico-poetic în altul, testându-și penelul, performând vocalize, articulând game și, în esență, desenându-și propria paradigmă. Nu-i de mirare că Ioan Holban, pe coperta a patra a cărții, îl asemuie „căutătorului de aur prin pâraiele din Munții Apuseni” care „trece, zilnic, prin sita sa (...) tot ce aduce pârâul repede de sus” și, în final, „alege (...) câte un minuscul grăunte auriu, îl pune în chimir” și moșește poezia. Nu e de mirare nici eticheta de „poet special” regalată de Paul Aretzu, punctând astfel afluxul impresionant de imaginar și apetența lui Gheorghe Vidican pentru descoperirea a „noi posibilități estetice ale unei limbi eliberate de canoanele coerenței”, după cum și Nichita Danilov detectează inspirat un soi de poem somnambolic, în care „realitatea e transfigurată prin intermediul visului”, în cazul autorului în discuție. Dar oricare ar fi rețeta lirică aplicată de Gh. Vidican, coordonata constantă îi este dată de o evidentă desfătare a simțurilor, o vocație pentru un senzorial realmente exploziv; poemul vidicanian respiră, șoptește, țipă, mușcă, ademenește, miroase, pipăie și, mai ales, vede. Un văz monstruos, dincolo de paradoxal, oximoronic de-a dreptul ștanțează fără doar și poate lirica acestuia, indiferent de faza și staza volumelor de-a lungul anilor.

Poemele cuprinse între copertile volumului *Înflorirea frigului* sunt însoțite de ilustrații grafice semnate de mai multe eleve ale Liceului de Artă din Oradea și totalmente inspirat augmentizează vizual poeziile, prinzând cititorul în mrejele lor și ale textului. Așezată sub un motto din Nichita Stănescu („de frigul culorilor, ne îmbrăcăm în

lumină”), cartea acționează cap-coadă ca tribut poetic adus acestuia, asumându-și deschis rădăcinile lirice, autorul declarându-și față de viciul pentru Nichita, mărturisindu-i iubirea într-ale poeziei. Însă volumul nu e doar o simplă declarație de dragoste la adresa poemului nichitastănescian, ci e deopotrivă o tentativă de divorț, o articulare a propriei voci poetice a lui Gh. Vidican, o carte în care maestrul necuvintelor e punct de plecare, e parcurs, e afiliație, e acasă, e umbră, e metaforă, e supra-personaj, dar e și pretext de construcție, pretext de joc, pretext de articulare a poemului auctorial, e așadar într-un fel și un pretext al despărțirii de Nichita, în cele din urmă. („nichita îți roade ecoul/ (...)/ ... și totul e un mult înflorit în frig/ (...)/ tu eu în ochiul lui nichita/ el este o întâmplare cu vremelnici întâmplări pedale de șoareci”; „ne îmbrățișăm în cântatul cocoșului/ nichita taie franjuri în mirosul cafelei”; „desprindem de marginea dimineții răsăritul/ sărutul o capcană în lacrima lui nichita/ (...)/ nichita e preocupat de utilitatea tristeții/ noi suntem noi în noi scriem poeme”; „când tace în noi nichita își rescrie poemele din noduri și semne/ îl simți cum respiră înapoi pielea poemelor pe dos/ un nepământean îi atinge sângele”; „vocea lui nichita o șoptă a sângelui/ lipsa de spațiu în gaura cheii devine temă poetică/ frumusețea dorei stănescu stăruie în tăcerile noastre”).

Fiece poem din volum inspiră și expiră existențe sparte, ce par a nu-și găsi împlinirea în afara poeziei; întreg volumul funcționează cathartic, defulând obsesiile recurente, angoase ale unui eu extenuat, sufocat de derizoriul realului. Salvarea se face obvios prin și în poezie, sub umbrela protectoare, pe alocuri apăsătoare și himerică a lui nichita; Poemele cărții construiesc în fapt un unic poem, unul al definirii continue a eului care fuge de stereotipii, care refuză cu obstinație înțepenirea în cotidianul proximal și care își găsește refugiul în poezie, aceasta devenind astfel nu doar *modus vivendi*, ci și act terapeutic. Arhitectura poemului lui Gh. Vidican îngurgitează metafore recurente ale liricii sale (sângele, sărutul, frica, lacrima, ochiul, singurătatea, umbra și urma) și le expandează auditivo-vizualo-

tactilo-olfactiv într-o frenezie de imago-uri declișeizate și acut, dar mai ales inedit oximoronizate; în ciuda construcției ample, poemul auctorial sintetizează varii registre și voci, tonalități și discursuri, fără a-și avertiza lectorul când se consumă saltul de la una la alta. Până și cuplul el – ea creionează un tango senzorial cvasi-contradictoriu, actanții plonjând fie nostalgic, fie abrupt dincolo de realul imediat. Asociații intrigante, incomode și defel previzibile nasc și poartă poezia în pânțele lor, într-un regal senzorial inspirat; până și titlul cărții comportă în sine acest joc mai apoi fidel întreținut de autor pe tot parcursul volumului, jocul strategic al oximoronului frapant – Înflorirea frigului. („pielea ta vibrează când îmi atingi șoaptele/ te zidesc în poem cu știrea lui nichita/ între tine și mirosul pâinii coapte sătenii trag de barbă copilăria primarului/ poezii migrează prin sângele nostru un labirint al trupurilor/ focul alungă strigoii dincolo de gard”; „învățăm zborul într-un neant cioplit în degetele orbilor/ (...)/ lacome buzele noastre sclipiri nuptiale mustind a poeme/ (...)/ frigul ferestrei o gură imensă în trup”; „vinovat poetul de curgere amiezii în ciutura fricii/ plină de vânt clipa/ (...)/ ca să fii odată mare trebuie să fii odată mic șuieră bunicul printre dinți/ paharul de votcă se sparge de marginea buzei mahmureala amiezii căzută pe asfalt/ (...)/ ochiul generează lumina în degetul orbului/ urmele noastre un exercițiu de onestitate a clipei/ iernile ne usucă tăcerile în ci-reșul crescut în urma poemului/ (...)/ ieșirea din uitare o interpretare modernă a fricii/ (...)/ ninge cu miros de carne în sărut”)

Un poem labirintic șerpuiește în volumul lui Gh. Vidian, o poezie deopotrivă a realului și a irealului, a sinelui subteran și a sinelui părelniciei, a umbrei și a luminii, a șoaptei și a vuietului.

Diana CÂMPAN

**Un odiseu rustic sau despre șansa
autoficțiunii în poezia lui Gheorghe Jurcă**

În panorama actuală a literaturii, este din ce în ce mai discutat instrumentarul prin care scriitorii permit imaginarii să migreze dinspre codurile oarecum standardizate ale confesiunii primare spre o plajă a autoreferențialității asumată din perspectiva sinelui autoficțional, produs al unei conștiințe excelent ancorate în terenul ferm al identitarului și, simultan, dezvoltând fiorul submersiunii sinelui în însăși condiția scrierii de sine fără-de-mască, decorticiând esențele și divulgându-le miezul nu atât factologic, cât simbolic și ontologic. Numai pentru că un atare exercițiu de sinceritate, aplicând strategia scrierii-cu-tine-însuși dar și a (re)scrierii-de-tine-însuși e nevoie de un anume tip de vocație, marcată, fundamental, de tentația despovăririi de fantoșe și, implicit, de o robustețe aparte a sincerității non-insulare, extinsă, fără rest, dinspre elementar și particular către preajma largită și destinul colectiv. Imaginarul devine, cu alte cuvinte, apanajul haric al scriitorului care a înțeles că biografismul pur este limitativ și încorsestant, pe când extinderea rizomatică a proiecțiilor autoficționale oferă șansa alegoriilor simbolice.

Pentru scriitorul Gheorghe Jurcă acest gen de proiectare a eului ca trunchi ficțional stabil, zdravăn înrădăcinat în semnele destinale, nu mai este, de mult, o noutate. Am mai spus, cu un alt prilej, că mărcile prozei și ale poeziei lui Gh. Jurcă, subsumate unui imaginar bine definit și neimitabil, forjat în zeci de romane, nuvele, povestiri și volume de versuri, este puternic amprentat de formația de jurnalist renumit, îndelung șlefuită prin experimentarea unei istorii sociale mereu aflate la răscruce. Cu un anume soi de noblețe a observației, Gh. Jurcă se distinge, de departe, printre scriitorii ardeleni, prin vocația analizei pertinente, bazată pe o observație pe măsură, a fondului socio-istoric și cultural pe care îl traversează, mereu cu simțurile la pândă. Ochiul atent al jurnalistului fotografiază

lumea ca într-un puzzle uriaș, operând, cu finețe, apropierea de semnele ei, într-o încercare, mereu actualizată, de a o reășeza în rostul ei mitic. Excelent om de cultură, pasionat de literatura sud-americană, fascinat de codul antropologic prin care lumea se cere deslușită, Gh. Jurcă proiectează, în scriitura proprie, tocmai exercițiile de descifrare a codului uitat al vieții cotidiene; dar nu o face abrupt, nici erijându-se în condiția inițiatului, nici încercând să emită sentințe, ci scriind despre sinele profund ca parte a lumii care se cere, la nesfârșit, decriptată. Gestul acesta al autoficționalității, punerea de sine ca punte spre ficțiunile cu tâlc, sedimentarea imaginarului în nucleul propriului destin - toate acestea fac, de ani buni, din scriitura lui Gh. Jurcă, o poveste despre sine, scrisă cu sine însuși.

Este evident acest exercițiu mai cu seamă în anii din urmă, când eul-ancoră, asumându-și consistența senioară a vârstei și a lungilor drumuri și învecinări cu Celălalt/Ceilalți, a dobândit virtuțile depline ale sincerității, dusă până în zona autoreflexivității ironice dar și a înaltei conduite filozofice. Căci multe se pot spune despre personalitatea scriitorului Gh. Jurcă, însă înainte de orice pare să răzbească sentimentul clar al unui spirit analitic, înalt-cugetător, care nu permite să-i scape printre degete niciun semn cu potențial de valoare pe care să nu încerce a-l înțelege fără inhibiții. Ca și cum nimic din această lume nu se cuvine să fie lăsat să treacă pe lângă noi, nebăgat în seamă!

Poemele din volumul *Iarba stelelor* (Editura Vatra Veche, 2020) sunt tocmai rezultatul unei astfel de preferințe de a se așeza dincolo de confesiune, în autoficțiune. Biografismul rămâne doar un fir al Ariadnei în labirintul sine-lui profund. Poemele sunt, înainte de a li se permite așezarea în specii lirice de graniță, meditații suprapuse. La o lectură de suprafață, poezia lui Gh. Jurcă păstrează discursul hâtru al ardeleanului-povestaș; poemele au, mai toate, o marcă a narativității, dar în spatele căreia poetul strecoară, subtil, rețele de confesiuni cu cheie: nu atât despre destinul personal vorbește, cât despre proiecția acestuia în conștiință. O conștiință în care s-au amalgamat, ca într-un

creuzet alchimic, oameni-gând, locuri-stare, întâmplări-joc.

Deloc întâmplător, de altfel, poemul *Un Odiseu rustic*, pe care l-am asimila ramei întregului ciclu de poeme, propune o definiție a sinelui polytropos, greu (sau multiplu) încadrabil, în ciuda onestității autoreflexive: „Nu știu de ce prietenii m-au poreclit/ Cu acest nume celebru./ Nu sunt nici pe departe isteț, perfid și șmecher/ Ca Odiseu, despre isprăvile căruia/ S-a ocupat pe larg marele aed din Smirna./ Ca atare, n-am fost la Troia/ Decât ca turist, n-am iubit nicio Penelopă,/ Nicio Circe, care prefăcea cu poțiuni magice/ Oamenii în porci, nici nu i-am făcut/ Vreun Telegonos și nici Nausica/ Nu mi-a fost iubită.// Mările pe care am călătorit cu fregatele/ Mele n-au fost nici Mediterana nici Egeea,/ Ci râurile adiacente Cireșatei./ O, și nici vorbă să fi construit eu/ Vreodată faimosul Cal Troian./ Am făcut eu multe năzbâtii, dar nu/ O asemenea jucărie enormă care a semănat/ Panică și moarte pentru care mai suspină/ Și azi cititorii lui Homer.// Războaie am dus și eu destule,/ Ce-i drept mai modeste,/ Cu arme neînsemnate și armate mărunte./ Pe unele le-am pierdut,/ Pe altele le-am câștigat cu prețul/ Vorbelor mele înțelepte,/ Cu prietenia, cu empatia, cu dragostea, cu ceea ce am/ Avut eu atunci la îndemână,/ Dar m-am întors în Itaca copilăriei mele/ Sănătos, măr verde, floare albă de cireș.” (*Un Odiseu rustic*). Certă este, însă, identificarea matricială care se va insinua, delicat, în toate poemele, recompunând un topos-vector, spațiu privilegiat, sedimentat în cele mai intime cămăruțe ale sufletului, de unde își revendică, în răstimpuri, dreptul de Cetate: „Simțeam în inima mea slăbită/ Pământul din Cireșata mea plină de frunze proaspete/ Și de licurici scânteietori ca stelele.” (*Un Odiseu rustic*).

Spuneam, mai sus, că poezia lui Gh. Jurcă este mai mult decât confesivă, eul proiectându-se, simetric mundanului, în alegorii încifrate. Cum poetul mizează, întotdeauna, pe inteligența unui cititor performant, ne-leneș, îl cheamă, strategic, într-un joc al sensurilor din care va ieși înțeleptit, pricepând că lumea poate fi definită și prin ceea ce nu este, aidoma ființei: „Mi-am propus să nu vorbesc despre/ Cât de greu se nasc statuile/ Din dalta pietrarului./

N-aș vrea să vorbesc/ Nici despre felul cât de greu/ Se zămislesc poemele,/ Cât le e de ușor/ Păsărilor să zboare/ Și cum bat cu degetele fragile/ Diminețile în geam,/ Nici cum alunecă vremea/ Dintr-un colț în altul al zilei,/ Cum coboară ca niște păsări cu/ Aripi sure amurgul,/ Stingând lampa de petrol/ Al tatălui meu-sihastru,/ Într-o casă veche de munte,/ De care a uitat până și Dumnezeu.” (Ca și când n-aș fi eu) Este, acesta, un univers fragmentar dar, paradoxal, tocmai mozaicul mărcilor identitare naște superba identificare cu regimul înalt și tainic al cunoașterii de sine nemediate: „În schimb, am să vă pot povesti/ Despre stridii, despre sirene/ Și stele de mare,/ Despre vocea mea sincopată,/ De care m-am speriat/ Când am auzit-o prima oară./ Atât de amăgitoare era -/ Simțeam cum curge pe/ Laringele meu mirt și nectar.// Vocea mea a fost melodioasă/ Ca cea a sirenelor ce vrăjesc/ Marinarii, ca florile ce trăiesc/ Atât de puțin după ce apare bruma./ Știți probabil că tot ce e frumos/ Durează cât flacăra unui chibrit.” (Ca și când n-aș fi eu).

Vârsta măștrilor impune și conștientizarea efemerului, dar și acceptarea ontologiei solitudinii. Cu atât mai răvășitoare devine mărturisirea pierderii de sine într-o lume prea grăbită și incapabilă să mai accepte Aleșii: „De atâta singurătate, poetul/ Devenise transparent ca sticla./ Așa se întâmplă cu poeții./ Toate pier, se fac pulbere,/ Numai ei rămân neclintiți,/ Ca niște stele ale singurătății.” (*S-a pierdut un poet*).

Un întreg inventar de întrebări, definiții-parabolă și ne-terminate căutări interioare completează tabloul unui sine puternic implicat în fluxul cotidianului. Traversăm, desigur, un timp al interogațiilor de jur-împrejurul derapajelor limbajului, inclusiv ale limbajului poetic; e o epocă a negațiilor, a sincopelor, a golului semantic și a îmbolnăvirii cuvântului însuși. Poeții crescuți în spiritul tradiției, cei pentru care funcția cathartică a poeziei este unica finalitate a actului poetic, resimt, cu putere, angoasați, neadecvarea la noua paradigmă a de-mitizării cuvântului-semn. Poezia lui Gh. Jurcă reflectă, constant, tocmai această spaimă a prăbușirii din rostul fecund al Poeziei ca stare de

grație. Poeme-parabolă dense leagă, simbolic, plecarea și absența din toposurile-matrice a eului creator, plecarea fiind semnul refuzului demn în fața oricărei perimări a tainei: „Angoasat că cineva îi sustrăsese din limbaj/ O seamă de cuvinte, metafore, alegorii,/ Că nu-și găsește umbrela, ochelarii,/ Cheile de la casă, ceașca din care bea cafea,/ Poetul s-a decis să plece de acasă,/ Oriunde, numai să plece (...) Pur și simplu poetul nostru a lăsat/ Casa goală, cu ușile și geamurile deschise/ Vraiste, plină de tăceri de singurătate,/ Și s-a făcut nevăzut, necunoscut;/ Într-o zi oarecare, vecinii,/ nemaivăzându-l,/ Au început să se alerteze să-l caute peste tot,/ Prin taverne, cafenele și alte crâșme/ Mai sordide de la marginea târgului...” (*Prasonissi*). Dintr-un fost „acasă”- lume, golit de miez, se pleacă într-o altă paradigmă, în care se păstrează doar principiul nealterat al nobleții și nimic altceva din semnele minuscule și alterate ale lumii. Sufletul poetului este, el singur, loc de retragere și de consens: „Cel mai trist și bizar lucru/ Este că și-a uitat și restul de/ Cuvinte acasă, închise într-un sertar;/ Asta e ca și cum ai pleca gol ca/ Un Adam biblic, după ce fusese/ Izgonit de Dumnezeu din grădinile raiului./ Se știe, de când lumea e lume,/ Că pe poeți îi apară doar cuvintele/ De frig, de foame, de ploi, de călduri/ Excesive, de răufăcători, de singurătate...” (*Prasonissi*).

Nu doar evadarea din caduc și profan este proiectată metaforic ca salvare, ci și asumarea principiului alegerii: „Aidoma unui contabil scrupulos,/ Am adunat toate poemele/ Pe care le-am scris,/ Dar și pe cele pe care/ Încă nu le-am scris,/ Iar pe unele nu le voi scrie/ Poate niciodată, niciodată, niciodată./ Iar aceste din urmă/ Îmi plac cel mai mult.” (Poemul și copacul). Repetabila căutare interioară pare să instituie o altă normă alternativă, poemele-pereche - Poetul și Poezia - oferind, de departe, alternativele la starea de cumpănă, prin inserarea metaforică a acelui simbolic *speculum in aenigmata*, abia ghicit în intenția poetului, dar edificator ca șansă de identificare a verticalității creației: „Intenționa să scrie un calup de poem,/ Dar cuvintele nu-i dădeau nicio ascultare./ O adevărată hoardă de pirați/ Voiau să-i fure hârtia,/ Să-i pună

condeiul în cătușe./ Atunci îi invadează masa de scris,/ Părăsind dicționarele și lexicoanele,/ Intrând pe sub cercevele geamurilor/ Sau îi bat discret în ușă/ Alesele cuvinte, metafore, adjective./ Unele chiar au făcut spărturi prin zid,/ Masa la care stă aplecat cu ochelarii pe nas/ Precum Spinoza, ce voia să șlefuiască/ O lentilă, le atrage ca un flux magnetic..." (Poetul); „Lecturi peste lecturi,/ Eboșe peste eboșe,/ Îndoieli, dar niciodată certitudini;// To be or not to be,/ Zile lungi, nopți și mai lungi,/ Leneșe, inerte ca niște/ Gânduri nenăscute încă:/ Poezia e un balans/ Pe marginea efemerului,/ Un salt la trapez/ În care îți poți frânge/ În orice clipă gâtul./ Poezia e sunetul pe care-l auzi,/ Dar care n-a existat niciodată..." (*Poezia*).

Superbă este metafora-cadru care leagă principiul creației de orizontul de așteptare al iubitorului de poezie: „Nu știu, n-am aflat încă/ Părerăa lui Fernando Pessoa,/ Nu mai vorbesc de cea a lui Homer,/ Dar poezia se face cu materialul/ Clientului, așa cum un croitor bun/ Face un costum impecabil/ Pentru un lord englez/ Ce urmează a fi mire.// Stofa viitoareii poezii/ E gabardina unei superbe/ Melancolii” (*Poezia*).

Schema autoficționalității este și mai evidentă în poemele revendicării de sine din toposul privilegiat al rusticului, știută fiind preferința poetului și prozatorului Gh. Jurcă pentru așezarea, în epicentrul imaginarului, a spațiului de baștină și a oamenilor locului, Cireșata fiind un mit personal al scriitorului albaiulian (pe modelul spațiilor mitice ale scriitorilor sud-americani), un spațiu-timp emblematic, extrem de ofertant din perspectiva elementelor de identificare a fondului ancestral. Din nou, biografismul este doar un concept-punte, poemele rusticului depășind, cu mult, paradigma patriarhalului exterior și permițând, în spatele textului, receptarea codului afectiv, personalizat, obiectiv în ciuda ficționalizării lui. Povestirea de sine, riguros organizată după strategiile confesiunii nefardate, deschide, însă, pluriperspectivismul semantic, decodarea presupunând, cu necesitate, accesarea mărcilor arhetipologice și ale religiozității trăite. Răbojul memoriei este, la suprafață, simetric biografismului confesiv („Bunicul meu,

care a trăit o sută de ani,/ A fost un moșneag tare țănoș și mare povestaș./ Cred că, dacă l-ar fi cunoscut,/ Marele scriitor peruan Vargas Llosa/ Ar fi scris despre el în cărțile sale./ Mi-a povestit înainte de a pleca la cele veșnice/ O întâmplare tare șuie,/ Încât am râs și plâns totodată.” (Oameni pe care nu-i rabdă pământul); însă, în structurile de profunzime ale parabolei, poetul strecoară, cu tact, experiențe interiorizate, aglomerații de elemente simbolice, metafore obsedante generate de gesturile de re-mitizare necesară a elementarului: „Stau în cerdacul mansardei mele/ Și dialoghez cu vulturii/ Care hălăduiesc de câteva zile/ Într-o vacanță de vis. (...)// Pe gura sobei uitată deschisă,/ Zboară o pasăre și în urma ei,/ Trenă de scânteii./ Pereții mansardei se umplu/ Într-o clipă de fotografii vechi,/ Îngălbenite de vreme;/ Aici e tata cu mustățile lui imperiale,/ Mai încolo e mama, o siciliană/ Cu părul strâns într-o basma înflorată; (...o/ Doamne, când s-au dus și unde s-au dus?” (Pânza de păianjen). Tatăl, proiecție a patriarhalului în mit, este înzestrat, în imaginarul poetului, cu înțelepciunea deplină a rostului sacru: „Dacă printr-un miracol,/ Printr-o joacă de-a paranormalul,/ Printr-un exercițiu de metafizică/ Ori pur și simplu așa, anapoda,/ Tata ar observa că pe stele crește iarba,/ Ar țâșni mai repede ca lumina/ De pe pajiștea eternității,/ Unde se odihnește de ceva vreme,/ Ar pune mâna pe codiriștea coasei/ Și ar porni pe câmpiile mănoase/ Ale cerului, să taie/ Iarba succulentă, galactică,/ Pe care, apoi, legată în baloți,/ Cu nuiete de argint, s-o trimită/ La dragile lui rumeștoare,/ Lăsate pe pământ...” (Iarba stelelor).

Poetica rusticului („M-am născut într-un hârb de sat (...)/ În care toamna plouă cu ghinde,/ În rest, eresuri, legende, vâlve/ Cu păr de aur și mijloace de viespe...” - Sat patriarhal) va fi asumată ca reflectare a eului celui mai profund, dimpreună cu o plajă largă de proiecții către structurile hierofanice, consfințind, în fond, credința că sacrul este identificabil, înainte de orice, în lucrurile mărunte și esențiale, nu în reperele reci ale civilizației hipertehnologizate: „M-am născut și eu ca orice ființă undeva,/ Dar deocamdată nu vă spun unde;/ Ar fi o glumă amuzantă/ Și, totuși, vreau să fac o mărturisire:/ Cărările, dealurile, livezile,/

Câmpurile largi sunt apusuri neapuse/ Spre răsărituri nerăsărite/ Și au o metafizică kantiană./ Altfel spus, metafizica s-a născut la sat.”; „Aici se poate întâmpla./ Dacă de pildă te scoli dis-de-dimineată,/ Îl poți întâlni pe Dumnezeu culegând/ Margarete într-o poieniță.”; „Iar țărâna e un Dumnezeu/ Umil și sărac, care nu se odihnește/ Nici atunci când pleacă, mai pleacă/ Dincolo de orizontul/ Satului, dincolo de tărâmul somnului” (Sat). Lumea profundă, de nealterat, nu este decât un inventar de elemente sacralizate (casa bătrână, vatra casei părintești, bârnele de stejar, stâlpii târnațului, războiul de țesut, câni de lut, ceasul de buzunar al bunicului) și nu ne miră că spațiul dintre pământ și Cer este locuit de către îngerul-emisar divin, copărtaș la trăirea clipei simple: „Bat la o ușă închipuită./ Constat că ușa era descuiată./ Ultimul care a plecat de aici/ A uitat s-o închidă./ Dau un bună ziua închipuirilor./ Lăsați aici cu buni ani în urmă,/ Și nu-mi răspunde nimeni” (Un înger tăia ceapă).

Ne-am putea întreba, laolaltă cu poetul, ce rămâne în cămărilor noastre interioare, ne-dezghiocat și neperimat. Dintr-un Inventar alegoric („Câmpul vast, nemărginit/ Tivit cu albastru de infinit”, „Psalmi de primăvară/ Sau elegii de toamnă”, „Poetica sufletului care dizolvă/ Banalul”, „Zmeura de pe buzele iubiților”, „Sarea din bucate”, „Sonoritatea de cantilenă stelară/ Când îți bate în tâmpă/ Un gând luminos”, „Roua pe care n-au călcat-o/ Încă, îngerii”, „Timiditatea dimineții/ De a îmbrăca rochia de seară”), poetul lansează, profund meditativ, interogația deplină asupra sinelui și asupra lumii, dincolo de care se așterne liniștea tihnită a celui care înțelege calea gândului: „O, dar câte ne-au mai rămas/ Și ochii noștri nu le văd/ Din prea multă orbire...”.

În fond, - nu-i așa? -, Poezia fiecăruia începe atunci când se oprește ultimul vers al poemului. Spațiul alb de dincolo de poemele sale Gh. Jurcă îl umple, fără să știe, cu filozofie de viață. Filozofia fiecăruia. Filozofia vietii. „Iarba stelelor”...

Lucian SCURTU

„Glorioasa doctrină a liniștii”

O selecție riguroasă de *O sută și una de poezii*, din „ferma de fluturi” personală, realizează Rodica Marian (n. 1944, Beiuș) într-un frumos și elegant op poetic, editat sub girul Academiei Române, București, 2018. Volumul este însoțit de o atentă și minuțioasă prefață semnată de Mircea Tomuș, de o edificatoare notă bio-bibliografică, dar și de consistente repere critice, scrise de Irina Petraș, Petru Poantă, Ion Pop, Cristian Pașcalău, Mircea Petean Adrian Țion, Ioan Moldovan și Constantin Cubleşan. Sunt reunite, cu siguranță, după „*Chipul și asemănarea*” autoarei (titlul unui volum din 2011), poemele reprezentative, cele care certifică, indubitabil, valoarea unei poete relativ discrete (dublată de lingvist și eminescolog), parcimonioasă în ceea ce privește aparițiile editoriale, severă deopotrivă și cu alegerea poemelor care alcătuiesc antologia de față.

Corpusul cărții este omogen, lipsit de falii existențiale, stilistice ori axiologice, poate și datorită faptului că volumele antologate nu sunt datate, ceea ce face ca limbajul unitar al poemelor să eclipseze eventualele diferențieri de viziune, interpretare ori prozodie. Are dreptate Ioan Moldovan, în cronică sa din „Familia” (ian. 2018), când cartografiază subtil universul poetei ca fiind unul „generat pe cale culturală pe un substrat de *intimitate crudă*, generând compoziții ce balansează între față și icoană, între gest domestic și balet ritualic, între – cum ar spune poeta – *chip și asemănare*”.

Într-adevăr, stările antinomice survolează, când la vedere, când mai voalat, un topos vast, a cărui limite sunt atât de evanescente încât se disipă în memoria afectivă, acolo unde climaxul emoțional hipertrofiază neliniștea și tristețea, singurătatea și anxietatea. Este perpetuu balans între „infernul dinăuntru” și „infernul dinafara mea”, panoramat, dar mai ales introspectat la modul confesiv, adesea discursiv/declarativ, nu atât în scop eliberator cât revelator, emergent viziunilor convulsive ori anamnezelor compre-

hensive, mărturisite prin „Amintirea spontană a ființei mele reale”, p.24. Jocul de-a dedublarea („Nu mă tem de niciunul dintre eu-rile mele”, p.31) este doar aparent ludic, poeta (re)găsindu-se/ ipostaziindu-se, lipsită de complexe, fie jubilat, aureolată de frenezii cu greu refulate, fie aprehensiv, în care metabolizarea spaimii și incertitudinii provoacă sinestezii aleatorii, dar și melancolii incantatorii, acestea din urmă definind de departe cele *o sută și una de poezii* ale volumului de față. Și cum pandantul melancoliei este singurătatea și imaginația (amintind, parcă, de frumosul vers al lui Iustin Panța, „Frica este un lux pentru imaginație”), refugiul în sine incită acceptarea concilierii cu efemerida trecutului, demitizarea prezentului și diagnoza viitorului, împăcată cu propria fatalitate, celebrată în nuanțe pronunțat hașurate sau în detalii extinse doar până în pragul întimității, nu dintr-un exces de pudoare, cât unul de voită ruminăție. Nu de puține ori, autoarea este atrasă/ademenită, ca de o vrajă narcotică, de aromele seducătoare ale unor tărâmurii îndepărtate („Din China în Egipt, din Roma în Iudeea”, p. 92), acolo unde, ca nouă peregrină transilvană, le-a descoperit minunățiile luxuriante relevate vizual, olfactiv, senzorial, polifonic, adevărate spații simbiotice, ușor difuze, eterate, dar suficient conturate, încât sinele claustrat să-și găsească ataraxia necesară. Deși unele poeme sunt pândite de un retorism exacerbat, autoarea, în excesul de a reliefa întinsele tribulații existențiale sau onirice, e mereu dispusă a ne oferi un *vandemecum* închipuit, orientativ prin labirinturile atemporale ale propriului eu, dar și manual al vagantului prins în vortexul rătăcirilor căutate pentru un catharsis eliberator, pe fundalul stabil al exultanței și retina fragilă a exuberanței. Salvarea devine iminentă prin refugiul intempestiv în freamătul odihnitor al naturii din preajmă, unde „Glorioasa doctrină a liniștii” (p.56) incită subiectul liric la meditație, mirare și rememorare, dar și provocatoare de senzuale desfătări livrești, invocate printre delicate și firave orhidee, panseluțe, sânziene, nuferi, mușcate, rozmarin, etc. Este propria grădină a deliciilor, savurată în numele tribulațiilor personale, dar și a unei singurătăți pronunțate, care devoalează indubitabil sensibilități fascinante și empa-

tii încântătoare. Stufărișul narativ (căci el există) este compensat de gravitatea conturată a poemelor, una înfiorată, deopotrivă analitică și irepresibilă, cea care postulează o serenitate reținută, într-un ecart temporal neprecizat, poeta preferând aneantizarea (sau atemporalitatea) biografiei personale, voit impusă, stimulând și mai mult misterul și candoarea și crepusculul: „*Uneori în altarul adânc al somnului/ Răsare floarea morții neașteptate,/ Delicată și rară, o mică orhidee rătăcită,/ Albăstrită mireasă, ușoară și suavă,/ Care știe să zboare-ntr-un dans ritualic-primar,/ O rază, un fulg reflectat în convulsii/ Și-n sufletul ce-și caută avid, neliniștit/ Spirala întoarcerii în nesfârșit*” (Floarea de rosmarin, p. 97). Ceremonioase în exces, drapate în faldurile benedictine ale rigorii și austerității, sonurile sunt asemenea unor asperități figurative, abia luminate de palide raze aromatische ce cu greutate fac loc unei detectabile retractilități ce infuzează ființa aflată în declin interșanjabil, dar și într-un lamento, totuși, suportabil. Elanul feminist este sesizabil, poeta violentând doar cu măsură și numai după ce a epuizat „formele pașnice de revoltă”, departe de anvergura unei Angela Marinescu, dar suficient de pregnante, din moment ce panoramează kafkian „condiția individului din mușuroi” (p.15), cu care se identifică în momentele de criză existențială ori derută imaginativă, eludând cu bună știință patosul idilic, atât de păgubos unor doamne-poete. Metaforele sunt evitate în mare parte, preferându-se limbajul direct, uneori frust, motiv pentru care poezia este una cerebrală, desfășurată pe spații extinse, suficiente ca maieutica să dea, vers cu vers, mesajul final, cel dorit de autoare, nu întotdeauna și de cititor, căruia i se oferă posibilități multiple de interpretare/abordare a textului final.

Problematizarea diferitelor resorturi existențiale implică identitate personală, amprentată, nu moderat, cu stări când mai contrarii, când mai comprehensive, convergente unei finalități esențializate într-o sentință, prezumție, litanie, și aceasta pentru că „Fericirea e-un trist tipar statornicit în proverbe” (p.19).

Spațiul transilvan este evocat cu nostalgie și multă empatie, background al amintirilor din copilărie (gutuile din

fereastra casei, târnațul bihorean al bunicilor, jocul la higheghe), privit retrospectiv cu amărăciunea dezrădăcinatului care nu-și poate oculta originile (un poem se numește, atât de sugestiv, „Dinlăuntru se deșteaptă Transilvania”), dar și conex unor areale îndepărtate, cu siguranță parcurse și admirate de autoare (tibetan, italic, sud-american, iberic, elen, arab etc.) într-un melanj cosmopolit, în care istoriile, tradițiile, uzanțele, uimirile provoacă emoții de nestăpânit, nimbate de o statornică lumină blagiană, care, până la urmă, tot de sorginte ardeleană se dovedește a fi. Se confirmă observația lui Ion Pop, care constată, ușor oximoronic, o „întoarcere care e și spre un eu căruia i se cultivă disponibilitățile de ieșire din sine”, adică exact oscilațiile eului decelabil, dispus la dihotomii când mai umbroase (înăuntru), când mai apolinice (în afară), într-o îmbinare articulată, cu impact major în conturarea personalității actantului poetic.

Când răspunsurile unor interogații sunt improbabile sau devin opresive, când disperarea atinge paroxismul iar iluzia implozia, Rodica Marian apelează, în diferite ipostaze, la divinitate, invocând-o mai direct („Ajută, Doamne, necredinței mele”), mai aluziv, deși uneori pare a șovăi în privința existenței ei, alteori mărturisindu-și aderența cu fermitatea credinciosului convins că rugile îi vor fi împlinite, iar îndoiala îi va fi pe deplin iertată, de nu uitată: „(...) Și-acum semnele tale, Doamne, neașteptate,/ Coboară în mine, din mine,/ Din îmbătător miros de busuioc,/ Într-o dimineață tihnită,/ Biserica mea mă-ntâmpină/ Ca o răstignire, iertătoare,/ Nu mă îndoiesc de simțurile mele/ Bănuind că totul, desigur, e numai pentru mine,/ Când, aplecată, dintr-odată, bătrânica de alături/ Exclamă: Ce miros de busuioc vine de la dumneata!/ Cred, Doamne, eu...” (Departate sunt de Tine, Doamne!, p.17). Deși titlul poemului nu confirmă, semnele divine chiar se arată, provocând iluminarea mult dorită, acceptată cu bucurie isihastă chiar în Casa Domnului, acolo unde, odată, ezitarea insinua ignoranța și dubiul („smerenia cea plină de nesiguranță”, cum recunoaște), pentru ca redempțiunea să triumfe în toată măreția ei.

Sunt o sută și una de poezii reprezentative, care atestă disponibilitățile unei poete de vocație.

Cornel NISTEA**Evadare din pandemie****Prima zi**

Pandemia mi-a ordonat: Du-te și stai câteva zile la munte și refă-ți moralul, aceasta măcar că te-ai vaccinat recent și zici că te simți bine. Mi-am pus câte ceva în portbagajul mașinii și, după ce Loganul meu a învins noroaiile drumului de pe Vale, m-am văzut la casa părintească în mijlocul unei grădini de două hectare și jumătate. Culmea, după ce la Alba Iulia zăcusem două săptămâni în ceață, acolo, la 700 m altitudine, m-a întâmpinat un soare strălucitor, după care am avut surpriza să găsesc casa încălzită mulțumită nepotului meu de rangul trei, Lucian, căruia îi lăsasem cheile locuinței. Ei, nu, nu mai aveam cum proceda pe când reveneam acasă din studenție de la Cluj prin anii 60, când, după ce-mi salutam părinții, următorul lucru pe care îl făceam era să mă duc în grajd să văd vacile, pe seară urmând să mănânc negreșit mămăligă cu lapte. Mai târziu, la obiceiul acesta, după ce am plantat în grădina de cucuruz pomi fructiferi, deja ajunși pe rod, vizitam negreșit livada acum în majoritatea ei îmbătrânită, cu pomi năpădiți de licheni. Mai pun câteva lemne în teracota-papuc și ies în curtea casei, care după ce am înlăturat palantul intrat în descompunere, nici nu mai e curte, curte fiind doar în amintirea mea, cu poarta aceea frumoasă din lemn trainic de frasin pe care o moștenise tata și-o pusese acolo precum un obiect de podoabă. Urmez primul impuls și mă duc în spatele casei dinspre miazăzi, supărat că cei cărora le-am dat să cosească grădina n-au înlăturat resturile vegetale după ce au cărat fânul. Ei, ce poți să le faci, sunt superficiali dacă nu sunt proprietari sau mai degrabă așa le este felul. Desigur, asta era, de la baza terasei, unde în zilele de toamnă mama își instala melița, privesc cu emoție nucul uriaș cu patru brațe sub care am instalat masa din foastăne de stejar și cele două bănci, la care eu și nepoata mea Sara stăm vara

ore în șir, scriem sau citim. Numai că, acum, cărăruia pe care de obicei mergeam acolo e plină de vegetație uscată, iar sub nuc trebuie să fie o plapumă de frunze intrate în putrefacție pe care altădată, toamna târziu, tata le grebla și le transporta cu lepedeul drept așternut pentru vite. Acum însă e aproape totul altfel, deși fiul meu Iulian mă asigură că deși a trecut timpul, casa noastră e ca și cum ar fi locuită.

E un soare superb spre amiază, aud ciripit de păsări, undeva o ciocănitore își manifestă hărnicia, iar dinspre Băcești se aude clinchetul clopotului de pe vaca lui Victoru Bandi și ceva mai de departe un lătrat de câine, ca liniștea această misterioasă în care am copilărit să fie bruscată de gălăgia unui ferăstrău mecanic. Ce vrei, încă suntem în februarie și oamenii taie lemne pentru foc.

Brusc sunt surprins de o dorință: să intru în pivniță să văd cum s-au păstrat merele de pe cele două polițe, de pe care, în zilele dar mai ales în serile de iarnă, tata aducea un colop de ionatane, admirându-i iscusința cu care le curăța cu briceagu lui cu plăsele albastre, încât la urmă rezulta o spirală tremurătoare. Duduia focul în sobă, iar din lemnele de fag care ardeau cu flacără se auzeau mici pocnituri, în vreme ce mama tocmai puneă în cratiță carnea și bucățile de cârnaț pentru a prepara friptura de porc pe care o mâncam cu mămligă. Și-n inimile noastre, ale copiilor de nici zece ani, se simțea un susur, pe care încă nu știam să-l numim bucurie.

Măi omule, cum voi fi pus astă-toamnă grebla asta tocmai în pivniță și n-oi fi lăsat-o la locul ei, în șură?!... Ai, ai, ce bine tăia cuțitul acela făcut de tata din lama unui brici vechi cu care făcea dinții greblelor noi sau când vreunul dintre ei se rupea în timpul greblatului. Și ce interesant îi cioplea, în dungi, ca să stea mai bine înțepenite în găurile lor. Mai zăbovesc o vreme în pivniță amintindu-mi de căduța de lemn în care toamna părinții puneau mere și prune, adăugând peste ele patru-cinci găleți de apă pentru ca primăvara și vara să avem țibră, o băutură acrișoară răcoritoare pe care noi, copiii, n-o puteam bea decât îndulcită cu zahăr.

Țin grebla în mână și parcă nu știu ce să fac cu ea. Of, ce face omului vârsta!... Ies afară din pivniță cu grebla în mâ-

nă, convins că voi face eu ceva cu ea, deși nu-i vară să-mi ajut părinții să strângă fânul. A, da, da! Cum grebla tata primăvara grădina de resturile vegetale, cum acolo unde grebla apăreau vârfurile ierburilor sufocate până atunci de frunze putrede și alte resturi vegetale, pe care tata le aduna în grămezi în fundul grădinii și le dădea foc, iar noi, săream veseli peste flăcările ce tocmai începeau să se întetească, netemători că ne ard flăcările focului, pentru că în picioare purtam opincuțe.

Privirile-mi cercetează depărtările până peste Muncel și-n partea cealaltă spre Doștină și Hiacul Bârstanului aprinzându-mi în minte și-n inimă amintiri, dintre care unele cer dreptul la întâietate. Cea mai obsesivă are desigur câștig de cauză: o zi de seceră cu clacă la locul și coliba noastră din Doștină. Peste minunăția lanului auriu de grâu auzeam pentru prima dată ciocârlia. Și-apoi șirul secerătoarelor, muzica năvalnică din ceterei Lucreției și-a gurdunii lui Măgurean, care au stârnit chiotele feciorilor, la urmă uimit să văd cum se ridică clăile cu snopii puși în cruce. Tot acolo, după ce s-au cărat snopii de grâu, avea câteva zile mai târziu să se umple țarina de vite și de văcari. Copii de diferite vârste pășteau vitele pe locul unde fuseseră până de curând holdele și pe marginile înverzite, mai departe de fântâna noastră, la un moment dat pomenindu-ne flămânzi, cotrobăind printre traiste după ce ne puseseră părinții în ele să mâncăm: o felie de pâine cu o bucătică de slănină sau caș, un ou, câte un măr sau vreo pară, unii mulgând într-o sticlucă lapte de la o vacă pentru a-l mânca cu pâine. Și ceea ce trăiam șapte-opt copii acolo habar n-aveam să-i spunem fericire.

M-am surprins zâmbind, apoi râzând de bucuria pe care o retrăiam acum, privind spre Hiacul Bârstanului, încă împădurit, ce mă trimitea cu gândul la străbunii mei dinspre mamă care au donat pământul pe care avea să se ridice biserica, acum monument istoric, și cimitirul, împrejmuit cu un zid gros de piatră...

Constat pentru a câta oară că am o greblă în mână, o greblă „străveche” și râd iar, prețuindu-i minunăția. Ce meșteri pricepuți erau la noi în sat, ce moară a construit Ștefan Banda, și ce cruci de hotar cioplea din lemn masiv de

stejar, unele mai existând și acum. Dar mâinile de aur ale Nonului care a făcut furci de tors încrustate cu motive astrale și cărării șerpuite pentru mai toate femeile din sat! Da, mai păstrăm și acum furca de tors a mamei agățată într-un cui pe perete în camera în care dormeam în adolescență...

Am început să obosesc din câte re trăiesc și tresar îmboldit de-o energie apărută nu știu cum, stârnit de ce văd pe jos, resturi vegetale pe cărăruia ce duce spre masa de sub nuc. Mă apuc și greblez cu o plăcere nebănuită, surprins ca și atunci când tata grebla primăvara grădina, căci la fiecare tragere cu grebla se descoperă vârfulurile firicelelor de iarbă din rizomii despre care noi oamenii știm atât de puțin, a căror importanță a viețuirii naturii este capitală. Și lucrez atât de dibaci cu grebla făcută de tata în urmă cu 60 de ani, și-o mânuiesc mai tot așa de bine cum o făcea el când grebla grădina și dădea foc la grămezile de resturi vegetale și-n nici zece minute mă pomenesc că am greblat toată cărăruia până la masa de sub nuc, de unde când mă uit înapoi văd o fâșie verzuie pe care voi călca cu emoție la întoarcerea spre casă.

Ce miracol! Tocmai stârnisem bucuria rizomilor ierbii, iar acum priveam cărăruia cu un fel de nedumerire.

Am zăbovit o vreme pe banca de lângă masă, purtându-mi palma peste cele două foastăne ale căror margini în toamnă tocmai le netezisem giluinđu-le cu gilăul tatii, apoi am privit spre cele patru crăcane ale nucului a cărui poveste a existenței sale acolo mi-o reaminteam. Ștefan Banda care ara grădina la rugămintea tatii, n-a fost atent când mânuia coarneau plugului și-a intrat cu lama acestuia în puiul de nuc existent acolo și l-a zdrelit spre disperarea tatii, numai că puiul de nuc a supraviețuit în vară apărându-i patru crenguțe care, cu timpul, s-au dezvoltat într-o minunăție de nuc, ba și foarte productiv, cu nuci de calitate. Aș fi vrut să-l îmbrățișez, cum am făcut-o de atâtea ori cu alți pomi și copaci, dar e atât de mare încât mi-ar mai trebui încă două brațe s-o pot face.

Mă ridic și merg agale pe cărăruia abia greblată, când pe la jumătatea ei văd în grădină o căprioară. Mă mir de asta, gândinđu-mă cum a putut intra în grădină prin gardul de

sârmă ghimpată. Iată, îmi zic, au plecat mulți oameni din sat, dar nu s-a pustiiit lumea... Ei, și cărăruile pe care mergem la stâna noastră din Lucaci nu s-or fi umplut de spini? Unele da, dar vor fi apărut altele. Și-mi aduc aminte de îngrijorarea fiicei mele, care m-a întrebat ce se va întâmpla cu liniștea noastră din vacanțele de vară dacă se va asfalta drumul spre mănăstire. De ce-ți faci griji, i-am zis, vom scăpa de noroaiele de pe drumul de pământ, iar șoseaua va trece la zoo de pași de casa noastră.

E sfârșit de februarie, fără zăpadă, avem acasă la munte noroc de vreme bună și în șopronul de după bucătăria de vară avem lemne de foc din belșug. Fără televizor, fără internet, doar cu telefonul mobil pe care nu-l iau cu mine în cameră ci-l las în târnaț, încât pentru o vreme voi uita de pandemie, ba și de cele câteva reviste literare pe care nu știu ce m-a apucat să le iau cu mine. Aerul curat și apa rece de la Fântâna Popii îmi întrețin starea de bine, cum și lucrul în grădină mă reconfortează.

Nu, nu vreau să deschid radio, măcar că se transmite un meci de fotbal în care joacă o echipă favorită de teamă să nu aud din nou vești despre pandemia care ucide oameni. Zilnic aceleași știri care iată au bulversat o lume întreagă. Pun un lemn mai gros în sobă pe care îl cuprind îndată flăcările. Ascult susurul focului, un susur atât de asemănător cu sfârâitul fusului mamei când torcea fuiorul, după ce băga în foc un lemn sau două așezată pe un scăunel de lângă sobă. Acum și atunci lemnele puse pe foc ard la fel într-o minunăție pe care au trăit-o ei și-o trăim și noi, refugiați la poale de codru nu de bombardamente, nu de teama soldatului rus, ci de un ceva nedefinit care ne-a ordonat: Spre binele vostru, mergeți câteva zile la munte. Și noi i-am ascultat Porunca.

Nu am chef să scriu și să citesc, mai am însă o mare dorință: să urc până la Crucea din vârful Citerii, de unde să chiui cum o făcea pe timpul copilăriei mele Onica Oanii când se certa cu muierea... O voi face-o în zilele următoare.

Alba Iulia, 24 februarie 2021

Petru CIMPOEȘU

Frica de viață (fragment)

Am suficiente motive să cred că Lalele m-a recunoscut din primul moment. Încă de când m-a văzut intrând în holul căminului studentesc. Chiar dacă nu-și amintea cu precizie când și unde mă mai întâlnise. Ceva îmi șoptea că descoperise la mine o rămășiță de trecut a cărei urmă încerca parcă și el să o șteargă pe furis. Dacă aș fi încercat să-i amintesc de domnișoara Marieta și de întâmplarea din „camera oficială”, probabil că ar fi ridicat nepăsător din umeri. *Puștiule*, lumea e plină de domnișoare Marieta! Poate că mă recunoscuse doar ca pe o presimțire, bizuindu-se pe flerul lui de cartofor. Băiatul ăsta... Parcă l-am mai văzut undeva! Cum avea să-mi spună mai târziu, îi făcusem de la început impresia că se putea baza pe mine. Fără să știe de unde îi venea această impresie. Mă „citise” din prima, eram slab, fricos, excesiv de precaut, și din aceste motive îi devenisem simpatic! De aceea mi-o trimisese pe Elvira, ea însăși antrenată, înaintea mea, în același fel. Obligându-mă apoi să o dau mai departe. Ca nu cumva, ținând-o numai pentru mine, să mă îndrăgostesc de ea. Fiindcă dragostea se întâmplă, *Puștiule*, atâta tot!

Era încă tânăr, avea cu puțin peste treizeci de ani, dar obrajii lui căpătaseră o paloare galben-smeadă, pesemne din cauza vreunei afecțiuni hepatice, iar fața i se rotunjise, îmblânzind într-o oarecare măsură expresia șireată a ochilor un pic oblici, de o culoare indecisă. De statură mijlocie sau mai degrabă mică, și bine închegat, mergea nițel crăcănat, legănându-se și împingându-și umerii înainte, ca și cum ar fi încercat să-și facă loc într-o aglomerație. Se îmbrăca permanent în blugi și purta adidași chiar și iarna, deși unul din medicii cu care juca poker îi atrăsese atenția că va avea probleme cu reumatismul. Cineva cu simțul observației ar fi descifrat poate, în lenea cu care vorbea găsimdu-și anevoie cuvintele, totuși în momentul când le găsea rostindu-le abrupt și ferm, semnele unui instinct dominator. Dar cred

și acum că o astfel de judecată ar fi fost greșită. Lalele era mai degrabă tipul care te întreabă cu toată seriozitatea ce mai faci, și în timp ce îi răspunzi, îți dai seama că de fapt nu-l interesează ce spui, te-a întrebat numai ca să zică ceva. Optimismul lui se baza pe nepăsare. Probabil că, pentru anumite femei, toate acestea constituiau elemente de atracție, semne ale unei virilități calme și în același timp autoritare, care le garanta un sentiment de protecție. Spun asta fiindcă aveam să constat cu câtă ușurință îi cădeau în plasă, fără să fi avut vreuna din calitățile bărbatului fatal, și fiindcă eu însumi mă simteam în preajma lui dominat și protejat în același timp. Prin nu știu ce detalii insesizabile, îmi amintea de Pisică, prietenul meu din copilărie.

Uneori îmi inspira teamă, alteori mă înduioșa, de exemplu când intra într-o pasă proastă și pierdea o mulțime de bani la poker. Abia într-un târziu mi-am dat seama că de fapt omul ăsta avea o fire de artist – dacă prin asta înțelegem oareșice indolență și risipă de sine. Ratat, bineînțeles, dar artist. Înșuși faptul că mă alesese tocmai pe mine „să-i port noroc” dovedea o vocație a ratării. După ce se ratase ca solist de muzică ușoară, venise în Iași cu speranța că va juca în echipa de fotbal de aici. Dacă ar fi să o cred pe Elvira, chiar jucase câteva partide și înscrisese un gol în meciul cu Dinamo București. Pe urmă, la un antrenament, se luase la bătaie cu un coleg de echipă și fusese surghiunit la echipa de rezerve. Așa s-a împrietenit cu Mândru, altă pușlama, portarul de rezervă al echipei de rezerve, prin mijlocirea căruia a intrat apoi în anturajul cartofiorilor de elită din Iași. Practic, din acel moment, cariera lui sportivă s-a încheiat. Fiindcă pierdea nopțile și întârzia mereu la antrenamente, după câteva meciuri nereușite l-au trimis acasă. La rândul lui, Mândru s-a transferat la o echipă de divizia C din Ardeal.

Oricât ar fi mințit Elvira, vreo rămășiță vagă de adevăr trebuie să se fi păstrat în poveștile ei. Pe atunci, sportivii erau socotiți amatori și nu erau plătiți de cluburi, li se ofereau doar indemnizații pentru fiecare meci jucat sau premii, în caz de victorie. Ca să aibă totuși un venit asigurat, erau angajați fictiv la diferite întreprinderi sau

instituții. Pe Lalele îl angajaseră pedagog la un grup școlar industrial, cu un salariu modest, dar beneficiind de cazare gratuită în camera de serviciu a internatului. A mai rămas acolo o vreme și după ce n-a mai jucat fotbal. Că s-a nimerit să fie taman liceul și școala de maiștri pentru industria textilă, nu a fost vina lui. Internatul era plin de puștoaice venite de la țară, sperioase și totodată fascinate de viața de la oraș, cu delicia și deopotrivă primejdiile ei, dornice să o cunoască și să-i simtă gustul, un teren cât se poate de favorabil pentru unul ca Lalele. Își țintea cu precizie victimele și, din momentul când pune ochii pe câte una mai bine făcută, deznodământul era ca și stabilit. Dacă e adevărat că, atunci când tigrul, strecurându-se printre ierburile savanei și cercetând turma de gazele, știe cu precizie asupra căreia dintre ele se va năpusti, e posibil ca și gazela țintă să știe asta. Există, în cazul fiecărei victime, un moment al consimțirii – o spun din proprie experiență.

Nu m-a căutat, așa cum promisese, „mâine sau poimâine”, ci abia la sfârșitul săptămânii următoare, în după-amiaza zilei în care aflasem de existența așa-zisului meu frate. Când am auzit primele bătăi în ușă, am sărit din pat, de parcă aș fi înțeles brusc că mă căuta un agent al destinului. Era doar Rahman, venit să mă anunțe că Lalele mă aștepta jos, în hol. Nu mai jucasem poker niciodată, dar Lalele mă lua cu el nu ca să joc, ci fiindcă observase că „îi purtam noroc”, iar pe de altă parte, cum îmi mărturisii după ce ne-am despărțit de Rahman, nu prea avea încredere în „arăboiiăștia”. În seara aceea urma să se întâlnească cu câțiva *tovarăși* într-o casă situată undeva pe șoseaua spre Bârnova – nu mi-a spus nici a cui era casa, nici cine erau partenerii de joc –, unde nu voia să meargă singur, iar fiindcă Elvira era de asemenea *ocupată*, s-a gândit să mă ia pe mine.

Mi-a explicat toate astea pe drum (bineînțeles că îi acceptasem invitația), fără a se osteni să mă facă să-l cred. De altfel, îndată după ce am ajuns acolo, părea că a și uitat de existența mea. Eram doar un element de decor. Deocamdată, rolul meu era acela de a-i purta noroc. Dacă mă plictiseam, nu aveam decât să trec într-o cameră alăturată și să mă uit la *Emanuelle* sau la vreo altă porcărie

asemănătoare. Din când în când, Lalele îmi făcea favoarea de a-și aminti de mine și mă trimitea la bucătărie, să le fac cafeaua sau să duc scrumiera plină cu mucuri de țigară la coșul de gunoi. Cam așa au trecut și noaptea aceea, și alte câteva care i-au urmat.

Nu doar că „îi purtam noroc”, dar treptat am devenit băiatul bun la toate, nu de puține ori trebuind să lipsesc de la cursuri, după nopți risipite aiurea, ca să-i țin de urât. Îmi lăsa mereu impresia că are ceva important să-mi spună sau că va urma un eveniment important pentru mine, dar în ultima clipă se răzgândea, amâna sau uita, naiba știe.

Cu aerul că îmi dezvăluie un mare secret, Elvira mi-a spus, după ce s-a culcat prima oară cu mine, că Lalele se temea de crizele de epilepsie, fiindcă avusese în prima tinerețe câteva astfel de crize – de aceea nu bea alcool, de aceea se lăsase de fotbal și de aceea se temea să meargă neînsoțit la întâlnirile lui nocturne. Începusem să mă obișnuiesc cu minciunile ei. Asta era una din cele rezonabile și oarecum sentimentale, pe care, în momentele de abandon *de după*, ești nu doar dispus, ci aproape obligat să le crezi. Și oricum, în raport cu cele ce aveau să urmeze, era o nimică toată.

Venise singură, cu un pachet de Kent reușise să-l convingă pe portar să o lase să urce, bătuse încet în ușă, iar când întrebasesm cine e, nu răspunsese nimic. Am deschis și, văzând-o în prag, un pic speriată și privindu-mă rugător, am lăsat-o să intre, știind ce va urma. Pretextă că îl căuta pe Lalele, îl *pierduse*, nu-l mai găsea de câteva zile, se temea să nu i se fi întâmplat ceva rău... Am luat-o tăcut în brațe, simțindu-i, prin umezeala hainelor, nesiguranța și abandonul, am ținut-o astfel câteva minute, până când căldura și moliciunea trupului ei au ajuns la mine, până când *osmoza* a început să-și facă treaba. Încet și cu o anumită precizie, i-am scos de pe umeri pardesiul, am încuiat ușa, apoi am început să-i desfac nasturii rochiei. Nu s-a împotrivit, s-a lăsat luată și purtată în brațe până la pat fără a scoate un cuvânt, supusă și ascultătoare, doar gemând ușor din când în când.

- Să știi că Nelu e un băiat foarte bun! – au fost primele

cuvinte rostite după aceea și după ce, încă lungiți în pat, ne aprinseserăm câte o țigară.

Nelu, adică Lalele.

- Bun la ce?

- Ei, ce știi tu, dacă nu era el, munceam și acum la Filatură... Și ține foarte mult la tine! Mai adăugă.

M-am gândit că încerca astfel să-și justifice într-o oarecare măsură infidelitatea. Îi oferea, în compensație, un mic omagiu. Măcar atât, în schimbul faptului că el îi plătea chiria. Nu o puteam contrazice – nu poți contrazice o femeie goală! – iar dacă nu credeam, de exemplu, că Lalele a fost într-adevăr invitat să cânte cu Dan Spătaru, dar a refuzat, măcar o aprobam de formă, presupunând că îi evidenția talentul și calitățile morale pentru a-l înșela cu conștiința împăcată. A continuat să-l laude cam în același fel, de fapt, de fiecare dată după ce făceam dragoste, chiar și după ce am înțeles, în sfârșit, ce planuri avea Lalele cu mine și le tot amâna. Palavre și însăilări benigne, modul ei de a-mi câștiga bunăvoința, mai ales în momentele când imaginația ia o pauză și, constatând cu un fel de umilință că nu prea ai despre ce vorbi, îți vine pur și simplu să întrebi: mai ai frați? Mi-a pus întrebarea asta de nu știu câte ori.

Între timp, făcusem cunoștință cu majoritatea *tovarășilor*, un mod de a vorbi, căci nu-și spuneau niciodată pe nume. În funcție de nivelul intelectual al grupului, se apelau cu „domnul doctor”, „domnul avocat”, „dom profesor”, „domnul director” și uneori un simplu „domnul șef”, sau foloseau porecle, Cocostârc, Rapiță, Năsosul și așa mai departe, grupul celor cu mulți bani, fotbaliști, muzicanți, șefi de restaurant sau bișnițari prin intermediul cărora Lalele își distribuia marfa. Numai lui îi spuneau, și unii și alții, Lalele, fiindcă asta era de fapt porecla lui. Iar eu eram, bineînțeles, *Puștiul*. De obicei vorbeau cu voce scăzută ca și cum s-ar fi aflat într-o casă în care se ținea doliu. Totuși, uneori, câte unul nu se putea abține și izbucnea fie într-o exclamație admirativ-invidioasă, fie într-o înjurătură scurtă, trasă pe săturate. Erau nopți când Lalele câștiga – și atunci îmi lăsa și mie ceva mărunțiș –, dar și altele în care pierdea, situație în care mă privea ostil și suspicios cu ochii lui spălăciți, fără

să-mi reproșeze ceva anume. Până să obțin permisul auto, mergeam la întâlniri cu taxiul, însă de fiecare dată Lalele cerea taximetristului să oprească cu câteva zeci de metri înainte de a fi ajuns și coboram, așteptam plecarea mașinii, apoi străbăteam pe jos distanța până la casa unde avea loc întâlnirea. După ce am obținut permisul, Lalele mi-a promis că, dacă îi voi purta *destul* noroc, îmi va cumpăra o măcar o amărâtă de *Dacia*, ca să nu mai depindem de nenorociițiiăștia de taximetriști care te pot turna când ți-e lumea mai dragă. Până atunci, împrumuta din când în când *Volkswagen*-ul lui Rahman, mai ales când trebuia să ajungem la o adresă mai îndepărtată, de la marginea orașului.

Garsoniera Elvirei ei se afla la parterul unui bloc din preajma Palatului Culturii și semăna cu toate garsonierele acelor vremuri, făcute parcă anume pentru oameni singuri și dezordonati. Același miros de țigări ieftine și tocăniță de cartofi cu ceapă, același antreu deschis, despărțit de restul locuinței cu o perdea de bumbac despăcată la mijloc, aceeași bucătărie îngustă, cu veșnicile libărci alergând pe pardoseală și un morman de vase nespălate în chiuvetă, masa cu două scaune în mijlocul camerei principale, dulapul de haine din pal furniruit ocupând jumătate de perete, iar pe celălalt perete, canapeaua extensibilă, cu unul din capete sub fereastră. Detalii pe care le voi observa abia la a doua, a treia, a patra vizită. La prima vizită am observat doar cele cinci păpuși de cârpă, doi băieți și trei fetițe, atârinate pe sfoara care susținea și perdeaua de la fereastră. Nici n-aș fi putut să nu le observ, fiindcă aveau niște capete mari din polistiren, colorate într-un galben violent, iar la gât purtau, atât fetițele cât și băieții, cravate roșii, pionierești. Expresia de pe chipurile lor era însă mai degrabă tristă sau furioasă, iar uneia dintre fetițe îi fuseseră desenate pe obraji câteva lacrimi. N-aș putea spune că erau frumoase, nici executate cu iscusință, dar ca să-i fac un compliment, am remarcat că sunt foarte *expresive*. Ea îmi primi observația cu prudență, ca să nu spun indiferență. Când am întrebat-o cine i le dăruise, a stat câteva momente pe gânduri și în cele din urmă mi-a răspuns că îmi va spune

cu altă ocazie. Nu-mi mai amintesc când s-a ivit acea altă ocazie, însă în cele din urmă am aflat că și le făcea singură, cred că de la Roxy sau de la altă fată am aflat asta. După fiecare chiuretaj, își făcea o păpușă, îi dădea și un nume, apoi o atârna lângă celelalte.

Cândva încercase să devină cântăreață de muzică ușoară? Așa mi-a explicat, când am întrebat-o de ce cânta mai tot timpul, când rămânea acasă. De multe ori cu gura închisă, mai degrabă o mormăială neîntreruptă. De obicei melodii vechi. Uneori își amintea și versurile, sau măcar frânturi din ele, buzele îi tremurau și atunci rostea ceva, niște cuvinte auzite numai de ea. Ia te uită ce mai fete, de George Grigoriu. Mai ales când spăla vasele. Dar avea oroare de spălatul vaselor, temându-se că ar putea sparge vreo farfurie. Un mod de a-i face o surpriză plăcută era să i le spăl eu și să le găsească mereu curate. Dezordinea din dulapul ei prefigura cumva hățișurile infernului. Își rătacea mereu cerceii, ciorapii, agrafa de prins părul, trusa de machiaj, sau nu și le găsea fiindcă nu-și amintea unde le-a pus, mai ales atunci când se grăbea. De îndată ce ajungea acasă, își scotea pantofii pe balcon, obsedată că îi miroso picioarele, și îi uita acolo. Dacă nu avea insomnie, după ce făceam dragoste adormea brusc și nu de puține ori vorbea prin somn. Uneori, când mâncam împreună, mânca încet, cu gândurile în altă parte, apoi tresărea și începea să mănânce repede, mai să se înece...

La fel cum s-a întâmplat în ziua când m-a anunțat că a rămas însărcinată.

- Cu mine?
- Dar cu cine altcineva?
- Poate cu Lalele.
- Hai, nu fi mojić!...

Astfel lucrurile se complicaseră brusc, trebuia să-i vorbesc lui Lalele despre *relația noastră*, fiindcă ea *nu-i putea spune* că l-a înșelat, ar fi *omorât-o* în bătaie, și fiindcă numai el putea rezolva, avea cunoștințe printre medici, dar pentru asta mai era nevoie și de bani, iar eu nu stăteam deloc grozav cu banii.

Și s-a mai întâmplat că în seara aceea, când mă

gândeam că nu am altă soluție și că trebuie să-i mărturisesc totul lui Lalele, fotbalistii și chelnerii l-au curățat de bani. Vina era desigur a mea, fiindcă, în loc să-i port noroc, îi purtasem ghinion. Și îi purtasem ghinion din motivul evident că, în timp ce mă prefăcusem a-i fi prieten, îi regulasem iubita. Cam așa se prezentau lucrurile, cel puțin în capul meu. Am stat ascuns toată noaptea în camera cu video-playerul și cu *Emanuelle* care, îmi dădeam seama abia acum, nu avea niciun haz. Tresăream de fiecare dată când auzeam din cealaltă cameră vocea lui Lalele strigându-mă, fie ca să-mi ceară să le golesc scrumierele, fie ca să le mai aduc vin sau apă minerală, sau să le fac cafea. La plecare, în zori, când mi-a spus, descleștându-și cu efort maxilarele, că pierduse toți banii și mai și împrumutase o sumă considerabilă, privirea lui sumbră s-a lăsat câteva clipe peste mine, grea ca o negură de plumb dincolo de care nu știi ce te așteaptă. Se opri din mers, obligându-mă să mă opresc și eu.

- Au trișat, adăugă. M-au băgat la mijloc.

Bine că nu fusesem eu vinovatul. Eu, ca să zic așa, îmi făcusem datoria, dar *ăia* trișaseră. N-ar fi fost prima oară. Ne aflam pe undeva în Tătărași. După ce am ajuns la mașină, aflată la o distanță de câteva străzi, înainte de a ne urca, s-a întors încă o dată spre mine.

- Băi, să conduci atent. Lasă, că celelalte le rezolvăm noi...

- Care celelalte? Am întrebat aproape fără să-mi dau seama.

- Știi tu mai bine care. Nu ți-a spus Elvira?

- Nu.

Am mințit calm și cu toată siguranța de care eram în stare, ceea ce, pe moment, părea că l-a descumpănit. Abia după ce a urcat, așezându-se ca de obicei pe bancheta din spate, a mormăit ca pentru sine.

- Pizda mă-sii!... Băi, femeile astea... - nu mai termină ce avea de spus.

Asta se întâmpla, cred, pe la începutul lui martie. Peste două zile, când a venit cu flaconul cu ketamină și mi-a explicat câte picături trebuia să-i pun fiecăruia în ceașcă,

dar mai ales cum să fac să nu încurc ceștile, presimțeam ce va urma, deși încă nu știam ce pusese în flacon. Nu am îndrăznit să-l întreb, și chiar dacă mi-ar fi spus, habar nu aveam la ce folosește ketamina, am aflat abia mai târziu. Eram însă hotărât să-i port noroc cu orice preț, iar norocul lui se afla cu certitudine în flaconul acela de picături pentru ochi. Important era să nu exagerez, să-l folosesc cu tact și precauție, așa cum îmi recomandase Lalele. De restul se ocupa el.

***

- Când Elvira îți spune că a rămas însărcinată, înseamnă că are nevoie de bani.

Asta m-a învățat Lalele. Ca să nu te implici emoțional, trebuie să știi dinainte că tot ce spun ceilalți e, mai mult sau mai puțin, o minciună. Dacă întâmplător te înșeli, n-ai pierdut decât niște bețe de chibrit. Chiar și un simplu bună ziua poate fi o minciună. Fiindcă omul e o ființă artificială, o simplă mască. Atunci când Elvira îți spune ceva, orice, înseamnă că altceva, orice. Ceea ce înseamnă că Elvira minte tot timpul. Pesemne că instinctul lui, dacă nu înnăscut, dobândit după sute de ore de poker, îi spunea că orice enunț codifică o intenție vicleană. E suficient să-i ghicești cifrul, pentru a o putea răsturna apoi în favoarea ta. Dar ghicitul e, la rândul lui, un agent dublu al hazardului. Iar pentru a-i da hazardului un mic ajutor, mă alesese drept complice. Bineînțeles că el nu pierdea vremea cu formule speculative așa de complicate. Pur și simplu pariase pe mine – și urma să piardă.

Nu era un băiat rău – între altele, avea oroare de violență –, dar nu înțelegea de ce nu și-ar permite să cumpere niște blugi sau adidași de la un palestinian pentru a-i vinde apoi la suprapreț unui român. De ce Roxy, Loreta, Elvira sau alta dintre fetele pe care le intermedia nu ar face amor pe bani, din care să-i rămână și lui ceva, de vreme ce există anumiți bărbați dispuși să le plătească. În timp ce milioane de oameni de pe întreg cuprinsul patriei luptau în anii aceia pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, fiecare la locul său de muncă și așa mai departe, el alesese ceea ce propaganda de partid ar fi numit

un mod de viață parazită, în realitate un „hai, sictir”. Tot ce scria în ziare, toate discursurile publice și tot ce unii dintre noi învățau la școală (pentru a reuși în viață!) însemnau același lucru cu ce spunea Elvira când spunea ceva, orice. Ca și cum ai juca poker pe bețe de chibrit, metafora lui favorită. Mi-a luat ceva timp până să-i înțeleg compasiunea pentru cei care joacă pe bețe de chibrit și până să înțeleg în ce măsură mă încadra și pe mine în această categorie.

Nu aveam de unde să-i dau Elvirei bani pentru chiuretaj, era vorba de vreo două mii de lei, o sumă pe atunci considerabilă, dar nici nu era nevoie. Lalele se angajă să rezolve el problema. Pentru asta, îmi cerea la schimb câteva, să le zicem, gesturi de bunăvoință la care – mai e nevoie să-ți spun? – m-am angajat imediat. Mi-era relativ ușor să-i duc fetele la întâlnire – în afară de Elvira și Loreta, mai avea sub control două studente la Industrie Ușoară, o contabilă navetistă de la Cooperativa Meșteșugarilor, care la un moment dat s-a îmbolnăvit și s-a retras, trei muncitoare de la Textila și o barmaniță care le făcea celorlalte legătura cu clienții. Toate dăduseră inițial o probă de aptitudini în patul lui Lalele, toate îi erau într-un fel sau altul datoare, țineau la el ca la un tătuc și, cu excepția Elvirei, care nu se considera prostituată, își găseau justificarea că făceau ceea ce făceau ca să nu-l supere. Trebuia să trec de două ori pe zi pe la barul „Intim” de lângă Casa Studenților, ca să le iau cu mașina până la un motel de la Bucium, până la Ciric sau până la Bârnova. Lalele fusese prevenit să nu lucreze cu hotelurile din oraș și nu avea încredere nici în șoferii de taxi, care lucrau mână în mână cu Miliția. O dată, cel mult de două ori pe săptămână, îl însoțeam pe Rahman la magazinul *Comturist*, unde se vindea numai pe valută. După ce cumpăra marfa, de obicei țigări Kent, dar alteori și blugi sau casetofoane, plecam împreună cu mașina și ne făceam de lucru pe străzile din centru, oprind în mai multe locuri, ca să ne asigurăm că nu suntem urmăriți, apoi el cobora la Fundație sau la vreun cinematograful, iar eu mai făceam câteva ture și în cele din urmă mă îndreptam către garsoniera Elvirei. Îmi lăsase o cheie și puteam intra

oricând, chiar dacă nu era acasă, dar de obicei o găseam acasă, și atunci rămâneam la ea peste noapte. Firește, dacă aveam noroc ca în noaptea aceea să nu trebuiască să-i port noroc lui Lalele, pentru că asta era cea mai importantă datorie a mea, cum de altfel mă și prevenise de la, deocamdată, bun început. Teoretic, mă puteam culca cu oricare dintre celelalte, dar m-am atașat de Elvira, care, spre deosebire de celelalte, nu se considera prostituată, fiindcă își făcea treaba cu plăcere, sau cel puțin așa pretindea, până în momentul când m-a anunțat că rămăsese gravidă.

Nu era proastă deloc Elvira, citea mult, mai ales cărți de astrologie, reușise pe cont propriu la facultate și chiar trecuse câteva examene în anul întâi, numai că nu se putea abține să mintă. Până când Lalele mi-a explicat cum stau lucrurile și mi-a servit soluția problemei, minciunile ei mă descumpănneau, găsindu-mă mereu nepregătit, fiindcă atacau de fiecare dată din altă direcție, dar forța lor de impact venea mai ales din faptul că, de cele mai multe ori, păreau fără miză, și de aceea nu știam cum să reacționez. Uneori mințea cu o patimă dezlănțuită, de parcă și-ar fi regăsit, după o lungă perioadă de abținere, drogul preferat, alteori din simpla dorință de a contraria sau ca divertisment, iar alteori, într-un joc la limită, cu vagi resturi de adevăr. Mi-a spus odată că au ales-o secretară la UTC și mi-a spus și motivul: fiindcă vorbea frumos în ședințe. O minciună absurdă pe de o parte și plauzibilă pe de alta. Căci era capabilă să țină discursuri convingătoare, dar cum să o alegă secretară la UTC, când ea nu trecea pe la facultate cu săptămânile? Altădată a mărturisit că avusese o soră geamănă, pe care a omorât-o când era mică, nimeni în afară de părinții ei nu știau asta. Însă altădată mi-a spus că a crescut la orfelinat, părinții îi muriseră într-un accident de avion, când ea avea numai sase ani. Alt exemplu de minciună, mai sofisticată și poate ironică: mă aproba entuziast, cu un fel de adoratie obositoare, orice prostie as fi spus, observația sau ideea mea i se părea extraordinară și, timp de câteva minute, nu înceta să mă laude pentru cât de inteligent sunt, până când, exasperat, o

Înjuram și îi porunceam să tacă. Odată, a ținut să mă convingă că știe să cânte la violoncel, explicându-mi diferența între sunetul muzical și cel fiziologic, frazarea, tehnica arcușului și poziția corectă a degetelor pe corzile instrumentului. Altădată m-a trimis să cumpăr de la chioșc revista *Convorbiri literare*, unde publicase o poezie. M-am dus și am cumpărat revista, nicio poezie semnată de Elvira. Explicația care a urmat a fost că de fapt nu ea scrisese acea poezie, dar după ce se culcase cu un poet din Focșani și nu-i ceruse niciun leu, acela îi promisese că va publica o poezie sub numele ei. Cu siguranță că va apărea în numărul viitor. Ca să nu mai amintesc de prima ei minciună, cu practica yoga, pentru care, când i-am amintit-o, a găsit nu una, ci două explicații: că între timp abandonase și că mai făcea ocazional unele exerciții de Kama Sutra, dacă găsea un partener compatibil. Sau atâtea alte minciuni mărunte, de la: nesimțiii ăștia au întrerupt iar apa sau gazele, când de fapt apa curgea la chiuvetă sau aragazul funcționa normal – dar ea nu avea chef să spele vasele sau să încălzească mâncarea, la: azi era cât pe ce să mă calce tramvaiul, a deraiat taman când trecea pe lângă mine. Dacă reușeam câteodată să o pun în fața evidenței, ridica din umeri și chicotea cu grație, într-un mod care lăsa să se înțeleagă disprețul ei față de nivelul vulgar al așa-ziselor adevăruri empirice. Da, am zis eu asta?... Și nu a fost așa?... Nu mi-am dat seama. Hai să fim serioși, ce, parcă numai eu mint!...

Delirul ei mitoman o justifica și, într-un anumit sens, o apăra de ea însăși – odată mi-a spus că și-ar fi dorit să fie pasăre, explicându-mi că păsările zboară pentru ca oamenii să nu le poată face rău. N-aș putea spune că începusem să o iubesc, dar amestecul de compasiune și duioșie pe care fabulațiile ei mi le provocau uneori mă conducea către un sentiment pozitiv mai cuprinzător, ceva asemănător afecțiunii. Când mi-a spus că a agățat un boșorog de vreo șaizeci de ani care e judecător la Tribunalul Județean, nici n-am luat-o în seamă. Am întrebat-o, numai ca să zic ceva, dacă e însurat.

- E însurat cu o avocată mai tânără decât el cu

cincisprezece ani!

- Și atunci, cum? De ce se duce la curve?

- Băi, stai puțin, că ai înțeles greșit! Nu mi l-a servit nimeni, m-a agățat el, la sala de lectură. La urmă nici n-am vrut să-i iau bani, mi s-a făcut milă, fiindcă a plâns!

- De câte ori te prind cu minciuna, zici că am înțeles greșit. Ce să cauți tu la sala de lectură?

- Îți făceam horoscopul, prostule! Hai, că mă enervezi!... Adică, tu crezi că eu sunt ca toate celelalte? Băi pulică, eu sunt intelectuală! Ca să fac o treabă serioasă, mă documentez! Și ăla a văzut ce cărți am luat, am stat un pic de vorbă, și-a dat seama că mă pricep, m-a rugat să-i fac și lui horoscopul... Și, uite-așa!

Pe asta conta, de fiecare dată când venea cu o nouă minciună. Pe un calcul al probabilităților. Intuia sau citise în vreun manual al minciinosului consecvent că, cu cât spunea mai multe minciuni, cu atât eram mai înclinat să o cred, ca nu cumva să pățesc ca în povestea cu Petrică și lupul. Fiindcă, oricât ar minți cineva, din când în când mai scapă și câte un adevăr, măcar din neatenție. Pasiunea ei pentru horoscoape, astrologie, sinastrie sau cum naiba se mai numesc bazaconiile de genul ăsta nu era o minciună, ci numai o rudă emancipată a minciunii, un mic delict evazionist la care încercase de mai multe ori să mă facă părtaș. În orice caz, am constatat că reușea să prevadă trecutul, planetele îi explicau, cu o precizie satisfăcătoare, de ce se întâmplase ceea ce se întâmplase. S-o fi dus la bibliotecă să calculeze conjuncții, opoziții, trigoane și sextile, ca să-mi poată desena apoi harta Sinastriei. L-o fi întâlnit pe boșorogul ăla nefericit. Vor fi plecat apoi împreună să aprofundeze problema și el i s-o fi plâns că nevastă-sa mai tânără cu cincisprezece ani îl înșală. Elvira era o fată sensibilă, ușor de emoționat și ușor de păcălit. O minciinoasă care, la rândul ei, credea cu ușurință în minciunile altora. Adică, în felul ei, sinceră. Asta încercam să-i explic, că minciunile ei nu o pot proteja de minciunile celorlalți. Teorema lui Lalele trebuia completată cu un corolar. Când Elvira îți spune ceva, orice, înseamnă că altceva, orice – dar nu neapărat din vina ei.

- A spus Lalele asta despre mine?
- Poate că nu a spus chiar așa, poate că așa am înțeles eu...
- E un măgar!

Am avut multe de învățat de la Elvira, în cele câteva luni petrecute împreună, dar poate că lucrul cel mai important a fost acela că am putut apoi privi lumea cu alți ochi. Ca și cum mi-ar fi pus niște ochelari cu lentile prin care totul se vede răsturnat. La început ești dezorientat, dar după o perioadă de confuzie, întregul câmp vizual se răstoarnă și vezi din nou obiectele așa cum le vedeai înainte de a-ți pune ochelarii. Deși răsturnată, imaginea lumii îți apare drept una normală, fiindcă ai asimilat un nou mod de a privi. Ce se întâmplă însă atunci când, după o vreme, vine cineva și îți dă ochelarii jos?

Aurel PANTEA

Subiectivitatea și celălalt. Oamenii lui Sartre

Într-o “Conferință asupra teatrului”, din 29 martie 1960, Îrostită în marele amfiteatru al Sorbonei, Jean-Paul Sartre, înainte de a defini teatrul, constată că umanul se supune unui viciu ontologic: oamenii trăiesc înconjurați de imaginile lor. Portretele din cameră, reprezentațiile ființei umane la teatru, statuile care ne reprezintă, imaginile cinematografice constituie tot atâtea repetări ale umanului de către uman. Preferința omului pentru propriile imagini multiplicată e explicată prin imposibilitatea acestuia de a deveni obiect pentru el însuși. “Oamenii sînt obiecte pentru alții, dar nu sînt pe de-a-ntregul obiecte pentru ei înșiși”. Actul elementar al reflecției de sine implică un anume coeficient de participare, ce exclude perceperea propriei imagini ca act al unei detașate obiectivități. Nimeni nu se poate percepe pe sine “cu acea detașare absolut rece și formală care este simpla vedere”. Semenul însuși nu poate fi un obiect oarecare, ci doar un quasi-obiect. În sistemul de imagini ale omului despre sine intră și teatrul. Acesta e imagine, dar nu a corpului, a formei, a condiției sociale sau a vârstei, ci imagine a actului. Prin acțiune se desfășoară o schimbare de lume și de tine însuși. Există, constată Sartre, o determinare ideologică a teatrului. Și exemplifică, afirmînd că teatrul burghez “este subiectiv, nu pentru că vedem ce se petrece în capul personajului, uneori nu se vede deloc acest lucru, ci pentru că burghezia vrea o reprezentare a ei însăși, care vrea să fie subiectivă, deci vrea să producă în teatru o imagine a omului conformă propriei sale ideologii”. Pînă la un punct, perspectiva sartreiană coincide cu cea brechtiană. Teatrul burghez preferă pasiune în locul acțiunii, dorind să-și vadă imaginea printr-o participare pură. De altfel, teatrul epic al lui Brecht va întruni azeziunea lui Sartre, cu unele rezerve, totuși. Rezervele sînt generate de contradicția la care se expune chiar teoria distanțării brechtienne.

Acțiunea în teatru, afirmă Sartre, nu trebuie redusă la o contradicție, la o alegere între diverse planuri ale realității, așa cum se întâmplă în teatrul didactic, deoarece “nu există oameni care să trebuiască să fie reprezentați mai mult sau mai puțin bine”. Or, teatrul didactic conduce tocmai la schematizarea umanului. Mai mult, teoria brechtiană a distanțării funcționează doar în raport cu imaginea unei lumi ce trebuie contestată. În ipoteza că Brecht ar fi scris o piesă despre societatea socialistă, nu ar mai fi putut introduce acea distanțare epică, ierarhiile realității, măștile. Împărtășind țelurile unui grup social pe care îl caracterizezi (clasa muncitoare a lui Brecht), trăind într-o societate ale cărei principii îți trezesc adevărate, distanțarea devine dificilă. Teatrul acțiunii conceput de Sartre mizează pe înfățișarea subiectivității așa cum trebuie ea să fie. În cele din urmă, se poate observa, în teoria sartriană își face loc aristotelismul.

Teatrul lui Sartre e impregnat de ideile sale filozofice. Una din temele dezvoltate de filozofia sa e cea a “celuilalt”. Derivată din aceasta e tema privirii. Astfel, ni-l reprezentăm tot timpul pe celălalt ca pe cel pe care îl vedem, dar el însuși, acest celălalt, e, de asemenea, cel care mă vede pe mine. Eu îl văd pe celălalt, dar în același timp sînt văzut eu însumi de celălalt, el însuși subiect. Deci din perspectiva acestuia ca subiect, eu însumi devin obiect. Trăim, experimentăm această ființă văzută ca un obiect în experiențe precum: rușinea, timiditatea, stînjeneala, în general în toate experiențele ființei văzute de celălalt, în care ne simțim devenind simple obiecte, mai mult chiar, obiecte dependente. Dar nu putem fi obiecte pentru obiecte, ci numai obiecte pentru un subiect. Așadar ființa văzută de celălalt e una specifică, ea îl implică pe celălalt în calitate de subiect. Celălalt e cel care mă privește. Privirea celuiilalt mă constituie într-un obiect. El este un “sistem legat de experiențe, în afara oricărui pericol, în care eu figurez ca un obiect printre alte obiecte” (“Ființa și neantul”). El reprezintă, deci, negația radicală a experi-

enței mele de subiect. Eu devin pentru celălalt nu un simplu obiect, ci un obiect posedat și prădat. A fi văzut și a fi făcut de celălalt înseamnă, în ultimă instanță, a fi furat. Când celălalt intră în câmpul meu cu privirea sa și cu propriul său punct de vedere, universul meu de subiect e distrus, se dezintegrează. Tot ce îmi aparține ca experiență proprie de subiect se scurge spre această perspectivă străină și deposedantă. Celălalt îmi fură lumea proprie. Ajung astfel să mă percep ca o hemoragie externă spre celălalt. Devin, în fața celuiilalt, o ființă pentru altul. Ajung astfel o existență în sine, deci o existență încremenită, indisponibilă. Apariția celuiilalt în universul meu înseamnă moarte și damnare. Căderea mea originară e tocmai existența celuiilalt. Prin celălalt cad literalmente în lume, sînt expus fără putere de apărare. Nu mai sînt o libertate care se face pe sine și nu mai sînt, de asemenea, o ființă proiectivă. Din momentul în care celălalt m-a sesizat, nu mai există speranță pentru mine. Devin sclav livrat unor aprecieri care îmi scapă. Celălalt deține secretul a ceea ce sînt. Și aceasta, din momentul în care privirea celuiilalt se fixează asupra mea. O modalitate de salvare din posesia celuiilalt este riposta. Riposta constă în fixarea celuiilalt ca obiect. Relația interumană, în gândirea lui Sartre, se desfășoară, deci, printr-o continuă vigilență, astfel încît celălalt să fie țintuit tot timpul ca obiect, deoarece momentele cînd redevine subiect reprezintă un pericol pentru integritatea mea. Pentru aceasta, ființa mea de subiect trebuie să fie foarte puțin expusă. Strategia ne-expunerii în fața celuiilalt conține: reținerea sentimentelor, retractilitatea tactică, diminuarea suprafețelor pe care celălalt mi le-ar putea percepe. Deci, toate acestea aduc privilegiul de a fi fără a fi văzut, de a vedea fără a fi văzut, de a fi subiect pur fără a fi construit de privirea celuiilalt. Aceasta e o pură atitudine defensivă. Adevărata apărare înseamnă trecerea la atac. În această ordine de idei, conflictul e sensul originar al ființei pentru altul. Comuniunea e în această direcție de gândire o simplă luptă pentru a aservi ca să nu fii aservit. Strategii de ripostă: fiindcă celălalt mă aservește prin libertatea-

subiect ce-i este proprie, eu trebuie să-l atac tocmai în libertatea lui de ființă care privește, pentru a distruge pe loc puterea pe care o are asupra mea. Acesta e chiar ideea iubirii la Sartre. Deoarece, în iubire se caută tocmai posesiunea libertății celuilalt. În dragoste, eu-subiect reprezintă pentru celălalt un obiect dar un obiect fascinant. Dorința amoroasă e chiar o formă a revanșei obiectului devenit sclav al celuilalt.

Problematica celuilalt e extrem de eleocventă în piesa "Cu ușile închise". În această piesă se pot recunoaște tipice relații coluzorii. Coluzia e un concept lansat de R. D. Laing în lucrarea "Sinele și ceilalți". Coluzia e înrudită cu iluzia, deluzia, eluzia. Toate aceste cuvinte au rădăcina provenită din latinescul *ludere*, cu sensul de: a juca, dar și a se juca, a se juca cu cineva, a înșela, a lua în derîdere, a-și bate joc. Deluzia implică o totală înșelare de sine. Iluzia înseamnă înșelare de sine sub efectul unei dorințe puternice. Coluzia, în schimb, definește jocul și înșelăciunea. E un joc la care participă două sau mai multe persoane ce se înșeală reciproc. E un joc al unei autoînșelări mutuale. E vorba, deci, de relații interpersonale. Fiecare face jocul celuilalt, fără să fie în mod necesar conștient de aceasta. Jocul nu e mărturisit de nici unul din indivizii ce participă la el. Coluzia se declanșează când sinele găsește în altul acel altul ce îl va confirma într-un sine fals, pe care sinele se forțează să-l evidențieze ca adevărat. Prezența unui al treilea personaj, într-o relație coluzorie e un pericol pentru coluzia însăși. Laing găsește în "Cu ușile închise" situații coluzorii tipice. Cuplurile coluzorii formează aici triade imposibile. Piesa relevă supliciu pe care îl suportă cel ce nu reușește să-și mențină identitatea, când propria-i viață e concepută într-un mod în care identitatea, pentru a fi suportabilă, solicită coluzia. În piesă e vorba de trei morți. Un bărbat și două femei: Garcin, Estelle și Inés. Bărbatul e laș; una dintre femei e o tîrfă heterosexuală (Estelle); cealaltă, Inés, e lesbiană și foarte inteligentă. Garcin se teme de propria lui lașitate și de faptul că ceilalți

bărbați nu îl respectă (imaginile și obsesiile cu Gomez). Femeia heterosexuală, Estelle, se teme că nu place bărbaților, în timp ce Inés, lesbiiana, are groaza că nu place femeilor, că acestea nu sînt atrase de ea. Garcin are nevoie pentru a-și confirma falsa sa identitate de om curajos de un alt bărbat sau de o femeie inteligentă. El are nevoie de încrederea necesară, ce îl va putea determina să creadă despre sine că e un bărbat curajos. Prima femeie, Estelle, nu poate să vadă în el decît un obiect sexual. El, pe de altă parte, nu poate să-i dăruie lesbienei nimic din ceea ce ea își dorește, în afara propriei sale ipostaze de laș. Garcin are nevoie să se justifice în fața acesteia ca în fața unei instanțe, deci în fața unei ființe puternice și inteligente. Cele două femei nu pot stabili o relație de tipul coluziei stabile cu nimeni, deoarece lesbiiana se găsește cu un bărbat și o femeie heterosexuală, iar Estelle, deoarece nu poate fi o femeie heterosexuală fără să însemne ceva pentru un bărbat. Ea însă nu-l interesează pe Garcin. Nici unul nu poate să se mențină în reaua credință, fără coluzia cu un altul, fiecare e asaltat, din pricina asta, de angoasă și disperare. În această situație, “infernul este ceilalți”. Cele trei personaje trăiesc un ciclu infernal al torturii. Fiecare din ele devine pentru celălalt călău și victimă, într-o succesiune a raporturilor determinate de privirea ce îi transformă succesiv în stăpîni și sclavi. Infernul reprezintă, în seria de raporturi eu-celălalt, o imagine a condiției umane. Aceste personaje sînt excluse din orice realitate proiectivă, trăiesc un perpetuu prezent. Ele sînt moarte, dar în consens cu o propoziție din “Ființa și neantul”, în interiorul relațiilor interpersonale de tipul stăpîn-sclav, “a fi mort înseamnă a fi pradă celor vii”. Cele trei personaje trăiesc teroarea celuilalt, ceilalți fiind și cei vii asupra cărora potențialul lor de acțiune și reacție este nul. Cei vii sînt prădătorii absoluți. “Existența însăși a morții e echivalentă unei alienări totale în profitul celuilalt”, scrie Sartre în “Ființa și neantul”.

Tema coluziei e prezentă și în “Tîrfa cu respect”. În această piesă, negrul și prostituata Lizzie reprezintă victi-

me absolute, fiindcă ajung să-i confirme pe ceilalți (albii) într-o identitate pe care aceștia și-o doresc. Negrul refuză, nu poate concepe să tragă cu pistolul împotriva albilor pentru că sînt albi, el e paralizat în mod absolut de proiecția albilor asupra identității sale, asupra identității sale de victimă, se înțelege. Aceasta e construită de privirea celuilalt, a albului. Ca victime, negrul și prostituata întrupează Răul, identitatea lor e coluzionată, astfel încît vîna-re-a negrilor li se pare celor albi o soluție eficientă de a fortifica și de a extinde teritoriile Binelui. Relații de tipul coluziei, eluziei și iluziei se găsesc și în piesa "Sechestrării din Altona". După cum spune și titlul, piesa propune cîteva imagini ale sechestrării identităților cîtorva personaje. Un prim nivel al acestui blocaj al identităților e istoria înșăși. Membrii familiei von Gerlach (Tatăl, Leni, Werner, Johanna, Frantz) trăiesc consecințele dramatice ale războiului. Relațiile dintre ei sînt inautentice, fiindcă acumulează o serie de culpe care le denaturează. Domină imaginea tatălui, el însuși sechestrat al compromisurilor cu nazismul și al propriului imperiu industrial. Proiecția personalității uriașe a Tatălui se recunoaște în identitățile falsificate ale celor doi fii: Werner și Frantz. Acesta din urmă trăiește izolat de cincisprezece ani, suportînd jocul deluzoriu al surorii sale Leni. Frantz are convingerea că trebuie să fie un martor - ultimul martor al unei Germanii distruse. Asupra lui se exercită cu eficiență jocul deluzoriu al surorii sale Leni. Aceasta îi oferă o imagine falsă a lumii. Frantz are convingerea că e destinat să reprezinte într-un tribunal pricinile catastrofelor întregii Germanii. Această proiecție a misiunii sale e în măsură să blocheze conștiința culpei că a ucis doi prizonieri în timpul războiului. Personajele piesei se grupează în serii de oameni slabi și puternici. Între cei puternici e socotită de Tatăl, Johanna - nora sa, fostă actriță și soția lui Werner - tipul omului slab, marcat de efectele intense ale personalității puternice a Tatălui. Actul Johannei de a sparge izolarea lui Frantz se produce, totuși, la sugestia Tatălui. Aparenta distrugere a sechestrării lui Frantz coincide însă cu prăbușirea totală a

familiei și a membrilor acesteia. Johanna de joacă deluzia lui Leni, oferindu-i lui Frantz o altă imagine a lumii (ea însăși îi fusese prezentată lui Frantz ca o cocoșată). Intenția salvatoare a Johannei provoacă și precipită dezastrul. Renunțând la propria-i izolare, în timpul căreia ținea discursuri crabilor, imagine a devertebrării umanului, Frantz declanșează procesul distrugerii tuturor instanțelor supradeterminatoare. Îi propune Tatălui să moară împreună (acesta din urmă era bolnav de cancer). Decizia sa înseamnă și renunțarea la relația coluzorie cu propria lui soră. Leni și Frantz se confirmă reciproc în identități false. Discursul înregistrat al lui Frantz din finalul piesei se înscrie în planul mai larg al ideilor despre imposibilitatea comunicării interpersonale.

În piesa “Diavolul și bunul Dumnezeu”, se dezvoltă o altă temă a teatrului sartrian. Este vorba de tema bastardului. Goetz, personajul central al piesei reprezintă omul ce s-a ales și s-a făcut singur pe sine. El, în planul identității, este agentul dublu din naștere. El e un exclus perpetuu - un fel de von Keith wedekindian, căzut în extremism. Pentru afirmarea de sine, Goetz devine violatorul lumii, adept al posesiunii totale. Comportamentul său îl apropie de Oreste din “Muștele”. Ca și acela, el dorește să posede lumea printr-un comportament de cuceritor, dorind să transmită calitățile sale și celorlalți. Dar pentru a se realiza ca ființă, el are nevoie de ceilalți. Goetz se reprezintă pe sine ca fiind Diavolul. El înfăptuiește Răul: “Răul este rațiunea mea de a fi”. El e trădătorul, agentul distrugerii. E posedat de convingerea că: “În mine, Dumnezeu are oroare de sine însuși”. Condiția de bastard absolut, de om al fărădelegii absolute e evidentă în dorința lui Goetz de a nu respecta nici o ordine legiferată. Or, ordinea aparține celor bogați și puternici. Prin masacrele împotriva celor săraci, Goetz, involuntar, fortifică această ordine. Mobilitatea dezordinii ce îl edifică îl determină să lupte împotriva celor puternici, apărându-i pe săraci. Prin aceasta, el ajunge însă un făptuitor al Binelui, deci un agent

involuntar al lui Dumnezeu. Preotul Heinrich îi spune însă că “Dumnezeu a vrut ca Binele să fie imposibil pe pământ”. Aceasta îi oferă personajului prilejul de a-și găsi din nou adversarul. Ca bastard divin - un fel de Jarl Skule târziu - Goetz află astfel posibilitatea de a face Binele din capriciu. El devine astfel un soi de actor demonic al Sacru-lui: “Eram criminal, dar mă schimb: întorc vesta și pun rămășag că voi fi un sfânt”. Pentru Goetz așadar, celălalt e Dumnezeu. El dorește să fie confirmat de o privire absolută. Celălalt, adversarul, și instanța absolută de confirmare, Dumnezeu îi determină toate actele. Ca întrupare a Răului, Goetz refuză ideea de a fi un simplu element al unei serii a acestuia. El se dorește singular și singurul cetățean al Infernului. Când preotul Heinrich îi prezintă răul în serialitatea lui, Goetz se decide pentru săvârșirea Binelui. Tot preotul îi revelează condiția de comediant, numindu-l măscărici al lui Dumnezeu. Ce refuză, în fond, Goetz e condiția arbitrarității sale. El poate fi o ipostază a sinelui ce se dorește fundat în propria ființă. În acest sens, făptuirea Răului reprezintă pentru el o modalitate eficientă de a scăpa de greața ontologică. Optînd pentru Bine pentru a scăpa de serialitate, pentru a-și dovedi singurătatea și singularitatea, Goetz lansează o nouă provocare Celuilalt-Divinului, a cărui victimă se simte și dorește tot timpul, prin dezordine inepuizabilă, să se elibereze. El joacă zaruri pentru a afla dacă trebuie să distrugă orașul (Worms). Pierde și se decide să nu-l distrugă, respectînd voința divină invocată, dar trișează. El dorește, deci, să piardă, afirmîndu-și astfel voința proprie, diferențiat de Celălalt. Situația lui Goetz nu e diferită de cea a lui Antoine Roquentin din “Greața”, ce simte greața existențială, cu alte cuvinte e cuprins de sentimentul metafizic al inexistenței lui Dumnezeu, al absenței unui principiu ordonator pentru tot ceea ce există. Goetz reprezintă stadiul sinelui aflat în plin proiect de a deveni demiurg, provocînd tot timpul un Dumnezeu ce nu se revelează decît în arbitraritate. Jocul de zaruri al lui Goetz reflectă o propoziție din “Ființa și neantul”. Ființa este fără rost, fără cauză și fără necesita-

te: definiția însăși a ființei ne dezvăluie contingenta ei originară”. Ca și Antoine Roquentin, Goetz încearcă să găsească în sine însuși un fundament al propriei existențe, el dorește să fie propriul său demiurg. Pentru el singura șansă de a nu fi victimizat și transformat într-un obiect e continua violare a celorlalți. Iubirea, bunătatea, dăruirea alcătuiesc corpul aservirii pe care comportamentul său îl contestă. Proiectul bunătății sale nu e decît un exces parodic al matricei christice, născut dintr-o demonizată consecvență. Goetz-bastardul și măscăriciul divin este ispitit, după descoperirea morții lui Dumnezeu, să abdice de la ipostaza de subiectivitate aflată într-o perpetuă situație concurențială față de ceilalți. El aspiră să se integreze în masă. Proiectul său, născut din arbitraritate eșuează. Finalul piesei îl situează pe Goetz în începutul proiectului său. Redevine agentul pur al Răului pentru Rău.

Rita CHIRIAN

acasă

Iăsuflarea lui, adormit, care crește și scade fără să
trebuiească să știe,
este și ea o poveste despre înec, ca drojdia într-o sticlă cu
vin limpezind.

câteva urechi ciulite, un picior înlănțuit sunt clădirile-n
dreptunghiul ferestrei.

numai pe anumite străzi, metalic, curgere în teroare,
oțel și asfalt, și, mută, huța nătângă a guguștiucilor.

un genunchi îndoit sub faruri, și nicio zvâcnire de ape:
tăcerea orașului sub asediu.

ea va zâmbi străinilor lui ocupanți, își va lăsa gura sub
câlcâi.

pentru victoria handicapului minor, pentru un război
mondial,

pentru ca membrele lor mai lungi să le-mpiedice pe cele
neputincioase,

părul ei galvanizând așternuturi, cel adormit nu-l va visa
pe cel mort.

somnul se va desface în vârtejuri ușoare de-alcool și de
maci,

câteva păsări împrăștiindu-se ca un pumn de mărgele,
culori demente, prefirate cum își soresc țigăncile
așternuturile.

pe fundul cratiței, primele bulboane, din țevărie secretă,
apă peste resturi,

slujbele importante n-au început ori nu s-au sfârșit încă.
femeia va alăpta puiul de lup, gâtu-și va deschide să cânte.

pentru a cere, bărbatul să-i fie străin,

toți vor fi ușori ca pluta, toți opriți în aer încrezători.

fierul împins în mijlocul pieptului, fețele lor scrâșnind.

vor înota înspre ei ca
meduze de uleiuri
veștile rele.

într-un deșert lângă mare, vor șterge fața lumii. pe țarm,
plasele vor fi aripi bătând.

dac-ar fi un năvod aruncat asupra acelor obiecte.

dacă, în miros de pământ gunoier, își vor înfășura
deznădejdea.

dacă, sub rădăcini, sub arțari, în cuiburi din măracini,

ochii lor, care sunt atât de frumoși,
vor fi îngustați ca ochii pisicii gata să sfâșie.

dac-or să fie alinați când, în mânie dezlănțuită, vor gândi
că sunt singuri.
dacă vor ști că sunt mințiți.

dacă vor străbate câmpul, legănându-se, nepăsători, ca s-
amăgească,
dacă vor întinde brațele și se vor avânta în întuneric ca
niște sprinteri, dacă vor minți și ei.

lumina, crescând și scăzând, scăzând și crescând ca o
bășică transparentă.

dacă ochii lor vor privi pământul de aproape. dacă vor
vedea insectele în iarbă,
apoi apa băhilită în care putrezesc ierburi.

dacă inima se va zbate ca frunzele care mai zvâcnesc
o vreme chiar dacă nimic nu le mai stârnește.

dacă praful nu se va ridica, nici schițele de distrugere-a lumii.
acolo înțelept, acolo amabil va fi să orbecăiești, după cum li s-a spus,
și vor fi înțelepte acestea, oricât de crude vor fi.

dacă vor muri fără să se mire de nimic,
dacă prietenii se vor apropia, și le vor lăsa creierul să sângereze,
pulberea dimineții cățărând la-ntâmplare, și înțelepte vor fi, oricât de crude.

cuvintele, mișcându-se în întuneric, ca niște animale grotești,
au să facă să plesnească ghemul dur, răsucit în săculeț.

iată o casă albă printre arbori, dacă vor intra ca niște scafandri
care abia ating nisipul și piatra cu vârful picioarelor, dacă valuri se vor închide deasupra.

uite ușorii, uite-l pe salvator bocănind cu labe de cauciuc.

uite grădina bisericii. dacă aici se vor plimba cei curați,
tăind hortensii.

uite la răscruci stâlpilor indicatori: *către*. uite ferigile cu miros tare
sub care cresc bureți galbeni, broaște, gheata vreunui nefericit.

uite turturelele care niciodată chip omenesc n-au văzut.

asemenea conurilor arse de vreme,
dacă vor lăsa ceva să se desfacă printre ierburi.

poate cineva, ca pe iepuri, o să-i bată în cuie de-o grindă.

dă-i aerul care aduce dinăuntru vome și valmă, ca marile fluvii.

i-l dai. dacă vor sta aici destul timp cât să se gândească la copaci și la nemișcarea lor,

dacă te vei ține de cel dinainte fără să te uiți înapoi.

dacă veți fi acasă.

privire

cum urci spre mine, prin straturi de aer, ca sfoara unui balon.

cuvintele tale scânteiază, fire de sârmă rețezate.

spui, fiecare timp are alt înțeles printre lucruri,

fiecare arată o ordine, chiar înșelătoare.

obrazul tău e carne albă de pește.

ești pe poteca înierbată, un roz de zorzoane femeiești apusul.

alături, pas cumpănit: un animal care se teme,

semn că generația noastră e de mult moartă.

povârnișul stă în umbră, de parcă ți-ai urca în spinare.

niciun os în inima ta.

aici nimeni n-a fost văzut nici turma păscându-și,

nici mirosind cimbrisorul,

nici răsturnând pe toate fețele făpturi minunate.

suntem asprimi, și mirosuri de eprubetă,

gelatină inginerește montată,

nu ne-nspăimântă nici fierbințeala, nici cărările,

vedem crăpături din care, cu șuier,

iese clocotul.

facem cocoloașe de pâine, „aventurieri” le vom zice.

nu mai sunt atingeri, nu ne mai lovim de nimic,

cu înverșunare înaintăm cum își scuipă țărani în căuș

înainte să-nceapă munca.

cu jgheburile trupului abia tăiate,

ce frumoși suntem înfricoșați.

povestea vânzătorului de scoici

o să ticluiești povești numai ca s-așterni ceva temeinic
între fricile noastre,
în timp ce vântul, în piruete, o să se spargă cu zgomot de
bușteni.
ca o avalanșă pornită de plutirea unei pene, ca un om care
trece un pod,
urmat de câinele lui, aici se vor petrece fapte sălbatice, ori
furtuni din senin,
și nimeni nu va trebui să aibă șfichi să lovească. sub rugină
va sta mândria aripii
crescute anapoda, pământul pe care vom sta să fie
tremurător,
aici va stăpâni cândva imperiul cel mare al posibilului,
portul sigur,
unde fratele o să-și țină veghea, așteptând cineva să ridice
cuțitul.
trupul va deveni sălbatic, ca pădurile-n vară.
cei care vor putea îmblânzi, bătrânii anarhiști și melcii
ucigași plecați vor fi.
pulbere se va face frumusețea supunerii, pulbere povestea
vânzătorului de scoici.
fiecare cuprinzându-și genunchii cu brațele,
o să viseze
plante înflorind pe fundul oceanului. o să facem ce fac și
ceilalți,
chiar cu un sentiment de ușurare, sau ca o amputație
chiar,
și, ca după o extirpare, carnea va fi clară de iureș și de
triumf,
iar tăcerea, și de-o clipă să fie, ne va aminti de singurătate,
de o secure lovind muzical trunchiuri.
un loc industrial, coroziv, sub coastă, ceva crescut în săli
de clasă
cu aer mocirlit, ceva de beci cu lumini aburoase,
care nu se cade smintit,
vorbele tale stăruind pentru ghemuire.

veștile dimineții

sălbăticiune care bate și bate din picior,
care cade lovind marginea, apoi se retrage, și lasă în urmă
o dâră de murdării, ca și cum o canonieră ușoară,

spartă de curent, s-ar îngreuna de apă, și omul din
ambarcațiune,
reușindu-i salvarea, s-ar cățăra, respirând cu greutate, pe
țărnam,
lăsând valurile apoi să arunce, după o vreme, pe mal,
șalupa șubrezită.

spaima, și presimțirea suferinței, și fericirea strunite pe
loc,
asemenea unui planor cu botul îndreptat într-o direcție,
pe când norii aleargă
în direcția opusă, și ca și cum simplitatea ar fi cea mai
comună dintre virtuți,

ca și cum încântarea ar veni tot atât din trup, cât din
creier.
agili ca maimuțele, stâlpi ai liniștii și ai ordinii,
fâlcile noastre matinale mestecând straturi de plumb și
siliciu,

iată-ne pe urmă desfățați.
câte unul e atât de strălucitor, încât lumina lui trage
privirea prin pâlnie,
lîpind-o de el cum lipește lichenul de stâncă.

dimineța e frumoasă, incoloră, ne face mai aspri, și mai
solemni,
copii care, cu foamea potolită, se desprind în sfârșit de la
sân.
neguri destrămate sunt toate, ofilite și luminoase.

fiicele noastre nu vor fi, fiii noștri nu vor dezgoli ziduri,
veștile, în galop întins, vor scutura boturi lungi.

ceva părăsind, îndepărtându-se, deplin să ne bucure.

ne vom lua rămas-bun

vom auzi suspinul celui împins dincolo de cerc.
ne vom lua rămas-bun, și nimeni singur nu va mai trebui
să fie.

chipurile vor prinde o vreme forma ireală a așteptării,

și va fi de parcă ne-ar împunge un ascuțiș,
gata de alcătuirii netede, pe care, de pildă, ceva să stea în
echilibru.

vino încă aproape, focul este singurul fruct al iernii.

vorbește-mi despre mercenari adormiți,
despre mâna mea încă acolo, după comorile lor lăudate,

soarele odată apus, toate de-o singură culoare-o să fie.
vom tăcea, într-o țară definitivă,

uzi și concreți, poate dezgustători,
și, tăcând, omul va fi iarăși fără știrbire,

despre foarfeci care taie din nou
să vorbim.

poligon

obiectele care merg de cer sau cușole,
singurătățile lor stiu să fie rectilinii,
lămpi aprinse de o parte a simturilor
și evaporându-se în cealaltă jumătate,

poligoane unde se stochează amintiri,
unde cele mai uimitoare obiecte
sunt cele scufundate.

nu e nimic rece în noaptea asta.
la marginea pădurii

n-a fost niciun sunet mai prompt
decât fâșăitul slab al coasei.

ce claritate în curând, ce tăcere,
când, vii, și mai mari decât restul corpului,
intersecții ale multor forme de mutism,
nu mai putem folosi,

de ani buni păsărar al aceleiași custi,
vorbele înduioșătoare pe care le împrumut
se străduiesc să arate ca mine.

iartă-mă, port războaie îndepărtate
numai ca să aduc flori acasă.

despre lași și morminte

nici eu, nici tu nu săpăm, nu așezăm fundații. suntem
rânjet fără cel care rânjește. să ne spunem simulacru, să ne
strigăm pe oricare nume: suntem trupuri asamblate în
vremea ultimului banchet de lăcuste, brusc eliberați din
legături. ce să facem cu a trăi, cu trăind. ei cântă fals, nici
eu, nici tu nu îndrăznim să ne oprim locului.
înmagazinăm stângăciile ca pe niște semnale de pe
planete solitare, insule care tremură în largi imperii
neurale. zgâlțâim cifrul. cuibul păianjenului negru e o
arsură de fulger, viciile, luptele, biologia absentă, toate
modurile matematice de a fi în act sunt simple și foarte
omenești confuzii. chiar și corpul tău e capabil de
meandre, mi se spune, de înalte dialectici, de
impenetrabile cordoane lingvistice. dezangajarea e o altă
prăbușire, salut mânia ei –

iată-le pe ponton, oasele mele de gaz, umbre oculte
pentru care merită să mori, să te învârti în cerc, să
primești o medalie, să te tăvălești în noroiul nici cu totul
apă, nici cu totul pământ. ar trebui să ne facem un obicei
din a trivializa orice cuvânt cu mai mult de patru silabe.
însurare, dar nu evanescență, cădere, dar nu decerebrare.

ar trebui să croim uniforme și orice cadou să aibă fundă,
chiar dacă închide o broască și chiar dacă e greu de
obținut o perspectivă din interior. altfel, filtrul distorsiunii
s-ar putea să ne părăsească –

mai ales atingerea noastră tandră, mai ales adormirea. o
liniște apocrifă, o liniște aruncată până departe. furtunile
limbajului se vor înălța spre audiență, vor fi traversate –

cele mai intense credințe pe care le avem sunt furnicăture.
de aceea ne simțim astupați, îmbunătățiți, reformați. tu,
care n-ai încetat să ne urăști, ești salvatorul, cel mai binele
nostru –

practicăm, bine crescuți cum suntem, o politică de grație
și grațitudine. alunecăm tot mai ușor,
aerul ne umflă hainele, singuri și idioți,
singuri și naturali. nu trebuie să știi nimic despre distanțe,
dar se spune că există țări în care apa e la discreție, sub
luna prea albă;
până acolo, eu voi cunoaște strivirea. acum o știu literar,
mâna abandonată lasciv pe umărul celui de-alături, unele
zăpezi umede care înghit piciorul până deasupra
genunchiului. am câștigat deja câteva puncte de
intersecție care au făcut, unite, un desen languros: suntem
pronume, claritate, iată un altar pentru tine –

deasupra orașelor a căror climă sunt odihna și gravitatea,
nici tu, nici eu nu vom părăsi locul acesta –

fii prietenul meu, fii călăuză, piatră tombală, camarad,
piatră filosofală –

poți înțelege cum e când nu mai rămâne decât imensul
teren care miroase a sânge? poți înțelege cum e când
vizezi computere gigantice care ne măsoară greșit?
scăpăm din strânsoare la timp să fim mângâiați, la timp
pentru mărturisirea urii –

cu sfiala de a nu trezi aruncăm gunoiul colorat. cele mai neașteptate nevoi ale corpului sunt convingerea că suntem limpezi, ținuturi proaspăt revendicate, hainele noastre cele mai dichisite, perimetrele de meticuloasă, eretică înlănțuire. singuri, fără adjectivări, într-un anotimp cu puțină lumină, dar norocul face să nu cunoaștem altceva. ochii noștri se bucură de orice desface spațiul. fructul care trebuie mușcat este crud sau este târziu, frumusețea lui ne stârnește îndrăzneala. ne întoarcem printre oameni fără să-i mai știm. câteodată, inima se deschide. câteodată, buzele sunt o graniță mobilă. când nu e destul ce spunem ne ajutăm de lucruri, degetul se bucură de asprimi, îmbătrânit. limbajul e sexual, diminuat, depliere de artificii cu care exersăm cruzimea. urechea onorează ecranajele, greutatea cărnii împinge greutatea creierului, și nu suntem deja îngenuncheați. ne vedem oriunde sunt margini neclare, pălmuim obrazul lichefiat de săpunuri, doar sunt multe feluri de a purifica. copii ai unor părinți umili, ne gândim la obiecte cu masă uriașă ca la prieteni salvatori, deși intransigenți, deși obscuri. de aceea, suntem întotdeauna în locuri sigure, cum se trag cei loviți în cotloane. ne imaginăm soldați victorioși și vomităm deasupra unor dărâmături imaginare. obraznicite, femeile vor fi târâte înapoi în peșteri: putem să urâm adevărul. și el ne disprețuiește. un monstru liber, în numele lui toți plutesc. dar cuvintele noastre nu țin pasul cu incantațiile zilei, ce cucerire, ce hoinăreală pe autostrăzi metabolice, strigă-ne ori nu vom mai fi, pătrunde aici, lumină descompusă a salvatorului. ei au văzut, noi am văzut, cineva își va pune semnătura pe documentul justificativ: s-a trăit, dar s-a și murit –

fără glorie, să ne oprim, să mai tragem cu urechea. dezosată, literatura e inofensivă ca pentru o gură de copil, o mustață gros desenată de-un imbecil. din icoane curg pișat și smirună, dovadă că omul știe să plângă politic –

lucrurile rotunde au devenit obiecte ale nesiguranței, o planetă, un cap de femeie, un lac cu apă dulce, un gland –

intervalele oarbe se alcătuiesc de dragul tău, spre creșterea ta, de ai putea învăța distanțarea. să scrii despre obiecte înseamnă să le lași în pace, să le îndemni să sape la rădăcina nemulțumirii. e o explicație obișnuită, deloc dureroasă, o ciupitură. orice însemne pe etichete echivalează unor suspendări ale șansei la voință, unei pătrunderi promise și anulate. nu e nevoie de o voce tânără pentru o poezie de destrămare, nu e nevoie deloc. oricine poate să închidă ușa, să coboare scările fără să le atingă, să ragă liric, să rateze fără să fi fost la start –

spune-mi acum ce dorești, laboratoarele sunt pregătite pentru un nou miros, pentru altă baghetă fermecată, pentru istorii alternative. prin cap trece fluviul nuclear, locul mâinilor va fi între cei încântați de vrăjitorie, întru recoltă a pagubelor. glonțul tras cu stăpânire de sine nu se oprește, nici repetiție, nici o necesitate –

să ne recuperăm. să păstrăm mugetul, schelălăiala, ghiorăitul, elementari fără mănuși și fără lentile, cu puțină fandoseală estrogenică, cu unele smacuri poetice, și restul sporovăielii –

margini active suntem, expuși dezordinii –

neliniști consolete vom fi –

ne recunoaștem deja în nenăscuți, în suprafețele accidentate, în depărtări ținute pe loc, în disprețul vederii -

ne reflectăm în netezimea sintaxei de urdori, în cascada de culoare eliberată numai pentru voluntara estetică a târâșului –

un gardian care poate să-ți stingă oricând lumina în celulă, o patrie de reliefuri joase e creierul nostru, poezie –

viața ta care trece, poezie, evenimentele trâmbițate care par să se petreacă într-un vis de elefant, sălbatică orgie de oaspeți nechemați –

neînțeleasă linie a orizontului, acolo sunt teritoriile fărâmițate –

paralizia e parte a fragilității lor rușinate, ni s-a zis. în timpul zilei, literele se recombina în comunicate solare. ne tragem astfel sufletul și noi, cârpiții, cei care refuzăm imortalizarea în fotografia mișcată. vom scrie istoria acestei istorii, vom învăța să întârziem – prinse vor fi cățelele turbate ale plăcerii, le vom atârna schilave la intrările templelor, omagiu al adevărului prima dată întreg, orbitor izolat.

tovarășe subliminal

poate semnele distincției,
la vederea cărora ești lăsat să te porți cu obrăznicie.

poate anumite substanțe care fac osul protetic să strălucească.
poate locurile rezervate, chiar în centru, pentru cei

neîntregi, lipsiți de virtute, vagabonzi,
pentru cei nici frumoși, nici cu totul dezagreabili,

pentru oamenii care au prins curaj, borcane atinse de aer,
care să pună la punct sisteme de menținere a
proprietăților,

pentru biografiile dezagreate,
cazuri complicate, care, pentru început, lucrează să
absoarbă aroganța.

poate întrerupătoare, ceva pe care oamenii să-l țină minte,
un fir de păr pe care n-ai îndrăzni să-l desprinzi de pe
limbă.

Nicolae CREPCIA

XXX

În fiecare râu
în fiecare ochi de apă
în fiecare băltoacă
chiar și-n urma de ciută
din care bea mierla
se așază luna fără să coboare
se împarte fără să se împartă

La fel în fiecare suflet
Dumnezeu

XXX

Dimineața se strecoară
printre cântecele guguștiucilor
și mă trage din pat
îmi zâmbește
și lasă ușa zilei deschisă

Ies îmbrăcat cu câteva certitudini
voi sădi încă un pom
în livada poeziei
voi remedia edificiul împăcării
și nu mă voi sinucide

XXX

Când nimeni nu-mi mai rostește numele
nici să mă cheme
nici să mă alunge
nici să mă mângâie
nici să mă insulte
nemaiauzindu-mi-l
poate îl voi uita și eu

Numele meu are forma chipului meu
numele meu are greutatea crucii mele
tot ce sunt încape în numele meu

XXX

Starea poeziei
starea de grație
eu înafara mea
îngenuncheat în lumină albă
într-o rugăciune fără sfârșit
eu înafara mea
poate-ntr-o mierlă
poate-ntr-un zeu

XXX

Satul pustiu

Dumnezeu singur
pe uliță

În curând
va pleca și El

XXX

Nu știu când au plecat
Doar acum îmi dau seama
că nu le-am mai văzut de ceva vreme
și că-mi lipsește prezența lor

Cuiburile le mai rețin un timp mirosul
apoi vor fi asemeni satelor părăsite
în care s-a instalat confortabil pustiul

Pentru că le îndrăgesc

în fiecare cuibuț voi așeza un pui de poem
ca să crească și să fie pasăre cântătoare
până la întoarcerea lor

XXX

Fiara nu se vede
numai o umbră vie scârț-scârț
pe zăpada-nghețată

Se apropie
e tot mai aproape
doar la o mușcătură distanță

Nicio scară pe care să urc din hăul groazei
Nicio funie cu care să mă spânzur
de aripa Ta

Ion GHEORGHE

Politicieni

Cei căzuți din gușa
Lui Pantușa
Adunați în pipota
Cârdului de bibilici –
Toată liota
Lui Alexandru Drăghici.

Icoana pe sticlă

În Paradis
Eva avea părul roșu-deschis,
În Eden
Eva avea părul șaten
Dar în Rai
Îl avea bălai, bălai,
Depinde de unde te uitai,
De nu te lua la ochi Adam
Căzându-i frunza mărului de pe ram.

Sigur

Răspunsul dat acelei mari întrebări
Pe care viitorul mi-l promite:
Vor ajunge Statele Unite
Teritoriu de peste mări
Al Chinei mele neștirbite?

Superstiție

Libertatea de opinie,
Ca la yanchei –
Cică este rectilinie
De la ei, până la ei –
Căci la noi, pe-acest meleag,

Sub același unic steag,
Este în zig-zag.

Dronă

Am văzut o muscă
Cât o găscă
Ba-i un pelican
Peste-o pelicană
Din Imperiu American
Spre Republica Persană.

Proiect

Dunărea a devenit un fluviu incontinent
Hai să ne mutăm pe alt continent.

Dizidenții

Chemați, trimiși cu misiuni pe la yankei
Treceau drept opozanți și oameni de idei,
Acasă, însă, generali și colonei.

Alde „doamne-ajută!”

Nea Ilie Miclea, din sat de la noi,
Era un mare hoț de oi,
Înainte de-a porni fapta-i urâtă
Se uita în sus înainte și-napoi
Își făcea cruce și zicea: *Doamne ajută!*
Și-al naibii ins
N-a fost niciodată prins.

Ghinion pe bicicletă

Un milionar din mândra Bucovina
Avea elicopter, avea mașină
Cu interior de lux ca la cușetă,
Îi plăcea și lui să umble cu acest vehicol

Fără teamă de confuzie și de ridicol,
Însă bicicleta, cu suceală de ghidon,
L-a întrebat cum a făcut primul milion
Ăla, de rușine și anchetă de sezon,
A avut, se vede, acel clasic ghinion

Dacia romana

Mereu ne anulează câte-un altar
Ca situații dialectice perechi
Ceea ce s-a construit cu Tatăl Valter
S-a dărâmat cu fiul Petre cel Roman:
Industria română, un morman,
Cum s-a stabilit, de fiare vechi.

Horia GÂRBEA

Reflectînd la titluri

*Pentru A. H. H.,
cu mulțumiri pentru idee*

Reflectînd la titlurile operelor literare, în sensul de volum, căci și poemele dintr-o carte sau capitolele dintr-un roman pot avea titlurile lor, vom descoperi elemente pentru o eventuală clasificare.

Cea mai simplă și obiectivă ar fi aceea după lungimea lor. Un titlu scurt poate avea impact la cititor. Literatura noastră cunoaște titluri de o literă: misteriosul *F* al lui D. R. Popescu, de două litere, celebra negație *Nu* a lui Eugen Ionescu de dinainte de a deveni Ionescu, sau de trei litere: puternicul *Ion*, incandescentul *Jar* al aceluiași Rebreanu și anodinel *Apa* (Al. Ivasiuc) care poate fi confundat cu un tratat de hidrologie. Cu patru litere, le reținem pe *Mara* lui Slavici și *Anna* lui Duiliu Zamfirescu. De la cinci litere, dar tot dintr-un singur cuvînt, spectrul se lărgește de la *Clipa* lui Săraru, *Șatra* și *Uruma* ale lui Stancu, *Lișca* lui Fănuș Neagu sau *Setea* lui Titus Popovici pînă la *Visul* lui Cărtărescu. Recent, tînărul poet Șerban Mihalache a dat volumului său de dbut un titlu de o singură literă: *M*.

De la aceste titluri lapidare, aproape sfidător de concise, autorii se pot extinde oricît, ajungînd la *Studiu osteologic asupra scheletului unui cal dintr-un mormânt avar din Transilvania*, de D. R. Popescu sau la *Frumoasa călătorie a urșilor panda, povestită de un saxofonist care avea o iubită la Frankfurt* de Matei Vișniec.

Un obicei recurent al puitorilor de titluri este acela de cupla două sau mai multe cuvinte prin conjuncția *și*. Astfel avem diade indimenticabile ca: *Pîlnia și Stamate*, *Dragostea și Revoluția*, *Pumnul și palma*, *Acul și barosul plus Inul și cămeșa*, *Eu și Robert Calul* (de Puși Dinulescu), *Idolul și Ion Anapoda* (de G. M. Zamfirescu), *Ficțiune și infanterie* (de Costache Olăreanu) *Sexagenara și tînărul* (de Nora Iuga, între timp nonagenară), *Zidul și iedera*

(Mircea Malița) și multe altele. La fel de răspîndite sînt titlurile formate din două cuvinte în care cel dintîi desemnează obiectul sau obiectele posedate și al doilea pe posesor, la genitiv evident. Acest obicei s-a degradat efectiv, căzînd în banalitatea cea mai crasă, încît aș sfătui orice autor să evite asemenea construcții. S-au consacrat astfel - după străvechiul *Viața lumii* și mitica *Mănăstirea Argeșului - Fețele tăcerii, Vocile nopții, Pasărea furtunii, Enigma Otiliei, Arta conversației, Săptămîna nebunilor, Cartea șoaptelor, Întoarcerea Vlașinilor, Jucăria mortului* (de C. Acosmei), *Pedeapsa cerului* (Răzvan Nicula) și alte o mie de același fel. Uneori aceste forme le împrumută pe cele ale unor evenimente intrate în istorie: *Căderea Constantinopolului* (Vintilă Corbul), *Căderea Bastiliei*, ca și *Cruciada copiilor* (Lucian Blaga dar și Florina Ilis), *Asediul Vienei* (Horia Ursu).

Mai puțin răspîndite, dar destul de prezente totuși, ne apar titlurile în care cuvintele sînt legate prin prepoziția *cu* sau, dimpotrivă, *fără*: *Moara cu noroc, Om cu noroc, Maidanul cu dragoste* (G. M. Zamfirescu), *Valiza cu fluturi* (Iosif Naghiu), *Băiatul cu floarea* (de Tudor Popescu), *Casa cu țoape* (Puși Dinulescu), *Jocul cu moartea* (Z. Stancu) dar și *Drum fără pulbere*.

Prea adesea apar titlurile substantiv-adjectiv, culorile fiind la mare preț: *Patima roșie, Teroarea neagră, Pescărușul alb* (ultimele de C. Chiriță, care are o trilogie „albă”), *Leul albastru* (de D. R. Popescu), *Japonezul albastru* (de Denis Dinulescu), dar și *Caietul albastru*, alt caiet fiind maro, *Animalul roz, Trandafirul galben, Mere roșii*, dar și *Drumul ascuns, Plan diabolic* (de Rodica Ojog-Brașoveanu), *Ștafeta nevăzută* (P. Everac), *Orele aspre* (Andrea H. Hedeș) și altele. În titluri, *un om* poate fi „noroșos” (O. Paler), „năcăjit” (M. Sadoveanu), „mare” (M. Eliade) sau „în loden” (H. Zincă). Epitetul poate fi și antepus, pentru efect: *Imposibila întoarcere* (Marin Preda), *Dalbul pribeag* (D. R. Popescu), *Marea evadare* (Emil Mladin).

Despre personajele titulare de la *Tănase Scatiu* la *Li-zoanca* de Doina Ruști, am scris într-un articol consacrat

acestor personaje. E momentul să marcăm toponimele care au dat titluri ilustre: *La Medeleni* e printre cele mai cunoscute, mai celebru chiar decât *Pe Valea Frumoasei* de Sadoveanu sau *Dobrogea, Dobrogea* a lui Geo Bogza, autor și al *Cărții Oltului. Fata Moartă* a lui Ion Missir e un deal pe care s-au dat lupte în Primul Război Mondial. *Argentina* lui Ioan Chirilă e o țară (ca și *Anglia* de D. R. Popescu), dar reprezintă de fapt o metonimie pentru echipa de fotbal condusă de Kempes înainte de a fi a lui Maradona. Denumirile de sistematizare urbanistică (desigur cele ilustre) nu sînt nici ele ocolite în titluri, de la *Calea Victoriei* și *Strada Mântuleasa* la *Strada Lăpușneanu* (M. Sadoveanu) și *Hanul cu Tei* (incendiat de I. Peltz). Unde piețele și artele reale nu ajung, scriitorii le inventează: *Piața Cerului* de Nora Iuga și *O întâlnire pe Strada Hazard* de Andrea H. Hedeș.

O particularitate curioasă a titlurilor este că multe dintre ele fac aluzie la piese și interpretări muzicale sau dansuri adecvate acestora. Aproape că nu e tip de muzică, fie clasică ori contemporană, care să nu fi fost amintit într-un titlu din literatura noastră. Cel mai cunoscut exemplu: *Concert din muzică de Bach* urmat îndeaproape de *Invitație la vals*. Trebuie amintit și dansul aparte generat de cîntecul *Ciuleandra*, care trece în titlul romanului la Rebreanu. Mai puțin notoriu este *Tangoul memoriei* de George Cușnarencu. Sonata apare în ritmuri peri-urbane la Radu Aldulescu (*Sonată pentru acordeon*) și sofisticate la Eugen Șerbănescu (*Sonată pentru saxofon și Eva*). Un titlu amuzant este *Mărturisiri de fecioară în ritm de charleston*. Autorul acestui roman, apărut la editura Vremea, în 1933, este Adolphe Clarnet, care mai semna și Clarnet, fără prenume, pseudonim literar al lui Adolf Burah Cuperman, jurnalist și cronicar teatral activ în spațiul editorial bucureștean încă din 1914. Recent, Adrian Lesenciuc a publicat romanul *Balada*, avînd ca subiect viața compozitorului Golembiovski, care s-a făcut cunoscut cu numele Ciprian Porumbescu, autor al celebrei *Balade pentru vioară și orchestră, op.29*. Romancierul este un descendent al familiei compozitorului. Spre deosebire de virtuozii instrumente-

lor muzicale, într-un titlu de piesă al lui Mircea M. Ionescu, *Beethoven cântă din pistol* iar în altul *Dona Juana dansează samba*. Titlul unei dintre cele doar două piese semănate de Radu Cosașu este *Scurt program de bosanove* (1966). Mai simplu este *Cîntec(ul) din fluier* preluat în titlu de Paul Everac.

În încheierea acestor reflecții, care ar putea continua mult și bine, aș aminti titlurile care conțin o propoziție (frază) integrală. Unele sînt banale ca fraze, dar semnificative ca titluri. Altele au ceva misterios. Printre ele se numără: *Duios Anastasia trecea* (D.R. Popescu), *Va fi liniște, va fi seară* (V. Mazilescu), *La noapte va ninge* (Matei Vișniec), *Înnebunesc și-mi pare rău* (Florin Iaru), *Cine a cîștigat războiul mondial al religiilor?* (Daniel Bănulescu) *Cine l-a ucis pe Marx?* (H.G.) și altele.

Titlurile sînt o promisiune, uneori ținută, alteori trădată, dar e sigur că alegerea lor nu-I un lucru ușor!

Mircea BÂRSILĂ

Poezia lui Eugen Suciu

Poet al evenimentelor vieții interioare, Eugen Suciu – care a debutat editorial în 1979 cu **Bucuria anonimului** (Editura Albatros) – respinge atât freamătul stărilor patetice, cât și experimentele – mai mult sau mai puțin hazlii – aflate sub eticheta antipoeticului, a extremismului estetic. Fără îndoială, versurile „smerenia/pe care numai poemul o are” (p.32) nu sunt întâmplătoare, autorul lor, „practician” al discursului controlat, preferând poemul bine reglat și care are nevoie de o încheiere semnificativă în latura expresivității. Iată câteva „finaluri” întru totul remarcabile: „să simți/că un singur flutur dacă ar trece/ai putea să te năruie”(Cămarile unde se reinventează), „în timp ce în tufișuri jivine moi sticlesc așteptările” (*Adolescentul – sculptură în arome*), „e seară/stau cu viața mea alături/și cânt” (*Cântec*).

Un alt vers, unul polemic („am zărit azi pe cel cu suferința cochetă”, p.6) atrage atenția asupra concepției potrivit căreia poezia trebuie să aibă un autentic temei existențial. Următoarele versuri (și imagini) - excepționale prin prospețimea și prin modernitatea lor – sunt elocvente în această privință: „cămarile unde se reinventează/vietatea ciudată – care e țipătul” (p.8); „câte un gang ațipit/în care/întunericul pilește mănere de uși” (p.12); „da/o viață plină de renunțări/pentru a păstra contactul cu îngerul” (p.33); „poetul/e cu atât mai mare/cu cât gustul din gură e mai adevărat” (p. 37); „astfel trăiesc/cei ce involuntar/cu dragostea încheie un pact//cum în orice orchestră/după ora închiderii/doar contrabasul cunoaște/drumul bețivului spre casă” (p.72); „ce vine-aici/am văzut și ieri pe limba cucuvelei” (idem, p. 87).

Adept al poeziei cu un fond dramatic și al unui discurs laconic, Eugen Suciu pretinde cuvintelor o severă disciplină în relația lor cu textul și, în numele unei asemenea exigențe, reduce, adesea, discursul la „volumul” unui haiku: „în ochii mei/negri negri/sfințenia unui surplus de fierăs-

traie” (*Tata*, p. 39); „Liniștea – iscoada nopții/dă raportul://roua”(p.48); „(mi-era atât de frig/mi-am luat mâna/i-am spus – tu/și ne-am sărutat până la ziuă” - *Glorie*, p. 47).

Încordarea maximă a resorturilor, prin sincoparea discursului și prin eliminarea cuvintelor de prisos, atenția acordată, la fel ca în sculptura modernă, raportului dintre plinuri și goluri, și oscilația între sinceritate (emoție) și cerebralitatea din care se ivesc enunțurile cu o tentă abstractizantă („convergență neașteptată/de povârnișuri suspecte/aterizare a ochiului/ într-un punct fix”- p. 88) au ca numitor, în planul semnificației, preocuparea pentru relevarea așa-numitei trame a eului, concretizată în frecvența unor cuvinte „speciale”: *copilăria* („mi-am cotropit/până și copilăria/cu armatele acestei înțelegeri nemăsurate”- p. 17), *singurătatea* („până în treacăt te atingi de o femeie/și dinăuntru singurătatea răspunde/ca o toacă de paște”- p. 9), *memoria* („numai memoria/e același corb conștiințios/aplecat pe scheletul zilelor”- p. 51), *melancolia* („Există un murmur/care vindecă melancolia faptei/ de nervuri” p.16), *luciditatea* („când o gură/se numără până la o sută până la o mie/și faima acestei lucidități ar fi aruncată/în somnul periculos al papagalilor”- p. 9; „întotdeauna mă locuiește unul și mai lucid” (p.88) și, implicit, „sediul” ei – *creierul*: „creierul meu mă sperie/ca un acrobat/care lucrează fără plasă” (p. 40), „am forma sufletului meu/ (partea care lipsește/a fost mâncată de creier” (p.87).

Ceea ce pun în lumină aceste cuvinte este, în primul rând, o stare de neliniște nedefinită, o stare precumpănitor deceptivă. Pe de altă parte, Eugen Suciuc știe să valorifice, nuanțele, când este cazul, și efectele lor, unele vizuale, altele reflexive, așa cum se întâmplă în *Orașul ca un fosfor tăcut*: „sînt zile/în care orașul/lunecă pe lângă /mine - lent/ca măruntaiele unei tăceri//mâini/cu memoria lor chimică/veșnicia/în cămașa ei de piatră/ încheiată la gât/roșii crăpături/în peretele de sfială al zilei/domni cu vârstă matură/ca niște pești - amintind/amețitoarea viteză a nepăsării/în spinarea corailor/melancolia unei străzi/pe care o pisică/o înșfacă din zbor/întocmai ca pe o vrabie”. În acest text și, desigur, și în altele, detaliile participă firesc la necesarul *corelativ*

obiectiv, cum numea T.S. Eliot „echivalentul” – alcătuit din obiecte, situații, evenimente – de care este nevoie pentru exprimarea emoției artistice.

Permanenta grijă a lui Eugen Suciu de a nu fi surprins în „delict de sinceritate” se împletește cu evidenta subversiune împotriva „vechiului” în poezie, într-o modalitate care-i permite să mențină în echilibru, cu frecvente scânteieri de mare poezie, nonconformismul și ideea de frumusețe poetică: „Trebuia să-ți răspund/mi-am văzut Dalul/ răsfiat pe frunzarul de vizavi// – Nu//răbdarea umbrei/șoptește/ înspre un nucleu/ fără frați/ –Da// încuviințare tăcută/ce șterge/amprenteale somnului/ – Nu știu” (*Acum – umbra unui fațure tăcut*). Sau: „Capul cuiva e un clopot/se clatină se-anină/despletește/funia trasă de geamă//vorbesc de fapt/despre neîntrecuta violență/a vieții/făcute din cuvinte//și urechiatul ăsta/hopalai țopalai/viermănos//nici nu deschid bine gura/că înțelepciunii mele/i-au și crescut coarnele/ – da doamnă/de mama și de tata mi-e foame//și urechiatul ăsta /hopalai țopalai/viermănos//gândește-te/cu ce povești o să-l ospătam/cu ce /să-i albim oasele” (*Leul în iarnă – sau imorală teamă de concepte*).

Pe lângă opțiunea – de factură formală – pentru discursul alcătuit din secvențe autonome, dar care se află într-o strânsă legătură subtextuală, opțiune ce amintește de poezia dintr-o anumită perioadă a lui Ungaretti (cu versuri în genere scurte, unele ușor confesive, de o mare concretețe, altele cu o glacială încărcătură conceptuală sau cele ce pot fi numite „fulgerătoare”, dată fiind spontaneitatea lor), Eugen Suciu orchestrează cu exactitate relația dintre eul biografic și eul creator, sub semnul unei autentice crize generată de conflictul dintre luciditate, o luciditate ce deschide cugetul spre negativitatea realității, și starea sufletească pură, emoțională: „întotdeauna mă locuiește unul și mai lucid”, „creierul meu mă sperie/ca un acrobat/care lucrează fără plasă”, „am forma sufletului meu/ (partea care lipsește/ a fost mâncată de creier”.

Decizia lui Eugen Suciu de a se realiza poetic în „anonimat” este susținută de existența unui proiect liric potrivit

căruia anonimatul înseamnă, între alte aspecte, și refuzul metodic al hipermodernistului snobism: snobismul dispe-rării, snobismul estetic...

Titlul volumului **Țeasta** publicat la editura Tracus Arte (2013) este justificat în poemul *Prin sălcii*: „poemul nu umblă prin târguri/umbliă prin țeasta tăcută/acolo unde pulsează/perfecțiunea ironică a umbrei/umbra cu tabieturile ei;/umbra cu apucături metafizice/la amiază”(s.n.). Așadar, țeasta este locul în care viețuiește poemul, bucurându-se de apucăturile metafizice ale umbrei și de ironica ei perfecțiune, în calitate de dublet, de proiecție a unui lucru, fapt ce sugerează înrudirea ei cu poemul a cărui scriere este înțeleasă ca *umbră a trăirii*. Volumul este alcătuit din două cicluri: *Aromă și ticuri și Frica și cuvintele*. Dacă poeziile din primul ciclu, care conțin anumite elemente autobiografice, amintesc sub mai multe aspecte de tipul de expresivitate a celor din etapa de până la **Motanul** (Editura Cartea Românească, 2011), cele din cel de-al doilea ciclu – cu un titlu existențialist – se caracterizează prin grija autorului de a concentra discursul spre a oglindi cu fidelitate crisparea interioară, starea de exil interior asumată ca „infracțiune” existențială.

Cele două cicluri au în comun – între altele – o severă disciplină a discursului și o stare afectivă ce lasă impresia că textele au fost elaborate în orele *de mâhnire* ale autorului, marcate de o mare combustie lăuntrică. Este vorba de acele ore în care *cerebralitatea* (luciditatea – convențională, apolinică), ilustrată de motivul *creierului* și cel al *țesteii*, decade la statutul de „călfă de mântuială” a unei „pofte de plâns” generate de felurite încercări cu valențe metafizice: „călfă de mântuială/a unei pofte de plâns/creierul meu se prelinge ca fumul papal/desprins/cu această exigență imprezizibilă/mă mulțumesc să-i iau zodiacului vorba din/gură/și/să răsucesc încet cheia/sunt singur/vei crede că ți-am șoptit te iubesc/de fapt/n-am mai plâns din copilărie” (*Bernis – aprindere de plămâni*).

Noutatea poeziilor din primul ciclu constă într-o deschidere - mai mare, acum - spre frământarea interioară, precum în acest autoportret („Cunosc un calorifer posac./Pe mine nu mă vizitează/decât poezia și spaima.//La

60 de ani/încă mă fascinează marile teme/: iubire. ură. singurătate./la 60 de ani/cineva în lacrimile mele/izbește cu ciocanul/păianjenul din colțul camerei/iar mă iubește cu voce tare//sunt orașul/locuit de o pisică neagră/pe care nu mai am chef s-o răsfăț//la 60 de ani/încă mai scot femeia din mânecă/fiindcă știu ce e viața mea:/70 la sută apă și 30 la sută/nevoia de a sufla în urechea Ofeliei/o vorbă de duh” (p. 13) și într-o altfel de relaționare între atitudinea ironico-realistă și stările afective cu valențe grave. Copilăria, părinții („acum stau cu mama în casă/o ajut să scoată ușa din țâțână” - *Apă: ce cuvânt*), melancolia („mă răstean la Ofelia/și la chipul nebun al melancoliei”), frica, plânsul, însingurarea sunt motive ce beneficiază de vocația reflexivă a poetului. În poezia *Noaptea florida tangoul*, arborele genealogic a dat, în anul acesta, „încă trei versuri”. Cel de al treilea este despre „sângele tatei pe care mama îl ține în brațe ca pe o minge uriașă” și care, în cazul pronunțării unui cuvânt *sincer*, „începe să schelălăie îngrozitor”:

„vă implor
nu pronunțați un cuvânt sincer
fiindcă sângele tatei
pe care mama îl ține în brațe
ca pe o minge uriașă
începe să schelălăie îngrozitor”.

Această imagine excepțională! – realizată în registrul „absurdului” de tip suprarealist, cu nuanțe expresioniste, este plasată în finalul poeziei. Secvențele care preced respectiva imagine contribuie, în succesiunea lor, la amorsarea discursului care se încheie, așadar, cu o „explozie”. Procedul suprarealist este utilizat și în realizarea imaginii din finalul poeziei *Gutuia* din cel de-al doilea ciclu: „Azi-noapte la masa din bucătărie/am stat față în față/cu o gutuie//ne-am privit îndelung în ochi/a trebuit să-mi plec capul//ca să scap am încercat/să-i fac o aroganță motanului//nici n-a clipit//ca să scap/mi-am aruncat ochii pe

fereastră//rezemată de zid/călare pe bicicletă/era urechea lui Van Gogh”.

Poezia *Gutuia* este reprezentativă și în ceea ce privește meșteșugul lui Eugen Suciu de a obține efecte maxime cu un număr mic de cuvinte, de a esențializa, așadar, viziunea poetică, sub semnul verosimilului cu accente onirice. Imaginația și capacitatea de a percepe concretul acționează una asupra celeilalte, în procesul de revelare a unei alte realități transcotidiene. În constituirea ei, elementele aflate în cadrul vieții zilnice (masa din bucătărie, gutuia, motanul, fereastra, zidul) sunt transferate, pe rând, într-o altă dimensiune, prin anularea raporturilor diurne (firești) ale subiectului liric cu ele, în scopul propulsării în prim-plan a unei tulburi stări lăuntrice:

„Eu nu fumez nu beau
nu sunt nerușinat
zice dracul
zice rățoiul flașnetă

nu fumez și beau
zice orașul
zice pisica cerului
zice basmul negru

pe granița asta subțire
viața și cinismul
mărșăluiesc de o vreme
umăr la umăr
nerușinate
ca șușoteala peștișorilor japonezi
din bigudiurile doamnei

(de patru ierni la mine în cameră
lumina
scuipă cheaguri de sânge)

da zice îngerul da
dar uite nici poemul ăsta

nu se repede
să-ți mănânce mâinile”.

(*Temperament ortografie hazard – rugbi de prințesă*).

Poetul lăasă cuvintele să se rotească în jurul verbului „zice” și să se bucure de voluptatea sa de a fantaza. Informația închisă în paranteză, referitoare la cheagurile de sânge pe care le lasă lumina, de patru ierni, prin cameră, și mirarea îngerului generată de faptul că nici acest poem nu l-a lăsat pe autor fără mâini (!), deviază mesajul din făgașul fantezist spre unul grav ce vizează condiția deloc fericită a subiectului liric în ipostaza de poet, adică de posibilă victimă a ferocității propriilor poeme. Poemul blajin, lipsit de ferocitate, este unul nereușit? Este lipsit de „vitejie”? Întrebările sunt, desigur, retorice. Le întrebăm, totuși, spre a sublinia faptul că motivul *poemului slab*, debil, neizbutit („poemul cel mai slab/cel mai debil/poemul cu batic/eu simt nevoia să-l resuscitez” - *Cu mâna întinsă*; „Ba semăn cu Discobolul/ba cu spinarea încordată/a unui poem neizbutit” - *Niciodată nu-i bine*) și cel al *cuvintelor lipsite de vitejie* au o pondere specială în acest volum, vădind obsesiile poetului de factură *poietică*: „Înconjurate de nimic/și de spaimă/unele cuvinte/ îmi par lipsite de vitejie//frica/naște halucinații/năluci care mai apoi/se încarnează/în ființa tăcută a menhirilor//când simte asta/ghionoaia/iese din bojdeuca ei/și pleacă/cu tot satul la subsuoară/rămâne o apă/care se bea singură” (*Frica*).

În poezia lui Eugen Suci, cerebralitatea camuflează un intens fior existențial, într-o modalitate ce asigură obținerea unor extraordinare efecte lirice: „Singularitatea se naște/ la marginea patului/poartă nume de privighetori/ îngropate cu capul în jos/ îmbolnăvește apa de băut/ cu strictetea perversă/ a luminii din nord;/ascultă bătăile inimii/ și pleacă/cu toate cuvintele/ găsite prin casă// realitatea/ar trebui interzisă”(*Bătăile inimii*); „În nici o casă/ nu m-am simțit acasă//locuiesc într-un cuvânt/căruia/nu-i dau de capăt// uneori/trăiesc prea mult înăuntru/ alteori/ prea

mult în afară/ seara/ mai ies la porțiță/ să văd pe unde mai umblă// moartea mea”(Cu mâna întinsă).

Desigur, tăgăduirea *sincerității* („vă implor/nu pronunțați un cuvânt sincer”) și a *emoției* („între emoțiile culturale/ale unui trup/și libertatea autoritară a creierului/există – ce intimități?” - *Noaptea florida tangoul*) este doar o eschivă auctorială, un joc. În fapt, poetul respinge acele aspecte care compromit adevărata sinceritate: patosul facil, revărsarea haotică (feminină!) a sensibilității și, totodată, cu expresia lui Ion Barbu, „poezia leneșă”. În locul spontaneității elementare, este preferată spontaneitatea construită, care, cum bine se știe, este una dintre mărcile rafinamentului afectiv și intelectual. Sinceritatea pe care o promovează Eugen Suciu este distilată de două ori, în retortele reflexivității și în cele ale sensibilității („de care depinde trista putere de a plânge”), spre a optimiza, astfel, obținerea unui „mesaj omenesc” – simplu, direct, profund și firesc: << Schisme tăcute/între porumbei și frunziș// în pervaz/câteva firimituri/ îi permit creierului/să se odihnească „în eroare”// un soare mic/ venit din fântână/ a pătruns în odaie//când te oprești/ din plâns/ nu se mai înțelege nimic” (*Umbra*); <<Prea multe orgolii/ în ultima vreme/mi-au ciuruit sacoul și inima//pe aleile proaspete – verzi/cu palmele îmbibate de spaimă/prea des pășesc de o vreme/în urma sicrielor//în convoi se aud voci/„nu mai plânge/după tine n-o să plângă nimeni/pantofii tăi au toc?”//trei sute am dat pe ei/și mă simt foarte bine” >> (*În ultima vreme*).

Poate că **Frica** (Tracus Arte, 2017) este cea mai bună carte a acestui poet, care se apropie, acum, în multe privințe, de Umberto Saba, Salvatore Quasimodo sau Vincenzo Cardarelli, poeți ai rostirii lirice de o maximă simplitate. O carte din care nu lipsesc reflecțiile despre poezie („pericolul poeziei/îi ține încordați pe bătrânii poeți”), despre actul scrierii care ia înțelesul unui conflict din care „nimeni n-a ieșit niciodată bine” („Putem ști cum încep/aceste patimi/nu putem ști/cum sfârșesc/există asemenea primejdii//te trezești dimineața/și îți dai seama/că deja unele cuvinte/apartțin picăturii de ploaie//din lupta cu poezia/nimeni/n-a ieșit niciodată bine” - *Unii asistă resem-*

nați) sau al unui măcel al „miezișoarelor de inimă” intrate în luptă cu foaia albă: „Miezișoarele de inimă/pe care le va măcelări/foaia albă”. Versurile „odată cu primul cititor/nici un text nu rămâne/așa cum a fost scris” ar putea să stea la baza unui eseu având cu un triplu obiectiv: a.) eliberarea textului (ca discurs fixat prin scriere) de autorul său, care nu-l mai poate ajuta prin procesele ce „concură la comprehensiunea discursului oral (intonatie, mimică, gest)”; b.) „ceea ce spune textul interesează mai mult decât ce a vrut să spună autorul” (Paul Ricoeur, *Eseuri de hermeneutică; Humanitas, 1995*) și c.) cititorul (interpretantul) tratează textul prin grila unor proprii rețele de lectură, în sensul indicat de intențiile textului.

Discret în mâhnire și preponderent melancolic, Eugen Suciu face parte din categoria poezilor care-și trăiesc vers cu vers poezia al cărei filon este căutat în zonele de neliniște ale existenței: „Parcă cineva/ți-ar fi plagiat copilăria/parcă ți-ar fi dat ceva cu împrumut/atât de sigură/ca pe roți/trece pe lângă tine/viața celorlalți/are ceva/din coerența filmelor mute//ți-au trebuit mulți ani/ca să devii/bărbatul/pe care l-ai fi putut ierta//se deschide calea/unei parțiale renunțări//destinul e o lumânare/aprinsă la ambele capete” (*În aerul fragil*).

În pofida elaborării minuțioase a discursului și tentației de a abstractiza senzațiile și impresiile, trecându-le prin filtrul unei exigente reflexivități, Eugen Suciu nu lasă, în nici o poezie, impresia de „poeta artifex”. Poeziile sale, înrădăcinate întotdeauna într-un nucleu emoțional, au, în desfășurarea lor controlată „la sânge”, o gravă și autentică acoperire existențială:

„Greu să fii
ceea ce ești
într-un oraș care te îndeamnă
să te mulțumești cu puțin;

prinși între zgomote
și întrebări inutile
nu sântem toți uniți

împotriva răului

cum îi putem apăra
pe cei dragi de ei înșiși ?
de muzica fericită a bestiiilor
de lexicul echivoc al sirenelor
de fructele infectate
de ecoul laș și prudent
al întunericului
pe care luna ori vântul (totuna)
îl învinge mereu atât de ușor

mai bine chemi ajutoare
cât ninsoarea
e conectată la porumbeii sălbatici”

(*Note pentru cartea amară IV*).

Atașamentul de banalitatea existenței și de trista mediocritate a lucrurilor fuzionează, în cadrul unor *viziuni sfârâmate*, cu știința poetului de a gestiona procesul de glisării subtile de la percepția optică a spectacolului mundan la raportul de tip meditativ cu existența și semnificațiile „semnelor” prin care îi vorbește realul.

Mircea POPA

Epistolarul Mircea Zaciu - Ion Pop

Aproape în același timp cu cele două volume din *Jurnalul* lui Mircea Zaciu, editate de Mircea Petean la Limes, cu o prefață de Ion Pop, a apărut într-un frumos volum masiv și corespondența dintre cei doi profesori clujeni, Mircea Zaciu și Ion Pop, atestând, după opinia noastră, una dintre cele mai lungi și mai impresionante confesiuni epistolare din literatura română actuală; dar, în același timp, și din spațiul literar european, deoarece de două decenii și mai bine mai toată lumea, inclusiv breasla scriitoricească, a renunțat la acest mod de comunicare, preferând internetul și Facebook-ul. Și din acest punct de vedere volumul de corespondență proaspăt ieșit de la tipar cu titlul *Ore, zile, ani de prietenie* (ed. Școala Ardeleană, 2020, 541 pagini), însumând peste 35 ani de raporturi epistolare, poate fi considerat un adevărat record pentru zilele noastre, nu numai ca o carte a unei prietenii admirabile, ci și ca o imagine subiectivă a peste trei decenii de viață literară din România comunistă și postcomunistă, cu problemele, năzuințele, realizările și neîmplinirile ei în raport cu două centre importante de viață literară occidentală, Franța și Germania, unde cei doi epistolografi s-au aflat multă vreme. În același timp, ea reprezintă o sursă de informație de primă mână despre viața literară a Clujului din acest răstimp, și cel care se va încumeta să scrie o istorie culturală a acestui oraș, va găsi în acest dialog un izvor de informație de primă mână, ca o carte document ce se află. Dar dincolo de acești doi poli de interes, cartea de față este la rândul ei o remarcabilă radiografie/cronografie, sub multiple raporturi, a unui segment important de existență culturală românească, privind relațiile cu străinătatea și cu „anii de ucenicie” ai unui tânăr profesor clujean, Jean Pop, el însuși un important reper literar al acestui oraș, deoarece multe din înfăptuirile lui editoriale care au traversat deceniile sunt și rezultatul efortului intelectual al celor doi, mentor și discipol. Profesorul Zaciu a fost coordona-

torul și inițiatorul colecției „Restituiri” a editurii Dacia, una dintre cele mai căutate și citite la timpul lor, întrucât valorifica pagini mai puțin cunoscute din scriitori interbelici, iar Ion Pop a fost „părintele” revistei studențești „Echinox”, cea care a înlesnit debutul și afirmarea literară a unor generații întregi de studenți clujeni. În paginile acesteia, și-au format mâna mulți din grupul de prieteni ai tânărului Jean Pop, dar și ai profesorului, ale căror nume circulă des în paginile corespondenței: Petru Poantă, Marcel Runcanu, Nae Prelipceanu, Eugen Uricaru, Ion Vartic, Marian Papahagi, Ion Marcoș, Petre Motzan, Viorel Ștribu (ajuns după absolvire directorul Teatrului din Turda, unde este vizitat de Jean Pop), Valentin Chifor, Mihai Olos etc., dar înainte de toate „Rusanii”, adică Ana Blandiana și Romulus Rusan, a căror prietenie și creație le bucură sufletul, la fel ca aceea a lui Ioan Alexandru, devenit un prieten de nădejde pentru Jean Pop, ale cărui poezii sau „Jurnal de poet” vor constitui pentru acesta o adevărată oază de desfătare estetică. Frumoase pagini mai scrie el despre zilele minunate petrecute într-o excursie în Maramureș și Țara Lăpușului, alături de Mihai Olos și Valentin Chifor, după cum altădată vizitează Alba Iulia, la invitația lui Aurel Sasu sau se regalează în satul de obârșie al părinților, Mireș, de lângă Șomcuta, unde trăiește din plin bucuria reîntâlnirii cu satul și cu familia părinților, alături de bunici sau de un unchi la care ține foarte mult. Sunt oaze de destindere și refortificare sufletească despre care tânărul Pop scrie adeseori pagini inspirate, așa după cum profesorul său obișnuiește să-și viziteze familia la Oradea, așternând pe hârtie impresii și trăiri care le marchează existența, dimpreună cu frumoase vacanțe petrecute la mare sau la Gura Râului, acolo unde altădată poposise și Blaga. Cu timpul, acest cerc de prieteni și surse de confort sufletesc se va extinde, înglobând orașe și oameni din străinătate, cum este Parisul sau Bonnul, care vor înscrie toposuri de mare vibrație cărturărească pe harta spirituală a celor doi, lărgind mereu cercurile concentrice ale unor bogate experiențe de ordin intelectual, alimentând substanțial, cu ape freatice noi și de o mare intensitate, fluxul viu al unei co-

municări sentimentale și spirituale deopotrivă. Bogatul schimb epistolar pe care-l avem astăzi sub ochi, și care își mută centrul de greutate de la realitățile țării și ale Catedrei de Literatură de la Universitatea din Cluj spre două focare importante de cultură, reprezentate de Franța și Germania, își revelează importanța sub multiple aspecte, care de care mai importante și încărcate de semnificații multiple, din rândul cărora noi ne permitem să le enumerăm pe cele mai importante. Mai întâi această corespondență își vădește importanța prin faptul că se constituie într-o sursă de primă mână cu privire la modul cum s-au format două personalități de seamă ale învățământului universitar românesc, impunându-se de-a lungul timpului ca adevărate „rezervoare” de memorie colectivă. Apoi, prin faptul că aceste pagini devin treptat o istorie condensată a învățământului filologic de la universitatea clujeană, o documentată incursiune în istoria raporturilor culturii românești cu principalele centre europene de cultură, în special cu cele din Franța și Germania, și că ele atestă, progresiv și din ce în ce mai vizibil, un catalizator de învățăminte și de orientări privitoare la resursele fundamentale ale unei adevărate „stări de spirit” și a modului cum aceasta poate influența formarea unei generații în răspăr cu schemele și sloganurile venite pe canalele ideologice și poate accede la stadii înalte de afirmare literară, în chiar împrejurările îngreditoare ale comunismului. Judecând lucrurile din perspectiva de azi, aceste pagini încărcate de numeroase digresiuni și spovedanii personale, înscriu o exemplară pagină din istoria unei prietenii literare pilduitoare, cu bunele și cu relele unei adâncite și speciale raporturi de viață și muncă. Și nu numai atât. Cartea de față ne oferă și o cheie care ne ajută să înțelegem mai bine anumite situații din tainele mărturisirilor jurnalistice ale profesorului, la filele căruia pot fi adăugate și paginile de față, ca un text complimentar și de control asupra unor date și episoade. De altfel, două dintre mărturisirile profesorului ne-au atras cu deosebire atenția, cele de la pp.422-425, care transmit, într-un fel foarte direct indicații precise despre momentele confruntării sale cu destinul, dar și câteva sugestii cu caracter testamentar,

vorbind de dorințele sale ultimative. Și nu întâmplător, textul intitulat *Cuvânt*, atașat scrisorii din 10 iulie 1981, încuviințează mai tânărului său confrate această intimă confesiune, ca să o aibă în vedere, inclusiv cele care privesc numeroasele sale mărturii cu caracter autobiografic, intitulate *Jurnal*, despre care ne oferă toate datele spre o înțelegere mai ușoară a lor. Aflăm astfel în mod explicit faptul că pasiunea consemnativă a profesorului datează încă de pe băncile liceului, când, în 1943, ar fi redactat primele însemnări, impresii juvenile, „descărcări sufletești”, pierdute sau abandonate, pentru a fi reluate la Cluj, în primii ani ai studenției. Locuind la început în casa fostului senator liberal Aurel Millea, acesta a ajuns să-i citească unele pagini și temându-se să nu fie folosite împotriva sa, le-a distrus pur și simplu. Ca atare, spune profesorul, epoca 1950-1965 „e destul de rău reprezentată în jurnal”, dar obișnuința consemnării n-a fost abandonată, deoarece pagini sporadice au mai ieșit din condeiul său pentru perioada de până la 1970, anul reîntoarcerii din Germania. O parte din aceste pagini, mai ales cele care priveau notații cu prilejul unor călătorii, au fost folosite la redactarea *Teritoriilor*, ca apoi, anii 1970-1980, să conțină o abundență de consemnări cu totul neobișnuită. Cu toate acestea s-au mai pierdut (sau rătăcit?) notațiile care privesc călătoria profesorului în Irak, scrise în grabă, în mașină, apoi cele din Finlanda, din Danemarca și SUA, pe care le-ar fi dorit prelucrate pentru *Teritorii II*, dar a căror consemnare a fost zădărnicită de evenimente neașteptate, cum au fost cele din 1968, legate de invazia trupelor sovietice în Cehoslovacia, fapt pentru care opiniile și reacțiile directe au fost amânate, cu excepția celor comunicate direct în două scrisori către Ion Pop. Alte lacune sunt semnalate de profesor privitor la anul următor, 1969, cu privire la care scrie: „Lipsesc, o spun cu mare regret, toate peripețiile toamnei lui 1969, când am fost împiedecat să mă întorc în RFG până în ianuarie 1970. A fost epoca cea mai clarificatoare pentru mine asupra a ceea ce însemnat realitatea dinlăuntru și la ce se poate aștepta un intelectual cinstit, funciarmente patriot, dar care nu e, din diverse cau-

ze, om politic agreat de stăpânire. Regret mult că n-am avut puterea să notez toate acele întâmplări, ele însele un adevărat roman, care și-ar fi găsit locul în *Teritorii II*. În acest mod, volumul II ar fi fost replica „autohtonă” a „Occidentului ironic”, sancționat de mine în vol. I și unde se înțelege, eronat, fiindcă există doar o fațetă a chestiunii, că de testam Occidentul și doream să revin acasă. În continuare, deceniul 8 numit de el extraordinar de plastic, drept „deceniul satanic”, conține o serie de referințe la numeroasele lipsuri suferite de populația de acasă, fiind, în ceea ce-l privește, o perioadă de muncă îndârjită, prin care și-ar fi dorit a demonstra că intelectualitatea poate „să constituie o barieră spirituală eficace în calea degradingoladei spre bestializare. Cât m-am înșelat, se va vedea.”

Această materie epică bogată, de care e conștient, urma să fie recitită, selectată și ordonată, fie pentru a rămâne sub formă de jurnal, fie pentru a servi unui roman, la care continua să viseze. De altfel, profesorul care și-a început cariera literară scriind proză (așa cum o dovedesc colaborările sale de la „Almanahul literar” (cu *Șobolanii, Începutul sfârșitului, Întâmplări din casa cu plopi, Pasagerii de pe corabia beată, Chipul orașului meu*), îi comunică nu odată preopinentei sale dorința de ale transpune în proză, deoarece faptele care îi cad sub ochi s-ar preta mult mai mult la așa ceva. Până la urmă n-a mai apucat nici să-și revadă epistolarul, nici să încerce transformarea lui într-un roman, astfel încât scrisorile sale, și cele primite de la Jean Pop, constituie, alături de cele adresate lui Octavian Șchiau - mult mai personale decât cele de față -, imaginea traiectoriei zbuciumate a unui intelectual, puternic implicat în schimbarea de atmosferă și de idei a epocii, pentru care a produs nu numai o operă personală bogată și revelatorie, dar și o serie de inițiative la scară națională, menite să readucă în atenția publicului cititor scriitori și opere neglijate sau uitate, și care au făcut, prin colecția „Restituiri”, o operă salutară de ecarisaj moral și de reîntâlnire cu o estetică atrăgătoare, produsă de scriitori importanți, dar ocultați în anumite laturi ale operei, care vor fi analizate cu mult discernământ și intuiție critică, mai ales de oa-

meni tineri, cărora profesorul le-a oferit această șansă de afirmare și ieșire în arenă. Rezultatele colecției „Restituiri” pot fi judecate (sau ar trebui judecate) în strânsă legătură cu volumele sale de „reconsiderări” și „revizuirii” critice, din *Glose, Bivuac, Viaticum*, scrieri în care propune de obicei un examen valorizator mult lărgit și detaliat.

Corespondența din recentul volum este inaugurată de o scrisoare a tânărului preparator Ion Pop, datată 30 august 1964, ajuns să-și satisfacă stagiul militar la Arad, după ce tocmai își dăduse examenul de licență, iar profesorul Zăciu avusese buna inspirație de a și-l desemna preparator, și se încheie la 1 martie 2000, marcând astfel peste 35 de ani de schimb epistolar neîntrerupt. În ansamblul ei corespondența dă seama de nevoia imperioasă de comunicare a celor doi, care, aflați în împrejurări de viață diferite, simt nevoia unei confesiuni „de la suflet la suflet”, așa cum o afirmă Ion Pop, reprezentând, în anumite momente, singura lor legătură cu țara și cu oamenii ei, dar și o formă superioară de prietenie și de susținere reciprocă în fața adversităților timpului. Și unul și celălalt fac pe parcursul anilor astfel de mărturisiri privitoare la empatia și reazemul moral pe care și l-au constituit de-a lungul timpului, fapt care i-a ajutat să vadă mai limpede și mai rapid anumite impedimente sau oportunități, să se simtă solidari în momente de restriște, să poată să se ajute, chiar cu expedierea unor medicamente sau cu obișnuite servicii didactice, traversând astfel ceva mai ușor dificultățile vremii, pe care reușesc să le scruteze nu cu doar doi ochi, ci cu patru, ceea ce a însemnat mult pentru privirea circulară de care a avut nevoie fiecare. Analizând retrospectiv situația, Ion Pop reușea să sesizeze în 1998, câteva elemente care privesc „începutul și cadrul unei prietenii”, cum ar fi spus Blaga: „Pentru mine, prietenia a fost dintotdeauna un sentiment esențial, cei mai frumoși ani ai mei au stat sub semnul ei, i-am dăruit tot ce am fost în stare să-i dau cu o fidelitate uneori răsplătită, alteori nu, și părăsind, în orice caz, ultimul locul Faptei. Iar tu, după ce ai fost profesorul, îndrumătorul, exemplul meu în atâtea privințe, ai venit spre mine și cu prietenia ta exigentă, care m-a îmbogățit și

susținut sufletește atâția și atâția ani. I-am re trăit nu o dată și în această vreme din urmă, în recapitulări pline de întrebări, de autoreproșuri și nostalgii. Am simțit nevoia să mă întorc și spre corespondența noastră din timpul primului stagiu parizian, am revenit și la alte scrisori de ale tale, căutând un sprijin și un îndemn. Am regăsit și frământările tale mai vechi și mai noi, dintre care unele le-am provocat chiar eu, refuzând sau nefiind în stare să le înțeleg atunci, din foarte complicate pricini, dimensiunile mai adânci. Fără să vreau, de fapt, am fost atât de rigid uneori, de conformist și de convențional, eu, care studiam, nu-i așa, avangarda... A trebuit să cunosc, la rândul meu, momente de criză, de felul celor traversate de tine și să mă recunosc, în sfârșit, în ele, cu un soi de foarte târzie jumătate de curaj, pentru a le înțelege cum se cuvenea.” E aici, în aceste rânduri, recunoașterea valorii de îndreptar al acestor texte, care oricât de neînsemnate ar fi fost, reușesc să se constituie într-un adevărat program de instrucție și autoinstrucție, contribuind din plin de îmbunătățirea muncii celor doi. E aproape reconfortant să poți urmări evoluția unei traiectorii de afirmare publică și individuală a fiecăruia și, mai cu seamă, armonizarea și rotunjirea personalității lui Ion Pop, care crește și se împlinește de la an la an, printr-o strategie personală, dar supravegheată de aproape de ochiul exigent al profesorului. Au fost, desigur și momente mai dificile, peste care cei doi au trecut cu înțelegere, fără să le afecteze convingerile, iar sfaturile unuia și ale celuilalt i-au ajutat să devină mai tari și mai greu de aplecat sub vicisitudinile vremii, chiar dacă, nu de puține ori, acestea au produs efecte de zbuțum interior, de reconsiderări și re poziționări imediate sau de numeroase nostalgii. Faptul că profesorul a acceptat de la început un dialog de la egal la egal, fără aere și tonuri imperative, fără ambiții de superioritate și impuneri decizionale a însemnat foarte mult în stabilirea dialogului sincer și nefardat al comportamentului lor față de ei înșiși și față de lumea observată. Depășirea tracului începutului poate fi constatată și din sistemul de adresarea pe care cei doi l-au adoptat încă de la primele scrisori, trecând peste ine-

rentele și inutilele „sulemeniri” conjuncturale și adoptând o poziție egală între cei doi confesori, vizibilă și în trecerea rapidă de la adresarea cu „domnule Zaciuc”, la „Stimate (sau)lubite Prietene”, și până la adresarea simplă de „Dragă Mircea”, ca o formă de împărtășire reciprocă și instituirea unui puternic sentiment de protejare și prețuire a Ce-luilalt. Mai restrânse sau mai întinse, simple vederi sau bilete ocazionale, până la scrisori întinse de câteva pagini, compuse uneori după stilul și retorica genului, de oameni cunoscători ai stilisticii fenomenului, neocolind nici inflexiunile lirice, descrierile amănunțite de opere de artă, de subiecte de piese sau de filme, dezvoltând la fiecare din ei o anumită funcție de luare în posesie a cât mai multor teme, sau a comunicării sincere de opinii și atitudini privitoare la artă, literatură, film, muzică, vizând în ultimă instanță o componentă intelectuală a vieții și o înțelegere superioară a menirii lor de reprezentanți ai unei nații și ai unui popor în fața cărora se cuvine a se prezenta cât mai informați și mai responsabili cu putință. Este clar că, privind această corespondență retrospectiv, cu tensiunea și timbrul emotiv al „crizei de creștere” înregistrate, scrisorile se așează firesc într-o „ordine” interioară dorită de autori, care repudiază emfazele, lipsa de măsură, adică „aventura” unor timpuri și a unor oameni pe care profesorul o privește din perspectiva unui clasicism ușor caduc și chiar „conservator” (termenul îi aparține), preferând în locul extinderilor repetitive, percutația clară și imediată a fenomenelor. Astfel, o sinteză de proporții, precum cea redactată de George Gană privitoare la opera poetică blagiană, i se pare a depăși granițele verosimilității, situând-o sub un verdict inclement: „Nu că e rea, adică nu-i rea de tot, dar are un fel de îngălare supărătoare, diluări și belferisme iritante, încât Blaga se pierde în cele din urmă, chiar dacă pe ici colo sunt observații interesante. Dar să riști la 600 de pagini aproape descriptive, e un maraton și din partea celui care le-a scris...” Nu ne va surprinde astfel că scrierile diluate ale unor confrăți vor fi taxate fără menajamente, prin prisma unei dorințe de claritate și de rămânere la esențe. În această direcție merg și recomandările

de lecturi, cărți și reviste, pe care le face confratelui său, opțiunile de gust marcând și lista cărților comandate spre achiziție de la Jean Pop, fie în străinătate, fie în țară. Sigur că în aceste texte, opiniile politice sunt ocolite cu grijă, deși aluziile la traiul zilnic și starea materială a fiecăruia pot fi reconstituite cu ușurință din magma lichefiată a cuvintelor, constituindu-se în aluzii străvezii sau în reproșuri de circumstanță. O singură dată se încalcă această regulă, și anume în scrisorile din 1968, când intervenția trupelor tratatului de la Varșovia în Cehoslovacia, provoacă o mare emoție în întreaga lume. Pot fi citite apoi remarci privind funcționarea ambasadelor noastre din străinătate, garnisite cu oameni nepricepuți și aroganți în mare măsură, deși nici excepțiile nu lipsesc : Stelian Oancea, atașatul cultural din Franța sau personalul ambasadei noastre de la Bonn. Situația prezintă a culturii noastre peste hotare e discutată în termeni foarte limpezi de cei doi, iar reflecțiile lor ating uneori și stările din trecut, când toate elitele noastre științifice și universitare erau formate la două institute de profil, Școala Franceză de la Fontenay aux Roses, de lângă Paris, și Școala română de la Roma, reînviată mai târziu de Marian Papahagi, om pe care cei doi îl prețuiesc în mod deosebit. Etapa trăită de cei doi lasă loc doar unei singure posibilități de a lua contact cu lumea liberă: aceea de înscriere pentru lectorate de limbă și civilizație. Era vorba întâi și întâi de o cernere serioasă de dosare, în care importa și situația matrimonială și calitatea de membru de partid și foarte puțin sau deloc profilul profesional. De aceea, în rândul celor trimiși pot fi întâlnite adeseori și nume obscure, inși pentru care asemenea stagii erau considerate un fel de sinecure și atâta tot. Aici intervine diferența, deoarece cei doi despre care vorbim reprezintă excepții dintre cele mai onorabile de la regulă, prezența lor la cursuri, dar și la multiplele forme de comunicare cu publicul și cu specialiștii, le-a confirmat valoarea și prestația. Zăciu a făcut de fiecare dată figură onorabilă la toate reuniunile și colocviile dedicate culturii românești, ba a fost și la Roma la o dezbatere consacrată situației actuale a Bisericii Catolice în România, prezența

sa la aceste manifestări fiind acelea ale unui specialist bine cotate și respectat. Înțelegem de ce profesorul Zăciu predă la un moment dat la trei universități germane, iar Jean Pop, a fost reținut după încheierea stagiului de lector, ca asistent asociat pe patru ani, plătit de statul francez. Asistăm astfel la împlinirea din partea lui Jean Pop a unei munci asidue pe tărâm științific și literar, pe care o putem urmări în fazele ei cele mai importante. De altfel, dacă luăm în considerare prezența tranzitorie și absolut insignifiantă a lectorilor români care au trecut pe la Sorbona (și lista nu e deloc scurtă) vom descoperi fie numeroase nume mediocre, fie prezențe fără strălucire. În comparație cu ei, munca rodnică a lui Ion Pop vine ca o binemeritată răsplătă. Ea se concretizează într-o întregă bibliotecă de cărți, scrise și redactate în aceste condiții, în organizarea de programe închinată literaturii române, în legături multiple și durabile cu cei mai de frunte oameni de litere ai Franței, cu care are întâlniri și pe care îi interviează. Siberianul dialog cultural instituit cu profesorul Zăciu, departe de a fi anost sau lipsit de interes, e transformat de cei doi într-o fereastră deschisă spre Europa, și într-un periplu literar de mare atracție. Paginile de corespondență încep să fie burdușite de liste de noi apariții editoriale, de comentarii inteligente asupra ultimelor filme văzute, a picturii remarcate la expozițiile permanente de la Louvre sau din alte locații, cu opinii despre piesele și spectacolele de teatru din marea metropolă pariziană, cu împărtășirea unor impresii de la marile concerte ale Filarmonicii Franceze, de dezbateri a unor lecturi noi sau de așternerea pe hârtie a unor notații de călătorie etc. Bunul obicei al lectorului Ion Pop, a fost acela de a nu lăsa nici o vacanță sau un interval de timp cât de mic fără o vizită sau o călătorie de cunoaștere în interiorul Franței sau în țările din vecini, acest puternic apetit de cunoaștere stând extrem de bine tânărului studios. Lectura acestor însemnări, cu reflecții asupra peisajului, oamenilor, arhitecturii, cu prezentări foarte exacte ale unor muzee sau galerii de artă, valorează cât cele mai iscusite Bedekeruri, și pot servi drept ghid pentru orice călător român în zonele descrise. E un dome-

niu în care cei doi se întrec și se completează unul pe altul, în știința notației, a intuiției mediului sau a expunerii operelor de artă văzute. E de remarcat în cazul ambilor autori puternica dorință (curiozitate și sete de cunoaștere care animă paginile) și care, mereu reînnoită și amplificată, conferă un sentiment de seninătate și rostuire confortabilă prin interogația amplă pe care ei o adresează culturii, literaturii și artei unei Europe în permanentă mișcare, cu referiri la scriitori reprezentativi, dar și la opere literare recente, pe de o parte. Pe de alta, cei doi reușesc să surprindă aspecte inedite din viața orașelor (sau operelor de artă) pe care le vizitează, cu sublinieri și considerații specifice, uneori de certă valoare interpretativă. Scrisorile lor abundă în descrieri plastice, în observații de mediu și de cultură pline de substanță, fapt care nu poate fi ignorat, încât cunoașterea celuilalt prin călătorii se constituie ca o coordonată specifică a relatărilor lor. E destul să citim paginile încărcate de emoție ale lui Ion Pop din orașele italiene, sau cele despre arta savantă a barochismului și goticului german ale lui Zăciu, ca să conchidem că apetența lor literară merge mână cu cea artistică sau muzicală. Călătoriilor repetate și mereu aprofundate, care coboară de la Roma până în Sicilia li se adaugă vizite mai scurte sau mai lungi în Spania, Belgia, Olanda, Germania, Anglia, Grecia, Turcia (cele două țări din urmă vizitate într-o interesantă călătorie pe mare având ca scop cunoașterea a două mări, Marea Egee și Marea Neagră), într-un fremătător și viu carusel oriental. Uneori această situație e stimulată de prezența în vecinătate a unor colegi români, pe care dorește să-i viziteze, cum e Londra cu Mircea Borcilă sau Virgil Stanciu, sau a unor prieteni mai vechi sau mai noi, care îi înlesnesc acces la documente de arhive familiale, în dorința de a completa datele deținute despre scriitori români care au ajuns să lucreze și să trăiască în Franța. Acest gen de investigații și întreprinderi documentare găsesc în profesorul său un susținător permanent căci, acesta mărturisește, la un moment dat, că nu mai savurează literatura de ficțiune, fiind preocupat mai ales de non-ficționalitate: „singura literatură pe care o mai suport cu

plăcere sunt documentele, scrisorile, jurnalele, reportajul”. În acest sens nu ne miră că profesorul îi cere doctorandului său de la Paris să caute scrierile lui Stanilas Belanger, călător francez prin țările române, autor al unei scrieri *Le karoutza*, al cărei conținut Ion Pop îl descrie cu lux de amănunte. Noutățile pariziene sunt dorite mereu de profesor, fie că se află la Bonn, fie în țară, iar dorința de a i se trimite reviste literare franțuzești este mereu în atenția confratelui parizian. Cei doi fac schimb permanent de informații, de noutăți și posibilități de lărgire a orizontului de idei, Jean Pop posedând o listă mereu reînnoită de achiziții și edituri. Îl surprindem notând mereu orice noutate cu privire la avangarda europeană, se anunță cu articole, comunicări, conferințe oriunde are ocazia de a fi prezent cu subiecte românești sau de literatură comparată. Pe agenda sa de lucru se află pregătirea de numere românești în paginile unor reviste literare pariziene, organizarea unor seri românești de poezie, de lansare de cărți la Saloanele internaționale de carte, unde are ocazia să se întâlnească cu oameni de acasă. Nu scapă ocazia de a afla noutăți despre mersul revistei clujene „Echinox”, (la care continuă să trimită colaborări), despre cele mai noi apariții ale editurii Dacia, despre textele și traducerile trimise spre a apărea la reviste din țară, despre discuțiile de la ședințele Uniunii etc. Sunt avute în atenție aparițiile editoriale a cărților predate, și ecoul lor în lumea literară din țară. Pentru colecția „Restituiri” știm că a lucrat mai multe ediții pe care le dorește apărute la timp. Maestrul său de la Bonn îl ține mereu la curent cu situația titlurilor și cu noile apariții. Astfel la sfârșitul anului 1973, Zaciuc îl anunță de apariția a trei titluri noi, de care acesta se arată foarte mulțumit: „În curând o să-ți pot expedia semnalul *Generației tale* (au apărut și trei „Restituiri”: Hortensia, Blaga și Anton Pann, frumoase)”. Desigur că sunt și alte cărți care așteaptă o prefață de la profesorul Zaciuc, cum este ediția Breazu realizată de Mircea Curticeanu. Acesta nu se ține însă de termene, și atunci când manuscrisul ediției ajunge în mâna lui Zaciuc, acesta constată o discrepanță teribilă între modul său de lucru și cel al profesorului care i-a fost

și lui dascăl, fapt pentru care va refuza redactarea prefeței. Curticeanu n-a mai fost în stare să scrie cuvenita prefață și cele două volume din seria *Scrieri* au apărut doar cu o *No-tă asupra ediției*. De fapt, o anume delimitare de filiație între descendența Breazu-Pervain și Zaciu-Pop poate fi constatată încă de la începutul acestui serial epistolar, când Pop, aflat la început de drum, își exprimă îngrijorarea privind sectorul unde avea să lucreze, repudiind de la început înfeudarea în documentația sterilă: „Gândindu-mă la viitoarea slujbă, teamă mi-e să nu eșuez printre arhive, să nu mă împotmolesc în prea mult praf de vreme, să nu fiu sustras prea mult din actualitatea literară.” Cunoscând preocupările literare ale colaboratorului său, profesorul îl va asigura că acest lucru va fi evitat, scriindu-i liniștitor: „Deci nu vrem să te înfunzi în arhive și să nu-ți fie frică de munca la catedră. Voi pleda să fii repartizat la perioada contemporană, tocmai pentru ca să ai un contact cât mai viu cu fenomenul literar al secolului XX”. Clarificând încă de la început aceste opțiuni, despărțirea de linia Pervain, cantonat în cercetarea literară tradițională, va fi cu atât mai tranșantă, cu cât aria de interes a celor doi va fi cu totul alta. Numele profesorului Pervain va reveni sub pana lor de mai multe ori, dar de fiecare dată figura acestuia e asociată de Zaciu cu un sentiment de condescendență și de compasiune, și chiar cu damful de alcool care te întâmpina în cabinetul său. O singură dată, Zaciu va lua în chip mai hotărât apărarea lui Pervain, atunci când una dintre lucrările dirijate de acesta, corpusul documentar G. Bariț va fi deturnat în favoarea lui Ștefan Pascu, e adevărat cu concursul lui Ioan Chindriș. Procedul „necinstit” al Ierbivorului (Șt. Pascu) e denunțat fără menajamente. Trecerea la cele eterne a lui C. Daicoviciu îl va îndurera pe mult pe Zaciu, care avea în bătrânul rector un susținător, lăsând drum liber ascensiunii lui Pascu la rectorat, întors tot mai critic cu fața spre autorul *Glozelor*. În consecință, profesorul clujean va simți pe propria piele urmarea acestor șicanări, care vor continua și pe parcursul anilor următori. Numit Ierbivorul, pentru motiv că înhîțea multă materie nerumegată corespunzător, Pascu este repudiat și

ca om de știință și ca autoritate morală, fiind ironizat adeseori de autorul *Bivuacului* pe această temă. Desigur că și acesta va avea la îndemână suficient de multe mijloace pentru a riposta, ceea ce va face ca disputa să se rostogolească mereu prin ani, luând tot mai multe forme virulente, de care profesorul se va plânge mereu în scrisorile adresate confratelui parizian. Partea rea e că aceste „amenințări” și șicane încep să se generalizeze, prinzând în tăvălugul lui și pe Căprariu, directorul de la Dacia, care pentru Zaciuc apare tot mai des, fie în postura de „obez și înfumurat”, fie pe cale de a se „ierbivoriza” și declasa. În urma disputei avute cu rectorul, Zaciuc face mărturisirea că „La universitate, amenințările curg lanț”, iar atacurile iau aspectul „unui perfect cinism”. Rectorul nu-i va semna aprobarea deplasare în străinătate, iar cei de la Consiliul Culturii îi vor șterge trei titluri din aparițiile la „Restituri”. Sunt fapte care îl vor mâhni și îndurerat pe profesor, pus în postura de a se bate cu toți, amenințând cu retragerea de la Dacia și de la Universitate, gândurile de plecare aparând tot mai mereu în scrisorile către Jean. Același lucru și cu trădările pe care cei de la conducerea revistelor „Steaua” și „Tribuna” le produc în raport cu colaboratorul lor, nu pot rămâne fără comentarii acide, pe care nu le mai reproducem.

Pe lângă părțile de interes general ale acestui epistolar, vom găsi în el și numeroase răbufniri temperamentale ale omului Zaciuc, variații de umoare și de atitudine greu de explicat, mărturisind intoleranță și agresivitate la adresa unor confrăți, stări nu într-o totul motivate. În urma unor eșecuri tot mai evidente sub raport familiar, a unor neîmpliniri și aspirații sub raport profesional, profesorul clujean a devenit în mod vizibil tot mai cusurgiu, mai vexat, mai predispus a judeca greșit oamenii din profesie și pe cei din jur. Foarte adesea își arată nemulțumirea chiar față de prieteni sau apropiați, până să alunecând spre epitete descalificatoare, ironice sau chiar infamante. Malițiile și ironiile sale sporesc de la un an la altul, iar în acest malaxor cad victime nevinovate numeroși colegi de catedră, foști studenți sau oameni de litere, cărora le stâlcește nu-

mele sau îi califică cu epitete jenante. Între aceștia se numără Curticeanu, Baconski (numit și Baskonski, portretizat în postura de neputincios scriitor la o teză pe care n-o mai termină), Vlad (al cărui stil oratoric e ironizat, dimpreună cu lucrarea sa despre *Povestire*), Dumitru Pop (poreclit Decănoiu), Lidia Bote (numită Beaute, și care „nu e mai puțin țcănită decât ilustrul ei soț”), Vasile Rebreanu, zugrăvit ca un omagiator de ocazie, însălând „bâlbâit lozinci și laude la adresa lui Z. Stancu”), Mircea Vaida, Tudor Cătineanu etc., pe care-i încondeiază extrem de nedrept, la fel ca în *Jurnal*, aruncând și o ocară asupra lui E. Simion, pe care Jean Pop încearcă s-o corecteze. Desigur că printre inșii neagreați în totalitate se numără și Adrian Marino, care reprezenta fără îndoială un important punct de polarizare a tineretului studios clujean, și față de care profesorul nutrește o gelozie greu stăpânită și chiar o imagine falsă privitoare la trecutul lui („Cât despre episodul Marino, nu e vorba de supărare, Doamne, ci de repulsia ce-mi inspiră individul și convingerea că de i s-ar da numai un pic de putere, n-ar uza de argumente, ci de pistoale. E lepra legionară în cea mai spurcată haină. Acea a intelectualului cu pretenții ! Ferește-te!”). Acuza e teribil de falsă și de incorectă, dar câte asemenea vituperări greșite nu găsim în epistolarul zacist! Totuși, la un moment dat pare să aibă loc o conciliere între cei doi, Zăciu primind invitația de a-l vizita pe acesta acasă. E momentul când Marino, fiind investit cu secretariatul revistei „Cahiers roumains d'études littéraires” și având în vedere că numele lui Zăciu figura în colegiul revistei, a socotit de cuviință că pot să lucreze împreună spre folosul străinătății. Pentru Zăciu vizita ca atare e prilej de a descrie camera de lucru a comparatistului, dar nu s-a arătat prea încântat de colaborare, refuzând să-i lectureze și cartea de *Introducere în critica literară*, și comunicându-i lui Jean Pop s-o pună pe lista cărților prohibite. Realitatea e că înstrăinarea sa provine și de la faptul că noua conducere a Filologiei (Scridon și Dumitru Pop) se bucură de atenție conjuncturală, pe care el n-o agreează, iar noii tineri veniți la Cate-dră îl percep ca pe un „străinoman”. Nici mai târziu, după

revoluție, când rector va ajunge Marga, situația sa de profesor consultant nu a fost rezolvată după cum ar fi dorit, astfel încât singura soluție pe care o găsește este de a se reuni cu familia la Bonn. În acești ani a scris în tandem cu V.Rebreanu câteva piese de teatru și a redactat un scenariu de film pentru un film turnat la Cluj, dar faptul că i s-au trimis acasă două bilete doar la stal I rândul 3 la piesa *Pe-o gură de rai*, a rupt repede și legătura de colaborare cu V.Rebreanu. Realitatea e că profesorul e extrem de malițios, și negativist persiflant, râzându-și adeseori pe nedrept de colegi și oameni de litere, pe care îi ia la refec. În aceste condiții, el își va crea numeroși dușmani și că uneori va renunța și la prietenii pe care îi mai are. Nereușind să judece la rece fapte de viață la care asistă, va ajunge să încondeieze critic pe mulți dintre cei din preajmă, devenind tot mai izolat și mai nemulțumit. De intransigența și rigiditatea sa se vor ciocni mulți, iar lipsa sa de diplomatie îi vor aduce multe insatisfacții care îi vor spori ulcerațiile. Va trăi îndurerat soarta *Dicționarului scriitorilor români*, cu topirea primei serii, apoi cu trecerea de la o editură la alta, după 1989, fapt care va surpa temporar chiar și relațiile sale cu unii din apropiați care vor deveni pioni de bază în noile ministere (Vartic și Papahagi), listă din care nu va lipsi nici Gusti Buzura sau A. Sasu, catalogați drept „mitomani”. Nu este intenția noastră să refacem întreg traseul acestor inconstanțe și tribulații, dar devine tot mai limpede pentru toată lumea că profesorul a intrat într-o fază a orgoliilor rănite din care e greu de scos, și prin prisma cărora pare tot mai debusolat, aplicând, cu o mirândă inconsecvență, legități punitive acolo unde ar fi trebuit multă temperanță (cazul M. Drăgan).

Desigur, corespondența aceasta trebuie analizată pe etape, în funcție de locul unde se aflau cei doi protagoniști la ora adresării scrisorilor: etapa Köln, etapa Bonn, etapa clujeană pentru Zăciu, etapa pariziană și cea clujeană pentru Ion Pop. Atunci când distanța îi îndepărtează fizicește, scrisorile vor deveni tot mai numeroase, iar comunicarea va căpăta un aspect tot mai organizat, mai bine gândit, încât scrisorile vor deveni cu adevărat scrieri pline de sub-

stanță informatică și ideatică. De la Bonn, unde se stabilește în ultimii ani, profesorul va fi mereu la post spre a-i da noi sugestii și a comenta împreună spectacole, cărți, concerte, impresii turistice etc., întâlniri mai mult sau mai puțin întâmplătoare cu Cioran, Ionescu, Ben Corlaci, Colomba Voronca, fiica lui Șestov etc., chiar încercarea de a lua un interviu Marthei Bibescu, aspecte care fac din scrisorile respective puternice oaze de sedimentație artistică, conținând o cronologie extrem de atractivă de fapte de cultură irepetabile, aflate într-o permanentă stare de seducție și atractivitate. Regalul literar oferit de cei doi parteneri de dialog angajați pe terenul construcției culturale, constituie miezul viu al unor adevărate delicii literar-artistice, în stare să ridice mult calitatea actului de cultură transmis. Șansa acestui superior act de cultură vine din faptul că amândoi sunt spirite fine, trecute prin lecturi serioase, obișnuite cu peisajul lecturilor zilnice, a parcurgerii critice a presei de specialitate, oameni care au în urmă o bogată activitate editorială. Dacă la început Zăciu vede în partenerul său de dialog pe poet, pe omul care se va dedica și cultivării creației proprii, mai apoi va aprecia calitățile sale de istoric literar, care va face din avangardă un important sector de investigație și interpretări critice. Urmărind linia de dezvoltare a scrisorilor, vom asista la noile proiecte și elaborări editoriale ale lui Ion Pop, cum ar fi volumele *Poezia unei generații*, *Transcrieri*, *Gramatică târzie*, *Antologia documentară a avangardei*, la care se adaugă edițiile din Fundoianu și Voronca, sau din proiectul bogat al interviurilor cu scriitori francezi. Sunt consemnate apoi colocviile organizate la Paris sau serile sorbonarde închinat literaturii române, cele de la Roma închinat amintirii lui Marian Papahagi, cu caracterizări foarte percutante la adresa participanților. Nu lipsește consemnarea unor investigații multiple, făcute pe cont personal sau operate într-o complicitate savantă (întâlniri și vizite la Magdalena Rădulescu, la Al. Vona, la criticul francez Serge Fauchereau etc.) mici călătorii în provincie, vizite la muzee, conferințe, întâlnirile franceze sub semnul literaturii române, cum a fost simpozionul Eminescu, seara de poe-

zie Blaga, cea consacrată avangardei etc., acțiuni care adună în jurul lor floarea sorbonardă a intelectualilor francezi etc. Nu trebuie neglijat nici pregătirea în unele reviste franceze a unor numere închinată României, organizarea de standuri la Saloanele de carte, lecțiilor de istorie, limbă și civilizație românească. Cum M. Zăciu trecuse anterior printr-o atare experiență, el îi va fi de mare ajutor lui Ion Pop spre a-i sugera bibliografia, filmele, cărțile, albumele etc., temele de dezbatere materialul didactic pe care Ambasada Română i l-ar putea pune la dispoziție. Sub acest raport informațiile oferite de unul sau de altul se completează reciproc și conduc la o mai bună conlucrare. Jean Pop se gândește chiar la redactarea unui manual de limbă română, bazat pe experiența practică de predare a orelor de gramatică. Lista proiectelor și acțiunilor lui devine din ce în ce mai încărcată și mai atrăgătoare, alcătuind liste cu personaje care trebuiau vizitate sau cu fonduri arhivistice de investigat. Omul acesta modest, muncitor, harnic, informat, competent, a croit cel mai amplu program de lucru în sfera franceză a culturii noastre, realizând lucrări, ediții și organizând acțiuni culturale cu o abnegație și cu o perseverență demnă de o unanimă apreciere, completându-și mereu informațiile privitoare la avangarda românească, la scrisul lui Ilarie Voronca și Benjamin Fundoianu, la alți și alți scriitori români, dar și instituind punți de legătură cu cei mai de seamă critici și istorici literari ai momentului, într-o suită de interviuri ce va purta titlul de *Ore franceze*. E o activitate de mare anvergură ce va precede numirea sa, după revoluție, ca director al Centrului Cultural Român de la Paris, etapă fructuoasă în sine, oferind omului și cercetătorului încununarea atât de necesară a unei misiuni dusă la capăt cu brio. Și pentru M. Zăciu a urmat o perioadă de muncă încordată, însemnând definitivarea pentru tipar a Dicționarului și a primelor volume din *Jurnal*, prefețe la ediții de Hașdeu, sau din mari poeți moderni în limba maghiară, la o bibliografie a almanahurilor, de prezențe la „Manuscriptum” sau de alegerea sa la Academia Română. Dezamăgirile profesorului, îmbinate cu ruperea totală de Universitate vor adânci

angoasa omului și a scriitorului, ocupația sa principală în acești ani fiind aceea de a nota zilnic în Jurnal evenimentele zilei spre a mărturisi publicului cititor drama oamenilor din zilele postdecembriste, prin înșelarea încrederii poporului în schimbările ce se anunțau. Corespondența aceasta adaugă note și nuanțe noi Jurnalului, dar și un plus de subiectivitate în judecarea epocii și a oamenilor pe care i-a cunoscut. Înzestrată cu note de subsol și cu un Indice de nume, publicarea ei de către Jean Pop constituie ea un adevărat act de cultură, îmbogățind literatura de acest fel cu pagini de veritabilă artă, mustind de idei și de o caldă vibrație de umanitate, ceea ce face ca dialogul epistolar Zaciu-Pop să rămână o mostră de artă a conversației de înaltă combustie internă, care va marca fără îndoială un loc important în cultura și literatura noastră actuală.

Titu POPESCU

Teoreticianul Wolf von Aichelburg

Făcînd o pasiune intelectuală pentru momentul de istorie literară pe care l-a reprezentat *Cercul literar de la Sibiu*, poetul Dan Damaschin, după ce ne-a dat o sinteză asupra ideologiei și a membrilor marcanți ai *Cercului*, a trecut la investigarea documentară a contribuției personalităților alcătuitoare. Un prim volum din această direcție de completare a informației a văzut relativ recent lumina tiparului: *Criza sufletului modern în poezie și alte scrieri românești*, care reunește contribuțiile teoretice din presa românească ale lui Wolf von Aichelburg (Editura Eikon, Cluj-Napoca), recuperate din spațiul revuistic autohton. Acestea vin să ateste consecvența teoreticianului față de spiritul estet al grupării de la Sibiu, în sprijinul cărora pune întrega sa structură artistică polivalentă, de tip renescentist. Acesta discerne destinul ideal al poeziei ca *sum-mum* al acestui program complex, ca stare esențială de „preamărire orfică”. În criza spiritului liric modern, cauzată de pierderea acestui demers, poezilor autentici le revine datoria redescoperirii căii de reorientare esențială a poeziei - „calea regală” dintotdeauna a Artei. Sufletul modern în artă se emancipează de conștiința inspirației divine, pierzîndu-și esența regenerării sale. Von Aichelburg identifică în Rilke insistența interogării esenței umanului, a destinului omului. Prin simbolul pe care opera sa îl înglobează, Rilke este „omul magic, rătăcit într-o vreme faustică”, după cum îl apreciază von Aichelburg, pentru efortul său de interiorizare a lumii, înălțînd-o, de anti-indiferență, spre o conștiință superioară, pe care Hölderlin o numea „îndumnezeire”.

Este evident că eseistica lui von Aichelburg folosește date importante din mai toate disciplinele spiritului și se ridică la idei esențiale privitoare la destinul Artei ca entitate metafizică. Ea izvorăște dintr-o conștiință scriitoricească liberă și avizată, neatinsă de multiplele derapaje înregistrate în secolul trecut. De aceea, a evidențiat un

crez artistic suveran, multiplu informat, punînd în lumină opera de artă ca un organism înzestrat cu o viață proprie, independentă și suficientă sieși. Eseurile sale etalează unitatea unui program artistic suveran, rămas același în liniile lui esențiale - „leitmotive”, cum le numește Dan Damaschin. Profesiunile de credință artistică ale lui von Aichelburg se bazează pe argumente desprinse din opera unor personalități creatoare de primă mărime, ale căror sugestii au fost asamblate în consecința atitudinii proprii față de poezie.

Meritul de a pune în evidență marca acestei atitudini reiese din efortul editorial de a aduna în paginile unui volum scrierile teoretice apărute în limba română. Pe de altă parte, meritul teoreticianului este de a fi recuperat în limba română exemplele și practica unor creatori proeminenți ai limbii germane. Aici vedem expresia unei stări de afecțiune, o „traducere” aparte și un mod superior de comportament la întâlnirea a două culturi. Alcătuitoarii ediției (Dan Damaschin și Ioan Milea) au recuperat cea mai mare parte a textelor românești ale lui von Aichelburg, din volume și din reviste, grupate de către alcătuitoarii în patru secțiuni: cele cu o tematică mai generală, care cristalizează propria viziune estetică a teoreticianului, comentarii despre scriitori de limbă germană, evocări și recenzii despre scriitori români și, în fine, o serie de minieseuri muzicale (poetul a fost și compozitor și teoretician al muzicii).

El diagnostichează efemeritatea curentelor în artă (*Anti-futurismul lui Marinetti*), cauzele revoluționalizării în artă (*Drama psihologică și drama voluntaristă*), necesitatea stabilirii formelor literare (*Despre nuvela germană contemporană*), cultul poeziei în Franța (*O revizuire a valorilor poetice franceze*), glosează despre criza sufletului modern în poezie (eseul cu același titlu), despre simptomele oboselii în artă (*Despre prețiozitate în poezie*), realitatea spirituală a miturilor (*Mitul Mediteranei în cultura germană*), despre teatrul reformator al lui Grotowski, despre geneza comună a muncii și artei, despre postmodernism.

Comentatorul glosează peste tot cu o mare înțelegere a sufletului poetic, bizuindu-se și pe o utilă informație despre importanți scriitori de limbă germană – Hölderlin (scriind despre perioada demenței sale, formulează și o problemă de interes mai general: „poate subzista poezia, ca formulă magic-sonoră, independentă de o înlănțuire logică de idei?”), Paul Ernst, Friedrich Gundolf, Stefan George, Georg Trakl, Franz Grillparzer, Reiner Maria Rilke, Josef Weinheber, Georg Scherg ș.a. Evocă, la fel, o plimbare cu Blaga prin Dumbrava Sibiului. Urmează un set de eseuri muzicale (dintre care cel intitulat *Muzicalitatea în poezie* reafirmă credința lui în sincretismul care sta la geneza îndepărtată a artelor).

Efortul antologatorilor este răsplătit de însăși valoarea textelor lui Wolf von Aichelburg, care cristalizează credința lui în valorile perene ale actului artistic, pe care o afirmă fără rezerve. Este vorba despre un spirit clasic – ca formație și expresie – care trebuie cunoscut și recunoscut la adevărata lui valoare.

... Parcă-l văd și acum pe von Aichelburg coborînd dinspre Dumbrava Sibiului spre centru, pe o bicicletă ancestrală, despiciînd aerul tare al dimineții cu prova figurii lui coborîte din metafizic în tumultul indiferent al orașului.

Ion NEAGOȘ

Piatra stelară din piept

Poetul Ioan Pop Barassovia a debutat editorial cu ciclul *Peisaj lexical*, apărut într-un volum colectiv, Alpha' 84, la editura Dacia, urmat de volumele personale *Intrarea în aer* (Paralela 45, 1998) și *Persoane dispărute* (Tracus Arte, 2015). Hiperlucid fiind, ironic până la sarcasm și înclinat spre paradox, e greu de crezut că impresia de suprarealism pe care o lasă unele dintre versurile sale („arde trompeta desfăcută pe masa singurătății”; „gâtul de lemn al iubitei / a înfrunzit când am fost scos din priză”) s-ar datora dicteului automat. O viziune de tipul „râul se scurge din pământ peste / peste coroanele copacilor și stinge / focul soarelui pentru câteva ore” este în mod evident rezultatul unui raționament: apa evaporată din râu devine nor, care, la rândul lui, acoperă soarele. Tot astfel, asocierea sevei cu sângele, ca expresie a identificării cu natura, produce sintagma „flutură sângele preschimbat în frunze”. În alte cazuri, recunoaștem un procedeu urmuzian (tubul prin care se văd „doi oameni cum coboară din maimuță”): continuarea propoziției conferă un alt înțeles, figurat, cuvântului sau sintagmei precedente („pășind alături de tine lasă urme / adânci pentru toată viața”; „apasă pe trăgaci și trage / de timp” etc.). Procedeu reluat uneori în cascadă, într-o înșiruire de expresii cunoscute ce se nasc din repetarea aceluiași cuvânt: „se uită la mine ca la un cal / ca la un cal alb pe o pânză albă / ca la un cal de bătaie / ca la un cal de bătaie de joc / și încearcă să uite” (*Întâlniri*, în vol. *Persoane dispărute*; este vorba despre situația umilitoare creată de un prieten căruia i s-a cerut un împrumut și acum se eschivează). Noul înțeles poate fi tot unul propriu („Un rinocer mă urmărește cu cornul / lui de vânatoare”), aici jocul lingvistic având în subtext un dublu efect: prezența cornului de vânatoare pare să îndepărteze deocamdată pericolul, în timp ce acest ultim cuvânt îl accentuează. Sugestii mai adânci sunt conținute însă de înlocuirea sensului figurat cu cel propriu: „prin corpul plin cu pete de

culoare / mă privești cu ochiul de pisică / al bicicletei pe care pedalezi” (Față în față, ibidem). Înstrăinarea iubitei îmbătrânite, care-l privește parcă dinăuntrul altei specii, devine evidentă în gestul de a-i întoarce spatele îndepărându-se (ceea ce lămurește și semnificația primului vers, dincolo de aluzia la blana pisicii). Iar afirmația că și-a pierdut mama și oferă recompensă e de-a dreptul răscolitoare, dezvăluind realitatea crudă, lipsită de orice speranță, a morții unei ființe dragi.

În schimb, tocmai faptul de a atribui un sens propriu unor expresii foarte cunoscute poate crea imagini realmente suprarealiste: „noaptea spune undeva că a căzut / peste noi”; niște hoți de fier vechi îl încarcă în căruțe „și trec printr-o gaură neagră / deschisă în pământul gălbui”. Înțelegem că „parcă au intrat în pământ”, deși poate fi vorba și despre dispariția dincolo de amurg, în adâncul nopții întunecate. Într-un mod asemănător celui din secvența cu prietenul și calul, poezia se poate desfășura prin convertirea succesivă a unui sens figurat în altul, menită să clarifice afirmații inițial incomprehensibile (priviri care țâșnesc din pământ sau se scurg prin țevi), pentru a traduce în imagini adevărul paradoxal că suferința poate deveni o armură impenetrabilă în fața durerii: „Cu un vârtej al foamei / privirile umede țâșnesc din pământ. / Din pământ cu formă de om privirile / se scurg prin țevile înfipite în ziduri. / În zidurile de carne / se formează un râu de netrecut / câinii mușcă apa înlăcrimată” (Vârtej, ibidem). Impresionează înaintarea solemnă, sentențioasă, cadentă reluată a textului, alcătuit din propoziții simetrice, ferm delimitate, până la concluzia din final. Unitatea lui e asigurată de repetarea celor trei cuvinte, dar și de prezența termenilor aparținând aceleiași sfere semantice („umede”, „se scurg”, „un râu”, „apa”). Procedeu dus până la extrem în poezia Lipit, din același volum: ferestra e „lipită” de poet, el e imobilizat de „asfaltul încleiat”, „legat” de o existență bulversată, politicienii îi „aplică pe piele zdrențe noroioase”, în „casa de pe lipitură” ciorba reîncălzită „se lipește de mațe”, înălțarea la cer nu e posibilă, căci e „lipit de pământ / sărac lipit pământului”.

Coerența aceasta se conturează într-un mod subtil în poezia *Reflux* (pentru simplificare, nu voi semnala apartenența la primul volum personal), structurată pe două realități antitetice, un interior domestic sufocant (din care bărbatul vrea să evadeze) și marea. Însă cea dintâi e reconstituită în termenii celei de-a doua: la bucătărie sunt prăjiți pești, mirosul înaintea în locuință (asemeni mării în timpul fluxului), fumul – el însuși de culoarea peștilor – învăluie ca o plasă. Până la gândul mai adânc al existenței iluzorii a ființelor vii, captive înăuntrul țesăturii lor biologice: „Cei ce consumă pește trăiesc mult / nașterea viețuitoarelor de fum / seamănă cu împletirea unei plase.” Mișcare atentă debutează și ea cu o scenă banală: „O ridicare de pe bancă în sala telefoanelor / dați-mi un fir cu orașul / o convorbire de câteva minute.” Abia atunci când se vorbește despre „tunele întortocheate / din care nimeni nu poate să scape”, realizăm sensul implorator, încărcat de speranța unei salvări, al rugăminții din al doilea vers. Aluzia la Tezeu și la firul Ariadnei devine evidentă în final, trecând însă printr-un alt înțeles al „firului”, care aparține acum unei pânze de păianjen, imaginea însăși a unui labirint fără scăpare: „pânza de păianjen tremură pe tavanul coridorului / urmez cu atenție firul ghemului.” De altfel, întâlnim destul de frecvent faptul că un cuvânt sau situația respectivă reverberează în text: norii sunt „înhămați la capătul miriștii”, conserva deschisă în livadă „treieră raze”, coșurile sunt plantate între meri, dacă au fost amintite termopanele vom afla că prin pereții subțiri ai blocului „cad cuvinte izolate termic”, o convorbire telefonică determină afirmația că poetul s-a retras din lume, „așteptând legătura cu pământul”.

Se întâmplă ca, atunci când își propun să oglindească direct realitatea socială, secvențele să devină cu totul prozaice, diluate, lungite explicativ, uneori abia contrabalansate de versuri cu adevărat lirice. Marca poeziei lui Barassovia o constituie însă concentrarea – până la ermetism, în câteva cazuri –, importantă fiind prezența unei persoane sau a unui obiect și nu identitatea sau circumstanțele întâlnirii. La nivel sintactic, formularea eliptică e

obținută prin eliminarea unor cuvinte („muzica broaștelor și fericite vile / se oglindesc printre trestii”) – însoțită, eventual, de schimbarea poziției altora în propoziție („văd prin mătase zgomotul / și locul unde trăiesc”; „umbra parcurilor de viață lungă / este liniștea”) –, dar mai ales prin sintetizarea metaforică a unei situații: o persoană aleargă prin curte „urmărită de praful zgomotului”; „La știri profesorii fug prin televizorul școlii”; zborul frunzelor e asociat baloanelor eliberate de copii („castani / ce-au dat de brumă drumul baloanelor să zboare”); „bătrânii trag tristețe aromată în zar” (joacă table fumând – o compensare a singurătății).

În ceea ce privește reprezentarea vieții interioare, persistente sunt doar gândurile negre și neliniștea, sentimentele nu se încheagă, totul se reduce la scurte reacții emoționale (e chiar mărturisită încercarea disperată de a le prelungi: „ploaia și vântul au adus tremurul tău / cu toate forțele țin închisă această veste / în piept”), semn al înstrăinării de semeni și de lume și chiar de sine însuși, pe care o sugerează și depersonalizarea, obiectivarea exprimării lor în text, mergând până la faptul de a le atribui unei alte ființe: „Deodată. / Deodată foșnește o rochie emoțională / o clipă frumoasă / tresare în câine” (Cartier, în ciclul Peisaj lexical). Ca și aici, e reconstituit mecanismul producerii reacțiilor sufletești la stimulii exteriori, independent de conștiința care a devenit un simplu martor, dar în felul acesta ele există în sine, devin subiect gramatical („Te văd / pătrunde un freamăt” – prin inversiune termenii primesc aceeași valoare expresivă), iar comparația sau metafora conferă cuvintelor o deosebită forță de plasticizare, în general caracteristică poeziei lui Barassovia, mărturisind în mod indirect setea de real a poetului: „tresar / zbuciumul trece ca un tren” (e și jocul de mai sus între personal și impersonal); „Dincolo de deal gânduri / un kilometru de neliniște” (prezența dealului și a drumului străbătut materializează și amplifică admirabil gândurile și neliniștea din care provin, iar absența persoanei sugerează –ca și dealul –interiorizarea, adâncirea totală în această frământare). În poezia Pe plajă, tulburarea

produsă de privirea încărcată erotic pe care o femeie întinșă pe cearșaf în apropiere i-o aruncă bărbatului e tradusă prin sugestia că privirile înaintază prin chiar nisipul care îi desparte („Ochii alunecă lasă dăre adânci / încărcate cu o voce necunoscută mie / vorbesc”), reacția adolescentină de a se eschiva, a se ascunde fiind obiectivată în imaginea sugestivă a unui calcan ce încearcă să se îngroape în același nisip: „un calcan aruncat pe țărnm / tremur în toate părțile / sunt nisip acopăr totul / amintiri și senzații.” Mă mai opresc doar la versul „gândurile ară cu plugul pe asfalt”, teribil, dacă e receptat în sine (fiindcă în context intenția lui e sarcastică, vizând planurile iluzorii de înfrumusețare a unui cartier de blocuri).

Barassovia poate fi uneori confesiv, autoanalitic chiar, dar, în esență, și discursul său liric este obiectiv, poezia fiind construită prin juxtapunerea de imagini sau sintagme aparținând unor planuri diferite, ceea ce corespunde unei realități sociale amorfe, pe care conștiința o respinge, deci nu o poate „cristaliza”, chiar fragmentării acestei conștiințe, dar și unui program estetic ferm articulat. Rezultă de aici o alcătuire polifonică a textului, sever supravegheată însă, străbătută de o logică internă solidă. Voi lua doar exemplul poeziei Sirene, desfășurată pe trei planuri (al patrulea, reprezentat de zorii cu „degete trandafirii”, apare numai în primul vers), cel al unei stații de autobuz sau troleu, cel al unei cereri în care se solicită un schimb de locuință și cel al transcendenței (sau al idealului opus realității sordide), figurat mitologic prin apariția sufletului lui Tiresias și evocarea cântecului „limpede ca o pajiște de cristal” al sirenelor. Relația dintre ele este dată de faptul că poetul e un Ulise contemporan, silit să străbată de mai multe ori pe zi o distanță de paisprezece kilometri, schimbând mașina, și ar vrea să pună capăt acestor rătăcirii: „la «Împinge tava» mățarii stau la bere / solicităm acest schimb”. Planurile apar și dispar brusc, alternând în fragmente de dimensiuni diferite, începând cu un vers (Tiresias) sau cu două (cererea), ca un preludiv al viitoarei reluări.

În scenele din viața socială sunt inserate dialoguri surprinse pe stradă, clișee, panseuri „filozofice”, versuri ce împodobesc bucătăriile, termeni științifici și tehnici intrați în limbajul uzual. S-a văzut deja interesul arătat expresiilor, proverbelor și zicătorilor, răstălmăcite uneori, fiindcă însăși lumea în care trăim e întoarsă pe dos: „spuneți că cine sapă groapa altuia / ajunge departe și cine se scoală / de dimineață cade în ea.” Tot astfel, „se face întuneric / în luminița de la începutul tunelului”, iar sита „de mătase și tifon” a interfonului, menită parcă să înăbușe vocea, nu s-o transmite, e „făcută din coadă de câine”. Sunt distorsionate și parafrazele unor cunoscute poezii românești. Mărețele „ruinuri” ale lui Cârlova și Alexandrescu (asociate cu ecouri din Umbra lui Mircea. La Cozia) au devenit dărâmurile contemporane – „vecinii noștri cei bătrâni urcă ne împresoară / au ieșit prin acoperiș” și „dau buzna în civilizația cutiei”, în timp ce camera lor „se scufundă în pământ” (Ruine). În oglinda lui Coșbuc se răsfrânge chipul îmbătrânit al fetiței de odioasă, rămasă definitiv singură, fiindcă mama s-a mutat „la loc de verdeață” (La oglindă de George Coșbuc), lanul în care Blaga redescoperea sentimentul paradisului terestru e acum încins de căldură, sufocant, norul și ploaia sunt departe și evadarea a devenit imposibilă (În lan de Lucian Blaga). „La mijloc de codru des / Toate păsările ies, / Din huceag de aluniiș / La voiosul luminiș”, spunea Eminescu. La Barassovia se scaldă găinile în praful din mijlocul drumului, care acoperă totul în jur. Într-o altă parafrază eminesciană, Pe malul lacului, din al doilea volum, regăsim sunetul cornului, „suspendat în seara verde” peste vârfuri de brazi. Dar trunchiurile albe ale mestecenilor sunt „înfipte în iarba rea a fiarelor” și luna „tăioasă se rotește amețitor / pe câmpul galben”, amintind de Van Gogh. Așteptată zadarnic să răsară din trestii, iubita apare în cele din urmă, dar e gata „îmbrățișată și sfâșiată”, ca într-un film neorealist italian: „Ieșea din răsul dureros / iubita porcului spinos / venea târziu în trupul nou îmbătrânit.”

Registrul scenelor vieții sociale merge de la transcrierea brută pînă la expresionismul viziunii. Datorită cenzurii, deconspirată în textele de la începutul anilor '90 („Am învățat să vorbesc o limbă tăiată / pentru cei din afară. / Am învățat cu ochii altora”; „prin geam izbucnesc mâini / ne acoperă gura”), amputarea și falsificarea existenței zilnice transpare prin faptul că ea e redusă la cele mai prozaice îndeletniciri și temeri – deja cunoscuta problemă a schimbului de locuință („Ajungi în gang acolo anunțuri lipite / apartament garsonieră liber central / gândești problema locuinței / exclus cartierul Noua exclus Bartolomeu Nord” – Mișcare atentă) și a reorganizării noului spațiu (într-un text, capul e la propriu alcătuit din obiecte casnice) sau apăsarea resimțită în urma zilnicei culpabilizări de la serviciu, unde directoarea școlii amenință cu „sanționarea persoanelor care manifestă / lipsă de răspundere”. Iar în particular, poetul trăiește cu teama difuză indusă de „un vechi portret” cu aer de judecător kafkian („portretul mă recunoaște”). Surprinzător este faptul că în volumul colectiv din 1984 a apărut o poezie în care, sub pretextul derutant al pictării unui portret în stil cubist, se vorbește nu numai despre „Epoca roz plină de măscărici și acrobați”, dar tocmai despre transformarea într-un simplu obiect a unei ființe umane, căreia i s-a extirpat întreaga viață interioară: „Și tu vei fi obiect așternut pe toată pânza / în ramă fața colțuroasă și aspră /.../ și tu vei fi observat măsurat ordonat izolat / pînă când nu se vor mai vedea / nicio frământare sfâșiere dezechilibru / linii lungi și ușoare / noaptea albă noaptea neagră” (Portretul unui necunoscut). Zbucium sufletesc prezent însă din plin în poezia lui Barassovia – fața brăzdată de griji asemeni scoarței unui copac bătrîn, înaintarea trudnică („Toată ziua am mers prin pămînt”), adâncită într-o frământare încărcată de gânduri negre autocenzurate și în a căror absență se instalează vidul mental („în gură se ghicesc călți gânduri care nu se pot spune / nori negri și grei / dispar într-o mașină de absorbit pusă în priză” – Capul), sfâșietoarea încremenire a netrăirii („prin pielea de ceară încremenirea / văzută ca o fiară strînsă la piept”), suferința nevindecabilă.

bilă și imposibil de mărturisit („durerea ca o pădure legată / este o stare de viață”). Apoi oboseala, percutant exprimată încă din ciclul de debut („sunt o sunt o sunt obosit / ca un disc zgâriat ca un disc”) și care traversează volumele („Aștept sângele transfigurare oboseală crescândă / orice viață se termină cu o înfrângere”), până la înstrăinarea de sine și dispariția socială: „Mergeam în urma mea istovit pe strada pustie / fără ca nimeni să știe că am ieșit din fotografie” (Aniversare, în vol. Persoane dispărute). Uneori, tristețea, devastatoare („Tristețea verde a-nflorit pe ramuri / pătrunde în casă spărgând toate geamurile”) sau închisă în ea însăși („foșnetul rotund al tristeții în pungile dimineții”).

„Pentruăștia și pe patul de moarte trebuie să fii vesel”, constată sarcastic poetul. Veselie ce nici nu lipsește, animată de iluzia vieții tumultuoase a orașului, în care vitrinele strălucitoare impregnează pielea cu dorințe tulburi și speranțe („Pielea luminează / un trotuar // dorințele pline de teamă / înainte // ne rămân călăuze. / Glezne și voci se scurg // odată cu ziua așteptată” – Lângă vitrină), „ziua subterană zămislește mereu / fețe mulțumite răbdare pe rânjete”. În vremea aceasta „tranzistoarele / răsună în mâini bătătorite / netezind aparența de a te simți bine / râsul tău melodios are destul timp /.../ niciun nor nu poate ascunde / această priveliște” (Început de spectacol). Dar e o veselie inconștientă sau mimată, ca aceea a manechinului de carton „cu ochii larg deschiși / și zâmbet nemișcat”. Căci reversul, adevărul, îl reprezintă, în chiar poemul vitrinei, chipul palid, încremenit, bolborosind în neștire cuvinte care dispar, așa cum, într-o altă poezie, „se risipește în aer” însuși vorbitorul. Pentru că nu e decât o trăire inconsistentă, epidermică (precum dorințele de mai sus) a unor „fâșii de emoții” topite instantaneu, corpurile înseși par duse de un trotuar rulant. Cu totul sugestivă e, în acest sens, apariția neașteptată, la o cotitură a pasajului subteran, a unor figuri inexpressive parcă ivite din neant, ca și trecerea de la aparența torentului uman la mișcarea lentă, încă învăluită în somnul de dincolo (dacă nu e o agățare instinctivă de celălalt): „figuri țâșnitoare din

oglinzile pereților/ trec îmbrățișate în somn/ sunt fețe indiferente plutesc în bătaia vântului” (Mișcare atentă). Altădată chipurile deveneau expresii ale stărilor lăuntrice, erau șlefuite de o muzică venind de acolo, acum oamenii își risipesc existența trăind iluzia curgerii vii a mulțimii, iluzia interiorizării realității din jur: sunt cei care „își spală viața/ pe străzile unde sunt imprimare râuri,/ pe râurile unde sunt imprimare senzații/ de demult, din vremea când chipurile lor/ au devenit sunete muzicale” (Serenadă, în vol. Persoane dispărute). De aceea singurul om viu va fi reprezentat luptând cu viitura care îl târăște și țâșnind în căutarea unei guri de aer și parcă încercând să salveze copacul de care s-a agățat, pentru că îl ridică triumfător deasupra apei, gest simbolic într-o lume desacralizată și devitalizată în care totul e „pitic”, inclusiv vegetația (de obicei întâlnim la Barassovia tufa): „prin burta goală văd/ primul om viu din viața mea/ trece curgând printr-o gură de râu/ iese țâșnind dintr-o gură de canal/ ține în mână un copac adus de inundații” (Primul om viu, ibidem).

Dacă adăugăm constatările de mai sus dialogurile stupide și figurile grotesci din stația de troleu („vita preistorică stă de vorbă cu birdul cu cioc de fier / mai fac unu’ sunt cumiți / spuse capul Gorgonei cea urâtă și îngrozitoare”), înțelegem sentimentul exilului în propria țară – formulat ca atare abia în al doilea volum –, chiar autoexilarea interioară, evidentă încă din ciclul inițial, unde se vorbește despre descoperirea unei insule în mijlocul mulțimii sau despre o retragere în copacul singurătății („copacii mă împresoară intru / voi ajunge în vârful frunzei”): „vorbesc din copacul ieșit din trupul mulțimii/ arde trompeta desfăcută pe masa singurătății/ potecile se închid în urmă” (Pădure). Abstragere din social devenită armură protectoare în primul volum, surdină pusă zgomotului steril și imaginilor sordide ale realității (e și o spiritualizare, o subțiere a cărnii aici, despre care vom vorbi mai târziu): „Mă apropii / ceața mă îmbracă / în haine subțiri ca într-un tăiș/ văd prin mătase zgomotul/ și locul unde trăiesc” (Zonă). Sinonimă cu masca înfățișată mulțimii sau cu plecarea simbolică din autogară – o dispariție a persoanei

sociale ce va fi enunțată în titlul volumului următor. Însă tot în primul e mărturisită cinic incompatibilitatea cu semenii, care par să aparțină altei specii sau chiar mai rău: „sunt în iad fără să fiu drac / să fii fericit printre gheare și copite”. Distanțarea aceasta e dată și de luciditate (absență la ceilalți), al cărei simbol îl constituie țipătul trezirii și vederea de pe pod (în sensul înălțării, al deschiderii perspectivei) din celebra gravură a lui Munch (Pe pod), ca și jetul de apă ce „spală iluziile” și apasă, obligând la asumarea greutăților vieții și la un contact neîntrerupt cu adevărurile ei (adică ceea ce se numește „a rămâne cu picioarele pe pământ”): „Un jet de apă mă apasă / am umblat o viață întregă / mai mult pe jos decât pe sus / susurul acesta mă ține treaz” (Jet).

Ne putem întreba acum, în paranteză, care ar putea fi locul erosului în acest exil. Poezia de dragoste e practic inexistentă în primul volum al lui Ioan Pop Barassovia: o emoție fugară, deși trăită cu intensitate, provocată de zâmbetul unei trecătoare („mi s-a relevat pentru o clipă zâmbetul tău/ când treceai am început să ne topim/ fâșâie miresmele” – Intrarea în aer) și „incidentul” de pe plajă despre care am vorbit. În sfârșit, un text de o cu totul altă factură, exprimând cu simplitate tandrețea – din sentimentul fragilității ființei umane izvorâtă – cu care e privită o pereche de îndrăgostiți și mai ales șoapta și silueta delicată a fetei, o abia întrupare a focului sacru, dacă citim versurile în sens platonician: „Unul lângă altul vorbesc în șoaptă/ glasul ei face cute / în lumina rece / trupul firav e umbra tremurătoare/ a focului./ Într-o blândă adiere abia îi ating / o mângâiere ușoară nu destramă” (Cei doi). Cu totul surprinzătoare este însă apariția iubitei din tinerețe în al doilea volum, încă plină de impetuozitate erotică din trecut (când se rotea, ni se spune, pe acoperișuri „ca un vârtej ce scoate inima din om”), năvălind ca o „amazoană furioasă” în odaia bărbatului pentru a-i trezi simțurile și sufletul amorțite de neagra depresie în care s-a confundat: „ea dă năvală în fiecare dimineată / ea sare peste Râul Negru care/ trece prin odaia mea se răsucesc în vânt/ plutește pe curenții electrici ai muntelui/ pătrunde în rana vie plină de sare” (Amazoană). Această apariție de

amazoană „călare pe un porc mistreț” exprimă însă și eterna înfruntare a sexelor, astfel că ea e și „un balaur” al dorinței „întins de-a lungul sângelui”, care îl pândește în lumina amurgului pe aparent invincibilul călăreț de oțel pentru a-l domina apoi „triumfal”, o Ană ce țâșnește din „zidul părăsit” în care a fost închisă (Murus). Pe de altă parte, faptul că a îmbătrânit și s-a deformat fizic „ca un bloc la cutremur” a înăcrit-o și i-a sporit agresivitatea: „stai pe terasă ca un animal inocent/ mereu pustie și întunecată/ și îți arăți prin chipul drăgălaș/ de pe vremuri colții de Anubis” (Față în față). Vârtejul a devenit o tornadă care smulge copacii din rădăcini, fața îi e căzută „în apele/ incendiate ale Râului Negru”. E un rezultat și al înstrăinării provocate de apropiata stingere a focului interior, din care n-a mai rămas decât fumul ce „iese prin degete”: încremențiți în timpuri sufletești diferite, cei doi stau „față în față” ca două „stări depresive închise în ferestre mobile / ce nu se deschid niciodată.”

Cu cinism și cruzime, poetul descifrează ravagiile bătrâneții pe fața iubitei care „are acum vârsta socială / de babă și e vestală ieșită la pensie”, devenită o „făptură fără lumină/ aproape secată”, cu „maxilarul căzut/ și buzele supte și obrajii veștejiți”. Și constată că trecutul plin de iluzii și visuri mărețe e iremediabil pierdut, închis într-o imagine inaccesibilă: „E pustiu și se face târziu și nu mai există cer/ pentru serenadele din tinerețe, / dar se aud pe acoperișurile/ vechilor castele încremenite în ger / cântece mărețe de cucuvele fără cer, fără cer” (Serenadă). Însă ajuns aici, Barassovia ne surprinde încă o dată: „O privesc cu atenție/ și o mângâi ușor pe pielea zbârcită / și mișcarea încetinită/ de formă vegetală sleită în aerul stingher” (ibidem). Nu numai că privește cu compasiune spectacolul decrepitudinii ființei iubite, dar (asemeni lui Baudelaire, care opunea oribilei priveliști a descompunerii „forma și esența divină” a fostelor iubiri) îi opune cu îndârjire retrăirea clipelor fericite de altădată (marcată de trecerea de la perfectul compus la prezent) – apariția ei plină de grație la locul întâlnirii („adierea toamnei te-a adus seara / lângă librăria universității”), asemenea unui foșnet prin arborii din fața vitrinei, lumina privirii și mirosul suav și pătrun-

zător până în adâncul ființei, cutremurul emoțional și transfigurarea, plutirea extatică („tufele mov devin incandescente pe mal / bătaile inimii pătrund prin fereastra deschisă/ buzele tale aleargă o dată cu mine”): „zadarnic te întreb unde ai ascuns / veșmintele tinereții / luna nu mai răsare și nu mai strălucește / pe umerii tăi înfiorați / e frig și încă nu a venit frigul / dar noi iubim femeile și limba spaniolă” (Ca pe un trofeu de preț).

Substratul panoramei sociale din al doilea volum îl constituie eșecul revoltei din decembrie '89, revoltă care, dincolo de dobândirea indiscutabilă a unor libertăți, n-a izbutit decât să schimbe numele partidului ce a nenorocit țara, astfel că în România pesedistă, „printre vilele îmbogățitorilor/ câinele dictaturii este câinele democrației / când țășnește din curte îmi mușcă din soartă / mâinile bătute în cuie pe poartă/ sunt tot mai scurte” (Aniversare). Imagine care vorbește nu numai despre schilodirea existenței personale, cât despre minimalizarea voită a jertfei de atunci, despre „amintirea palmuită / cu ani iroșiți” și, în cele din urmă, despre capcana în care am căzut: „O dâră de vânt ne-a adus sub un pom / uscat care are o creangă verde / și o frunză pe apă. / Lumea crede că e încă viu / și îi mănâncă fructele otrăvite” (Voci). Extremele acestei societăți zis democratice sunt reprezentate, la un capăt, de boschetarii a căror piele „cojită și umflată” „flutură în spatele blocului din zori până-n zori”, de aurolacii care găsesc în container cornurile și laptele promise la școală, de câinii vagabonzi, adunați „în cete zdrențuite” și flămânde. Iar la celălalt, de senatorii „cu burta până la genunchi”, înălțați deasupra câmpului pârjolit într-un roi de lăcuste. Gunoii a devenit un magazin universal și „e tot mai aproape de noi /.../ gunoiul e unica salvare / de multe luni ne hrănim cu el / intrăm și ieșim din acest magazin / speranța ne strălucește în ochi / pofta de viață revine revine / când nu mai existăm și ne este greață” (??). Faptul că senatorii și aurolacii se întâlnesc în cuprinsul aceluiași poem (Rozători) induce ideea că foamea reală și lăcomia de avere sau, aici, disperaarea subconștientă de a nu trăi cu adevărat își corespund și că însuși magazinul universal nu e decât o derizorie grămadă de gunoi din care ne hrănim cu entuziasm.

În rest, „frigul violet unde șobolanii / ies din grajduri și canale”, felia de pâine ca o „bucată de lemn / prin care văd tot mai clar grija / zilei de ieri de azi și de mâine”, „mașini de lux trase de câini/ înrudiți cu porcii”, „beciurile sparte de hoți/ cu vile jeepuri și nepoți”, casele părăsite, cu „geamurile sparte și afumate/ de boschetari”, bătrânele evacuate care dorm prin canale. „Afișe reclame și o lătrătură/ băgată forțat pe gură/ petice și manele mârânești / te fac să-ți amintești/ clipă de clipă unde te găsești” (Lipit), conchide poetul, martor al iremediabilei decăderi naționale. „Blestemul sărăciei înconjoară zidurile / caselor părăsite de un popor / care a scris tăblițele de plumb / de la Sinaia/ azi a mai rămas din el/ doar o dără de abur”, dâra de fum a stingerii focului interior, care se prelinge prin venele amorțite dând iluzia existenței: „persoane dispărute chiar când sunteți de față/ fumul este tot mai puternic în cei/ care supraviețuiesc” (Persoane dispărute). Greutăți provocată de faptul de a fi nevoit să înghită această realitate mizerabilă ia forme paroxistice, traduse fiziologic: „semne albe tot mai albe/ muzica broaștelor și fericite vile/ se oglindesc printre trestii/ când ciorba de rumeguș ne inundă/ pe neașteptate ca un șuvoi de plâns / stomacul uscat” (Peisaj). Pare cel puțin ciudat să cataloghezi cartofii franțuzești drept mâncare de fomist, dar aici e o lehamite totală, până și de foamea aceasta animalică, satisfăcută în absența unui minim ritual: „Doamne ferește de casa de pe lipitură/ unde înghiți cartofi franțuzești/ și se lipește de mațe/ ciorba încălzită a doua oară/ încât abia mai rezist/ cu mâncarea de fomist” (Lipit). Un urlat de revoltă înăbușită străbate pieptul poetului, amplificat de acela al munților „cu unghiile scoase” la lună și de teribila imagine a cadavrului unui câine vagabond, în care foșnetul duhoriu nu e doar o atenuare a intensității tonului ce pregătește izbucnirea acordului final, ci și un preludiv al irevocabilei damnări: „Viața nedorită a murit în câine / prin botul vânt și larg deschis / în mațele aprinse urlă vântul gol / duhoarea foșnește spre cerul iadului promis” (*Câine*).

(Continuare în nr. următor)

de
Mircea STĂNCEL

Poetul vieții obișnuite

Marin Sorescu

Efectul de piramidă
(versuri)

Edit. Fundației
„Marin Sorescu”

Combinăția (originală la noi) dintre umor, perspicacitate și solemnitate a făcut din Marin Sorescu (n. 1936) unul dintre poeții cei mai citați de adolescenți, și nu numai, din anii 60-70 ai secolului trecut. Tehnica lui, care a fost extrem de sigură pentru succes, dar exploatată până la plictis de autor, întoarsă și pe față și pe dos, se realizează prin înlocuirea peisajului dramatic, al

socialului, al eroticului etc., cultivate intens de poeții generației șaizeci din care face parte, cu un mecanism retoric ce implică amuzamentul „serios”, pe de-o parte, și parodicul ca formă „distructivă” a lumii ficționale, pe de alta, și chiar dacă, după cum se știe, poezia în sine, de-a lungul istoriei sale, este gravă și profundă. Poezia lui Marin Sorescu are o suprafață accesibilă tuturor, păstrându-și dimensiunea în profunzime. Vocea lui satirică, și mai ales inteligentă, l-a determinat pe George Călinescu să-l prezinte literaturii române (a fost o propulsare capitală spre vârfurile generației sale).

Marin Sorescu și-a exersat umorul în toate locațiile vieții, dar mai cu seamă a avut în vedere structurile ficționale ale „tradiției”, pe care le-a făcut să fie amuzante. Nu a avut o temă predilectă, le-a aplicat tuturor același tratament, folosindu-se în special de aluzie și de metaforă. Sunt poe-

me, în paginile de versuri ale lui Sorescu, unde ironia și umorul explodează simultan, pregătind în mod admirabil poanta: „Caută câte un lucru,/ Caută cu disperare/ Până își pierde ochelarii./ Atunci începe să răscrolească pământul/ După ochelari./ Îi caută până -/Și găsește primul obiect căutat./ Între timp, îi revine vederea:/ A uitat că nu vede fără ochelari.”, p. 42. Și nu cred că la finalul vieții lui i-a părut rău că a abordat astfel lumea.

Vocea lui Marin Sorescu s-a extins rapid printre cititori, devenind una foarte populară a vremii, una dintre cele mai accesibile, dublată de o inteligență sclipitoare. Și asta o putem vedea răsfoind presa literară a acelor ani, sau manualele școlare, dar mai ales reacțiile tinerilor cititori. Aceștia au fost captivați de opiniile lui ciudate, amestecate cu o tandrețe și paradox cât se poate de firești asupra cotidianului; unde conversaționalismul a avut un rol decisiv în unicitatea expresiei poetice soresciene: „A trosnit ceva/ sau mi s-a părut?/- Vi s-a părut./ În piramidă n-a trosnit nimic/ de patru mii de ani -/ Nici o mobilă, nimic?/ - Mobila a fost exclusă, de la început, / iar piramida nu troznește... / - Pss... Parcă iarăși.../ Ia încordează-ți auzul,/ Poate e ceva șubred,/ Ceva se reasează -// - nimic nu e șubred / totul e bine așezat.”, p. 112.

Și mergând mai departe cu considerațiile, putem spune că acest mecanism poetic utilizat de Marin Sorescu ne-a pus în fața unui alt chip al misterului vieții de zi cu zi. Și a făcut ca transparența lui, care a fost pusă în evidență de toată critica de la noi de până acum, să joace rolul decisiv în „masticarea” poeziei sale. Mai mult, lirica soresciană obligă enigma, secretul, să se facă cunoscute în forma lor cea mai accesibilă. Remarcăm faptul că este foarte ușor și plăcut să trăiești în poezia lui Sorescu, în raport cu celelalte poezii de vârf ale generației sale (moderne) marcate de o violență a fanteziei fără limite, de spectrul obsedant morții etc., unde misterul este închis și foarte apăsător.

În marea lor parte, versurile lui Marin Sorescu sunt ușor de reținut, ele țin de o poveste de cele mai multe ori, cu incizii suprarealiste și de cuvinte printre cele mai obișnuite cu puțință, ceea ce ne-a fascinat și pe noi dintotdeauna.

Este, trebuie să o spunem, poetul vieții obișnuite: „În timp ce cântă/ El este împușcat// Vânătorii/ Nu se pot apropia și nu-l pot ochi/ Decât atunci când, năpădit de dragoste,/ Închide ochii în extazul vieții.// Cocoșul de munte/ Nu renunță la cântec/ O, el știe că va fi ochit/ dar nu renunță la cântec!”, p.43.

Marin Sorescu este poetul care (re)inventează umorul, după o perioadă de sobrietate proletcultistă. Și pentru el, umorul este, mai întâi de toate, un punct de intrare în zonele seriosului, ale gravului, ale istoriei, ale vieții de zi cu zi. Pe de altă parte, el nu este poetul din care poți să citezi fragmente cu încărcătură metaforică de-sine-stătătoare, poeziile lui au receptivitate plină doar întregi, și aproape în toate cazurile doar împreună cu poanta, care întoarce pe dos întreg resortul liric. După cum spune el însuși, poezia trebuie să fie întregă o metaforă.

Poemul ales:

Scribul

Mă vizitează tot mai rar
Respirația -
Nu mai respir - deci nu mai scriu,
Prin urmare, nu mai trăiesc.

Și acum întreb:
Porția mea de aer - rămasă
(Că m-am dus înainte de vreme)
Folosește la ceva?
Măcar să se fi împărțit la săraci
(Dacă ar fi posibil)
Dar e o economie de neînțeles
A neantului -

Și mai departe:
Ce mai aveam eu de pus pe papirus,
Cine va scrie? Căci nici un fir de nisip
Nu seamănă cu altul -

Ce pană să se înnoade exact
La firul meu început?!

Și tocmai căzusem
Pe-o mină de subiecte, teme grozave –
îmi încropisem - zbârnâia - stilul.

Sau măcar cine îmi va înțelege însemnările
Pe care n-am reușit să le pun în ordine?

Răspunzi tu
La aceste întrebări simple, de bun simț,
Neantule pur?

O nouă oralitate poetică

Ioan Radu Văcărescu

Pescar de cuvinte
(versuri)

Edit. Junimea

O mostră de discurs poetic „slăbit” ne oferă Ioan Radu Văcărescu (n. 1958) în cea mai recentă carte de versuri, *Pescar de cuvinte*, Edit. Junimea, 2019. Sistemul lui de emoții și de gânduri este desfășurat într-o altă schemă „narativă”, decât până acum, este vorba de o „slăbire” controlată a eului poetic în maniera timpului actual. Ne aflăm în fața unui discurs „tranzițional”, cu o lume fără metafizică, unde ambiguitățile și celelalte dispozitive poetice sunt ocolite pe cât posibil, și o vorbire curentă, o vorbire fără dificultăți majore de receptare, pune stăpânire pe întreg textul poetic. Dar întâlnim, spre final cărții, și câteva pagini în care poetul revine la ceea ce se numește „discursul constrâns”, pe care l-a practicat până acum. Sunt două fețe ale aceleiași monede, pe care Ioan Radu Văcărescu ni le oferă ca o nouă urzeală a expresiei sale poetice, cu ironii subînțelese, desprinsă de clișee. Limbajul său este unul, în esență, emoțional și congruent. De pildă, în *poemul interogarea bărbatului de către femeia sa*, ca și în următoarele cinci, din același ciclu, substanțial, întâlnim modelul naratorului omniscient care „simulează” un dialog din care, în adânc, aflăm drama bărbatului în miezul vieții, sub tirul întrebărilor pe care „soția” i le pune, alarmată de situație. Analizat mai atent, poemul acesta (ca și celelalte) este format din două poeme suprapuse. Un poem al întrebărilor, iscoditor, și altul al răspunsurilor - unul sec și dureros. Atunci când codurile poeziei sale, ca în cazul de față, au un miez relaxat, atenuat și deci translucid, ne lasă impresia unei metode concrete a vorbirii de zi cu zi, o ambianță aproape de oralitate. În principal, sunt zone ușor romantice, în care sentimentul pierderii, al

melancoliei, alteori dezamăgirii, își fac prezența aproape cu fiecare vers:

*„nu știam ce-i cu tine
ai adormit cu capul pe masă*

nu, n-am adormit

*te-am văzut de sus de pe terasă
ți-ai încrucișat brațele
și ți-ai pus capul pe ele și dormeai*

nu dormeam, ți-am mai spus

*n-aveam de unde să știu
așa se vedea de sus la lumina becului din măr
și nu am vrut să strig
era foarte târziu și nu voiam să deranjez vecinii*

nu dormeam, deși așa părea, într-adevăr

*dar ce făceai acolo la masa de sub măr
în lumina galbenă a becului din lămpaș
așezat în fotoliu decrepit de răchită
și cu capul pe masă?*

am băut mai multe beri
și am mâncat mere
am fumat o jumătate de pachet de țigări
și apoi mi-am pus capul pe masă
pentru că eram deznădăjduit

de ce erai deznădăjduit ?

eram așa pentru că am fost fericit la un moment dat
și apoi totul s-a schimbat
totul a devenit de nesuportat și nu mai voiam să trăiesc

mă sperii foarte tare”

cum adică nu mai voiai să trăiești?;, pp. 9-10

Ioan Radu Văcărescu împinge tensiunea lirică într-o avalanșă de cuvinte deschise, care se auto-alimentează cu melancolie, dar el are în vedere o altă tranșă de lirism la o nouă dramă poetică. La o altă autonomie afectivă a limbajului. Al. Cistelecan, pătrunzător cum este de obicei, subliniază acest fapt cât se poate de clar, pe coperta a IV-a a cărții: „Un traficant rafinat de melancolie și un stilist de miraje ale iubirii e, în primul rând, Ioan Radu Văcărescu. Traficant pentru că (probabil după lecția lui Mircea Ivănescu, dar cu un alt temperament sentimental) Văcărescu ascunde esențialele sub o scriitură lejeră, aproape de sporovăială și-n forma orală a banalității, ca și cum poemul n-ar fi un eveniment și-n el n-ar fi loc de nici un eveniment, nici expresiv, nici confesiv, nici spiritual“.

Cei ce vor să vadă noua „narativitate poetică” semnată de Ioan Radu Văcărescu, pot citi cu plăcere această recentă carte de versuri, pregătită, probabil, pentru noua clasă de cititori, cea a burgheziei de mijloc, care se conturează la noi, și care nu mai are prea multe în comun cu metafizicul, cu discursul poetic „tare”.

Poemul ales:

mic dejun

am început ziua cât se poate de rău
dar ce mai contează
o tristețe înduioșătoare mă soarbe
precum ceaiul de zmeură cubulețul de zahăr brun
la masă în spatele ferestrelor oarbe

cele două felii de pâine de fiecare dimineată
le-am uitat în prăjitor și s-au făcut aproape scrum

aprind o țigare și deschid fereastra
nu se aude nimic de-afară din drum
pe strada moldovei e o liniște nefirească

brusc îmi dau seama că timpul s-a dat înapoi
o oră de rahat în plus în dimineața flască

uit să scutur țigareta și scrumul cade pe fața de masă
mă reped și fac cea mai proastă mișcare posibilă
suflu apoi șterg în grabă cu palma căuș
mai mult a rămas pe degetul mic
fața de masă imaculată s-a îngălbenit ca un gălbenuș

sorb din tristețea ceaiului de zmeură îndoit cu mentă
cam amăru
cubulețul de zahăr nu și-a îndeplinit
cumsecade menirea

mai trag un fum și stropșesc mucul de țigară
în scrumiera goală cu gândul hai-hui
perdeaua se zbate brusc
ca o aripă albastră uriașă de pescăruș
ce-o fi cu tristețea asta atâta de persistentă
dar ce importanță mai are
nici coaja nu se desface cumsecade de-albuș

și totuși lumina lumina asta
care intră dintr-o dată pe fereastră și mă soarbe
precum în crevasa invizibilă ghețarul
un schior singuratic pe pantele oarbe

Textul liric în prezența divinului

Ioan Pinte

Față către față

Antologie
(versuri)

Edit. Cartier

Masat pe experiențe personale dramatice, într-o formulă expresionistă, de factură confesionalistă, cu rest, Ioan Pinte (n. 1961) este poetul care deși folosește multe structuri concrete, poezia lui ne ține oarecum într-o tensiune abstractă, cerebrală, asociată discursului eseistico-teologic. Unde vocea interioară este dedată unei anume moralități și nu exploziilor emoționale directe. E o voce ținută

în frâu de un arsenal restrictiv, de o anume autoritate de natură externă, de înțelepciunea trecutului etc. Textele lui au însă o serie de elemente impersonale specifice unui discurs „pios”, utilizate în primul rând în ritual. Într-un cuvânt, putem spune că o serie de acumulări „tradiționale” își spun „păsul” aproape de fiecare dată când e abordată o locație a vieții. Pe de altă parte, putem vorbi de o luptă continuată dintre emoție și intelect, câștigată de cel din urmă. Și ca să ne explicăm, vorbim acum despre o împachetare a emoției într-un calup lingvistic, bine mirositor, teologizant de cele mai multe ori, ce pune stăpânire pe multe poeme din această antologie, apărută în condiții grafice de excepție. Am putea spune că versurile lui Ioan Pinte concurează pentru valori ce „refrigerează”, pentru concepte șlefuite atent, dar care coboară uneori într-o monotonie expresionistă, într-un blocaj al imaginarului. O mare parte a poemelor lui urmăresc paradigma de mai jos: „Îngerul acesta nu are aripi/ el stă tot timpul singuratic deasupra mormântului gol/ seamănă mult cu o lebădă cu un pelican cu un vârcolac/ și vorbește despre noi și despre voi cu mâhnire/ curând o să zboare/ curând o să moară/ cu picioarele și mâinile înfășurate deasupra capului/ Sub răsăritul lunii

sub asfințitul soarelui”, p. 143, și se întrec într-o comunicare subtilă, rafinată. Putem vorbi, până la urmă, de un mecanism de apărare față de efectele neprevăzute ale inconștientului, provocate de emoții și de o evitare atentă a acestora. Titlul cărții, *Față către față*, Editura Cartier, 2019, (antologia se bucură de o prefață semnată de poetul, criticul și istoricul literar Ion Pop), ascunde o reprezentare „vizuală” a informației și reușește, mai ales prin sincronizarea sa cu textul. Vrea să pună în scenă o întâlnire pe viu a autorului cu cititorii, pe care îi consideră vrednici de acest act al întâlnirii în viața de acum. Autorul așează în act un text, uneori prin ambiguizare, pe care-l consideră important pentru „enoriașii” săi, cei interesați de poezie, pentru cititorul pe care-l are ca partener. Și, probabil, vom avea în față un tablou strategic în care contează foarte mult și „limbajul mimicei”, ceea ce ține, credem, de o strategie pentru încrederea noastră față de cele afirmate aici. Astfel, ni se dă siguranța că actantul vorbește deschis, cu o față luminoasă sau apocaliptică, pe care o putem vedea și auzi totodată, dar totul nu fără o doză substanțială de ironie, pentru că, nu-i așa,: „noi stăm pe limb pentru că noi suntem poeți/ și filozofi și pictori și mai suntem/ omizi strălucitoare cărora au început [...] / Să ne crească aripioare cu picățele ca bubele/ / pe oile păstorului ietro”, p. 25. Pe un fond simbolic vechi/neo testamentar, asistăm la o evadare din spațiul febrilităților imediate, dar și la o evadare din corpul firii carnale. De aceea, poezia lui Ioan Pinteșteanu trebuie pusă sub semnul cerebralului, ca expresie a personalității sale, și uneori observăm chiar o coborâre în zonele ceremonialului uscat. Adică, schimbă acele emoții asistate în cuvinte protocolare.

Poemele lui Ioan Pinteșteanu, putem spune, nu s-au predat încă esteticii globalizante, regăsim încă ființa care trăiește într-un spațiu precis și cu viziuni consuetudinare, în prezența divinului. În prefața cărții, Ion Pop spune, printre altele: „discursul său e al unui poet de factură intelectuală, ce-și controlează foarte atent versurile, recurgând la o construcție în mozaic: propune cu bună știință o notație cumva sfârâmată, uneori fără a evita prețiozitatea” dar supusă

atent „de energia transfiguratoare a mai binelui și frumosului moral”.

Poemul ales:

hrana

sunt zile binecuvântate când părăsim încăperile
și ne retragem pe acoperișuri
de acolo de sus strigăm tuturor adevărul
sunt sărbători și duminici
când coborâm în genunchi
sângerăm uneori și în nesfârșitul pustiei
împletim uriașe coșuri de nuiete
culegem boabe de grâu
căzute din mâna semănătorului
printre pietre și spini pe pământ afânat
și până seara târziu măcinăm frământăm
înfomețați
Pâinea
sunt dimineți și după-amiezi când pregătim
butoaie de lemn
și clipe sunt în care topim boabe de strugure
ploaia și roua înfrumusețează recolta
Domnul este acela care sângerează în vița-de-vie
un înger cade în gol de pe aripa templului
un altul se ridică înapoi în brațele Domnului
în pivnițele umede pregătim
însetați
Vinul
dincolo de ziduri
străinii așteaptă nerăbdători semnele petrecerii
Pâine și Vin, strig
Hrana Ta, Doamne

Cornel NISTEA

Rugăciunea bunicului

M-am gândit mai târziu, poate chiar foarte târziu, dar nu prea târziu totuși, ce reprezintă pentru ființa umană prima receptare a sacrului și măsura în care momentul acela îi poate influența omului parcursul vieții, uneori în mod decisiv, deschizându-i un orizont spiritual cardinal, spre care se întoarce mereu și mereu în momentele de cumpănă, regăsind de fiecare dată în el, ca și cum ar fi o stea polară, lucrul de căpătâi de la început, la care să se raporteze, recăpătând astfel echilibrul vremelnic pierdut. Există negreșit în existența noastră o succesiune de asemenea evenimente, nu multe, impregnate în subconștient și care compun fondul afectiv din care se hrănește mai apoi rațiunea și care converg în formarea unor convingeri și, în cele din urmă, a personalității. Este întâlnirea cu Divinitatea, din momentul descoperirii ei până la constatarea că Dumnezeu ne iubește.

Dacă, prin harul Duhului Sfânt, fiecărui creștin i se conferă prin botez această minunată capacitate de a-L descoperi pe Dumnezeu, creator al lumii și al nostru, revelația iubirii Tatălui ne este dată în mod miraculos tot o singură dată, numai atunci când omul este vrednic a recepta și prețui iubirea Lui mai presus de orice. Faptul acesta mi-l explica părintele Rafael Noica pe parcursul unui drum de trei ore între două mănăstiri într-o iarnă geroasă, între Crăciun și Bobotează, călătorie la adăpostul unui autoturism bine încălzit. Discutasem atunci cu părintele Rafael de toate. Deși ne cunoscuserăm abia atunci, între noi se instalase de la început o intimitate miraculoasă. De cum ne-am văzut, privirile ni s-au aprins de bucuria întâlnirii, ne-am îmbrățișat afectuos, ca și când ne-am fi cunoscut de-o veșnicie. Părintele era ușor nedumirit de unde ne cunoaștem. I-am văzut o clipă ochii albaștri, de cicoare, căutând în amintire. I-am ușurat căutarea: „Părinte, ne cunoaștem de când lumea, poate de la începuturile

ei... Sunt tatăl părintelui Iulian de la mănăstirea Buna-Vestire din Almaș”...

La un moment dat, după ce am vorbit chestiuni biseri-cești, despre scăderea credinței în contrast cu evlavia oamenilor vechi, părintele m-a avertizat că rugăciunea preotului nu are putere și pentru că oamenii nu se roagă pentru el. I-am povestit atunci evlavia cu care bunicul citea Evanghelia. I-am vorbit părintelui de-o iluminare târzie, pe când făceam descoperirea că Dumnezeu mă iubește, așa cum i-a iubit pe apostoli prin mărturisirea dinaintea înălțării la cer a lui Iisus. Părintele m-a asigurat numaidecât: „Puteai să citești de sute de ori paragraful acela, că revelația ți se dă o singură dată”.

Povestesc în continuare un moment din copilărie, pe care nu mai țin minte dacă l-am comentat cu părintele Rafael.

Să fi avut cinci-șase ani sau poate șapte. Era într-o iarnă geroasă, totuși spre sfârșitul ei, pentru că lumina zilei crescuse, iar din ținutului de gheață atârnați de streășina casei bunicului se prelingeau stropi mari de apă, poteca altădată ascunsă în zăpada înaltă se bătătorise și se lărgise. Mă trimisese mama cu o sarcină precisă la bunicul, cel mai probabil să-i aduc hainele la spălat. Îmi plăcea să mă duc la el, nu negreșit că ne da mere, nuci sau câte o coțcă de zahăr, ci pentru că ne trata și pe noi, copiii, cu importanță și seriozitate, ca pe oamenii mari. Dragostea lui pentru nepoți se găsea dincolo de gesturi și cuvinte. Ne iubea desigur, dar n-o spunea niciodată, cum nici părinții nu-și manifestau iubirea pentru copii prin gesturi fizice, prin îmbrățișări și săruturi, decât prin acele emanații vibrante tulburătoare din vocea lor în timpul apelării ori din privirile calde ce ne învăluiau în mod miraculos și profund, fără să putem astfel observa vreodată în mod material susurul sufletelor lor.

Începeam atunci, fără să știu, marea călătorie inițiată prin lume. Trăiam bucuria unei sarcini, încă nu a unei responsabilități. Mă duceam de la casa noastră cea nouă spre casa veche a bunicului (nu atât de veche ca cea în care mă născusem și tatăl meu o demolase, stârnindu-mi

neliniștea, ca aceea a unei păsări căreia i se strică cuibul) cu sentimentul că merg spre un centru paternal original al familiei, din care luaseră naștere toate. De acolo se desprinseseră, în aspirația lor spre împlinire și fericire, celelalte familii, a noastră, a unchiului Vasile și mătușii Laurica, precum și cea a unchiului Ilie. Aici, în acest teritoriu, trăia în singurătate bunicul, precum un ascet trecut peste veacuri, veghind la liniștea și trăinicia noastră. Mi-l amintesc pe Tuțu – așa-i spuneam toți, mici și mari – urcând pe cărăruia șerpuitoare spre casa noastră, cu mâinile la spate, vorbind cu sine și cu alții cine putea ști ce, iar eu, nepotul său, refăceam drumul, nu vara cum o făcea el, ci iarna, când preajma era potopită de omăt... Treceam uneori în fugă pe lângă părul sălbatic, alteori mă opream să-i contemplan marea, mirându-mă că asemenea pom falnic face fructe atât de rele la gust, că lumea îl tolerează acolo de zeci, poate de sute de ani să facă umbră pământului. Era acolo și șura dărăpănată a bătrânilor dispăruți, din vecini, devenită un schelet de bârne menit să putrezească. Treceam drumul pe lângă bolovanul uriaș, înfipt în pământ, al cărui rost nu știam atunci că e pus acolo să apere gardul șurii bunicului, apoi, la frasin, dam la o parte poarta de stinghii de brad, și mă strecuram printre zidul ce împrejmuia cimitirul și cotețe, pe lângă cireș, descoperind deodată *vaterland*-ul din care au generat toate. Văd și acum cu ochii minții casa mare de bârne de brad, acoperită cu șindrilă, pe care zăpada mai că se topise, nu atât din pricina căldurii solare, cât mai degrabă din pricina faptului că la noi în munte era practica de a se slobozi iarna fumul în podul casei, unde se puneau la afumat și păstrare, după tăierea porcului, slănina, cârnații, caltaboșii și toate celelalte, de unde se luau și se puneau în cămara răcoroasă abia când da căldura. În dreapta, între casă și cimitir, vedeam de fiecare dată tăietorul, un trunchi de fag pe care se curmau și se despicau lemnele pentru foc, un fel de industrie stranie ce funcționa cu intermitențe după o anumită dinamică. Iau în vizor grădina înzăpezită, cărăruia ce duce spre vale. Acolo sunt copacii știuți dintotdeauna... Deschid porțița târnațului și pășesc apăsător pe podele, cu im-

portanță, doar mă aflu într-un teritoriu al eternității. Dau colțul târnațului și-n trecere mângâi stâlpii cu hexagoane, îmi trec palma peste țolul de lână aruncat peste rudă la aerisit... Apăs clanța ușii și intru în camera în care vecuiește bunicul. L-am găsit întins pe patul său înalt din lemn de frasin, îmbrăcat, cum stătuse peste ziuă în casă, cu ci-oareci de lână și pieptarul de piele de oaie pe el, cu bocancii în picioare, pentru care dase la o parte un colț al velințelor, să nu le murdărească. În sobă duduia focul. Desigur, înainte de a se așeza în pat să se odihnească, bunicul umpluse soba cu lemne, iar acum ardeau cu flacără puternică. Dinspre acolo se răspândea o căldură plăcută de mpreună cu miremele de lemn de fag și pocnetele scurte și repetate din timpul arderii. Bunicul, fie nu mă auzise când intrasem, fie că, respectându-și programul de somn, ignorându-mi prezența, dormea liniștit. M-am așezat pe lădoiul de lângă fereastra ce da spre cimitir și biserica veche. Somnul liniștit al bunicului și duduitul focului mă-reau parcă tăcerea și pacea camerei. Mi-am rotit privirile de jur împrejur. Toate erau la locul lor: blidarul cu vasele din el, donița din lemn de brad aproape nouă, pirogravată cu motive florale și geometrice, în care apa se păstra multă vreme proaspătă, celelalte vase și ustensile de bucătărie, iar deasupra tuturor nelipsita oală de lut cu lapte acru, aliment prezent în toate casele oamenilor de la munte, lapte mâncat sau băut în toate anotimpurile, leac de viață lungă atât de mult prețuit de bunicul. Acolo, la chiotoarea ușii, atârna într-un cui ștergarul de toate zilele, făcut din pânză de bumbac și cânepă țesută în casă. Dinceace, în partea dinspre răsărit, ce făcea colț cu cea de miazăzi, atârnate pe pereți, sub brâul de blide, icoanele. Farfurii viu colorate, cu linii șerpuite și picățele. Din unul dintre ele își striga peste lume un cocoș cântecul. Câteva căuce cu aceleași motive simbolice milenare, oglinda după care era pus buchetul de busuioc cu care se stropea casa, șura, animalele și holdele cu apă sfințită, și, între toate, crucea cu rolul ei magic. Pe masa din colț, acoperită cu o măsurită albă din pânză groasă de in sau cânepă, sta ca un semn ceresc, Cartea Sfântă, din care bunicul citea iarna zilnic după ce

Își orânduia vitele la șură. Nu se cuvenea să-l trezesc, așa că m-am pus pe așteptat, cum o făcusem și altădată. Privirile mi-au zburat spre Fața Doștinii și Hiacul Bârstanului unde noi împreună cu bunicul aveam pământuri. Toate erau sub zăpadă, ca și cimitirul, în care se vedeau, pe lângă biserică, cruci mai vechi sau mai noi deasupra mormintelor morților noștri și ai altora. Pe acolo, prin cimitir, ne făceam drum noi, copiii; uneori ne cățaram la ferestrele cu grilaje din metal forjat să privim sfinții din altar, de unde răzbătea încă miros de lumânări arse și tămâie, măcar că, de când se construise biserica cea nouă, nu se mai făceau slujbe în biserica veche. Aceasta însă avea o aură miraculoasă, sfințind preajma. Cândva, ridicându-mi privirile pe pereții camerei, am descoperit portretul bunicului. Privea hotărât lumea dintr-un prag înalt al vieții, acela al bărbatului de 40 de ani, cu fizionomia lui semeată, din timpul în care el câștiga la judecătorie un proces după altul de moștenire, dublându-și sau poate triplându-și averea. M-a urmărit toată viața siguranța aceea a lui că va reuși, expresivitatea chipului său care emana certitudine.

N-a durat prea mult starea mea de contemplație până ce bunicul s-a trezit și a coborât din pat. Părea să nu fi băgat de seamă că eram acolo. S-a dus la blidar, a luat cu ulcica apă din doniță, a băut din ea, și-a turnat în palmă și și-a spălat fața. A luat ștergarul de la chitoarea ușii, a zăbovit cu el în mâini, privind undeva departe. Și-a acoperit cu el fața, câteva clipe doar, să privească apoi din nou spre acel departe spre care a făcut câțiva pași. Și-a dus privirile în podea, murmurând ceva, tainic, și le-a ridicat din nou într-o cuvioasă implorare. Bunicul se ruga. Înțelegem asta pentru prima dată, nu doar că spunea o rugăciune, ci că acolo, în prezența mea, se întâmpla un act de o importanță capitală pentru existența noastră. Mi se părea că, în timpul rugăciunii, bunicul devenise alt om decât cel din toate zilele. Avea, într-adevăr, înfățișarea unui sfânt. Din momentul acela am știut, am avut convingerea că nimic rău nu mi se mai poate întâmpla, că toți câți eram desprinși din trunchiul lui am intrat sub binecuvântarea și puterea rugăciunii lui tainice, că aveam să trăim

sub oblăduirea ei în vecii vecilor. Imaginea aceea de sfânt din timpul rugăciunii lui am purtat-o cu mine neîntrerupt toată viața, ea devenind un reper existențial în trecerea mea prin lume. Cum a terminat rugăciunea și m-a văzut, fața i s-a luminat deodată. Părea mirat și fericit că sunt acolo. Bănuia de ce mă trimisese la el mama. Trebuia să-i duc rufele la spălat. Mereu o atenționa să-i spele cămășile și pantalonii albi să se poată duce primenit la biserică. Asta era una din grijile lui cele mai mari, să intre curat în biserică, unde era cântăreț în strană. Era o mare onoare pe atunci să cânti în strană. Aveau acces acolo doar oamenii înstăriți care știau să citească și dispuneau de bani să cumpere cărțile sfinte.

Îmi plăcea să-l văd pe bunicul în strană, să-l ascult cum cântă. Măcar că nu înțelegeam ce zice, știam că-l roagă pe Dumnezeu să ne apere și să ne ferească. Iar dacă se întâmpla să nu mergem vreodată la liturghie, bunicul venea de la biserică pe la noi să ne binecuvânteze și să mănânce prânzul de duminică cu noi. Îl urmăream cu privirea cum coboară cu alți oameni pe cărăruia șerpuitoare. Când ajungea la carpen, aveam emoții să nu fie invitat la masă la unchiul Vasile. Se întâmpla asta rareori. Cel mai adesea venea la noi. Cum da cu ochii de noi, de cei mici și de cei mari, ne spunea: „Să primească Dumnezeu sfintele rugăciuni”. Îi răspundea, de obicei, tata sau mama: „Să primească Dumnezeu”. Apoi lua prescura de sub braț și ne-o împărțea, iar noi mâncam cu luare-aminte, cu grija de a nu risipi pe jos firimiturile pâinii sfinte. Prânzul la care bunicul participa împreună cu noi căpăta dimensiunile unui ritual sacru. Bunicul spunea rugăciunea și binecuvânta bucatele. La masă nu vorbeau decât tata și bunicul. Toți ne controlam cuvintele și gesturile, respectând prânzul și rugăciunea.

Prea multe evenimente trecuseră peste el să nu se înțelească. Bântuiseră lumea două războaie mondiale, care-i amenințaseră ființa și familia, fuseseră molime ucigătoare, îi murise cel mai iubit copil într-un accident la vârsta de 12 ani, îl măcinaseră certurile pentru împărțirea averii, rămăsese văduv pe când nu împlinise 60 de ani. În cele

din urmă dase peste noi toți dictatura comunistă, care, sub pretextul despăgubirilor de război către Uniunea Sovietică și refacerea economică a țării, introdusese aberantul sistem de cote, celor cât de cât mai înstăriți luându-li-se aproape toată recolta. „Ne iau comuniștii ăștia totul. Am trăit sub austrieci și unguri, plăteam impozitul și atâta. Acum, cu cotele și obligațiile astea, ne iau vita din ocol, ne iau pucelușul, oaea și lâna, laptele și oușorul”, se căina el uneori tatii. Dezamăgirea lui cea mai mare nu era că ne-au ocupat rușii, ci că ne-au trădat anglo-americanii. Alina-re sufletului său nu mai prea putea veni de la oameni, ci numai de la Dumnezeu. Călăuză în viață îi erau citirea cărților sfinte și rugăciunea prin care comunica cu Tatăl Ceresc. În ceasurile lui de taină citea cu luare-aminte evangheliile. După câte mi-am dat seama mai târziu, revenea mereu asupra *Predicii de pe munte*, dar și a minunilor înfăptuite de către Mântuitor. În momentele de exaltare sufletească, urca la noi ca să ne povestească miracolul divin, de parcă ar fi aflat atunci pentru prima dată ceea ce ne spunea. Pe măsură ce îmbătrânea era tot mai preocupat de taina morții. Descoperise el undeva în Biblie un cuvânt care îi era favorabil, cum că Dumnezeu nu înjumătățește zilele omului credincios, declanșând cu pretenția asta privirile ironice ale tatii.

A fost generos cu nepoții care își propuseseră să facă carieră prin studii universitare, neezitând să vândă o parte din avere pentru a-i ajuta să-și termine studiile, și-a fost dezolat când a fost nevoit să cedeze cea mai mare parte a averii ce i-a mai rămas unui nepot bicisnic, care a risipit mai tot ce primise sub privirile luiperate.

Măcar că avea doar câteva clase primare, bunicul citise mult. Avea pasiunea istoriei și geografiei. Îl preocupau marile personalități ale lumii, despre care citea din manualele de gimnaziu și cele de liceu ale fiilor săi dați la școală, redescoperindu-se în marii bărbați ai lumii, desigur la un alt nivel existențial. Venind pe la vârsta de 80 de ani la fiica lui Laura la Cluj pentru un consult medical, în vreme ce eu eram student la facultate de filologie și cunoscându-i pasiunea pentru istorie, i-am propus să vedem împreună

filmul Austerlitz. A fost de acord. L-am privit pe tot parcursul filmului cu coada ochiului să-i văd reacțiile. Părea să nu aibă niciuna. Mă întrebam neliniștit dacă nu făcusem o imprudență că-l dusesem într-o sală de cinema la vârsta lui. După film, ajunși în stradă, l-am întrebat: „Ți-a plăcut? Ce părere ți-a făcut Napoleon?” „Așa a fost. Poate chiar ceva mai altfel”. Nu descoperise nimic nou. În urma lecturilor sale, marii conducători și marile evenimente ale lumii erau „ceva mai altfel” decât în filme, așa cum și-i crease în imaginația sa.

Dincolo de anii dictaturii bestioilor, îmi apare adeseori în minte figura lui blândă și luminoasă, niciodată învinsă de deznădejde. Îl văd acum sosit la noi vara întinzându-și coajocelul la umbra unui pom de lângă casă, unde se întindea să se odihnească. Dormea acolo un timp, după care se scula, se uita pe cer să vadă în ce vreme e. Se întâmpla, pe când se trezea el și privea printre ramurile copacului soarele, să fie trecut bine de amiază. Astrul zilei se pregătea să coboare spre apus și curând începeau să miște umbrele...

A mai fost o vara spre care mă întorc ca spre o icoană sfântă. Eram student prin anul doi de facultate și reveneam acasă în vacanță cu un coleg. Bunicul se afla acolo. L-am găsit în camera de zi, sta în picioare la masă în dreptul ferestrei, cu fața spre răsărit. Citea, spunea cuvintele fără ca noi să le auzim. L-am salutat, dar el nu ne-a răspuns, a continuat să citească. Înțelesesem. Citea psalmi, se ruga astfel refăcând destinul psalmistului. Totdeauna când citea Psaltirea, bunicul o făcea cu evlavie, stând în picioare. Nu s-a întors să ne răspundă la salut decât după ce și-a terminat rugăciunea. Avea fața iluminată de-o mare bucurie.

Cred că aceasta era povestea pe care i-o spusese părintelui Rafael în călătoria noastră în doi între cele două mănăstiri. Mi se părea un bun exemplu pentru a-l provoca la un comentariu asupra vieții creștine în contemporaneitate, căderea uneori în derizoriu și banalitate a rugăciunii chiar în biserică. Am comparat împreună lumile, eu dând vina degradării credinței din ultima jumătate de veac pe dictatura

comunistă, la care părintele m-a asigurat că mă aflu în eroare, deoarece în decursul timpului omenirea a trecut mereu prin momente dificile, de încercare. „Noi, oamenii, căutăm și găsim mereu pretexte pentru a ne disculpa de puțina noastră credință.” „Dar preoții? Își fac ei datoria în colectivitate, în biserică?” Părintele avea răspunsuri la toate. Mi-a mărturisit că nu o dată a avut impulsul de a dezaproba public, chiar din fața altarului, unele aspecte negative din biserică, dar n-a făcut-o. „Mi-am zis că așa aș aduce mai multă tulburare”. „Și atunci ce ați făcut?” „Am hotărât că e de mai mare folos să mă rog pentru îndreptarea lucrurilor. Apoi mai e ceva. Nici credincioșii nu se roagă destul pentru preotul lor. Dacă ar face-o, rugăciunea lui ar avea mai multă putere, mi-a repetat el.”

În minte mi-au apărut deodată, dincolo de rugăciunea bunicului, crâmpie din momentele ritualurilor religioase la care am participat în copilărie. Dintre toate, unul își căuta locul la întâietate: imaginea unui maslu între holde la o cruce de hotar într-o șa de munte. Mulțimea de oameni, îmbrăcați în straie de sărbătoare, asculta cu luare-aminte rugăciunile preoților, căzând în genunchi de fiecare dată când se citea Evanghelia. Era acolo o firească și viguroasă comuniune iluminată de rugăciune după care oamenii sperau să aibă mult folos. Am sărutat toți sfânta cruce, am fost stropiți cu apă sfințită și miruiți, după care oamenii s-au așezat pe iarbă și au scos din traiste bucatele obișnuite pentru o asemenea împrejurare a mesei comune. Fiecare voia să dăruiască vecinului ceva din bunătățile aduse de acasă. Deplinătatea îmbeșuga harul Zeului-Zeu. Peste oameni, peste verdele ierbii și auriul metalic al holdelor, mișcate de o firavă boare de vânt, se revărsa bogată lumina soarelui...

Paul TUMANIAN

Lanterne

Seara nu era departe când tramvaiul se opri între stații. Pentru moment nimeni nu se neliniști fiindcă asta se întâmpla destul de des. Totuși, în mai puțin de un minut călătorul care ședea pe scaunul de al cărui mâner se ținea Laurian, se ridică și plecă. Și cum nimeni dintre cei din jur nu se grăbi ocupe locul rămas gol, se așeză Laurian. Prin ușile glisante din partea din față a vagonului îl văzu pe vatman încercând siguranța electromecanică de deasupra parbrizului. Fără niciun succes. O bătrânică așezată pe scaunul din față sa se aplecă spre el și, cu o anumită sfială bătrânească, politicoasă, spuse:

— Nu vă supărați, domnule, în ce lună suntem?

— În luna martie, doamnă, îi răspunse Laurian, la rândul său cât se poate de politicoș. Ultima zi.

— Aha. Vasăzică păcălelile urmează mâine, glumi ea afișând o vervă veștedă, estompată de vârstă.

Laurian îi adresează un zâmbet prietenos și dădu din cap. Pe fereastră văzu ghereta minusculă, jumătate roșie, jumătate crem, a acaruului de la bifurcarea de linii din imediata apropiere a locului unde se oprise tramvaiul. Se uita un pic derutat la tramvaiul oprit înainte de vreme întrebându-se probabil ce se întâmplase.

— Vă supărați, domnule, dacă am să vă rog să mă ajutați să cobor din tramvai?

— Cu cea mai mare plăcere, dar vatmanul încă n-a deschis ușile, îi răspunse el un pic surprins.

— Nu-i nimic, o să le deschidă.

Dădu să se ridice, dar picioarele n-o prea ajutară, așa că Laurian o susținu de cot ridicându-se la rândul său. Mulțimea din jur deja se pornise să bombăne fiindcă trebuia să le facă celor doi loc spre coborâre. Într-adevăr, după cum prevăzuse bătrânică, vatmanul deschise ușile exterioare și apărând între ușile glisante anunță pe toată lumea că era pană de curent care avea probabil să dureze. Alte tramvaie se opriseră pe aceeași linie, la mare distanță, în urmă. Ridicată cu greu în picioare, bătrânică arăta fragilă și gârbovită. Și

totuși un zâmbet copilăresc îi înflorește pe buze când îl privea fugitiv dintr-o parte, de jos în sus, de la înălțimea ei neînsemnată, în timp ce se strecurau printre călători și apoi coborau precaut, Laurian înainte sprijinindu-i în continuare cotul, pe scărița abruptă a tramvaiului, mult prea abruptă și prea scurtă, în acest loc fără refugiu pentru pietoni.

— V-aș zice mulțumesc pentru ajutor, tinere, și vedeți-vă de călătorie dacă n-aș ști că tramvaiul o să rămână încă multă vreme înțepenit aicea.

Ajunseră pe trotuar, unde bătrânica se întoarse din nou spre Laurian:

— M-așteptați o clipă? Vreau să iau o gură de apă.

O luă singură târâș-grăpiș spre o țâșnitoare de la marginea trotuarului, dar înainte să-l atingă cu gura, aplecându-se anevoie, firavul jet de apă se micșoră brusc și muri.

— Nu mă surprinde, mă așteptam și la asta, spuse ea. Și se uită în jur oarecum mirată, ca și cum ar fi vrut să se orienteze. — Dacă tot ați coborât cu mine, nu vreți să mă-nsoțiți până acasă? Strada mea trebuie să fie pe undeva pe aproape. Mi-ați fi de mare ajutor.

O ținea tot într-un zâmbet, zâmbitul ei sfielnic, și buzele înconjurată de zbârcituri mărunte se străduiau, fără prea mult succes, să acopere dinții — și dinții ei, atât cât îi putea vedea Laurian, erau neafecțați de vârstă.

— Cât am călătorit cu tramvaiul ai văzut acolo vreun militar? O umbră de ironie îngăduitoare se strecurase în vocea ei. — Eu n-am văzut niciunul. Ia să vedem, pe-aicea pe undeva ar trebui s-o luăm la dreapta. A! uitate, strada asta cu platani o recunosc. Ia spuneți-mi, tinere domn, cum vă cheamă?

— Laurian.

— O! Laurian! Ce nume frumos! La fel ca pe nepotul meu, băiatul fetei mele. Pe mine mă cheamă Matilda. Așa-i că și Matilda e un nume frumos?

Laurian simțea înlăuntrul său un imbold dulce-amărui să-i cucerească simpatia, să fie asemenea simpatiei lui pentru ea.

— Da, doamnă, Matilda e un nume frumos. Dar și dumneavoastră sunteți frumoasă.

Matilda scoase un hohot vesel de râs, vesel și fără glas,

jumătate neîncrezător, jumătate recunoscător:

— O, da! Am fost frumoasă în tinerețe, acum mulți, mulți ani. Dar vedeți că nu se aprind luminile?

Laurian observă că într-adevăr aproape că se lăsase întunericul și bezna cuprindea treptat strada. Niciun felinar nu se aprinsese, vitrinele nu se luminaseră nici ele. Neliniștea se făcea simțită în rândul trecătorilor, dar Matilda continua să rămână senină. Un militar trecu pe lângă un altul, în apropiere, salutându-l, și încă se putu desluși nemulțumirea pe fața celui dintâi că salutul celuiilalt nu fusese probabil destul de prompt sau destul de sincer respectuos. Bătrâna spuse:

— Acuma s-ar putea chiar să avem o problemă, Laurian dragă, nu-mi dau seama unde este strada mea. Nu prea se mai vede și eu oricum am vederea proastă.

— Ne descurcăm noi, doamnă Matilda, o încurajă Laurian.

— Poți să-mi spui Matilda, îl îndemnă ea prietenoasă, mă simt și eu mai tânără.

— Cum vreți dumneavoastră, Matilda.

— Ar trebui să cumpărăm de pe undeva o lumânare, dar nu știu dacă mai sunt magazine care vând lumânări. Un magazin de petrol lampant, poate.

Un trecător venind din sensul opus mârâi printre dinți trecând prin dreptul lor:

— Orbecăim!

Matilda râse amuzată. Acum nu se mai prea putea vedea cum buzele ei înconjurate de crețuri ale pielii îmbătrânite îi acoperă doar pe jumătate dinții.

— Niciodată n-am auzit un cuvânt mai potrivit spus la un moment mai potrivit.

O mogâldeață cenușie veni lângă Laurian și îi făcu o propunere neașteptată:

— Nu cumperi o lanternă, șefule? Ți-o dau ieftin.

— Nu, nu, se grăbi să refuze Laurian. Mulțumesc, n-am bani de lanternă.

Celălalt aprinsese o lanternă și proiectase lumina drept în fața lui Laurian.

— Ce zice, ce zice? se interesă bătrânica târșindu-și pașii grăbiți spre ei.

Profitând de interesul arătat de însoțitoarea prezumtivului său client, individul mută lumina pe fața Matildei.

— Vrea să-mi vândă o lanternă, spuse Laurian.

— E foarte bună o lanternă! aprobă bucuroasă Matilda. Cât cere pe ea? Dar nu-mi mai ține lumina asta în ochi.

— V-o dau ieftin, doamnă, se grăbi individul să profite de interesul nesperat. Câți bani ai? Ia să-ți văd portofelul.

— Matilda, nu vă aruncați, o avertiză Laurian alarmat.

Dar bătrânica apucase deja să scoată portofelul din geantă, iar individul cu lanterna apucase deja să extragă de acolo, cu o dexteritate incredibilă, o bancnotă.

— Cât costă? întrebă Matilda cu o voce tremurătoare, acum că banii îi fuseseră deja luați.

— E bine cât mi-ai dat, Matilda, îi răspunse individul peste umăr îndepărtându-se în grabă, e exact cât trebuia.

Îi pasase totuși lanterna înainte să se facă nevăzut.

— Cât i-ați dat? o întrebă Laurian. Cât aveți în portofel? Ce fel de bancnote?

— Habar n-am, Laurian dragă, ultima dată când am primit bani a fost acum câțiva ani, de la nepotul meu pe care îl cheamă la fel ca pe tine, ți-am spus. Nici nu știu, or mai fi valabili? Când a fost ultima stabilizare?

— Nu știu când a fost ultima stabilizare. Dar puteți să fiți sigură că dacă nu erau valabili, pungașul cu lanterna n-ar fi șters-o atât de repede.

Erau mai mulți vânzători de ocazie pe stradă care ofereau lanterne. Mulți trecători deja cumpăraseră. Strada se umpluse de luminițe, care alcătuiau tabloul unui joc dinamic cu spoturi luminoase care se mișcau haotic. Haotic? Da și nu tocmai. Alții vindeau un fel de candelă cu capac de metal ajurat, care aveau dezavantajul că nu luminau calea dar în schimb aruncau lumini zdrențuite, nostime, pe fețele celor care le cumpăraseră. Toate astea o făcură pe Matilda să exclame:

— Ce frumos!

Pe strada întunecată tocmai trecea o mașină a pompierilor — trecea abia târându-se și umplând strada de colăcei de fum de la rateurile zgomotoase ale motorului, care se amestecau apoi într-o mazăgă aeriană. Nu s-ar fi văzut nimic dacă n-ar fi fost luminile trecătorilor care tocmai cumpăra-

seră lanterne sau candelă. Mașina pompierilor se poticni în spatele unei căruțe trase de o mârtoagă. La un moment dat se deschiseră porțile unui cinematograf care stătuse de bună seamă în bezna timp îndelungat, tot așteptând să reîn-ceapă proiecția. Spectatorii se revărsau acum pe trotuar bombănind și înjurând în barbă, furioși, când după bezna din sală ajungeau în bezna de pe stradă. „Ticăloșilor!” se auzea. „Nemernicilor!”

— Îmi pare bine că te-am întâlnit, Laurian. Semeni foarte mult cu nepotul meu. Cel puțin din câte mi-l amintesc. Nu te superi că îți spun tu, nu-i așa?

— Firește că nu. Dar mă tem că din cauza întunericului nu mă puteți vedea prea bine.

— A, nu! Nu din cauza întunericului, ci fiindcă nu mai văd bine. Nu vreau să dau vina pe alții.

— Mă rog. Dacă m-ați vedea, n-ați mai spune că aș putea fi nepotul dumneavoastră, Matilda. Eu sunt mult mai în vârstă.

— Zău? Dar câți ani ai?

— Am trecut de patruzeci.

— O, bravo! se bucură bătrânica. Unii nu stau prea mult pe gânduri când se-apucă să facă copii. Ia uite-te-n jur, la toate ferestrele astea întunecate. Sus, sus, unde te uiți? Ce-o fi îndărătul lor? Poate că până la urmă, cum zice o vorbă, tot răul spre bine. A! uite și strada mea! O recunosc după chioșcul de ziare. Nu te mai țin, băiatule, m-ai ajutat destul. De-aici încolo mă descurc singură.

— Sigur vă descurcați?

— Dar tu? Stai departe, Laurian? Te descurci pe jos? Că tramvai să nu tragi nădejde că găsești prea curând. Sau poate iei un taxi. Ai bani?

— Mă descurc, Matilda, nu vă faceți griji.

O luă înapoi spre strada principală urmând linia tramvaielor încremenite între stații. Pana de curent cuprinsese tot orașul. Se gândi s-o sune pe Laura. Cu receptorul telefonului public la ureche, auzi fisa căzând în aparat, dar tonul nu veni. Și altă fisă nu mai avea.

Leon-Iosif GRAPINI

Ranița cu bucluc

Când umbli cu capul în traistă, încurci lucrurile, militărește spus, când umbli cu capul în raniță, încurci chiar ranițele, cum s-a întâmplat odată, de mult.

Înainte de toate, celor care nu au fost vreodată înrolați, bărbați sau femei, și care nu au aflat din poveștile altora le spunem că în armată soldații se duc în permisie cu raniță în spate, la ducere e aproape goală, poartă în ea o cămașă și două, trei perechi de ciorapi de schimb, ustensile de bărbierit, o sticlă de suc sau de apă cumpărată pe drum, le este interzis să ducă sticla în mână, o pot face pe propria răspundere numai dacă are un conținut ce le-a luat mințile, la întoarcere rucsacul va fi aproape plin, la cele enumerate mai sus se adaugă hrană pentru drum și mai ales pentru câteva zile în cazarmă, mama ori soția e grijulie, se hrănește scumpul de el la popotă, dar o bucată de slănină, două sau trei conserve, chifteluțe, șnițele și dulciuri nu strică, însă mama sau soția nu știe că nu strică nici colegilor din pluton și din companie, în special gradaților care așteaptă ca vulpoii să le pice câte ceva din merindea soldatului, lor le pică cel mai mult, de fapt nu le pică, își iau ei ce și cât le pofteste sufletul și stomacul, așa încât cel întors din permisie, dacă nu e sprinten în mișcări și apucături, are toate șansele să se culce flămând chiar în seara revenirii în cazarmă, dacă îi rămâne ceva e fie slănina cam râncedă, fie o chifteluță neobservată de mâncăcioși, sticlei de apă ori de suc i se alătură una de țuică pentru comandantul care i-a aprobat permisia, nu toți soldații se întorc din permisie cu o mică atenție pentru șef, cum nu toți șefii se pretează la asemenea găinării. Mai adăugăm că militarii în termen își țin lucrurile personale în valiză, sub pat, încuiată cu lacăt, măcar atâta intimitate să aibă, dar intimitatea în armată trebuie păstrată în ordine, aici se învață și se deprind printre multe altele ordinea și disciplina, așa că din când în când se verifică valizele, se scot pe intervalul dintre paturi și se deschid, controlorul, un subofițer, ges-

tionarul averii subunității, trece pe la fiecare posesor și-i confiscă lucrurile interzise, cum ar fi fotografiile sau revisitele deocheate, le confiscă și le aruncă după ce le frunzărește ori le păstrează pentru delectarea sa.

Ostașii se găesc la instrucție în câmp, ostașii care fac instrucție, cei care o conduc și cei care o verifică, ultimii fiind cel mai adesea comandantii de companie, și aceștia din urmă sunt controlați la rândul lor de alții cu grade și funcții mai mari, uite, chiar acum apare un curier să dea de știre că toți verificatorii sunt chemați la comandantul de regiment, fiecare își aranjează ținuta și se îndreaptă în pas viu spre cazarmă, dacă au fost chemați toți, și sunt câțiva în unitate, mai degrabă s-a întâmplat ceva deosebit, la control sunt chemați câte trei, patru, cu toții au mai fost aduși din câmpul de instrucție atunci când a dispărut o țeavă de rezervă de la o mitralieră, odată întoarsă cazarma cu josul în sus au constatat că mai bine nu o întorceau, căci țeava s-a găsit sus, învelită într-o hartă, pe dulapul din magazia unei subunități, așa că acum, dacă e vorba tot de o armă dispărută, vor cerceta mai întâi toate locurile aflate deasupra, prin urmare, cu siguranță s-a petrecut un eveniment nedorit, Doamne dă să nu fi dispărut vreo pușcă.

Aliniați pe platoul de adunare a trupei, așteaptă lămuriri de la comandantul de regiment, un om larg la suflet, însă cam expeditiv, expeditiv când nu are chef de vorbă, iată-l că vine pe alee, după mersul hotărât și grăbit e limpede că nu va sta la povești, va da un ordin scurt, clar și precis, le spune, mergeți și căutați ranița cu brânză topită, face stânga-mprejur și-i lasă cu ochii în soare, chiar era un soare de vară strălucitor, ordinul e scurt, nimic de comentat, clar, nu prea, și precis, deloc, mai bine se pierdea o armă, măcar cauți ceea ce cunoști, dar de o raniță cu brânză topită nu s-a mai auzit până acum, după ce s-au privit întrebători unul pe altul, au purces la căutare, nu înainte de a-și căuta fiecare comandantul de batalion care sigur are detalii, precum și are, după cum au constatat la întâlnirea cu el. Uite cum stă treaba, în biroul comandantului așteaptă un domn care a adus o raniță cu câteva efec-

te militare și cu merindea soldatului, cerând în schimb ranița lui cu brânză topită, de unde are el, un civil, rucsac militar nu mă întrebați pe mine, întrebați-vă gestionarii dedați la afaceri murdare, miercuri noaptea s-a întors acasă cu trenul în același compartiment cu un soldat, soldatul, la coborâre, a confundat ranițele, în loc să o ia pe a lui, a luat-o pe a civilului, omul, când a ajuns la destinație, și-a dat seama că nu e rucsacul său cât ce l-a luat în mână, era plin doar pe jumătate, al lui era burdușit cu binecunoscutele cutii rotunde de brânză topită, cu primul tren, a venit ieri în orașul nostru, că le-a încurcat militarul nu-i de mirare, unii nu știu câte prune au în traistă, ca să nu zic că habar n-au ce poartă în raniță, se întorc somnoroși, mahmuri sau cu gândul la iubita rămasă înlăcrimată în gară, cei mai aeriени sunt îndrăgostiții, te uiți la ei, și nu te văd, omul nu-l cunoaște pe zăpăcit, nu i-a studiat fizionomia, și chiar de i-ar fi reținut chipul, nu vom aduna sutele de soldați în linie ca el să treacă prin fața fiecăruia încercând să-l identifice, omul s-a documentat, el știe când și cum, a aflat câte locuri are de cercetat în garnizoana noastră, pe la cinci unități militare a fost deja ieri, niciun rezultat, azi a venit la noi, dacă nu-și găsește brânza aici, știe că mai are o șansă la unitatea gard în gard cu a noastră, amabil și bun la suflet cum îl știm, ca să-l îmbuneze, de parcă el ar fi încurcat ranițele, comandantul l-a invitat în birou la o cafea și la un pahar de apă cu sirop, ranița soldatului se află la el, alte amănunte nu mai am, mergeți și chestionați toți militarii sosiți miercuri seara sau joi dimineața din permisie.

Acum lucrurile încep să se limpezească, ostașul, care nu-i de nicio brânză, căci a venit cu brânza omului în unitate, nu-i bun nici de permisie, că uite ce încurcătură a creat, va mai părăsi unitatea doar la trecerea în rezervă, fiecare comandant de companie face cercetări, să vină sergentul de serviciu pe subunitate la mine, știi ceva de o raniță cu brânză topită, nu știi pe dracu, nu vrei să spui, lasă că tot aflu eu, adu registrul de învoiri, ai aici toți răcanii plecați vinerea trecută acasă, ia caietul cu tine, fugi în poligon și vino cu ei la mine. Căutarea se restrânge la o

singură companie, unde caporalul, obligat nu de morală, ci de pedeapsă, recunoaște că știe, moldoveanul a venit cu brânza, și unde-i, brânza unde-i, că moldoveanul știe că e la instrucție, în valize, în câte, în mai toate, atunci adu-i pe toți militarii din poligon în cazarmă, să-și deschidă valizele, și să recuperăm ce se mai poate. Bine spus, știe căpitanul ce vorbește, leatul și-a împărțit și a consumat din brânză, a consumat la ajungerea împrișinatului, dar și ieri, la popotă, la micul dejun sau la cină, chiar și în dimineața aceasta, e bună întinsă pe pâine și cu ceai ori amestecată cu macaroane.

Se deschid valizele, caută printre boarfe și scoate ce nu-ți aparține, gradații au cele mai multe cutii, firesc, în armată ce-i al tău e și al meu, sau mai mult al meu, după ce și-au făcut eu plinul, au venit la rând ceilalți, răcanii mai iuți de mână ori mai îndrăzneți sau mai vânjoși au luat câte două, alții au rămas fie cu una, fie cu buza umflată, printre ei și moldoveanul, însă nu se dă în vânt după acest aliment cum se dă caporalul de la plutonul de transmisioniști, acesta a luat zece cutii. Gestionarul a reușit să identifice ranița străină, nici nu a fost dificil, este nouă, în care au fost așezate în ordine cutiile recuperate, cam tot așa cum au fost ele clădite înainte, se poate zice că aproape s-a umplut, însă până a fi burdușită mai e cale, adică mai e multă brânză de căutat, caporale, dacă ai luat zece pachete unde sunt, să nu spui că le-ai mâncat pe toate, nu, va spune, dar numai la urechea comandantului de batalion, el îi este șef nemijlocit. Comandantul de batalion, născut și școlit în capitală, aflat doar în trecere pe o funcție la trupă și pregătit să se întoarcă de unde a venit, manierat și tacticos, calm și imperturbabil, iubitor de glume și ironii, își apleacă urechea și află, l-am rugat pe locțiitorul dumneavoastră ieri-dimineată să mă scutească de la instrucție, să mă lase să dau o fugă până acasă, știți că sunt din acest oraș, să rezolv o urgență, înțelegeți despre ce este vorba, că sunt căsătorit, și dacă mă învoiește câteva ore, la întoarcere îmi voi spăla obrazul, după cum mi l-am și spălat, la prânz am descuiat valiza, am luat cele zece pachete de

brânză topită și i le-am dăruit, el a crezut că i le-am adus de acasă, o mică atenție pentru gestul său.

Șeful batalionului nu accepta apucături de acest fel, cu atât mai mult din partea locțiitorului său care nu putea să se debaraseze de ele, era binevenit orice, o țuică, un pachet de țigări fine, o afumătură, învoirile și permisiile se acordă pe merit, iar meritul poate fi câștigat și cu o atenție, sau, în treacăt fie spus, cu un telefon de la cine știe ce general sau colonel al cărui nepot ori finuț de-al bunului său prieten nu a fost acasă de două săptămâni, acesta da merit, alții nu au loc pe listă decât o dată sau, cu noroc, de două ori în timpul stagiului militar.

Satisfăcut de situație, de parcă ar fi recuperat tot ce s-a împrăștiat din rucsacul buclucaș, știind că locțiitorul se află în ziua lui liberă de după tragerea de noapte din săptămâna trecută, se instalează comod în scaun, mai mult decât relaxat, cu fața destinsă de un zâmbet zeflemitor și mulțumit, ia tacticos receptorul din furca telefonului, îl duce la ureche, la cea cu care a ascultat prețioasele informații, formează un număr și așteaptă, tot așa cum așteaptă alături ceilalți comandanți de companie chemați în biroul său, poate pentru a lua aminte ori pentru distracție sau pentru a-i aprecia stilul, secrete nu sunt între ei, se cunosc unii pe alții, fiecare știe ce hram poartă și ce le poate capul celorlalți, trebuie să se cunoască spre a putea coopera în caz de nevoie, cum este cazul chiar acum, alo, eu sunt la telefon, te salut, dragul meu, știi că ești în ziua ta liberă, însă a apărut o situație inedită, nu, nu, stai liniștit, nu te precipita, nu e nimic grav, pentru noi, cel puțin, nu te grăbi că vei înțelege imediat despre ce vorbesc, da, e necesară prezența ta în cazarmă, putem rezolva problema apărută, dar nu în totalitate, sigur, din acest motiv mi-am permis să te deranjez, ne poți da o mână de ajutor, nu e nicio grabă, numai o anumită persoană se grăbește, noi nu, cum, da, nu trebuie să te agiți, calm, te așteptăm, îmbracă-te și vino la unitate, ai mașină, așa că ajungi la timp, da, la revedere, stai, stai, nu închide, scuză-mă, cum am putut să uit, te rog să aduci și brânza topită cu tine, a venit proprietarul după ea, hai, nu face pe neștiutorul, mai

multe detalii vei afla când ajungi în cazarmă, te aștept, la revedere. La ajungere, prima grijă a pășitului a fost să-l întrebe pe șef dacă mai știe ceva, stai liniștit, nu știm decât noi trei, eu, tu și caporalul. Odată recuperată în mare parte marfa pierdută, operațiunea de căutare și scotocire a luat sfârșit.

Aproape toată lumea a avut de câștigat din această întâmplare, omul a scăpat de pagubă, nu în totalitate, dar a înțeles situația, doar e cu stagiul militar îndeplinit, important e că nu mai are de făcut și alte drumuri, comandantul regimentului a lăsat o impresie bună civilului, ofițerul din fruntea batalionului a avut prilejul de a da o lecție cu satisfacție, comandanții de companie au scăpat de dureri de cap și de grele pedepse nepierzându-se o armă, sergentul de serviciu s-a ales doar cu o muștrare verbală, moldoveanul și-a recuperat hrana de acasă, însă pentru scurtă vreme, seara, a fost împărțită cu ceilalți camarazi ieșiți în câștig încă o dată, ranița nu a fost regretată decât de gestionar, era mai nouă decât cele din magazia lui. O experiență inedită te face precaut, spre exemplu, șeful companiei va avea grijă să treacă în caietul de instructaj pentru permisiile o nouă atenționare, iar locțiitorul se va gândi de două ori înainte de a-și asuma riscul de a se face de râs și de pomină.

E o vorbă din popor folosită când totul se termină, s-a băgat brânza în puțină, așa că odată băgată brânza în raniță și povestea aceasta se încheie.

Nicoleta BĂRBAT

Doi

Dacă dragostea ta există. Tu ești foarte tu și neobișnuit. Și parcă m-am mai liniștit când m-ai ținut în brațe să dormim și între mine și tine n-a rămas loc. Adorm și sunt la școală, trebuie să repet cu tine, am materii cu situația neîncheiată. Văd o coală albă plină cu formule și calcule matematice scrise mărunț cu albastru, numai semnul care atestă existența stă scris peste tot cu roșu, îmi atrage deslușit atenția. Și peste toate calculele e desenat un grafic din caietul de fizică, cu un vector final dinamic.

Către dimineață ai spus să schimbăm și să te țin eu. Ești mult mai lung decât mine și așezată la spatele tău nu te pot ține prea bine. M-am curentat puțin sau nu știu ce ți-am făcut și te-am scăpat. Și acum corpul tău mare de rechin îmi alunecă din brațe, cum ar aluneca în mediul lui natural, unde ești tu acasă. Înotul meu e doar menținere la suprafață. Și pe deasupra am impresia că îți revăd privirea de început. Analiza matematică n-a fost vreodată punctul meu forte și tu n-ai învățat în timpul școlii nici măcar un poem.

De fapt, despre nesiguranța mea în a te reține a fost vorba. Există în tine o alunecare fără măsură, un ochi straniu de nu știu ce sau un dor nesfârșit. E fără să vreau și mă cheamă și nu știu ce este. Cu tine m-aș teme să intru în apă adâncă, simt că s-ar desfunda cerul și m-ar sorbi dintr-o înghițitură. Că nu aș avea scăpare.

Te-am privit în ochi o noapte întreagă, ți-am răscolit părul. Am un sentiment straniu, te cunosc de mult, am uitat doar ceva, îți văd în sfârșit chipul, nu mă satur să te privesc. Ai mai tot timpul privirea lucidă, este acolo ceva ce mă pune în gardă, mă ții cumva pe o linie de vârf, o linie de risc. Am văzut: pe un iris al tău este un punct și din el ies scrise mărunț niște cuvinte de care să mă țin. Procezezi repede informația, ți-am spus, aici e o magie în care cred. Tu te-ai declarat realist.

Iau focul în mâini, simt teama și încă ceva, așa cum suntem noi în lucruri, stau într-o lumină crepusculară. Gust cum gustă șarpele aerul cu limba. Sunt într-o coajă cu tine, nu trișez. Deschid numai puțin ochii să văd dacă ești tu. Văd o mână a ta, o recunosc, are forma pe care o știu, se potrivește. Acolo unde e, e la locul ei, palma pe care o simt pe piele e același lucru cu amprenta ei din mine, cu amprenta pe care o așază pe pielea mea cineva. Mă culc cu tine, se face rotund, alunec într-un miez luminos.

Și-acum gesturile tale poartă un aer ultimativ. Faci un gest, eu îl repet după tine. Sau poate era ceva în mintea ta și eu doar am preluat. E în tine și parcă ar fi deliberat un ecou al meu, care în loc să repete îmi dă răspunsuri imprevizibile și tot mai șocante. Și mi se întâmplă să amesc. Mi se întunecă în fața ochilor și nu mai știu până unde ești tu și de unde sunt eu. O să am nevoie de oglindă. Vii repede în urma mea, nu te întreb de ce, poate o pulsivitate afectivă nu te lasă în pace. Ești tare înalt și trebuie să te apleci spre mine să încapi în cadru. Îți văd numai ochii albaștri în oglindă, ochii pe care nu i-am putut citi și mă fac să trăiesc așa ca în hipnoză și nu știu ce fac eu cu tine aici sau ce facem amândoi. Tu ești foarte tu, eu sunt cu tine și acum se petrece ceva. Își zâmbesc, îmi răspunzi și nu mai contează ce am vrut. Ai tu ceva personal, gura imperativă pe care stă uneori o grimasă de dezgust (nu e pe dinăuntru decât semnul de apartenență la tine), ochii tari în cap și toată prezența imbatabilă, concentrată într-un punct.

Am simțit în tine un refuz, o reticență sau altceva ce nu s-a putut afla și sparge. Și ți-am înghițit imaginea din oglindă ca pe un sâmbure tare, ca pe o nestemată, ca pe o piatră încinsă și radiezi. Și după ce ai plecat am trăit ca în hipnoză și nu a avut importanță ce altceva va mai urma.

Există în tine o rezistență teribilă, o prezență severă și tăioasă ce nu a vrut să iasă la suprafață și să vorbească. Uneori coboară mult. Alteori te lași dus și în acele momente știu instantaneu că numai eu pot să o văd. E ca și cum mi-ar aparține. Strălucește în tine ceva straniu și îți iese puțin prin piele și îți arată părul lung și blond întune-

cat într-un fel anume. Ziceai că numai așa îți vine? Că ieșea din capul tău, prin păr, o aromă ademenitoare, voluptatea unui parfum fără seamăn și un aer nemăsurat al primejdiei, că pe ochi aveai nu știi ce opreliște să îți țină privirea înăuntru și mie mințile în cap.

De fapt nu știi ce voiai. Ar fi trebuit să te întreb și nu am găsit cuvinte. Ceva m-a făcut să cred că te am cu mine și un sentiment surprinzător îmi ia locul. Și poate aici stă sensul cuvintelor în care se cere să mă adâncesc. Am certitudinea că așa e, acum că un culoar s-a deschis. Și poate ar fi trebuit să îți spun, însă nici măcar pentru mine nu am știut să o fac. Acum sunt cuvintele mele în fața agilității tale. Și combustia lor a lăsat aburi uleioși să mi se așeze uneori pe creier, încât aproape nu am putut vedea și recunoaște ce se petrece cu adevărat. Le-ai văzut într-un program și cuvintele s-au aprins când ai vrut să filtrezi lumina. Eu nu știu dacă să ard toate umbrele lor. Și acum? O să întreb ridicaând sprâncenele tale fine peste privirea lucioasă.

Trăiește în tine o ființă fragilă prin care eu văd lumea, ca și cum ar locui într-o casă de sticlă cu pereți subțiri. De fiecare dată când râzi sau când pufnești pe nas o aud și știu că se întâmplă ceva.

***

Nu îmi amintesc cum am supraviețuit fără tine, nici cum s-a clădit povestea. Nu știi nici cum trăiești tu. Atunci când s-au întâmplat lucrurile despre care vorbesc, mi s-a părut la îndemână. Ceva făcea să se întâmple, ca și cum povestea ar avea voință proprie.

Oglinda a fost de la început, cineva n-a băgat de seamă. A fost absorbit de sine însuși, ori reticent, ori n-a văzut când o ușă i s-a deschis. Și acum privirea regresivă spre tine. Și nu știu ce mă izbește și îmi ia mințile în asemenea măsură: lipsa ta sau ceea ce văd. (Și cum toate tensiunile îmi întunecă vederea și mă fac să duc o luptă pe viață și pe moarte pentru fiecare cuvânt, nu mai știu nici dacă lucrurile stau acum în puterea ta sau în puterea mea, sau ceva grav deja s-a întâmplat.)

Și până să răscolesc lumea după tine, să aflu ce este în spatele poveștii care aproape nu mă lasă să respir, te găsesc mai bine la locul de întâlnire stabilit.

Sunt o fată slabă, am 58 de kg și e cea mai bună formă a mea. Am îmbrăcat cei mai tari blugi ai mei, dar nu îmi faci complimente. Cu tine am sentimentul că merg pe o limită. Tu ești foarte înalt, ai pielea albă, păr lung, blond închis, filat, de nuanță rece. Frizura vrea să îi dea nonșalanță, părul își revendică statutul. Ochii albaștri, oarecum metalici și aerul puțin straniu, văd uneori că îți trec umbre pe sub pielea obrazului. Simt pericol, nu îl pot identifica, nici numi. Prezența ta de spirit mă neliniștește. Te găsesc frumos, nu îți place să ți se spună, sau nu te vezi așa, nu te întreb de ce. Porți haine lejere în culori neutre și nici un fel de accesoriu. Când mergem pe stradă nu fac nici un pas altfel decât lipită de tine, tu mă ții strâns în dreapta. Te vreau pentru mine, nu te folosesc, am știut întotdeauna cum ești tu și cum arăți.

N-a existat vreun moment în care să te pierzi sau nu ți se poate citi pe față. Când îți surprind privirea remarc ceva ce plutește și stă la pândă în egală măsură. Matricea feței tale îmi vine mai mult decât cunoscută, gura imposibilă, evidența-evidențelor. E prima parte din tine de care dau cu ochii atunci când ridic privirea, îți citesc expresia pe gură, nu pe obraz. Nu îți arăți dinții când vorbești, o faci numai când râzi, ai totuși ceva nefiresc, ceva anumit, o particularitate pe care nu o pot defini, te face distinct.

Uneori mă privești în ochi și îmi spui lucruri pe care nu le asimilez, mă prefac că nu aud. Nu îmi dau seama dacă te enervează ceva sau te joci, nu îți întorc replicile pe care le meriți. Când mă întrebi o faci direct ca și cum nu aș avea bariere, nu îmi vine să cred că îți răspund.

Sunt o fată cu o șuviță albastră în păr, mă poartă o pală de foc, mă stăpânește o mare inconștiență, un magnetism mă ghidează.

În tine nu așez vreo așteptare, ci numai o promisiune și la momentul respectiv, în mă-sa de treabă, nici măcar nu știu cât de adevărat e. O fac real și egoist, am știut întotdeauna cum ești tu și cum arăți, simțurile mele s-au rătă-

cit pe undeva, cineva a tras după sine o altă memorie, a unor necunoscute dinainte. E ceva foarte aproape, ca și cum povestea cu tine s-ar mai fi întâmplat.

Și mai departe este ceva bizar aici.

Ieri seară când ne-am întâlnit, s-a făcut puțină zarvă pe seama mea. Fetele te-au observat înainte și m-au chemat să te văd, aproape că nu e cu puțină să apari în carne și oase, cum am spus mereu că ești. Și pe deasupra, uns cu miere și stropit cu praf de aur, ți-a apărut puțin pe vârful nasului și am văzut prin tricou. Și când în sfârșit te-ai așezat lângă mine și ai vorbit, ai spus că m-ai văzut primul. Acum îmi spui doar că rujul meu roșu nu îți place. Poate e strident sau poate nu îmi vine, nu te întreb. Tu ești foarte tu și poate puțin iritat de culoare. Vin mai aproape, mă săruți și peste câteva momente, Sandra, că uite cum arătăm, ne vede lumea pe stradă, să ne uităm unul la celălalt, să ne uităm în oglindă. Când mă privești, orice altceva e ca și inexistent, nu știi ce zace în tine.

***

Mi s-a părut că pe tine scrie de la un omoplat la celălalt, mare de tot, INACCESIBIL. Ca într-un film. Profilul tău închide încăpățănarea imobilă pe care o au prădătorii de prim rang sub aparența liniei ușor îndulcite, expresia e imposibil de asimilat. O apariție surprinzătoare, vizibilă de la distanță, un cap deasupra mulțimii. Îmi place profilul, postura corpului îmi spune ceva, am un sentiment ciudat, ca și cum l-aș cunoaște bine de tot, ca și cum mi-ar aparține.

Te întorci spre mine, îți văd chipul și o uimire sau ochii tăi au văzut ceva - niciodată n-am aflat. Un moment de ezitare, o ușoară aplecare în direcția mea și privirea așa cum am întâlnit-o: prezență și condiție. Ceva îmi spune că îți vine să o iei la sănătoasa, însă voința de care trebuie să ții seama te înclină spre mine. În aer strălucește ceva, am văzut doar că se întâmplă și nu am bănuț ce vine. Pe urmă te-ai purtat ca și cum nu mă aflu de față, te-ai întors la discuția pe care o aveai. Nu îmi vine să cred că te văd

de-a dreptul și cu tine aerul cunoscut. Amprenta se adâncește. Ceva vag strecurat de anul acesta, dincolo de limitele obișnuite. Paradoxal, o ușurință. Cineva îmi picură aromă în sânge și o întreagă rețea de lucruri ultrasensibile mă ia pe nerăsuflăte, mă ia din plin. Aduci cu tine pericolul, avertizarea și încă ceva, prezența ta îmi distilează aerul. Mi-e bine, știu din primul moment. Un sentiment al întregului.

***

Și tu, tu ești foarte tu și într-un fel anume. Eu nu ți-am spus de la început ce mi-a trecut prin minte. Nu am mai văzut pe altcineva să doarmă neobișnuit, așa ca tine. Să nu te aud când respiri. Când te trezești și deschizi ochii ești limpede. Și uite, acum când dormi, strălucești. Arăți ca Amor într-un corp mare, numai gura aia trufașă te dă de gol, că ești tu. Nu te-am putut asimila dintr-o privire. Fixam detalii din tine, erai mereu foarte aproape, te-am priuit mereu când nu ai observat. Și capul. Din toate unghiurile. Impetuos. Când îți ridic părul în creștet și ești preocupat, faci ceva cu mâinile. Totuși, linia profilului îmi spune uneori doar două lucruri: decis și ștampilat. Mă intrigă, dar numai până aprinzi o țigară și pot să îți mai savurez o dată mâinile care îl taie până și pe Albrecht Dürer. Și ești tot tu când îmi spui să nu mai citesc ce nu îmi place. Mai bine să îți fac masaj înainte să adormi și uite că nu e bine cum îți fac. Calculezi procentajul greutatei mele din greutatea ta și mă pui să calc pe coloana ta vertebrală.

Ți-am suflat în păr și nu te-ai trezit. O să îți fie cald. Te-am luat în brațe și nu te-ai mișcat. Când dormeai, i-am dat lui Moșu' pielea ta vrăjită din care îți venea de dimineață să cânti „Let's talk about sex” - să o ardă în cuptor.

***

Spune-mi doar ce vrei, cât vrei și când vrei. Cred orbește că se întâmplă ceva, nu te întreb și nu îți cer socoteală. Nu îmi e foame, nici sete, nici poftă de adâncime când sunt cu tine. Acesta e semnul meu de echilibru.

Acum stau între două cuptoare care ard, unul pentru morți, unul pentru pâine. Și e ca și cum aș coborî pe stră-

zile unui oraș, pe care cineva ar fi trasat niște tușe întunecate, groase, ca niște arsuri vechi. Între cuptoare, un tren fuge cu noi dinspre cap înspre inimă. O fată administrează cuptoarele, arde ce e de ars. Stau cu tine pe un culoar de tren și cu mâinile în părul tău, ți-l trag spre spate. Morți sunt cei care nu mai pot umbla, nu mai pot sta în picioare. Te țin cu amândouă mâinile de cap și nu te las. Te citesc. Ești exclusivist și crud ca o partitură pentru un singur instrument. O idee cam apropiată, ochii foarte prezenți cu sprâncene fine, poziționați înalt în cap, nas cu linie feminină, rotund, frunte cu unghi de înclinație și formă perfecte, peste care ți-ai filat părul, obraz cu aer straniu, de aproape arăți fragil. Ai puțină umbră în jurul ochilor. E în tine ceva ireductibil. Și gura. Evidența evidențelor.

Trenul fuge cu noi dinspre cap înspre inimă, tu fugi pe străzi necunoscute cu un câine, fugi de chemare, eu sunt în spatele câinelui, eu sunt chemarea, cu tine n-o să cad în derizoriu, zgomotul infernal vine de la cuptoare sau de la roțile trenului sau dintr-un război.

Ancheta noastră: Ce-a vrut autorul să ne spună în 2020?

Anul editorial 2020 tocmai s-a încheiat. Critica va hotărî cât de important a fost. Ancheta noastră își dorește să afle impresii despre acest an chiar de la protagoniștii lui, de la autorii înșiși. Vă rugăm să ne răspundeți la următoarele întrebări:

1. Ce ați intenționat cu publicarea cărții dv., apărute în 2020? (Altfel zis, precum odinioară întrebarea profesorului de literatura română: ce-a vrut autorul să ne spună?).
2. Ce așteptări aveți de la ea?
3. A fost, deja, receptată? Cum credeți că va fi receptată?

**Anchetă realizată de Mihai Barbu și
Dumitru Augustin Doman**

Adrian ALUI GHEORGHE

- Ce ați intenționat cu publicarea cărții dv., apărute în 2020? (Altfel zis, precum odinioară întrebarea profesorului de literatura română: ce-a vrut autorul să ne spună?)

- Să o luăm apostolește. Cartea "despre care e vorba în propoziție" se numește "Comunitatea artistică", este o carte de versuri și a apărut la Editura "Junimea". Cum cartea precedentă de versuri, "Paznicul ploii", a apărut în anul 2010, o carte la un deceniu nu pare să fie un comportament "abuziv" față de cititorul și față de criticul de poezie. Practic nu am intenționat nimic cu publicarea ei, doar am scris-o poem cu poem, am adunat paginile na câte una, am înfășat-o între coperti, am legănat-o la naștere, apoi i-am dat drumul în lume. Din păcate, sintetizez starea lumii noastre, în care a pătruns cartea, chiar într-o poezie din volum, care sună cam așa: "Am ajuns la poezie/ când poezia/ era pusă să își scrie/ cu sânge propriul act de deces/ (eventual cu stil,/ eventual recunoscându-și eșecul)//m-am născut într-o literatură/ care e un fel de mamă/ care-și sufocă pruncii la naștere,/ cu perna,/ pentru că

nu are cu ce să îi crească”. Nu cred, în același timp, că am greșit lumile, trăim (în timpul vieții noastre!) în cea mai bună dintre lumile posibile. Morala e simplă: ori o modificăm, ori ne adaptăm. Sau altfel: dacă ne pierdem cititorii pe drum, înseamnă că suntem pe un drum numai și numai al nostru. Lucru care nu este chiar de neglijat, nu e așa?

- *Ce așteptări aveți de la ea?*

- E o carte despre care cred că respiră poezie prin toți porii! În consecință, aștept să intre în dialog cu cei care mai cunosc codurile secret-discrete ale poeziei. Poeziile din cartea sunt ”ocasionale”, adică au fost scrise atunci când am avut ceva de spus, ceva care să îl tragă de mânecă (sau să îl pălmuiască?) chiar și pe cel care nu știe sau care refuză să citească poezie. Dacă se va găsi cineva, pe lumea asta, care să citească această carte cu plăcerea cu care am scris-o, poem cu poem, e limpede că mi-am atins ”așteptările”. Dacă nu se va găsi nimeni, nu e nicio pagubă, așteptările pot să ... mai aștepte.

- *A fost, deja, receptată? Cum credeți că va fi receptată?*

- Recunosc că este o carte care a interacționat cu critica literară a momentului, cu cronicarii, cu confrății. Au scris despre poezia din ”Comunitatea artistică”, în cele câteva luni de la apariție, Gheorghe Grigurcu, Ion Pop, Cornel Ungureanu, Ioan Holban, Vasile Spiridon, Adrian Lesenciuc, Andreea Hedeș, Dumitru Augustin Doman, Mircea Stâncel, Horia Gârbea, Alexandru Sfârlea, Felix Sima, Gheorghe Simon, Preot. Constantin Necula, Adrian G. Romila, Sonia Elvireanu, Mihai Posada, Remus Valeriu Giorgioni, Eugenia Țarălungă, Ion Popescu-Brădiceni, Andrei Lucian Mocuța, Lucian Scurtu, Horia Dulvac ...! E o listă impresionantă, recunosc. Vor mai fi fiind și alte cronici, iertare pentru eventualele omisiuni de la această trecere ”în revistă”. Dar cum cred că am scris o carte care se deschide și nu se închide, după apariție, sper să ispiască și pe alții să o citească.

Mihai BARBU

În anul 2020 mi-am luat inima-n dinți și mi-am tradus, cu ajutorul d-rei Isabella Denisa Falcoie, cartea mea "Iubire, bibelou de porțelan" în engleză. A rezultat un volum intitulat, inevitabil, "Love, the Porcelain Elephant". Față de volumul scris în românește, am eliminat poeziile care conțineau jocuri de cuvinte și acele trimiteri care aveau înțeles doar pentru cei care vorbesc aceeași limbă ca și mine. Am scris, cu nostalgie și umor, despre locuri, fapte, întâmplări din realitatea noastră imediată. M-am ghidat după o observație a unui american care zicea să e bine să scrii doar despre ceea ce cunoști. (Asta îți va da mult timp liber!) Cartea i-am trimis-o și d-lui Marc Harshman, Poetul laureat al statului West Virginia. Ca orice mare poet, e și un om generos. Așa că mi-a scris următoarele: "The Origin of the World..." was very funny and made brilliant use of the famous Courbet painting! Of course, there are simply other poems where I felt I was learning. "We Were Also Contemporaries..." was one such poem. And "Destiny, on Both Sides of our Street.." was a truly excellent poem I felt. Another humorous poem is "Their Names on our Lips" - too few contemporary poets know how to make us smile - I congratulate you for this. Actually, throughout the volume there are several poems that exhibit a kind of dry humor I found praiseworthy. Another excellent poem was "Pearly Clams and Fine Sand..." I also liked "Life in Bonita Canyon". And, lastly, I'd say that I thought a poem like "Life, Did I Live Your or Did I Dream of You?" was very representative of all of your work. There's a kind of post-French surrealism that animates many of these poems which I found both appealing and fresh.

Leo BUTNARU

Ca orice an nou, și 2020 avea hărțile noastre personale, gândite, conturate, proiectate, speranțe într-o împlinire. Însă se știe ce se știe – multe au fost radiate din destine personale, din istoria comună de nenorocita pandemie. Și

eu aveam planificate editări, plecări, lansări de carte în România noastră sau în alte țări. Însă, unde ar fi trebuit să fiu pe loc – am recurs la ce ne-a fost impus: comunicarea la distanță. Am editat cărți la Iași, București, Chișinău, în Germania, Polonia, Serbia, însă lansările au fost contra-mandate, iar cărțile de peste hotare au trecut și ele prin carantină, din Polonia sau Serbia, să zicem, ajungând la noi peste, nici mai mult nici mai puțin... 2 luni! Pot face să amintesc barem titlurile volumelor de poezie, apărute în cele trei țări: „Filosofia și florile de in”, în germană, „Dis-tanța necesară”, în polonă, și „Spațiul zăpezilor”, în sârbă.

Editura „Epigraf” (Chișinău) mi-a publicat volumul de eseuri „Vederea dinspre alții, vedere spre alții”, care a fost observat de criticii de la „Viața Românească”, „Lucefărul de dimineață”, „Cafeneaua literară”, alții, care chiar au și spus deja ce a dorit... să spună autorul.

La „Junimea” din Iași mi-a apărut volumul-manual pentru copii „Cu încetul alfabetul își dezvăluie secretul”. E drept, cartea a fost scrisă pe la începutul anilor '90 ai secolului trecut, inițial cunoscând o variantă de revistă, dar situația edițiilor pentru copii nu e de invidiat: amânările sunt dictate de prețurile tipografice mari, când e vorba de a asigura cartea cu ilustrații color atractive, costisitoare și ele.

În 2020 am publicat două volume ale „Panoramei mini-aturii poetice ruse”, ce inserează mostre din creația a peste 850 de poeți (2300 de pagini). Numele, renumele și textele le-am selectat pe durata a trei decenii din istoria poeziei din secolele XVIII-XXI. Colegii ruși, poeți și critici, s-au interesat neamânat de ediția de la „Tipo Moldova”, Iași, însă unora le-am expediat doar varianta electronică a „Panoramei...”, deoarece the paper version, varianta „fizică”, ar fi necesitat cheltuieli poștale neordinare.

E de menționat că prezenta criză sanitară mi-a cam aglomerat proiectele, pe unele din ele întârziindu-le, se știe din ce motive: izolarea! Astfel că în 2020 a făcut „sal-tul” din alte vremi antologia „Internaționalizarea stepelor” (parteneriat al editurilor „Saga” din Israel și „Tipo Moldo-va” din România). Tomul a fost elaborat/creat în baza

operei autorilor de origine semită din poezia avangardei ruse.

Constituite pe parcursul a 2-3 decenii de cercetare și traducere, antologiile sunt însoțite și de studii introductive, CV-uri relativ detaliate și note. Lor li se alătură antologia de autor (poeme, eseuri și manifeste) a lui Aleksei Krucionîh (cel mai radical futurist rus) „Excavatorul gloatelor” (Buc., „Tracus Arte”).

Probabil tot la acest capitol, Critica va hotărî cât de important (extras din provocarea anchetei) ar fi cazul să menționez că în 2020 mi s-a acordat premiul revistei „Deti Ra”, Moscova, pentru poezie și premiul special al Juriului USM pentru volumul de poeme „Excesul de poezie nu dăunează sănătății dumneavoastră” (Ed. „Charmides”, 2019). De la Târgu Mureș mi-a venit confirmare că sunt laureatul Premiului de Excelență pentru Poezie la Colocviul Revistelor Literare și Umaniste panromânești, ediția a VII.

Sper ca anul în curs, 2021, să deschidă orizonturile, să putem recupera în libertate, mișcare, editare. Să ne vedem Țara, să vedem lumea, să ne revedem prietenii, colegii. Să fim însoțiți și încurajați de apariția și circulația cărților noastre, pe unele din care eu unul le aștept de la Iași, Cluj, Chișinău. Am și câteva proiecte internaționale, transfrontaliere, – dar să nu le divulg, pentru că, oarecât, sunt și eu superstițios, bat în lemnul mesei la care scriu. Vorbim la momentul și fapta potrivite, sperând că anul 2021 va fi unul care să ne permită revanșele literare, culturale.

Jos coronavirusul! Să auzim de bine!

Ruxandra CESEREANU

Am publicat, în 2020, două cărți. Un jurnal civic numit *De la Golania la Rezist* (Editura Polirom) și *Poeste despre prietenie*, carte semnată alături de Sanda Cordoș și Simona Popescu (Editura Școala Ardeleană). Primul volum e un jurnal despre țara mea și a noastră, așa că îi va interesa pe aceia care nu uită că trăiesc în România, o țară defectuoasă și cu multe cusururi, dar din care nu lipsesc

oamenii constructivi ori protestatarii împotriva corupției și a injustiției. Al doilea volum e o carte despre ceva tot mai rar în lumea noastră înstrăinată, în care relațiile dintre semenii au suferit varii malformări și maladii. Cred în prietenie, care e tot un fel de dragoste și sper ca mesajul nostru, al celor trei doamne (Sanda, Simona și subsemnata) să ajungă la cât mai mulți (fie că și aceștia cred în prietenie sau nu; la urma urmei, poate vor fi convinși și cei care nu cred).

Dumitru CHIOARU

Volumul *Respirația subacvatică*, apărut la Ed. Junimea în 2020, este o antologie de autor în care, așa cum am făcut-o într-o precizare, am inclus 11 poeme seriale din volumele anterior publicate, alcătuite din mai multe secvențe, dezvăluind o altă față a poeziei mele, mai puțin comentată de criticii literari, pentru a aduce-aminte că poetul trebuie să fie nu numai o voce, ci și o conștiință a vremii sale, ipostază de care am uitat după ce a fost atât de pervertită de literatura scrisă la comandă în comunism.

Aștept ca volumul să aibă impact nu numai estetic, ci și etic, adică să trezească cititorul, prin formula mai colocvială a poemelor, la reflecție asupra problemelor lumii actuale, cu care ne confruntăm toți. Este, așadar, un volum în care poetul își asumă să se întoarcă în cetate, îndeplinindu-și în momentele ei de criză și rolul său civic.

S-au scris deja despre acest volum câteva cronici/ recenzii pozitive în reviste și ziare, care mă fac să cred că intenția mea de a scrie și publica poezie cu mesaj etic corespunde cu așteptările cititorilor de azi.

Nicolae COANDE

E bună! Adică, dacă nu au scris unii, măcar să spunem noi ce am vrut să zicem. Bietu autor'... Dar uite că răspund repede (și sincer): nu am avut carte în 2020!

Ioan LASCU

1. În 2020 am reușit să public volumul „Generația '80. Un excurs istorico-critic”. Ce am vrut să scot în relief cu acest volum? Nimic altceva decât care a fost rostul și contribuția generației mele în literatura română. Simpla sintagmă „Un excurs istorico-critic” dă în vileag intenția și finalitatea: cum au apărut scriitorii din primul val optzecist, cel al prozatorilor de la cenaclul „Junimea”, ce cărți importante - vreau să spun: „care au schimbat paradigma” - au publicat aceștia, care era conținutul lor specific, pe ce gândire estetică se bazau, dacă această literatură a fost subversivă și dacă da, cum și în ce măsură a fost. Am specificat un fapt deloc neglijabil: m-am ocupat de primul val al scriitorilor optzeciști, acela căruia îi revine primatul; al doilea val care a venit imediat este cel de la „Cenaclul de luni”, demarat în 1977, pe câtă vreme cel de la cenaclul „Junimea” se mișca din 1971-1972. Am pus accentul și pe rolul și importanța gazetei „Noii” (1971-1973-1974), locul de plecare în literatură al grupului corifeilor Mircea Nedelciu, Gheorghe Crăciun, Gheorghe Iova, Gheorghe Ene, Ioan Lăcustă, Costi Stan, Sorin Preda, Emil Paraschivoiu și Ioan Flora, poetul cel singur printre prozatori. Nu trebuie uitat nici Gelu Iova, prozator dar și poet, care însă a debutat editorial în volum singular mai târziu decât ceilalți comilitoni.

2. Aștept de la această carte o bună receptare în sensul că trebuie despărțite apele: în general sunt considerați (simplist!) optzeciști cam toți scriitorii care au debutat în anii 1980 sau chiar mai târziu. E fals. Optzecismul este o direcție distinctă în literatura română, fundamentată pe o gândire teoretică exclusiv a scriitorilor amintiți, pe o atitudine de frondă față de politica oficială și de convențiile vechii literaturi, pe dorința manifestă de a vrea ceva diferit de la literatură, ceea ce, cum a spus Gheorghe Crăciun, au și obținut. Sigur că au existat și contribuții teoretice și critice ulterioare, între care remarcabile sunt în primul

rând cele ale lui Ion Bogdan Lefter, scriitor legat mai mult de detașamentele „Cenaclului de luni” decât de „Junimea”.

3. Receptarea în condiții de mizeră pandemie este, de fapt, o contaminare, dar, din nefericire, nu culturală, ci virală. Lăsând gluma amară la o parte, cartea a fost recepțată în măsura în care am reușit, eu personal, să-i asigur o difuzare totuși restrânsă. Au scris despre ea câțiva critici și recenzenti, aceia la care a ajuns cartea: Nicolae Oprea, Dumitru Augustin Doman, Ștefan Vlăduțescu, Toma Grigorie, Oana Băluică. Îi aștept și pe alții, bineînțeles dacă volumul a ajuns sau va ajunge la ei. Au și cărțile soarta lor, cum au constatat străbunii latini. Vom trăi și vom vedea...

LASZLO Alexandru

Am scris o carte genială (în trei volume: *Lectura lui Dante/ Infernul*, *Lectura lui Dante/ Purgatoriul*, *Lectura lui Dante/Paradisul*, n.n.) și aștept premiul Nobel.

Ștefan MITROI

În ce mă privește, e vorba de cărți, nu de carte, pentru că am avut două apariții editoriale în 2020. Un roman și un volum de poezie. Ce am intenționat prin trimiterea lor spre tipar? Păi, înainte de toate, să-mi spun mie însumi că încă mai exist, apoi să-i spun morții că nu mi-e frică de ea, deși, dacă pot zice așa, mi-e frică de mor. Tot înainte de toate, am încercat, prin fiecare dintre cele două cărți, ca, de altminteri, prin toate cărțile pe care le-am scris până acum, să-mi povestesc sufletul. Ce-a ieșit nu mai sunt eu în măsură să spun. Cartea de proză, care se numește *Tatăl fiilor mei*, este, cum o arată și titlul, spovedania unui tată care nu știe cum să traverseze deșertul dintre el și cei doi fii ai săi. E vorba de un deșert mare cât viețile lor.

Cartea de poezie, ce se cheamă *Pregătiri de înviere*, s-a născut din aceeași frică. Precum și din dorința de a le

reaminti celor ce mă cunosc din anii studenției că poetul care eram atunci s-a întors. Dar ceva mai bogat în îngân-durări. Și cu niște mii de ani mai bătrân! Nu știu câte. Dar destule, ca să înceapă să creadă în înviere.

- Aștept de la ele să nu mă pună în situația de a regreta că le-am publicat. Iar dacă e să vorbesc despre volumul de poezie, de a nu-l face de rușine pe Lucian Vasiliu, care m-a tot invitat să public o carte la editura pe care o conduce. Iată că după zeci de ani mi s-a împlinit visul din studenție de a publica o carte la Junimea. Cartea asta nu doar că mi-a adus nesperat de multe laude, dar m-a ajutat să mă simt din nou la fel de tânăr ca-n studenție. Sper să nu-mi treacă asta prea curând.

-Da, au apărut câteva cronici despre amândouă. Tu însuți, dragă DAD, ai scris despre ele. Nu mă așteptam ca tocmai un comentator atât de sever ca tine să fie atât de îngăduitor cu mine. Ba chiar să mă răsfețe cu aprecierile sale. Cred c-ai vrut să vezi dacă mi se urcă la cap. O să te dezamăgesc, spunându-ți că nu. Rămân un scriitor cu picioarele pe pământ. Altminteri, există riscul să mă pomenesc într-o zi că încep să scriu cu ele. Acesta e lucrul de care îmi este cel mai frică. Chiar mai mult decât îmi este de bătrânețe și de moarte.

Ovidiu PECICAN

Anul pandemic numărul unu (încep să cred că vor fi mai mulți!) mi-a adus, pe la mijlocul său, un volum de proze scurte, *Rebeliune la Chittagong*. Trag mari speranțe că el va rămâne pe mai departe neobservat, n-am eu cititori care să scoțoească după mine asiduu, până să dea de acest titlu. Pentru mine era important să pun bărcuțele prozastice pe ape, fiindcă volumul conține texte scrise între 1979 și 2019, unele rătăcite și regăsite etc. Acum fac parte din patrimoniul tipărit al culturii vii din România și asta îmi ajunge, fiindcă îl răzbună pe tânărul de 20 de ani care se dorea scriitor, care a ajuns unul peste încă un deceniu, dar care nu și-a putut publica atunci textele, cum ar fi dorit. În fine, pe când să se încheie anul, am izbutit do-

uă retipăriri: ediția a doua a romanului *Arhitecturi mesianice*, ieșit cu vreo șapte ani în urmă pentru întâia oară, carte cu care inaugurez o serie de autor la Ed. Limes, și încă una, de astă dată cu studii de istorie medievală (sec. al XIV-lea), *Către marea ruptură. Românii din Ungaria angevină*, tot început de serie de autor, de astă dată pe domeniul cercetării trecutului, găzduită de Ed. Mega. Intenția mea a fost cea dintotdeauna: să public ce scriu, să fac să circule, într-un dialog al artei și al ideilor, rezultatele unei munci, poate și al unei vocații personale. Mai de parte nu mai sper - dar nici nu deznădăjduiesc - nimic. Important e că aceste cărți există, că sunt disponibile, că mi-am făcut treaba, cum se zice. Vorba lui Hasdeu: sculptorul sculpă, pictorul pingea, scriitorul scrie; și publică.

Savu POPA

LIntenția publicării celui de-al doilea volum a venit în urma câștigării, în toamna lui 2017, a unui premiu de încurajare, intitulat astfel, Premiul pentru încurajarea activității cultural-artistice, acordat în fiecare an, pentru merite din domeniul culturii sau al dreptului, de către Societatea Civilă de Avocați Stoica & Asociații din București. Am fost propus pentru acest premiu de către domnul profesor Nicolae Manolescu, iar, în cadrul decernării, a vorbit despre mine și cartea mea de debut, Răzvan Vonceu. Premiul s-a concretizat, un an mai târziu, în publicarea la Editura Cartea Românească a volumului *Noaptea mea de insomnie*. Intenția mea a constat în selecția unor texte (pentru care le mulțumesc editorilor mei, Bianca și Călin Vlășie) care vizau, în primul rând, mai multe peri-pluri secvențiale în și din existența mea, din relația cu ceilalți, din observația și apropierea de cotidian, mai mult de partea nevăzută, inaparentă a acestuia, cea insomniacă, cea în care reveria, pre-simțirea, irizările neliniștii, vibrația sau diafanul „se-ngână și-și răspund”, vorba lui Charles Baudelaire.

2. Ce fel de așteptări am sau am avut de la această carte? Mai bine spus, ce fel de așteptări are această carte de la mine? Cred că se așteaptă la o revizuire, o revizitare a textelor sau se așteaptă să vin cu următoarea în care să se vadă o altfel de abordare a relației mele cu realitatea convertită în poezie, o altfel de călătorie pe culmile imaginației, să încerc să ies dintr-o anume încremenire tematică sau de conținut, să captez sau să mă las captat de undele acelui „psihism vibrant”, despre care vorbea Gaston Bachelard. Și să fiu atent, să urmez avertismentul semnalat de Ion Caraion, care spunea, într-un text confesiv, că „în fiecare cuvânt e un armăsar ce te poate lesne trânti și mes-teca în picioare.”

3. În cazul receptărilor, în tot acest timp de la apariție, am avut parte de câteva cronici care m-au motivat și bucurat deopotrivă. Prima cronică a fost cea semnată de Răzvan Voncu, a doua i-a aparținut lui Dorin Ștefănescu, a treia lui Romeo Aurelian Ilie, iar a patra urmează să-și intre în drepturi, semnată de Angela Nache-Mamier. În rest, aștept lectura cititorilor, experiența receptării lor, deschiderea spre universul înfățișat în carte, dorința de a mă cunoaște prin intermediul cărții. Consider că, pentru poeți, cărțile de poezie sunt, în primul rând, cărți de identitate care permit nu doar identificarea sau recunoașterea poetului respectiv, cât permit trecerea sau pe-trecerea acestui poet dincolo de granițele atâtor imaginații și sensibilități.

Liviu Ioan STOICIU

Lăspund „provocării” exclusiv din simpatie pentru inițiatorul acestei anchete. Sincer, dacă nu-mi atrăgea atenția Dumitru Augustin Doman, nu mi-aș fi putut imagina că eu aș fi publicat o carte în 2020. Habar nu am cum să interpretez „fenomenul” – eu n-am publicat nici o carte originală în 2020, dar în 2020 a apărut într-adevăr o carte semnată cu numele meu: LIVIU IOAN STOICIU, Das verderben der Schönheit, Dionysos Verlag, 184 Seiten, von dem rumänischen Dichter, Übersetzer: **Christian W.**

Schenk, Foto: Dr. Wilhelm Schenk, ISBN: 978-1074943691, Erste deutsche Ausgabe, DIONYSOS – 2020 Boppard am Rhein/Germany Rheinland-Pfalz. Vă dați seama, am copiat minunăția de pe Facebook, unde distinsul poet Christian W. Schenk i-a semnalat apariția. Cartea există ca atare (are 184 de pagini, nu e o joacă), „pe hârtie”, publicată în germană, am primit patru exemplare... E clar pentru mine că e o carte a lui Christian W. Schenk publicată în 2020 (o selecție a lui din antologia mea apărută la finalul anului 2019, „Stricarea frumuseții” în colecția Poeți Laureați ai Premiului Național „Mihai Eminescu” – Opera Omnia, lansată la Botoșani în 15 ianuarie 2020), nu a mea. Sau e și a mea, dar n-am nici un merit, nici o contribuție (nu mi-a cerut nici un ban, am vrut să-i trimit, m-a refuzat, că e... plăcerea lui să traducă poeți din România, cred că sunt zeci de poeți traduși de el în germană, cu cărți puse pe Amazon.com la vânzare; nu pot să cred că sunt cititori în germană care să le cumpere; la mijloc e numai generozitatea ieșită din comun a lui Christian W. Schenk, un fost brașovean, „optzecist”, stabilit din 1976 în Germania, medic de succes; ar fi onorabil să fie despăgubit de Institutul Cultural Român, care are și datoria să traducă volume de autori români, pe bani publici). Reamintesc, la finalul anului 2017 am anunțat că nu mai scot nici o carte originală...

Dacă tot am intrat în joc, răspund mai departe, scurt, la întrebările anchetei:

2). N-am nici o așteptare, Doamne ferește, eu n-am cititori în limba română (de aceea am și anunțat că nu mai scot nici o carte originală, recunoscându-mă învins), cum aş putea să cred că aş avea cititori în germană...

3). Receptată, o carte apărută în Germania? Să fim sobri. N-a scos nimeni nici o vorbă (în afara mea; i-am mulțumit, onorat, pe Facebook lui Christian W. Schenk; lasă că a primit... like-uri).

8 februarie 2021. BV

Horia BĂDESCU

Covidicul și pentru mulți fatidicul an 2020, s-a arătat îngăduitor cu mine, ba chiar benefic, în plan editorial. Am publicat trei cărți: *Căderea din Rai* și *Poduri și vămi*, amândouă în seria de autor de la Editura Școala Ardeleană, apărute, însă, chiar înainte să aflăm că suntem pandemici, beneficiind, din fericire, de o ieșire în lume normală, și o antologie de poezie, în prestigioasa serie a Editurii Academiei Române *O sută și una de poezii*, la începutul toamnei, când dădea-n fiert buclucașul virus. Așa încât să le luăm pe rând:

Căderea din Rai

1. Să-mi amintesc și să mă reamintesc.

Să-mi amintesc rădăcinile, familia, oameni, întâmplări, timpul, adică istoria mică, uneori mult mai importantă, mai adevărată și mai încărcată de viață decât Hystoria magna, și mai ales spațiul, geografia sacră care m-a fasonat și m-a trimis în lume și ne leagă cu mii de fire de văzutele și nevăzutele firii și vieții, aceea care trimite în noi sevele care ne-ngăduie lumirea fiecăruia dintre noi. Am dorit să plătesc datoria memoriei, pe care n-am să o pot plăti pe deplin niciodată, către familia mea, către satul meu și oamenii lui. Am dorit ca acest *Raport către mine însumi* să fie, deopotrivă, cronica unui timp revolut și a unei lumi care nu va mai fi niciodată. Am dorit să fie și o elegie pentru satul și ruralitatea românească, acelea care ne-au ținut, în atâta amar de vreme, ființa în volbura vremii și care acum au murit sau sunt pe cale să moară.

Să mă reamintesc, pe mine, copilul de-atunci, subiectul și obiectul acestei anamneze existențiale, scoțând la lumină, pe cât a mai fost posibil, imagini, culori, sunete, eco-uri, carnea unei realități dispărute rătăcind pe coridoarele subconștientului.

Să dau seamă despre mine și lumea în care am viețuit. Mulțumindu-le tuturor aceluia care au întemeiat, în ciuda

vremurilor, Raiul în care a viețuit și s-a întemeiat cel care sunt acum.

2. Să păstreze, pentru mine dar și pentru alții, ceea ce risca să se piardă pentru totdeauna odată cu mine. Un exercițiu de neuitare pentru autor și pentru cei din generația mea, care au trăit, ca și mine, vremurile de restrîște de-atunci.

3. Excelent primită de critică. Percepută cu emoție de către mulți dintre cititori, care s-au regăsit în paginile ei.

Poduri și vămi

1. Am adunat între copertile acestei cărți impresii despre locuri și locuiri prin care am avut șansa să-mi duc pașii de-a lungul vieții, povestindu-le cititorilor mei despre înțelesurile care mi s-au dezvăluit în acele călătorii, despre cum și ce a înțeles omul carpatin care sunt din felul de-a fi al altor oameni, de pe alte meleaguri, și despre temeiul și întemeierile spirituale ale acestora. Fiindcă precum spuneam la începutul volumului: *O călătorie nu este altceva decât un pod, o trecere către un alt țărâm, o altă zare, o altă lume. Oricât de depărtată ori apropiată de lumea ta, ea implică întâlnirea cu necunoscutul, cu insolitul, cu un alt mod de-a fi. Omenesc și acela, desigur, dar altfel. Fiindcă insolitul, surpriza călătoriei stă în a constata cât de diferiți pot fi oamenii, rămânând, însă, peste tot aceiași... Iar prețul adevărat, prețul cel mare al călătoriei este iubirea de sine prin celălalt. Mai bogat ești la capătul ei, de te întorci cu oglindirea celuilalt în sufletul tău.*

2. Să ofere înțelegere și iubire unei lumi care-și caută încă umanitatea într-o modernitate bulversată, năucă de-seori, proiectându-și un viitor incert în ciuda triumfalismului afișat. Modele și paradigme care ne pot învăța ceva dacă le luăm în seamă.

3. Primită cu interese de critică și de aceia pentru care lectura, cea care stârnește imaginația și o pune la lucru, mai poate constitui un ceas de plăcută zăbavă, de taifas cu lumea și cu tine

O sută și una de poezii

1. O reacție de *self control* pentru „adânca sete a formelor perfecte”, cum numește Theodor Codreanu propensiunea mea pentru poezia cu formă fixă. O panoramă aproape totală a sonetelor și ronsetelor, pe care le-am scris de-a lungul viețuirii mele poetice. O oglindă care să reflecte nu doar originalitatea unei forme a cărei creație îmi aparține, ronsetul, ci și truda și, poate, izbânda de a umple rigoarea formei fixe cu cu substanța înțeleșului și emoția fără de care actul poetic devine inutil.

2. Să convingă cititorii și aspiranții lirici de viabilitatea unui fel de a fi al poeziei care seduce, deopotrivă, prin vibrația omenească a conținutului și prin incantația ritmului și rimei.

3. *Reacția criticii încă nu s-a produs iar contextul pandemic și administrativ care împinge cultura la periferia vieții oferă o mult prea săracă posibilitate de a ajunge deocamdată în atenția lectorului.*

Ion CRISTOFOR

Scriind despre operele a 32 de poeți, în cartea intitulată *“Constelația poezilor”* (Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2020), cam asta m-am întrebat și eu în numeroase momente ale lecturilor mele. Am vrut, la un moment dat, să-mi intitulez cartea *“Lecturi în vreme de pandemie”*. Căci, cu câteva excepții, pe cei mai mulți dintre autori i-am citit în perioada de reclusiune în care ne aflăm. Și care, după toate semnele, va dura încă multe vreme de aici înainte căci stăpânii planetei, cei care au dat drumul acestui virus ucigaș, încă nu și-au atins toate obiectivele, chiar dacă și-au umplut din greu sacii cu bani.

Stând în această îndelungă, forțată reclusiune, am apelat la poezie căci - așa cum am scris pe coperta a patra a volumului -, poezia mi se pare că este “o lecție de libertate, o formă de rezistență în fața tuturor formelor de barbarie modernă”. Cam asta a fost iluzia cu care am deschis cărțile

confraților mei, sperând să mă îmbogățesc sufletește din lecția de libertate a fiecărui poet, din modul lor de a înfrunta barbaria.

Altfel spus, lectura acestor poeți a constituit o formă de evadare din limitele camerei în care am fost silit să stau retras, în perioade în care mi-aș fi dorit, bunăoară, să plec într-o hoinăreală pe dealuri, prin păduri, în căutarea ciuperceilor sau pe maluri de ape, cu o undiță în mână.

Nu știu cum va fi receptată cartea, căci, sincer să fiu, m-am dezinteresat de difuzarea ei. În toată această perioadă, o descindere în oficiile poștale a fost o aventură prea riscantă pentru un autor care se apropie, totuși, de vârsta "înțelepciunii". Mai importantă decât orice a fost lectura propriu-zisă și scrierea textelor pe marginea cărților. Sper doar să se observe că cei mai mulți dintre autorii pe care i-am comentat sunt tineri, adeseori aflați la prima lor carte. După cum aș fi bucuros să se remarce faptul că mulți dintre autorii comentați trăiesc în alte țări, ignorați, de cele mai multe ori, de critica de la noi. Admirabilii poeți care trăiesc în Spania (Eugen Barz, Sabin Mureșan, Nuța Crăciun, Marilena B. Matei, Mioara Rîșnoveanu), Israel (Emilia Ataba), Olanda (Georgeta Șuta) și Germania (Nicholas Catanoy, Christian W. Schenk) mi-au transmis încrederea lor în puterea limbii române de a construi noi universuri imaginare, de a îmbrățișa frumusețea. În rest, fiecare carte are destinul ei.

Adrian LESENCIUC

În anul 2020 am publicat două romane, „Balada” și „Diez”, **Î**ambele apărute la Editura Creator în luna octombrie. Dacă „Balada” a fost scrisă în anul publicării, într-o singură lună, între 15 martie și 15 aprilie, „Diez” a fost încheiat cu un an înainte. Asupra lui am revenit, am intervenit prin includerea unui personaj care să aducă lumină în pagini: cititorul. Și într-un caz, și în celălalt, intenția autorului e puțin importantă. Cred că dacă romanele contează, odată lansate pot avea puterea să se exprime pe sine, după ce se vor fi despărțit totalmente de autorul lor. Evident că există

intentio auctoris, că am încercat să așez în pagini mesaje puternice, despre raporturile societății cu istoria. În primul caz m-am raportat la istoria reală a unui ținut despre care n-a fost voie să se vorbească în anii comunismului, Bucovina ruptă în două de Uniunea Sovietică. „Balada” este o poveste de peste o jumătate de veac din Bucovina secolului al XIX-lea, aflată sub stăpânire habsburgică, în care personajele în jurul cărora se încheagă romanul sunt Iraclie și Ciprian Porumbescu, dar și *Balada* însăși, înger păzitor al locului. În cel de-al doilea caz am făcut trimitere la o *possibilia*, la o istorie alternativă, imaginată, în care democrația alunecă în dictatură prin însăși permeabilitatea alternativă. În „Diez” se construiește o utopie din fragmente de realitate și din dezvoltări asemănătoare cu unele dintre cele care și-au pus amprenta asupra sângerosului secol XX.

Mă aștept ca poveștile despre oamenii striviți de istorie și despre cei care reușesc să învingă istoria să rămână drept pilde morale pentru generațiile viitoare de lectori. Am intenționat să scriu cele două cărți având în minte profilul unui cititor de peste câteva decenii, poate rupt de realitățile și parcursul unei istorii aparent liniare, dar aflat în căutarea reperelor propriei identități.

Din fericire, deși apărute târziu, în octombrie, și în vremuri potrivnice evenimentelor publice – în perioada de limitări în ceea ce privește organizarea de lansări, prezentări de carte, lecturi publice – cele două romane s-au bucurat de o receptare peste așteptări. Au fost bine primite de critică, apărând deja sau fiind în curs de apariție cronici în *România literară* (Simona Preda și Horia Gârbea), în *Tribuna* (Ani Bradea și Ioan Paler), în *Convorbiri literare* (Cristian Muntean și Ion Topolog), în *Memorie culturală* și în revista literară radio de la Trinitas (Adrian Alui Gheorghe) etc. Un amplu interviu de marginea celor două romane, realizat de Simona Preda, a fost publicat în numărul din ianuarie al revistei *Ramuri*. Am realizat peste zece emisiuni radio și TV pentru posturi naționale și locale din București pe marginea acestor romane, în special pe marginea romanului „Balada” (Trinitas, Radio România

Cultural), Chișinău (Radio Moldova), Houston (Arca TV), Brașov (Radio România Brașov FM, RTT, Nova TV, MixTV), Târgu Mureș (Radio România Târgu Mureș) etc. Am lansat cărțile la Brașov și la târgul de carte Gaudeamus. Urmează să le lansez – când vremurile vor permite – la Miercurea Ciuc, Câmpina, Iași, București, Chișinău, Suceava, Putna, dar și la târguri de carte online. Romanul „Balada” este unul dintre cele mai bine vândute romane pe cea mai importantă platformă online de carte din România, libris.ro.

George VULTURESCU

1. Cartea mea („Lucian Blaga Ipostazele «harfei de-ntunerice»”, Ed. Cartea Românească Educațional, Iași, 2020) este în continuitatea unor cercetări publicate în 2017 („Orbul din Poemele luminii”, eseuri, Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca). Susțin, cu ”probe” pe vers, că poetul din Lan-crăm nu este atât un ”imnograf” al ”luminii” pe cât este al ”minunilor întunericeului” (*Mi-aștept amurgul*) al celor ”șapte sori negri/Care aduc întunericelele” (*Liniște printre lucruri bătrâne*). Ba, mai mult, el este autorul unui vers unic în literatură, a unui ”Nou Orfeu” care cântă pe o ”har-fă de-ntunerice” (*Liniște*). Harfa sa nu mai are relief, e în cuvânt, în propriul sunet. Ea are legătură cu Brâncuși, cu ceea ce el numea ”imponderabilul” în formele sculpturii. Desigur, merg pe acea paralelă firească L. Blaga – M. Eminescu (un cântec fără aripă, o rază fără soare” (*Povestea magului...*) și urmăresc cum poetul, la Blaga, elimină harfa ca obiect (trimit și la suprematismul lui Malevici) el își este sieși-harfă-cântec, precum monahii în rugăciune, când ”inima cântă singură” Celui de Sus. Merg și mai de parte, făcând o legătură - nebăgată în seamă de critică - cu studiul lui F. Nietzsche, ”Călătorul și umbra sa” (din vol. *Omenesc, prea omenesc*). Toate, distinse Augustin Doman, ...căi nebătătorite de critica noastră...

2. E...”așteptarea” celui care citește singur, adâncind celelalte lecturi critice, care și-a argumentat bine ”vi-ziunea” - nu rupându-l pe poet de *Poemele luminii*, ci redându-i și acea ”lumină fără umbră” - matricea din care se

nasc substanțele lumii/cosmosului - de care vorbea Ibn Arabi, pe la ...1200, în "Iluminările de la Meca". Orice relectură îmbogățește un poet...

3. Din păcate, Blaga, ca și alți "clasici", nu este "re-vizitat", re-citit cu atenție, se crede. Rău, că "se știe totul despre el", că nu se poate aduce nimic nou... Sunt și dintre cei care citesc, care m-au citit pe acest drum exegetic - G. Grigurcu, Horia Gârbea (în *România literară*), Mircea Moț (*Convorbiri literare*), Adrian Lesenciuc (*Tribuna*), Monica Grosu (*Neuma*), Al. Colțan (*Orizont*), Ana Dogaru (*Ramuri*)... Dar, nu-i așa, nu sunt numai eu în pierdere, mai degrabă cei leneși la lecturi... Cel mai trist este că la Cluj ("Clujul meu", cum zic ardeleneste) nu arată prea mult interes pentru poezia lui L. Blaga...

Simona-Grazia DIMA

Noi și cei vechi

Secvențe. De la începutul lui noiembrie 2020, asistăm la Salegerile prezidențiale din Statele Unite ale Americii. Trumpiști nemulțumiți de presupuse fraude au intrat acum câteva zile, adică pe la mijlocul lunii, în Washington D. C., înarmați cu bâte, au mărșăluit, au vociferat, au rănit oameni etc. Trumpismul a devenit o doctrină care, după toate aparențele, va supraviețui individualității Trump. Deocamdată trumpiștii consideră că idolul lor a învins – în lumea paralelă, trumpistă. Donald trece printre ei senin, într-o mașină oficială, îndreptându-se înspre un teren de golf, ca de obicei.

Pe de altă parte, ulterior, la renumărarea manuală din statul Georgia, ecartul dintre ei și Biden s-a micșorat cu aproape 2 000 de voturi, deci operațiunea a avut un anumit rost, deși nu a schimbat, esențial, lucrurile. Se spune că sunt varii nereguli în SUA: destui morți au votat, alți alegători sunt înregistrați, simultan, în mai multe state, deci pot vota și chiar o fac. Vedem fotografiile cu observatori republicani ținându-și, sub pretextul protejării împotriva Covid-ului, la o distanță de șase metri față de numărătoare și, din acest motiv, privind înspre ea cu binoclul, de după garduri. Aceste alegeri prelungite dau, minților sensibilizate de ficțiuni galactice, imaginea unei *spirale infinite*.

Într-o excelentă analiză publicată în *Deutsche Welle*, Alexandra von Nahmen constată uimirea europenilor în fața spectacolului involuntar: *Europa este deziluzionată, chiar un pic jignită. A căzut pe gânduri. Familiarul partener transatlantic ne-a devenit străin în ultimii patru ani. Am fi preferat să fim scutiți de palpitantul spectacol electoral din SUA. Berlinul, Parisul sau Madridul și-ar fi dorit reîntoarcerea la o formă de normalitate oarecare, restabilirea, cât mai urgentă, a încrederii pierdute.* E un motiv ca jurnalista germană să avertizeze totodată asupra tradiționalei autoiluzionări europene: *idealizarea Americii este lipsită de sens, că imaginea despre America, sedimentată în menta-*

lul european, este exagerată și, de fapt, nu corespunde integral realității. Am putea-o numi un simplu mit (unul important, desigur). Precierile din articol n-au cum să fie contrazise: *calculul este deviza politicii externe americane ori America a avut mereu relații pragmatice cu partenerii săi. Cu ce pot fi ei folositori intereselor noastre? Aceasta este mereu cea mai importantă întrebare pe care și-a pus-o neîncetat politica externă americană.*

Dacă, așa cum afirmă jurnalista de la *Deutsche Welle*, suntem de acord că *obiectivul mărturisit, cel al independenței strategice a Europei, este încă foarte departe*, dar nu pierdem din vedere nici realitatea de bun-simț conform căreia nu putem ocoli *asumarea de către Europa a unui rol geopolitic mai important și a unei felii mai mari din responsabilitatea privind securitatea continentului*, atunci avem nevoie de un spor de luciditate și de încredere în noi înșine, ca europeni. *America se caracterizează prin supremație militară, tehnologie de ultimă generație din Silicon Valley și libertate neîngrădită. Dar și prin inegalitate de șanse, o chestionabilă politică economică și un capitalism ieșit din matcă.* E bine să cântărim toate elementele unei situații. Păstrându-ne vechea admirație față de *părțile luminoase ale Americii*, ce includ o istorie bogată în pilde și prețioase învățăminte, un optimism temerar, exprimat prin epocale descoperiri științifice și realizări tehnologice, ar fi rezonabil să ne axăm prioritar pe noi înșine. Așa cum afirmă Alexandra von Nahmen, *Europa ar avea mai mult de câștigat dacă, în relațiile cu SUA, ar pune calculul pe primul loc și ar fi mai încrezătoare în forțele proprii, fără a se concentra pe Casa Albă și pe locatarul ei.*

Imaginea acestor alegeri îmi servește ca pretext de meditație asupra istoriei. Nu știu dacă se poate învăța din ea, cum sună binecunoscutul adagiu – care ne asigură că înșii incapabili să învețe din istorie o vor repeta. Istoria presupune o reacție la clipa prezentă, la un stimul foarte actual. Cărturarii, filosofii, desigur, învață, trag concluzii, nu la fel de intens, de profitabil, însă, cei implicați în ea. Deși există cauzalitate, cred că, în bună măsură, faptele istoriei se ivesc și dispar brusc, adesea inexplicabil, așa cum afirmă

destui înțelepți, parcă prin magie. În orice caz, pe canavaua ei descifrăm un desen grotesc, ea ne apare adesea învăluită într-o atmosferă de teatru ieftin. Și, tocmai din acest punct de vedere, al funambulescului istoric ca nesfârșită sursă de uimire, iar nu din vreo rațiune comparativă, transcriu în continuare, de pe o pagină îngălbenită de timp, însemnările tatălui meu, prozatorul Simion Dima, despre alegerile locale din anul 1960. Reușite prin incisivitate îmi par relatările sale despre alegerile din Timișoara, dar și din zona Aradului (cuprinsă, de asemenea, în vastul areal organizatoric-administrativ al Regiunii Banat), urmate de comentarii judicioase pe marginea eșecului democrației. Ipostazele inculturii promovate de autorități îi dau cititorului o strângere de inimă. Umorel este trist, întrucât surprinde sordidul, indiferența, educația precară, o anume primitivitate, stări de fapt caracterizând existența cetățenilor obișnuiți, dar și orizontul limitat al conducerii, una, la acel moment, aculturală. Mai mult, redundanța rezultată din programarea excesivă a gesturilor omenești dă acestei scurte panoramări sociale un aer lipsit de speranță:

„Caragiialismul n-a dispărut; îl constat în diferite ipostaze, mai ales cu prilejul alegerilor.

Atunci când urma [să aibă loc] propunerea lui Gh. Leahu într-un cartier timișorean, printre cei *numiți* (*subl. în text*) să-l propună, s-a sculat și o muncitoare, care nici nu știa cum îl cheamă pe candidat. Mulți alții habar n-aveau că e actor, nu-l văzuseră niciodată în vreo piesă. Una singură știa: îl văzuse în ajun în *Esop* «amănunt exploatat și în articolul» [apărut ulterior]. La „întâlnirea candidatului cu alegătorii” i s-a cerut să sprijine cererea de a se înființa o vespasiană pe lângă bodega din colțul Străzii Soarelui; se încing aici chefuri de cu seară, iar aspectul străzii și al caselor din jur devine groaznic... Au fost și alte propuneri, după care *propusul* s-a sculat și a explicat cine sunt Asachi și Vuia, ale căror nume le purtau străzile circumscricției electorale, iar referitor la propunerile alegătorilor, le-a spus oamenilor:

<Stă în puterea noastră, tovarăși, să înfăptuim tot ce ne-am propus, unele [dintre deziderate] chiar și înainte de

alegeri.>

După care, în sălița de circa 40 de metri cubi, s-a încins un program artistic; s-a jucat, fără perdele și fără scenă, [ca și] fără cortină, o scenetă penibilă: *Majurul Secărică face alegeri*. Costumele ostășești kaki, cu epoleți-tinichele, cu un simț al rolurilor trunchiat, prostesc, primitiv. Cât trebuie să fi suferit simțul estetic al bietului actor, în fața exhibiției electorale încheiate cu ceardașuri și învărtite!

Și un episod amuzant, relatat de M.: La Păuliș, în podgorie, în preajma adunării populare electorale, la sfăt se pregătea ședința: vorbitorii erau fixați, se stabilea ordinea înscrierii lor la cuvânt. <Să nu uităm agitația din sală, tovarăși.> N-au uitat-o. Au bătut la mașină lozincile, apoi le-au tăiat cu foarfecele în benzi subțiri. Fiecare bandă cuprindea lozinca pe care urma să o strige [cineva desemnat cu precizie] după un anumit pasaj din discurs.

La adunare cele prevăzute s-au desfășurat întocmai, după ordinea stabilită.

A intervenit doar un incident mic, neînsemnat, dintr-un exces al disciplinei liber consimțite, așa cum se întâmplă în adunările organizate până în amănunt: fiecare, cum își striga lozinca, se îndrepta grav, plin de demnitate, spre masa prezidiului, pe care, în văzul lumii, își depunea, cu ușurare și conștiința datoriei împlinite, banda de hârtie...

Cauza: uitaseră să dea indicația că hârtiuțele nu trebuiau înapoiate.

2 aprilie 1960: Și, pentru că tot am vorbit de alegeri, să adaug că turnura lor strict propagandistică (nu pot crede că pe conducători îi poate convinge [procesul acesta electoral] ori că pot acorda vreo semnificație reală voturilor contra) e singura din spatele lor, abia oferind o aparență de democratism și eligibilitate organismelor noastre publice.”

***

Etimologii uluitoare. Străvechea țară a Sumerului, din Mesopotamia a fost constant socotită un leagăn al civilizației, al multor discipline: religia, scrisul, astrologia. De o sinceră venerație se bucura zeul apei, Enki, „un prieten al

oamenilor, cărora nu le poartă ură, precum zeii Enlil sau Anu, așa cum îi vedeau și grecii pe unii zei care îi pizmuiau pe oameni” (Constantin Daniel, *Civilizația sumeriană*, 1983). Prin urmare nu existau ritualuri de îmblânzire a mâniei lui Enki, precum cele recitate în cinstea altor zei, cunoscuți pentru furia lor dezlănțuită împotriva neamului omenesc.

De aceea, zeul Enki și simbolul său, berbecul-pește (fiindcă Enki, Capricornul de mai târziu, pe atunci zeu al apei, trebuia, se vede, să înoate, păstrându-și totodată forma tipic pastorală) este denumit *Karubu*, adică *zeitate protectoare*. Cuvântul a trecut în ebraică, în scrierile sacre ale iudeilor, sub forma *Kerub*. Pluralul *Kerubim* a fost preluat, în româna veche, sub forma *heruvimi*, cu înțelesul de „îngeri păzitori”. Cei vechi, sunt, iată, cu noi, niciodată n-au lipsit. Îi purtăm în etimologiile cuvintelor noastre uzuale, în comportamentul cotidian.

În cadrul religiei primate ca *text și iconografie* (nu în privința suflului ce o umple), cred că ne aflăm în plin imaginar. Ioan Petru Culianu, pe urmele lui Raymundus Lullus, era de părere chiar că religiile sunt desfășurări de texte care parțial se acoperă, parțial stau neacoperite, distincte, deci, de alte texte. Astfel, cu înduioșare mă gândesc la Enki, cel familiar și apropiat de credincioșii săi cum blajinul și stângaciul berbec, și la heruvimii derivați din el prin artificii lingvistice și imaginative, situați de noi, pesemne eronat, în intangibile înălțimi, din cauza unei tradiții, simpatice și ea. Această fluiditate a reprezentării mă îndrătuiește, în sinea mea, să mă încred în religie ca într-o modalitate simplă, elementară la origini, de a dărui întâi de toate relaxare lăuntrică (pace spirituală) și compasiune. Faptul că e berbec, dar și zeu nu-i știrbește lui Enki nimic din măreție. Bucuria cugetării la Enki mă face să mă simt în deplină contemporaneitate cu strămoșii omenirii, perceptibili alături de noi, cum spuneam – prin moștenirea lăsată.

Să ne amintim, de asemenea, că zeul Enki mai era figurat și în chip de țap cu corp de pește, având deasupra un tron din care iese un stâlp cu un cap de berbec în vârful. O

imagine naivă.

***

Sumerienii și scrisul. Constantin Daniel observă, în același volum, și patima sumerienilor pentru scris – „furia” sau „mania” lor de a consemna totul, cum se exprimă, grație căreia ne-au rămas, din fericire, atâtea tăblițe inscripționate cu faimoasele (pedante și complicate) caractere cuneiforme. Ele erau însă foarte greu de deprins, atât de școlari, cât și de scribi, situație ce crea multe probleme, inclusiv cea a mitei acordate profesorilor.

Nabu (cuvânt care înseamnă prooroc, crainic, în limba cuceritorilor semitici, deveniți însă continuatorii culturali ai sumerienilor învinși) era zeul scrisului. Numele său, deși semitic, îl traduce fidel pe acela, sumerian, *Me* – „cel ce proclamă, cel înțelept”. *Nabu* este un scrib divin încă de la începuturile religiei „capetelor negre”, zeu al înțelepciunii și al creațiilor literare, al scrisului. Puternic mesager al zeilor, fără el niciun plan nu se iniția în ceruri. Avea ca simbol un pupitru de scris aflat pe o masă purtată în spate de un balaur (plastic mod de a sugera, viguros și cu direcțețe, forța scrisului!). Balaurul poate avea aici și o funcție de evidențiere a *faptului scriptic*, deci a importanței lui sociale și religioase (dar planurile nu se excludeau și nu erau separate).

Omniprezent în Sumer, scrisul penetra, firesc, cotidianul. Până și stăpânul casei (nu numai slujbașul oficial!) avea un dulap unde stivuia, sub formă de tăblițe de lut inscripționate cu semne cuneiforme, chitanțele, contractele, documentele privitoare la afacerile sale. Fabulos (am zice noi)!

***

Canon. Și acest cuvânt este tot de origine sumeriană, după cum se precizează în volumul *Albania. O istorie în date. Despre Kanun. Personalități*, Craiova, Editura Asdreni, 2020, de Liviu Lungu și Luan Topciu. Periplul meu lingvistic pornește de la *Kanun*-ul albanez, ansamblu de

legi nescrise care a servit drept constituție și a fost transmis pe cale orală. Reglementările *Kanun*-ului au fost abia târziu culese metodic, așternute pe hârtie și publicate, cel mai des citată fiind varianta intitulată *Kanun-ul lui Lekë Dukagjini*. Prinț foarte respectat în principatul său, Leke Dukagjini a strâns grijuliu, din popor, elementele *kanun*-ului, în secolul al 15-lea, într-o lucrare tipărită însă mult mai târziu, la sfârșitul secolului al 19-lea, de călugărul franciscan albanez Shtjefen Gjeçovi, deopotrivă istoric, etnograf și arheolog, ucis de sârbi în anul 1923. *Conform specialiștilor, Kanun-ul a luat naștere în Albania de nord (...), într-un spațiu geografic accidentat, caracterizat de un relief stâncos, cu văi abrupte și munți înalți. Această izolare geografică a contribuit la păstrarea unui nucleu etnic străvechi (de fapt, nucleee etnice) care și-a conservat, ajutat de Kanun, obiceiurile și regulile cutumiare, cultura, în general, în pofida nenumăratelor cotropiri ale diferitelor puteri invadatoare (dintre care au fost mari imperii) și, mai cu seamă, a influențelor culturale și a ideologiilor străine (p. 134). Nota de subsol explică: Cuvântul Kanun provine din greaca veche (având rădăcini sumeriene), de unde ar fi pătruns în arabă, apoi în turca osmană. Se traduce prin lege, canon (ibidem).*

Mai reținem: *Originea legilor din Kanun coboară mult în timp; unii cercetători au identificat aspecte care le leagă de perioada pre-indo-europenizării, ceea ce ar aduce argumente în favoarea ipotezei conform căreia, la formarea poporului albanez, factorul local, pe lângă cel ilir, a avut o importanță majoră. Rolul populațiilor vechi, neo-eneolitice, datând din epoca bronzului, în formarea poporului albanez nu trebuie, în orice caz, pierdut din vedere, chiar dacă această ipoteză a amestecului etnic nu este încă unanim acceptată. Totuși, dacă așa ar fi stat lucrurile, atunci poporul albanez s-a născut din amestecul populațiilor neo-eneolitice cu cele nou-venite, vorbitoare de limbi indo-europene, dând naștere unor triburi numite astăzi palaco-balcanice. Așadar populația albaneză de substrat nu ar fi fost indo-europeană, ci mult mai arhaică.*

Ne putem imagina cât de vechi e *Kanun*-ul albanez citindu-i doar câteva reglementări, de pildă, aceea privitoare la „glonțul miresei”: împreună cu zestrea, tatăl miresei îi dă mirelui un glonț pentru a-și ucide soția în caz că ea n-ar asculta de el. Este o *logică judiciară*, precizează autorii, moștenită de demult, „*prin codurile nescrise ale societăților antice, de vreme ce le aflăm, în cea mai clară formă, în tragediile grecești.*” Acestea, s-a remarcat, au fost „*concepute, în bună parte, pe baza regulilor prin care erau organizate și funcționau societățile pre-antice.*”

La temelia unei atari reglementări stă ideea că femeia este o simplă proprietate. Alții hotărau pentru ea – părinții sau rudele bărbătești. Părinții își vindeau fiicele celui mai bun cumpărător. Soții lor aveau dreptul să le omoare dacă nu li se supuneau, și, de asemenea, fiii lor. Ei moșteneau, odată cu decesul tatălui lor, dreptul de a-și ucide mama în caz că ea ar fi greșit. Autorii precizează că acesta este un *drept cutumiar foarte vechi*, prin discutarea căruia se poate face o paralelă cu *actul săvârșit de Oreste, care, ca să-și răzbune tatăl (Agamemnon), o ucide pe Clitemnestra, mama sa* (p. 144).

Mărturisesc, am trăit un vertij coborând astfel în timp, după ce am aflat de originea sumeriană a cuvântului *kanun*, și nu mă îndoiesc că așa stau lucrurile în privința intersectării tragediilor grecești cu drepturile cutumiare albaneze. Despre limba sumeriană nu știm nimic sigur. Deși e asemănătoare cu limba dravidiană, vorbită în sudul Indiei, de unde ipoteza că sumerienii au venit în Mesopotamia de acolo, cercetătorii se mulțumesc să remarce certe similitudini ale sumerienei cu dravidiana, fără a putea stabili totuși identități depline ori filiații clare; așa că au inclus-o, deocamdată, în rândurile unei ipotetice familii lingvistice, denumită nostratică – de la latinescul *nostras* (cu pluralul *nostrates*), însemnând „compatriot”. Adepții limbii nostratice strâng în repertoriul acesteia un număr impresionant de idiomuri, pe lângă cele indo-europene, încercând să acceadă la o limbă primordială, prin stabilirea unor trăsături gramaticale comune. Unii lingviști cred că i-au aflat trăsăturile de bază, iar unul dintre aceștia,

Vladislav Marcovici Ilici-Svitici, a alcătuit chiar și un poem în presupusa limbă nostratică. Tradus din limba engleză, el ar suna astfel (versiunea mea este pur informativă): „Limba este un vad prin râul timpului, care ne călăuzește înspre sălașul celor duși înaintea noastră. Dar nu pot ajunge acolo cei ce se tem de apele adânci.” Păcat că eminentul Ilici-Svitici s-a stins din viață la doar 32 de ani, într-un accident de mașină, după ce realizase chiar și un dicționar al limbii nostratice (bazat pe cercetările unui alt lingvist, Alfredo Trombetti, pentru a-și dezvolta contribuțiile personale). Munca i-a fost însă continuată de alți membri ai Școlii nostratice sovietice, apoi ruse. În secolul 21, curentul nostratic din cadrul lingvisticii generale numără și pe mai departe destui membri prestigioși, precum Aaron Dolgopolski (care a predat timp de opt ani disciplina lingvisticii comparate nostratice la Universitatea din Moscova, apoi, după emigrarea în Izrael, la Haifa) sau universitarul american Allan R. Bomhard, reputat lingvist. Acesta din urmă, autor al mai multor cărți importante în domeniu, este citat mai cu seamă pentru cartea sa în două volume, publicată în anul 2008, cu titlul *Reconstructing Proto-Nostratic: Comparative Phonology, Morphology, and Vocabulary*.

Viorel BUCUR

înapoi înspre bine

Când am plecat
 cam plătit cu topirea zăpezii, era multă și caldă
 și se vălurea în stânga mea îndrăzneț și alb
 prea îndrăzneț de alb
 ca un sân de femeie pierdută, unul singur,
 dar ce alb, și ce obraznic de alb
 mereu în stânga mea unde zăpada se topea ca un clopot

șoptește-ți: nu drumul e vina
 iar șarpele are și el o inimă și ea se mișca odată cu el
 strânsă și frânt ca linia tremurată a buzelor

pe când
 eu plecam și drumurile-mi adormeau în câmpul cu frezii

trezire din nesomn

a fost prima care m-a dezgolit de sub umezeala anului nou
 eram nedormit ca o salcie ce-mpinge râul cu frunzele
 și-atunci invazia ei mi-a părut pustie ca un vânt înghețat
 ce faci ce faci ce faci
 nu-mi strica te rog cuibul sunt seacă și avidă
 poate ți-a mai rămas ceva din foamea de crăciun
 să mă umpli să mă umplu cu cioburi de globuri sparte
 să-mi scoți stelutele tocite din cuiburile lor flaușate ca
 două șosete cârpite
 să-mi adormi ciripitul din mătăsurile încrețite și iar să mă
 umpli
 și dădea așa din mâini de parcă-i tăiase cineva aripile și-i
 împlântase
 în loc crengi uscate de brad cu ácele înțepate spre mine
 sunt vie și poate aș putea să fiu
 sunt moartă de parcă aș mai putea să fiu
 sunt azalee și mă găsesc regină doar pentru că respir
 sacadat în iatacul regilor

ce vină ai tu

ești întreg și dintr-o dată
singurătatea asta care te roade când și când
începe să rupă în tine bucăți mari din pustiul tău preferat
are culoarea sângelui roșu
vine încet
zgomotos
de parcă ar fi o amortăală târzie în coapsa piciorului drept
ți-astupă urechile, nasul și gura
îți așterne în fața ochilor o țesătură complicată
arde în jurul tău lumânări cu mirosuri excitante
și râgâie apoi ușor în așteptarea geamătului tău exaltat

iar când pleacă îți lasă doar golul tău vechi
ca o minge coborând tacticos treptele așternute în cale

despre ultima încercare

după ce-ngeunchezi
mai ai înainte doar ploaia veche pe care mâna ta
tremurată
o mai pipăie - dreaptă și udă ca o față de masă uitată în
grădina de vară
dar oare ce-ar fi dacă
între pereți nu ți-ai putea dizolva privirea poficioasă?
în dreapta ramele goale din vremea în care sfinții erau
alungați din icoane
în stânga sânii ei spunând povesti despre dreptate și
neatârnare

vei ști că ești singur doar atunci
când în paharul tău plin se vor rezezi cu toții să mai
toarne
iar spatele ei va fi perfect lipit de spatele tău
doar câteva mici insule în marea de sudoare, de ce să pleci
va șopti
n-ai unde să pleci

ești singur și n-ai unde să pleci

peste măsură

de prea mult
se desprinde petala
sub răsufierea unui fluture

în șuieratul vertical al trenului
se ascund plecările noastre
la fel cum se-ascund copii nenăscuți
în adâncul neștiutelor mame

uneori mi se pare că mi-a furat glasul o pasăre
țipam prea des și cineva ar fi vrut să mă ascult
doar în oglindă
ay, condor imperial, cum știi tu să ne furi chipul întors
din luciul marilor ape
cum cazi ca un viscol, cum te-nalți ca o toamnă veche
cum îmi lași doar suferința onestă a celui ce uită

schade Schatz, deine Zeit ist längst vorbei

ultima zi a nemuritorului

de-abia spre apusul zilei
îi răsar nemuritorului primele fire cărunte

și tremură ca frunza
fără vânt
fără noapte
doar câteva șoapte

cum poate să i se arate, se-ntreabă
chipului meu, neîngrădit-nezidit
mie eternului
mie nesfârșitului
un capăt de drum

legat cu fire uscate de iarbă?

de parcă aş fi cireşul
înflorit în spatele gardului înalt
şi vestind viitorul fruct interzis

să mori, spune el convins
nu e cine ştie ce
este ca şi când ai adormi fără să vrei
la filmul preferat

Elina ADAM**vindecare**

Între trupurile noastre înțepenite,
În care creșteau lumânări
pentru ceea ce fusese deja ucis.
eu știam, dar nu mă puteam desprinde
minte ta era mai presus,
inima mea dorea mult mai mult decât
ar fi putut buzele să rostească
picioarele să umble
ori pleoapele să-nchidă.
și-am plecat lipiți
ca să ardem lumânările acelea
până la ultima picătură.
cenușa ori mirosul lor
mi-a trecut azi prin față
și am putut să privesc,
ba chiar să miros,
să stau la distanță
ca în fața unui tablou.
și atât.

lumina lui septembrie

lui Z.E.M.

există oameni în a căror lumină dacă stai
poți vedea îngerii cum urcă și coboară
cununi împletind în septembriele acesta crud
în care frunza se disipă într-un abur subțire
colorate amintiri în loc de nervuri
despoindu-se-n sunete coapte
tandre șoptiri de dor
secrete iubiri mărturisite la marginea vieții

în umbra acestor oameni dacă stai
înveți să vezi cum inima e purtată pe palme, în ochi și pe
buze

și fiecare cuvânt bate la ușa cerului ca un suspin

în smerenia acestor oameni de stai
pune-ți ștergarul împreună cu ei
lumini împletind în cununa lui septembrie crud
așezate la gât ori pe frunte
pe glezne, cătușe ori spini
sângele va șiroi, dar ei nu-l vor simți nicicum
cântecul jertfei lor e purtat până sus, în toamne, de îngeri.

în umbra ta am stat și-am văzut lumina
șiroind ca sângele de sub coasta-ți împunsă și albă
am pus podul palmei repede peste ea
maci au răsărit de îndată,
subțiri, dar puternici
precum lacrima îngerului tău
atât de colorată-n septembriele acesta crud,
dar fără de pată...

dintre îngeri și fluturi

ea privea liber în mine ca aripa unui gând
mă chema dintre îngeri și fluturi
încăpeau și contururile noastre înmiresmate
între falduri de ploi aurii
translucide chemări,
preschimbări ale harului

ochiul le așterne pe linia tremurată
a unui orizont numit timp
neîncăpute, neîncepute, neostoite
lucrări ale sufletului încrestate în lumină
muzica interioară, un sunet acordat
la vibrația străluminării,
ne preschimba chipurile în dimineți
ne priveam unul pe celălalt în
lumina care cuvânta în locul nostru
în locul buzelor noastre ce îmbrăcaseră forma tandreții

sărbătorire

așezați pe partea stângă a trupurilor noastre
aveam toată dreapta inimii goală și
liberă să se impregneze de tainele feluritelor
îndrăgostiri ale aceluși banchet
ca o fugă numită dorință,
pe care o interpretam la patru mâini
pe clapele coastelor noastre argintate și vii
sclavii ne pregăteau vasele cu apă și mirodenii
cununile suferinței aveam să ni le așezăm singuri
pe frunte, zâmbind
supti în îmbrățișări serene
cu buzele rostind incantații și ode
apoi ne așezam față către față luminând aerul
cu inimile noastre reîntregind apusul
mirosind a miruri și înălțându-se tăcut într-un spațiu al
devenirilor,
rugi și maci ca niște vortexuri tandre,
aveam îndrăzneala amfitrionilor și supunerea sclavilor
sublim, o aripă de lebadă ne oglindește acum tăcerea
la marginea visului te mai aștept cu mâna întinsă
petală de floare, rug nears, inefabilă trecere

ecou

eliberarea de sub povara trupului
ca de sub o cochilie a armoniilor
de care ai ales să te lepezi
urci alte trepte,
nu mai ești rob splendorii pământului
fluturii își freacă aripile cu frenezia unei păsări colibri
cerul are pleoapa căzută
te rogi să deschidă un ochi
privirea lui trece prin tine ca umbra unui vis
zborul vine ca desfrunzirea unei poveri
te muți în mirarea aerului parfumat
de ecoul gândului celui dintâi
lumina încremenește în frunza eterică a acestei

toamne ca un joc de iubire secerat
la fel ca mai demult când lăsaî urme pe pământ și
despicai umbra zefirului cu mersul tău albastru
când ochii tăi târzii încremeneau pe buzele mele
sculptate de blândețea numelui tău

zale purtam peste inimi

dincolo de ploii, ca o lumină tandră
scăpărând amintirea unei ore,
copaci îmbrăcați în aramă ca niște zale
purtam peste inimi
în liniște pluteam legănându-ne visele,
eram suficient de maturi încât să le adormim
înapoi dacă s-ar fi trezit
cunoșteam o mulțime de cuvinte sonore și albastre
cântece secrete de adormit realitatea
umblam ținându-ne de mână și urcam din
culoare în culoare prin curcubeu
ca pe niște trepte
dincolo de ploii am găsit apa
și ne-am oglindit unii în alții cu visele noastre adormite
noaptea a venit peste pleoape ca o binecuvântare
așezându-ne în inima celuiilalt am început să
ne legănăm somnul
a doua zi gustam lumina pe buze chiar dacă
între noi un arc prea încordat făcea
tăcerea să tremure

dragoste de străini

poate era la amiază, nu mai știu, când,
dintr-o dragoste de străini, așa, ca Avraam,
le-am pregătit zeilor care se perindau prin pustiu
un ospăț de cuvinte sfoase și tandre,
și-n loc de stejar aveam doar un lujer de floare, înalt

moartea ne privea din ochiul
trist al unui animal fantastic

ce dormita și el vrăjit de vocea mea...

în ascuns, mult mai târziu,
avea să se-mplinească
promisiunea pe care, iată, azi o despletesc
pe țărmul pietros,
cu tălpile goale o gust și parc-ar fi întâia oară...
din cuvinte a-nceput să curgă
mirul ca dintr-un craniu galben și frumos

pârg

iubito, lasă-ți părul lung
e vremea coacerii
fructele stau să cadă din pom
mâna ta subțire să le culeagă
să-ți picure o șuviță pe umărul gol
cu palma s-o simt ca pe o ploaie
și roind prin frunze încârligate pe creangă
în mireasma fructului ud să mă cufund
ca în părul tău de sirenă
ce altceva mi-ai putea fi?
înoți mult prea bine în apele mele lăuntrice
îmi e teamă să nu te prefaci în femeie
și să pleci pe picioarele tale
iubito, tu chiar nu te îneci niciodată?

de aceea

uneori ești așa de îndepărtată,
încât mi se pare că nici un fur ori tulbur
nu mi te va mai putea aduce vreodată înapoi,

te-am învelit în pânză și te-am îngropat
într-o zi fără început și fără sfârșit
ca ziua de azi,
în mijlocul căreia, iată, stau, țintuită de șerpi mitici
precum heruvimul din mijlocul grădinii
de focul cel veșnic.

aș vrea să-mi trec glezna subțire de iconoclast
peste amintirea ta ferecată
și s-o sfărâm în aspre pulberi,
dar mă tem că anotimpul care va veni
va rodi iar cu și despre tine.

tu, icoană dintr-un veac interior nestricat,
călătorind pe apele din inima mea
ca pe aripi de fluturi,
jertfă la ospete udate cu lacrimi mari,
afierosire de vânt...

încă

mă aplec să-mi leg sandaua singuraticei mele memorii,
n-aș vrea să pier de tot,
nu sunt pregătită pentru lacrimi, nici pentru eter
mă vor primi ca pe o lună spânzurată înainte de vreme,
visând un vis neterminat,
nici lumina nu-mi va fi întreagă,
am risipit-o prin peregrinările dintr-un secol uitat.
așa că mai lasă-mă să-mi aranjez
și sandaua cealaltă,

am străbătut sufletul tău
de la un capăt la celălalt.

dincolo

sângele meu ca o poveste fără umbră,
ca o tușă de zăpadă albastră...
ferice de cel ce poate vedea dincolo de ziduri
de zăbrele, de porți,
ferice de cel ce, cu ochii închiși,
zămislește lumini pe-ntuneric
și se ridică deasupra acestor forme concrete,
pendulând între o inimă și cealaltă,
înghițind timpul ca o alunecare interioară pe șine.

e-o călătorie lungă, așa mi s-a spus,
nu cred că-i vei rezista,
nu-i pentru oricine.
e o ieșire din trup și o căutare fără teamă
a celuilalt în tine...

albastru de alb

noaptea se-așterne ca o rochie albă de nuntă,
somnia va veni mai târziu,
îmi e teamă să nu mă scufund ca într-un vis
din care nu mai este întoarcere,
n-am învățat încă să înot în albastru,
ființele mele trecute simt cum mă-nconjoară,
dăm împreună din aripi ca niște pești
ce-acum învață să respire a doua oară
nu știu ce caut, o lumină ori o bucată de pământ
pe care să-mi odihnesc trecutul,
un cuvânt cât un colac de salvare,
o lună ori o stea,

plutesc în albastrul ce-mi desenează chipul
în noaptea aceasta prea albă,
nimeni nu-l va mai recunoaște în zori,
albatroșii vor râde, purtând pe spinările lor
toată spaima, toată dragostea...

Dragoș NICULESCU

Acolo, printre nisipuri

Începusem să iubesc copiii pe care-i aducea valul,
Îchipurile lor serioase și puțin vinete ascundeau parcă
taina unei mari sărbători sau a unei morți colective
acoperite de glorie.

Acolo, printre nisipuri, creșteam odată cu bătrînețea mea,
ridicînd adăpost după adăpost, povestind și repovestind
ciudata istorie a scoicii, a marinarului care vorbea în somn
despre pîlcuri de zurgălăi submerși cîntători.

Pîna într-o zi, cînd copiii s-au transformat în pești
și un puternic reflux i-a tras pe toți în larg pentru
totdeauna,
pe insulă rămînînd în urma lor doar un cîntec, la o oră fixă
din noapte, la o sănătoasă depărtare de tot ceea ce putea
să însemne celălalt pămînt.

Mergeam pe stradă ca de obicei

Mergeam pe stradă ca de obicei, printr-un oraș
necunoscut și vechi, cu garoafe lipite de pantofi.
Prin niște băcănii cu produse incerte oameni agitau
un steag mare și alb și păreau că vorbesc, niște căruțe
lunecau singure pe lîngă mine, purtînd pe unii absorbiți
într-o lectură adîncă.

Brusc, în fața mea, unul rotofei cu mustăcioară, ochelari
și cîteva fire răzlețe de păr: “Eu sînt administratorul, zice,
și îmi face deosebită plăcere să vă ofer cheia acestui oraș.
Vă observ de ceva vreme și mi-am dat seama imediat de
potențial. Cel căruia i-am oferit-o anul trecut – un străin,
la fel ca dumneavoastră, semănați foarte bine cu el – a
murit la scurtă vreme și la relativ mică distanță de porți”.

Am mulțumit și am luat cheia (oricum nu implica nici o obligație din partea mea), făcându-mi drum mai departe pe lângă păsări care scuipau într-o fântână mărgele sidefii, pe lângă slăbănogi și palizi curățători publici de felinare, pe lângă femeii care cântau imnuri de slavă copacilor înfrunziți.

Mergeam printr-un oraș necunoscut, cu pantofii mei cu garoafe, și trăiam strania senzație că vechi ciocane, cu cozi din lemn de vișin, se pregătesc în umbră să lovească în orice amintire de-a mea mai proaspătă și mai luminoasă.

Nicolae NISTOR

oprirea timpului

timpul are accidente de metrou
suntem prinși cu povestirile noastre în tunel
unde lumina răgușită striga printre pietre
viața începătorilor era sechestrată
cu cei care erau diagnosticați
în umbră omul din pușcărie
prins din nou în lumi diferite
iar noi care divorțam
jucam puzzle cu minunea de copil
închis în el
până acum treceam pe lângă oameni
fără să știu nimic din ce cărau cu ei
în afară de zâmbete

într-o lume unde ne mișcăm ca zombi
cum se amestecă trăirile noastre
când timpul se oprește o clipă
apoi ne întoarcem la orbirea generală
ca mintea unui calculator
și nu știm dacă am trăit sau nu
timpul are accidente pentru fiecare
depinde unde te găsește singur
sau într-o tragică uitare!

calul tatuat

Grăbit alunecă din mine nisipul
Fără număr cad cristalele în pâlnie
iar eu alergat de furtună
în galop strâng de dârlogi
calul timpului
care se descompune
castele mele se duc
ușor ca o maree
ce udă tălpile mele

urmele care cad în umbră
într-o noapte
când am chef de alergat
pe un cal tatuat cu stele

Partea din mine...

Pisicul meu trăiește viața prin mine
privește pe geam cum cad clipele
ca un om la maturitate
el știe mai bine ca mine
locul unde timpul doare
se așează ca un doctor
pe respirația mea
de parcă știe că pleacă primul
un simbiot care vrea să mai salveze
ceva din noi

noaptea se uită la mine cum dorm
știe când se va deschide poarta
prin care eu voi respira mai puțin
cafeaua va păstra biscuitele
iar eu voi plânge peste cuvinte
fără fularul-doctor care va pleca
nu știu când, numai el știe
atunci voi privi pe geam
partea din mine care nu mai vine

Mihaela AIONESEI

Spălați-vă pe mâini

Viața este un șir lung indian
de oameni umbre iepuri care stau
la un metru jumătate distanță
până le expiră termenul
și li se albește de necaz fața.
O veghe hohotitoare
pe un uriaș mormânt
în care rezistă cei care
numără ceasurile singuri,
cei neatinși
cei cu inima desfrunzită de friguri
dar urmează cu strictetețe îndemnul:

Spălați-vă pe mâini!
Spălați-vă de gândul senin,
de plimbări, de aer, de viață.
Spălați-vă bine de prieteni
de părinți și copii,
de sărmani și nebuni,
de aburul din coaja de pâine.
Spălați-vă pe mâini!
Spălați-vă bine de biserică,
de speranțe și rugăciuni,
de zâmbete, de visele
de astă vară făcute scrum.

Spălați-vă și nu care cumva
să vă îmbrățișați! Să nu vă sărutați!
La dragoste ca la vrabia de pe gard
doar visați! Aerul lăsați-l
să treacă liber între voi ca un cocor
deasupra oceanului morții.

Spălați-vă creierul și sufletul deopotrivă.
Spălați-vă pe mâini de glia străbună,

de laptele supt din sânul stâng de mumă.
Spălați-vă oameni buni, spălați-vă pe mâini
până face inima spume! Poate de mâine
pe străzi va trece și o încoronată
minune și vom scăpa săpând cu ochii
tunele spre eternitate. Spălați-vă!
E o criză cumplită de inimi,
de timp și iubire de aproapele, de sine.
Spălați-vă încontinuu cu mult săpun
până psalmii vor începe să umble
de nebuni prin crânguri și păduri.
Până fierăstraiele se vor auzi urlând
și crucile vor suspina câte un nume.

Spălați-vă de anotimpuri, de durere,
de propriul trup ca de ceasul din urmă.
Spălați-vă și dezinfectați bine
ultima și cea de pe urmă privire
și când veți fi imuni la tot ce-i viu,
pregătiți-vă să muriți la prima
întâlnire cu un biet fir de praf,
în liniște fără coronavirus
dar și fără să vă știe nimeni.

Văgăuna cu cactuși

Stau într-o văgăună cu cactuși
și în timp ce aștept înflorirea de peste an
număr ghimpii înfiți în coastele de lapte
ale acestei lumi despre care îmi place să cred
că încă nu s-a desprins
de al Maicii sân

se întunecă tot mai devreme
și mult prea devreme ne amestecăm
printre turmele de hiene și lupi
plânsul mieilor nu se mai aude de urletul lor
rugăciunile nu se mai deosebesc de blasfemii
mulțimea naivă aplaudă tot mai frenetic

fără să se întrebe
cine-s păpușarii din spatele măștilor
fără să vadă cum ies
sfinții din morminte
și pe Dumnezeu
cum își zugrăvește lacrimile în Cer

hățișuri de aguridă cresc
din om în om
și-ar fi putut să se reverse
peste noi atâta miere...

Ce departe/ ce departe e dimineața aceea
în care până și ultimul fir de praf
se eliberează strămtorii
și un curcubeu roșu ca focul
vine să sfințească aerul
după ce au cântat cocoșii.

***

În tăcerile mele e multă strigare
multe poeme nescrise
care n-au fost în stare să trimită un s.o.s.

La cele mai multe
nici nu știi cum să răspunzi
deși ar fi de ajuns ca într-o zi
să-ți faci timp să culegi
din valea plângerii mele
un fir de pădăie
și să-l suflă în vânt.

Irina Lucia MIHALCA**Dincolo de ape**

Gândurile îți sângerează, zidurile te despart,
în tăcere pleci spre spații goale

Pierdut în sălbăticie, casa ți-e drumul,
loviturile aspre te fac mai puternic,
în aur transformi greșelile.

Un far aprins.
Dincolo de ape vrei să ajungi.
coloane luminoase
licăresc.

Viața o ia într-o direcție sau alta,
noi experiențe îți scriu povestea,
bucuria este
în tot ce te-nconjoară.

Ai fost rănit,
ai fost vindecat.
Vei păstra această înțelepciune
aceea că
dragostea nu are limite?

Există o poveste de iubire răscolitoare
pentru fiecare.
Dumnezeu ne iubește!

Fragilitatea cristalului e finețe,
nu slăbiciune.
Când ierți, iubești
și când iubești
asupra ta
lumina divină se revarsă.

Cercurile vieții

o busolă de aur ne-arată nevăzutul.

acel punct de lumină din capela sixtină.

cercurile ascund taina vieții.
în trepte este viața,
crește și descrește.

o singură respirație. cod cu litere de foc.

o geometrie sacră,
cu-atâtea universuri lăuntrice.

așa începe totul.
furtuna dinaintea liniștii cerului.
fluxul și refluxul,
ferestre spre lumina celor o mie de sori.

pătrundem într-un nou câmp și în vârtejul lui.
treptele sunt din flori.
când soarele pătrunde piatra
acolo stă poemul!

Fructele

ne arătăm sufletul fără să fugim.
fără să ne-ascundem.

fructele sunt cu sâmbure și dulceață,
dar trebuie să muști din învelișul lor exterior,
pentru-a ajunge la ele.

îți place să revii pe pământ.
ce mult contează clipa.
închid ochii. simțim vibrația crescută
în bucuria propriei ființe.

ești o cascadă.
incredibilă stare.
te iubesc foarte adânc.
cine poate explica asta?

Lumina ce pâlpâie

îți simt absența din fiecare trecere
precum sunetul înăbușit
al clopotului scufundat în adâncuri.

și zidul înălțat ca un pumnal între noi.

și lumina ce pâlpâie înspre țărnul întunecat.

am închis muzica. am stins valul.
e mai bine acum?

vorbește-mi. dă-mi mâna.
suntem singuri în oceanul acesta.

risipește absența și umbrele rănilor
neînchise în trecere.

vorbește-mi.

Din trecutul cald

simți că ți s-a mai întâmplat asta.
ți-e dificil să alegi.

de ce ne-amintim viitorul?

plouă. timpul pare golit, limitat.

amintește-ți, ne vom întâlni.

viața este acolo unde crește iarba.
să luminăm drumurile și să vedem gropile.
siguranța și nesiguranța depind de noi.

poți să-ți uiți bătăile inimii. totul urcă.
urcăm, nimic nu se-oprește pe drum.
veche-i memoria clipei.
nu are timpul acesta niciun timp.

simți magnetul dintre noi.
accepti ciocnirea faliiilor.
te bucuri de cutremur.

cunoaștem bine verdele diafan al câmpului.
sclipiri de lumină licăresc din trecutul cald.

dacă ești în gândul cuiva,
ceva din tine s-a transferat acolo.

Mihaela STROE

Poemul cuvintelor

A fost o vreme când ne-am înțeles...,
Când cuvintele tale înspre cuvintele mele...
Și s-au întâlnit, s-au îmbrățișat, s-au iubit...

N-am mai știut să le chivernisim
Și-am pornit, fiecare,
Cu albatroșii tăcerii pe umăr,
Pe propriul drum de potrivnice ape,
Spre un fel de neînserare...
Spre un fel de moarte

De atunci am început să număr:
O zi, un deșert, o tornadă,
Un cântec, o avalanșă, o viață, două, trei...
Suntem departe, suntem aproape...

Drum de bejenie

Scrisul e aidoma unui drum de bejenie,
Pe care ți-l construiești singur, din mers,

Îl așezi peste nisipurile mișcătoare,
Peste toate
Osemintele adunate –
De-a lungul și de-a latul vremii –
În osuarul propriei ființe.

Camelia ARDELEAN

Cuțite-n trunchiuri...

Cuțite-n trunchiuri. Frunze despicate.
Mănunchi de ploi. Un plânset de florinte.
Flămând zenit. O lacrimă cuminte,
Pe pleoapa înserării din cetate.

Amarnic dor. Aprinsă rugămintă.
Biserici noi. Lumini alambicate.
Genunchi firavi. Suspine demodate.
Credințe vechi, săpate-n oseminte.

Corset de piatră. Pană de simțire.
Săruturi fade. Zbor incert de umbre.
Plăpânde replici. Zombi-n devenire.

Cărunte clipe, veștede și sumbre.
Apusuri rare-n hainele de mire.
Surâsuri sterpe. Ornice. Penumbre.

Simion Felix MARȚIAN

Sonetul versului de foc

Din fulgi de curcubeu adun cuvinte,
Sondând al frumuseții univers
Ce poartă-n el mirabilul, neșters,
Să Țes din ele un mesaj fierbinte.

Opresc cu gândul astrele din mers
Să-i pună scânteiere în veșminte,
Căci Ție vreau, Preabunule Părinte,
Să-Ți scriu cu inima turnată-n vers.

Mai pun și-un strop de lavă, pentru foc,
Și miere pentru gust, de la albine,
Dar nu pot detonarea s-o provoc.

Ceva lipsește, deci Te rog, Divine,
Cât încă e sonetul doar... boboc,
Să mă îndrăgostești total de Tine!

Sonetul epitetelor

Ce să-Ți cer când, Doamne, Tu-mi dai totul
Și-n mine curg izvoare vii de Rai,
Mă-mbraci cu-al îndurării Tale strai
Și-n marea Ta de har învăț înotul!

Mă ungi cu mir și pacea Ta mi-o dai,
Și Tu dejoci dușmanilor complotul
Când vor să-mi zgâlțâie în piept chivotul
În care Tu pe tron de slavă stai.

Aș vrea să-Ți scriu acum pe îndelete,
Cu pana-n mulțumiri până-n plăsea,
Pe-ntregul grațitudinii perete.

Dar, totuși, o doriță-aș mai avea:
Să-mi dai un geamantan de... epitete,
Să pună foc în mulțumirea mea.

Sonet dezghețat

Mai am pe gânduri încă promoroacă
Și-un vânt tăios îmi feliază cordul,
Când ochii reci scrutează-n zare nordul
Prin pâcla rece, umedă, opacă.

Trăiesc o tragedie-n dezacordul
Între-a iubi ca Tine, sau... în joacă,
Căci lupt cu gheața care mă provoacă
Și mă străbate ca un râu fiordul.

Dar când lumina dragostei divine
Îmi bate-n geamul vieții cu o rază,
Dezghețul se înstăpânește-n mine,

Iar țurțurii a bine lăcrimează
Și-s curcubeie-n boabe cristaline,
Căci Tu faci, Doamne, din ghețar o... oază.

Mircea POPA

Aurel Sasu - un Cordovan literar

Aurel Sasu a fost cel de al doilea coleg al meu, după Valentin Tașcu, cu care am lucrat ani buni (până la pensionare) la Secția de Istorie Literară a Institutului de Lingvistică și istorie Literară „Sextil Pușcariu” din Cluj-Napoca. A venit la Secție cu repartizare directă, în 1968, după ce un alt coleg de-al său de promoție, pe nume Domșa, din Sibiu, a refuzat postul preferând să se reîntoarcă în orașul natal. Oricum opțiunea pentru Sasu a fost mult mai bună, deoarece, se pare, că respectivul Domșa n-avea vocație de cercetător, pierzându-se în masa anonimilor sibieni, fără să lase în urma sa ceva durabil care să-i conserve numele în posteritate. Aurel Sasu, în schimb, posedă încă din anii de facultate o anume înclinare spre studiul serios al literaturii, o vocație, i-am putea spune, întreținută de o anume îndârjire și tenacitate țărănească întâlnită și la personajele lui Ion Lăncrănjan, scriitor cu care se trăgea din același sat, Oarda de Jos, de lângă Alba Iulia. Era și el un fel de Cordovan, cu fire bicisnică, un revoltat împotriva rigorilor unei societăți pe care o detesta. A ținut să ne avertizeze asupra acestui lucru, trecând, în prezentarea pe care și-a făcut-o în *Dicționarul scriitorilor români*, o primă traumă suferită: faptul că la Liceul „Horia Cloșca și Crișan” din Alba Iulia a fost anchetat pentru că ar fi cântat cântece patriotice tradiționale, de pe vremea părinților și bunicilor lui, fiind calificat drept „un caz primejdios de deviere ideologică”. O altă traumă a fost suferința produsă în familie, o familie numeroasă cu șapte copii, pe care cei doi părinți, Climent Sasu și Elena Munteanu, i-au crescut cu greu, cei mai mulți căutându-și de lucru, după absolvirea școlii, pe la diferite instituții din Alba Iulia. Una dintre surori, Maria, și ea a terminat Filologia la Cluj, funcționând ca profesoară la Alba Iulia. Se

pare că trecutul orașului, cu celebra Bibliotecă Batthyaneum îi rămăsese vie în minte, devreme ce îl invită pe profesorul lui Zaciuc într-o vizită de explorare a orașului. E ciudat totuși faptul că atunci când a luat naștere Universitatea din Alba Iulia, n-a optat să predea aici, preferând o universitate particulară din Cluj, unde învățământul filologic era sub orice standarde de calitate. Ca un fapt insolit, relatat nouă de preoteasa din Oarda cu prilejul unui examen, avea în vedere o poveste ieșită din comun și anume: faptul că părinții acestuia au încetat, la un moment dat, să-și vorbească, trăind în aceeași casă unsprezece ani, despărțiți de cuvinte. Dar, poate ca un semn de împăcare divină, au fost chemați amândoi la Domnul în aceeași zi. O altă situație menită a descumpăni sufletul însetat de literatură al elevului de la Alba Iulia, a fost căderea sa în 1962 la examenul de admitere de la facultatea de Filologie din Cluj. În această situație a fost nevoit să-și satisfacă stagiul militar. A hotărât să-și răzbune eșecul, printr-o pregătire asiduă, de zi și noapte, astfel că superiorii săi l-au învoit pentru a participa la examen, pe care tânărul pifan l-a trecut de data aceasta fără emoții, făcând dovada sieși că e capabil de voință și perseverență, trăsături de caracter care îi vor fi proprii de aici înainte. Armata l-a costat totuși o întârziere de doi ani față de Valentin Tașcu, coleg de clasă cu el, care a venit la Institut mai repede cu doi ani, respectiv în 1966, pe când el a ajuns în cadrul Secției noastre abia în 1968. Deși au fost colegi de clasă la liceul „Horia, Cloșca și Crișan”, între cei doi a existat o oarecare reticență, și o concurență neafișată, dar prezentă, fapt asupra căruia mi-a atras atenția Valentin Tașcu. El m-a atenționat la un moment dat asupra faptului că deși coleg cu noi, Sasu ne va repartiza la Dicționarul pe care îl pune la cale articole despre scriitori obscuri și insignifianți, și că în mod cert nu vom fi selectați pentru *Dicționarul esențial* deși am merita-o. Și așa a și fost, omul Sasu avându-și hachițele lui, prin care voia să demonstreze că între „Cei trei Români”, așa cum ni se spunea (după model

junimist) când participam împreună la manifestări științifice externe, el ar fi avut drept la calitate de *primus inter pares*. În acest scop, el a depus un efort constant și vizibil, de atenuare a diferențelor de vârstă și de ambitus profesional, debutând primul dintre noi și păstrând un tempo mai alert al ieșirilor lui editoriale. Din păcate, mai toată activitatea sa literară din primii ani, dar și mai târziu, a stat sub cupola admirativă a lui Zăciu, copiind aproape la indigo preocupările despre Agârbiceanu, la debutul său în colecția „Restituiri” unde a ținut, cum aflăm din corespondența lui Ion Pop, ca volumul său să fie prefațat neapărat de profesor (ca un fel de recomandare publică pe care o aștepta). După modelul acestuia, și-a pregătit și volumele prime *Progresii* și *Liviu Rebreanu*. Sărbătoarea operei, practicând un impresionism cu infuziuni lirice vădite, iar mai târziu împrumutând tehnica jurnalului pentru a comunica stările de nemulțumire și de angoasă literară. Adularea profesorului avea loc în toate modurile, chiar și atunci când ea căpăta note stridente. Țin minte o scenă de la Onești, când ne aflam la „Zilele Călinescu” împreună cu colegii de la Institutul bucureștean condus de Dna Zoe Dumitrescu-Bușulenga, și când s-a ridicat în picioare spre a ne face să cântăm cunoscutul cântec cu refrenul schimbat ad-hoc că „primarul nostru-i Zăciu”. Diferențele de sociabilitate și comportament între noi, colegii, în loc să se remedieze, s-au adâncit de-a lungul timpului, fiind cauzate de faptul că, fără să ne comunice explicit, pornise o seamă de lucrări împreună cu Mariana Vartic, pe care o atrăsese într-un fel de muncă de hamalâc științific cu totul ieșit din comun. Apoi, ne-a creat un inconfort vizibil acceptul lui de a semna o lucrare rămasă în portofoliul Institutului de la Lucian Blaga și care privea presa germană din Transilvania. Nefiind terminată, munca de completare a ei i-a revenit colegei noastre documentariste, Ana Ciurdariu, care a eliminat golurile existente. Profesorul nostru Pervain a găsit că notele și comentariile lui Blaga sunt prea extinse, cerându-i lui Sasu o reducere a lor.

Într-adevăr, acesta a operat cu excesivă parcimonie reducerile respective, până la neantizarea lor, acceptând în final să semneze lucrarea alături de ceilalți doi, într-o situație în care numele lui Blaga era abia amintit în prefață. Ne-am fi așteptat ca el să refuze cu demnitate acest cadou, venit pe nepusă masă, pentru o muncă mai degrabă de editor, decât de autor. În sfârșit, nu mai doresc să subliniez aici diferențele de atitudine și mod de comportament, din momentul în care Sasu a ajuns mâna dreaptă a lui Zăciu la dicționar, munca la temele noastre de plan fiind pusă pe planul doi. Aveam apoi, în cazul celor doi foști colegi, două stiluri diferite de comportament. Pe cât era Tașcu de expansiv, extravertit, comunicativ, vorbăreț, lăudăros până la fanfaronadă, pe atât era Sasu de ascuns, introvertit, calculat. Nu-ți spunea niciodată la ce lucrează, chiar dacă îl întrebați, trăind într-o lume secretoasă, pe care el o proteja de orice imixtiuni străine, de parcă destăinuirea odată făcută, ar fi dus la diminuarea caracterului ei inedit sau i-ar fi știrbit aspectul de noutate. Cultiva o secretomanie împinsă la extrem, ocolind cu grijă orice intimitate firească. Astfel, multe din pelerinajele sale la București pe tema Dicționarului, dar și cele de mai târziu din Statele Unite nu ne erau împărtășite, multe din acestea aflându-le din cărțile scrise de el și nu venind dintr-o comunicare directă, cum ar fi fost normal între colegi. Se întâmpla că Tașcu, locuind destul de central, ne invita adeseori acasă la el la o cafea sau la o șuetă literară, dar la care Sasu nu participa niciodată, așa cum refuza să participe la întâlnirile tradiționale de 8 Martie organizate la Institut de Sindicatul nostru, și, în general, la ieșirile noastre normale la vreun local, clădindu-și o existență exterioară total impenetrabilă. Viața sa era până la un punct plină de secrete, pe care nu le destăinua nimănui. Un singur lucru totuși ni l-a destăinuit, acela că la revenirea sa din State, și-a găsit casa spartă, și cotrobăită atent, se pare de către organe, care-l suspectau tot mai mult că are legături prea intime cu „lumea imperialistă”. Ca om ar fi

putut intra în categoria „ciudaților”, întrucât nu și-a sărbătorit niciodată ziua în public (chiar când era invitat pentru acest lucru la Asociația Scriitorilor și nici n-a oferit vreodată o tratație cât de mică unui prieten, retrăgând-se într-un fel de schimnicie calculată, împrumutând aura cărturarului impregnat de preocupări superioare, aflate deasupra nimicniciei zilnice. De aceea ne-a surprins într-un chip neplăcut o altă situație în care am fost implicați, întrebați, cercetați, deoarece la întoarcerea sa după primul an de lectorat la Seattle, ne-am trezit chemați la fel de fel de ședințe, deoarece el nu-și achitase partea de valută stabilită de Minister. Se știe că erau anii în care statul român hotărâse restituirea împrumuturilor luate, și că, pe cale de consecință câștigurile în valută ale românilor trimiși în misiuni erau dijmuite fără milă, într-un procent oarecare. Intenționat sau nu, colegul nostru nu-și respectase acest angajament. Ne-am trezit și noi chemați pe la tot felul de foruri de cadriștii clujeni, pe motiv că noi am garantat pentru el în fața partidului. Cu chiu cu vai, am reușit să închidem cazul și Sasu s-a putut întoarce pentru celălalt an îndărăt la Seattle. Urmarea a fost că până la revoluție nu i s-a mai oferit șansa unui al doilea lectorat.

Fără doar și poate lui Sasu i se poate atribui o calitate pregnantă de chivernisitor, care poate fi decelată și în cazul *Dicționarului scriitorilor români*. Faptul că acesta a fost subminat sistematic să apară la timp, și că atunci când după revoluție apariția lui a fost susținută de toată lumea, el aruncă acuze la adresa lui E. Simion pentru ideea de a fi pornit alt dicționar, care ar dubla (sau îngropa), o muncă gata făcută. Semnul acestei vădite iritări ne este dezvăluit în cartea sa *Noapte după noapte*, în acuzații fără echivoc: „După 1990, spunea el, impresia unei bătălii ușoare s-a stins repede. Firește, nu mai exista nici cenzură, nici Comitet Central, nici Consiliu al Culturii. Exista, în schimb, supraviețuise Revoluției, cu tot arsenalul ei de compromisuri, arbitrar și mediocritate, o Academie cinic revizuită, în voința ei de afirmare. Și, uite-așa, ca o dorință de mai mult aer, la sugestia președintelui Eugen Simion, s-a decis

elaborarea unui Dicționar paralel, în versiunea obișnuită și imorală a unei idei viciate de trafic. Reține, te rog, că în acel an (1995) Mircea Zăciu era membru de onoare al respectivei instituții. Cum ar fi fost să zică președintele: maestre, permiteți-mi să mă alătur inițiativei dumneavoastră, colectivului din Cluj, experienței, efortului dumneavoastră, să fiu solidar cu drama, coșmarul, tortura sufletească și paroxismul a ceea ce poate justifica, în final, speranța, bucuria și izbânda tuturor. Nu, mânat de duhul dezbinării, el se pune peste noapte în serviciul unui proiect de mântuire personală.” Nu cred că Eugen Simion, proaspăt venit din zona învățământului universitar la conducerea institutelor de cercetare, voia să le „dezbine” pe acestea, ci avea în intenție un tip de dicționar, care promitea să ofere o structură diferită decât cea atestată de dicționarul Zăciu, deoarece ea nu se rezuma numai la scriitori. În al doilea rând, institutele de cercetare aveau în plan foarte multe teme mărunțite, iar uneori aceste distorsiuni ce reflectau în nivelul lor de competitivitate. Pentru întâia oară, se dorea să se pună la lucru toate colectivele la același proiect. Acesta purta desigur marca Eugen Simion. La acest lucru se referea Sasu prin aluzia la „mântuirea personală”, dar el ignora total faptul că noul președinte al Academiei era în dreptul său de a semăna duh nou în glie veche. Și acest lucru și-a văzut finalitatea în apariția unui instrument de lucru de reală valoare. Era un dicționar conceput mult mai cuprinzător, care urma să cuprindă și presă, și instituții, curente literare, și opere anonime și traducători și nu era, așa cum insinua Sasu, un „galimatias patetic” („uriaș cu picioare de lut!”), într-un text polemic, *Trecutul ce ni s-a dat*, din *Noapte după noapte*. E adevărat că noi, lucrătorii din institutele academice, ne-am suspendat alte teme aflate în lucru și că un proiect de dicționar, cel al ieșenilor, a fost sacrificat, articolele redactate acolo intrând pe parcurs în corpusul dicționarului nou, dar, trebuie să conchidem că, în ultimă instanță, s-a realizat un lucru deosebit de util, a cărui soartă n-a fost aceea a așteptării și tergiversării, ci a unei valorificări editoriale imediate. În ceea ce privește *Dicționarul scriitorilor români*, a cărui

soartă crudă a cunoscut din greu furcile caudine socialiste, prima versiune fiind dată la topit fără explicații, în acei ani ai „deceniului satanic”, el a dobândit o nouă posteritate, după tipărirea lui în anii de după revoluție, venind să încununeze eforturilor comune ale celor trei coordonatori și a unei bogate mase de istorici literari care l-au elaborat. Deși aceștia au fost prost remunerați, sau n-au fost remunerați deloc (a se vedea declarațiile lui Ion Pop, Ștefan Borbely, Georgeta Antonescu etc.) care au remis banii editurii. Grijă pentru acuratețea articolelor a fost dintotdeauna un apanaj al autorilor, chiar dacă coordonatorii au mai avut ceva de spus (e vorba în speță de aducerea la zi din 1982 la 1995!), muncă pe care Sasu a fost obligat de împrejurări s-o facă. În cele din urmă, apariția editorială a dicționarului a echivalat cu o reală sărbătoare, la care Aurel Sasu a fost încoronat de premii precum alegătorul de la Maraton. Nu mai puțin coordonatorii s-au ales și cu o remunerare generoasă (s-a spus de către Gheran că aceștia au primit fiecare câte o sută de mii de lei, deși cererea lor a fost de „o mie de dolari” precum și plata decentă a colaboratorilor; în final recompensa bănească a fost schimbată cu acordarea unui set de tipărituri). Trebuie să-i recunoaștem lui Sasu priceperea de a folosi materia dicționarului pentru o nouă variantă intitulată *Dicționarul biografic al literaturii române*. Travestirea s-a făcut eliminând din varianta inițială articolele critice și bibliografia aferentă, și păstrând doar șapoul biografic. Noul dicționar a fost tipărit la Paralela 45, în 2006, și a fost semnat doar de Aurel Sasu, deși șapoul de prezentare biografică a existat și în versiunea anterioară. Și pentru a dovedi că materialul acestui dicționar mai poate fi rezista unei stoarceri suplimentare, el a venit cu o carte proprie, intitulată *Cum moare scriitorul român*, care nu face altceva decât să preia, cu unele mici completări la cazurile mai spectaculoase, informațiile din dicționar referitoare la plecarea din viață a scriitorilor. Să nu uităm că pe parcurs echipa a mai dat la iveală și un *Dicționar esențial al literaturii române*, care a adunat în paginile lui doar pe cei mai consacrați dintre scriitori, deși selecția contemporanilor poate fi discutabi-

lă. În acest fel, dicționarul și-a dovedit până la capăt utilitatea și a meritat efortul lexicografic al coordonatorilor și al autorilor, dincolo de multele tânguieri ale tuturor. Un singur lucru ar mai merita adăugat: în disperare de cauză, coordonatorii lui, au făcut apel la un moment dat și la mila nababului de tristă amintire, Vântu, pușcăriașul perpetuu. Să ne bucurăm că acesta a refuzat sponsorizarea, altfel ne-am fi trezit în situația ingrată de a fi compromisă o idee nobilă. A dat Domnul ca acesta să refuze propunerea. Oricum, odiseea Dicționarului nu poate fi despărțită de drumul literar al lui Aurel Sasu, cel mai consecvent și cel mai aprig luptător pentru cauza comună a celor „trei muschetari”. Cine ar dori să se aplece mai atent asupra aceste povești, care a băgat în mormânt înainte de vreme pe doi dintre cei care și-au pus speranța în depășirea stării de înapoiere a lexicografiei noastre, poate să apeleze la lotul de documente pus la dispoziția cititorului de coordonatori, în preambulul celui dintâi volum al ediției lui din 1995 de la Fundația Culturală, cât și la textele-document prezentate de Sasu în volumul *Noapte după noapte*. E un volum care se cuvine a fi citit pentru a intra în atmosfera trăită de autorii lui principali, în luptă cu toate relele veacului. Dintre protagoniști nu va lipsi, bineînțeles, nici numele lui Eugen Simion (botezat de Zăciu Eugen Stâlplnicul), căruia Sasu îi consacră un portret din tușe groase, caricaturale (Omul echipă), iar în unele locuri și Virgil Cândea, cel care a reținut la un moment dat dactilograma de cca 4000 de pagini ale *Dicționarului romanului românesc*, pe care Sasu o reclamă, deși în acest din urmă caz nu el era coordonatorul lucrării și nu era „purtătorul de cuvânt al colectivului”, cum o declară. Introducerea acestui episod în bătălia cu „reacțiunea” era făcută de către colegul nostru cu scopul de a îngroșa liniile portretului general și a amplifica starea de beligeranță atât de potrivită pentru ambianța care caracteriza revolta programată a colegului nostru: „Cine mai are astăzi curajul să facă apologia nimicului și a neantului? Captivitatea de un deceniu a *Dicționarului cronologic al romanului românesc* nu este, în lungul șir de neisprăviri ale culturii române, decât un

popas dintr-o absurdă competiție, lipsită de logică, a autodistrugerii. Bătălia pentru recuperarea și publicarea cărții s-a încheiat în 2004. Un moment solemn, amânat zece ani cu cinism și un incalificabil dispreț față de legitimitatea demersurilor noastre.”(O bătălie purtată, un război necâștigat). Cu un aer de luptător infailibil, Sasu vede peste tot dușmani și cabale anticultură, încât amploarea pe care o dă el fenomenului capătă dimensiuni disproporționate. Dar luptătorului ingenuu îi stă bine să aibă dușmani pe măsură, așa că el nu duce lipsă de imaginație pentru a-și împodobi scutul cu panglicile celor răpuși. E demn de observat că, lipsind această ambianță, din care el face predestinat parte, pagina sa ar fi mult mai săracă și mai plată. Aș fi fost curios care ar fi fost reacția lui în cazul în care i s-ar fi dat lui pe mână destinele unui institut sau ale unei edituri. Soarta nu ne-a învrednicit cu această șansă! Chiar și acolo unde întreprinde niște demersuri menite a-și asigura independența literară în cadrul colectivului, optând pentru o temă proprie de lucru, intitulată *Bibliografia literaturii române în presa exilului nord-american* (până în 1990), motivația care o susține nu e deloc convingătoare (avem de-a face cu o simplă bibliografie!), și e de la sine înțeles de ce n-a găsit la E. Simion uși deschise. Dacă veți citi cu atenție textul cererii sale, veți observa cu ușurință că el suferă puternic de lipsa uzanței minime de protocol uzual (adresarea este făcută direct, fără formulele de politețe pretinse actului în sine, lăsând să se întrevadă mai degrabă orgoliul petentului decât încercarea de convingere a celui petiționat („Domnule Eugen Simion”, „Domnule Simion”), ceea ce, credem, n-a fost o bucurie prea mare pentru academicianul președinte. Apoi, din câte se vede, el nu merge pe ideea unor contribuții originale de istorie literară, ci pe una de bibliografie, ușor de realizat fără un efort cât de cât de luat în seamă, dacă avem în vedere facilitățile oferite de Biblioteca Congresului. *Noapte după noapte* devine în esență un depozitar de nemulțumiri și insinuări cu un caracter prea personal, ceea ce explică puținul ecou pe care l-a înregistrat acest volum, la fel ca și celelalte două de care am pomenit în altă parte. Textele lui

fac parte dintr-o tactică și strategie a proscrisului, așa cum am arătat, iar conducerea Academiei e direct implicată în acest proces fără procurori. E cazul să-i mai dăm cuvântul ca să vedem cum înțelege el să lupte pentru cauza „operei unice a culturii naționale”, DSR, cauză pe care o duce cu el dincolo de mormânt. Cum vom vedea, el nu se sfiște să-l ia la refec chiar pe președintele Academiei, reproșându-i starea de prostrație în care se găsea, fără aplecare spre doleanțele celor de jos: „Din ianuarie până în aprilie, d-l Eugen Simion a răspuns tăcând/.../ S-ar putea, dle academician, să fiți victima unei întâmplări ale cărei singure justificări sunt vechile mentalități și obiceiuri totalitare (cât de credibilă e neștiința d-voastră, mărturisită la telefon?). Avem cu toții experiența bunelor intenții clădite pe morminte. Inclusiv pe mormintele fără cruce ale unor cărți” (Năravul din fire, n-are lecuire, în *Noapte după noapte*, p. 79).

Nu știm în ce registru să citim fraza de mai sus: e vorba aici de un Sasu, om al curajului nebun de a se erija în purtătorul de cuvânt al unei dreptăți absolute, sau descoperim doar pe insul care și-a pierdut orice urmă de simț a realității, atunci când se adresează puternicilor zilei cu astfel de pretenții? În orice caz, armura de proscris pe care și-o asumă e și motivată prin criticile deschise aduse conducerii Fundației Culturale, care și-a cheltuit toate fondurile într-un festival folcloric de amploare în Statele Unite, de unde răzbătea doar mirosul de sarmale și mici. Iată-l pe Sasu urcând încă odată treptele Golgotei editoriale: „La sfârșitul lui aprilie 1999, cu manuscrisul sub braț, urc din nou în trenul speranței. La Fundația Culturală Română n-am reușit decât să strecor cu umilință pe raftul unui dulap biata legătură de foi nefolositoare. Redactorul-șef lansa alte cărți la Budapesta. În lipsa lui, instituția era angajată, fără excepție, în programul de participare a bieteii țărișoare la festivalul folcloric, organizat de Smithsonian Institution din Washington D.C. („Cea mai impresionantă, mai amplă manifestare artistico-culturală a României din acest ultim secol al mileniului doi”-Augustin Buzura). O manifestare la care se estima consumarea unui milion două sute mii de

sarmale și a șase sute mii de mititei (cu vaporul au fost transportate din țară câteva zeci de butoaie cu varză murată). Editura tipărea, evident, cărți, broșuri și liste de bucate. Iată ce va să zică o sărbătoare a spiritului românesc, când arta, muzica și dansul se întâlnesc, în sfârșit, pe pământ străin, cu tochitura, papanășii, prescura, colacii, papricașul și plăcinta cu dovleac. Un ziarist vedea în clipa inaugurării acestei estrade întunecate de fumul grătarelor „cea mai frumoasă zi de vară din acest secol!”. O, biată Românie, o, mică Românie !” deplânge el starea de inerție a instituțiilor statului care nici după șase luni de la apariția dicționarului nu-l trimisese la Centrul nostru cultural de la New York. Astfel de moravuri sunt denunțate de scriitor la tot pasul în cartea sa *Noapte după noapte*, al cărui simbolic titlu vrea să însemne că noaptea socialismului a fost continuată de noaptea postdecembristă.

Nu de puține ori, autorul face aluzie la „celula cu gratii ruginite a captivității noastre” și la imaginea celui care se afla la pupitrele acestei întreprinderi neînregistrate „absolut singur pentru tot ce însemna documentare, lectură, corespondență, iconografie, completare de informație (rămasă la 1982), și corectura mai multor mii de pagini manuscrise și tipărite”. Sasu se vede în continuare trăind experiența celui crucificat din palmele poetului În această situație, de coordonator unic, a fost obligat să ridice mereu piatra pentru a o trimite celor care ridicaseră un adevărat zid în jurul lui și al Dicționarului. Pentru a scăpa de această busculadă din țară, el preferă să ia mereu calea străinătății, spre a-și deschide acolo șantierul de lucru care aici era minimalizat sau refuzat. Acolo îi devine misiunea de a deschide vaste șantiere de lucru, din care au răsărit cărți precum *Scriitorii români din SUA și Canada*, și *Cultura română din SUA și Canada*, carte de sinteză care a adus în fața cititorilor români, toate aspectele de bază ale acesteia, vorbind de presă, tipărituri, asociații, mijloace de propagandă. Cartea beneficiază desigur și de o culegere din folclorul român al înstrăinării produs de românii imigranți sub imperiul dorului de casă, al „nostalgiei înstrăinării”. E cea mai de seamă dintre lucrările lui Sasu ticluite

dincolo de fruntariile țării, deoarece contactul cu pământul american i-a prilejuit și multe concesii și abordări editoriale de mai mică importanță, dacă nu chiar lipsite de interes. Dacă palmaresul său din țară reținea până la acea dată numeroase ediții și reconstituiri biografice de scriitori, mai mult sau mai puțin reușite, acum el se aventura pe un teren nou, cu dorința de a aduce în fața semenilor de acasă cronica la zi a altui continent, menit să rescrie de unul singur, precum vechii descoperitori de teritorii noi, istoria pierdută a acestora. Începe pentru el a doua perioadă a vieții sale, când se strămută periodic la New York, deschizând un vast șantier de depistare și strângere de documente, de ziare și reviste vechi, cu adunarea de dozezi despre prezența românească în America și Canada. După ce în tinerețe își făcuse mâna în țară, în domeniul redactării de articole și de ediții, dând la lumină ediții din Gh. Banea (cu *Muschetarii din Balcani* (1982), din C. Fântâneru și Mircea Gesticone, după ce antrenase în munca editorială și pe colega noastră Mariana Vartic, concepând tot felul de culegeri de texte, cum ar fi *Romanul românesc în interviuri* sau *Dramaturgia românească în interviuri*, A. Sasu părăsește într-o oarecare măsură terenul național spre a se orienta spre pământul salvator al fâgăduinței, care era SUA. Acum revine la vocația dintâi, scriind și publicând cărți, broșuri de popularizare, mici monografii locale. Vechiul spirit editorial îi dă ghes și se apleacă cu toată atenția asupra unor fenomene culturale și literare pe care le descoperă din mers. Acum îl regăsesc din nou pe acel Sasu, colegul gata să sară în ajutorul celor năpăstuiți, cum o făcuse în țară în cazul Ion Lăncrăjan. Să mi se îngăduie să relatez acest caz uitat de cordovanism literar.

Așa cum am arătat mai la început, Aurel Sasu era originar din aceeași comună de lângă Alba cu Ion Lăncrăjan, și era firesc ca între cei doi să se fi stabilit o relație de prietenie și într-ajutorare. S-a întâmplat ca în deceniul de dinainte de revoluția din 1989, poreclit de unii „deceniul satanic”, strângerea șurubului și întărirea cenzurii să fi nemulțumit pe mulți scriitori, unii din ei luând calea străinătății, alții mulțumindu-se a riposta cu introducerea a

cât mai multor „șopârle” în textele lor. N-a fost și cazul lui Ion Lăncrănjan, care le spunea de-a dreptul, fără să mai încerce ascunderea lor sub diferite formule mai sofisticate. Așa a ajuns că mai multe din scrierile sale au fost respinse de edituri, iar el, care ajunsese liber profesionist, trăia mai cu seamă din pomenile oferite de Fondul Literar. În situația aceasta, Ion Lăncrănjan, ale cărui cărți erau una după alta scoase din planul editurilor, a gândit la o formă de ripostă publică la adresa acestor cenזורi inflexibili. Cu lista obiectiilor editurii în mână, el, care a fost la un moment dat secretarul de partid al Uniunii Scriitorilor, nu putea accepta ca în lupta pentru adevăr și pentru zugrăvirea veridică a societății satului nostru, să fie escamotată, pretinzând scriitorului să arate în mod realist realitatea așa cum se prezenta ea. La sat, erau bătrâni pensionari, care după munca lor de o viață primeau o recompensă derizorie, care nu le asigura nici pâinea zilnică, produsă și comercializată doar la oraș, unde nu puteau ajunge, fiind total dependenți de tinerii muncitori navetiști. Starea lor și a altor categorii sociale de la noi, erau abordate de prozator cu mult curaj, încât cenזורii săi au socotit că apariția unor astfel de critici ar fi lovit puternic în „realitățile socialiste” ale țării. Încăpățânat și înzestrat cu o structură țărănesc-muncitorească puternică, Ion Lăncrănjan n-a cedat sugestiilor venite de la editorii săi și nici referatelor editoriale, întocmite cu simț de „înalță responsabilitate partinică” ale unor lefegii arhicunoscuți ai aparatului de partid, punând la cale o modalitate ingenioasă de a-și exprima nemulțumirea. Și-a multiplicat romanul în vreo sută de exemplare, pe care le-a trimis unor critici, oameni de cultură și presă, poftindu-i să-și exprime opinia liber, într-o discuție pe care urma s-o aibă cu oficialii culturii și ai editurilor. M-am găsit și eu invitat la acea dezbatere, iar Aurel Sasu mi-a adus de la București manuscrisul incriminat (mi se pare că a fost vorba de *Fiul secetei*), pe care urma să-l citesc și să susțin cauza lui Lăncrănjan în lupta cu „liftele păgâne”. Așa se face că am participat la această dezbatere publică, unde în prezidiu se afla I. D. Bălan, înconjurat de o seamă de acoliți de-ai lui de pe la edituri,

iar în sală se aflau adunați destul de mulți invitați de ai lui Lăncrănjan, care urmau să se pronunțe asupra romanului și să comenteze pasajele incriminate de redactorul de carte (poate să fi fost Sântimbreanu?) și în genere de staff-ul de culturnici mobilizați de I. D. Bălan. A fost, sub toate raporturile, o întâlnire memorabilă, unde cei mai cei prezenți au susținut cauza lui Lăncrănjan și a „realismului său dur”, cum s-a exprimat cineva, și au recomandat publicarea romanului. Se pare că „Bădia” a început la noi, lupta pentru afirmarea dreptului la liberă exprimare al scriitorului, într-o vreme în care toată lumea stătea aliniată în front. Mi s-a părut revelator că în vorbirea lui Sasu s-a strecurat și o aluzie inteligentă la viitor, atenționându-i pe acei care nu observă progresul și sunt orbi la realitățile pe care le trăim, că vor ajunge să fie „Vai de ei” într-un viitor oarecare. Era o aluzie directă la I. D. Bălan care era originar din satul Vaidei de lângă Orăștie. Am susținut și eu cauza lui Lăncrănjan, arătând că sintagmele de care se împiedecă unii care citesc literatura pe deasupra, și uită tocmai fondul puternic pe care îl pipăie îndelung privirea lui Ion Lăncrănjan, oferind tocmai puncte de vedere pentru a nu cădea într-un staticism condamnable. La rândul lui, Lăncrănjan a scos în final o mitralieră de calibru greu cu care a atacat din față și din flancuri pe toți vorbitorii lui potrivnici, în special pe Dodu Bălan, care se lamenta amarnic încercând să-l potolească și luând-o pe coarda autoritară, cu „Tovarășe Lăncrănjan”, când bâlbâindu-se și coborând la coarda familiară a unei vechi prietenii, apelând la înțelegerea lui umană, camaraderească, zicându-i pe numele mic, „Dragă Ioane, Ionică...” etc. Încerca să-i inducă acestuia nevoia de înțelegere a „contextului politic”, în care ne aflăm, spre a nu da apă la moară dușmanilor externi. Lamentațiile nu l-au impresionat deloc pe Lăncrănjan, a cărui perorație a atins probleme grave legate de „adevărul artei și al simțirii”, de „reflectarea realității în opera de artă”, dar și atacuri directe la omul și scriitorul I. D. Bălan, calificat ca simplu trepăduș fără operă, un fel de milog literar, trăind din surogate venite de sus și nu din propriile sale merite. Pentru mine a fost un prilej de bucu-

rie, auzind astfel de lucruri, deoarece întotdeauna individul mi s-a părut un tip emfatic și gongoric, fără o bază serioasă de lecturi care să-l acrediteze, un tip care a profitat de funcțiile avute pentru a se înstăpâni pe opera lui Goga. Nimeni nu mai putea scrie despre acesta! Așa s-a întâmplat mai târziu și cu Cotruș, scriere care s-a dovedit tributară unei cărți a lui V. Copilu-Cheatră. (În anul 1975, când mă înscriesem la doctorat, am dorit să fac o teză despre Goga, dar profesorul m-a sfătuit să iau alt subiect, deoarece acesta ar fi tabu, „și n-are rost să te complici”). După încheierea înfruntărilor, Bădia și-a dus toți invitații la o grădină restaurant din zona Parcului Kiseleff, unde ne-am continuat dezbaterile și comentariile. Poate că nu e superfluu să amintesc că la un moment dat și-a făcut apariția în sală și Marin Preda, înarmat cu un teanc de reviste, asupra cărora și-a concentrat tot interesul, ca apoi, la terminarea acestora, aruncând o privire circulară prin sală, s-a ridicat și a plecat, lăsându-ne cu frământările și nelămuririle noastre.

Dar să ne reîntoarcem la periplusul scriitoricesc al lui Sasu prin Statele Unite, acolo unde își mută centrul preocupărilor literare. Nu înainte de a mai face o escală în timp pentru a corecta o altă afirmație pe care Sasu o face în capitolul bibliografic de la *Dicționarul biografic al literaturii române* (2006), unde poate fi întâlnită următoarea trimitere: „Mircea Zaciuc, în colab. cu Marian Papahagi și Aurel Sasu, coordonare și revizie științifică, *Scriitori români, 1978*”. E, într-un fel, o noutate pentru noi să aflăm acest amănunt, pe care nici măcar profesorul Zaciuc nu-l pomenește și nu și-l revendică în introducerea de la DSR. E fără îndoială o exagerare, deoarece nici Sasu, nici Papahagi, nu erau la ora aceea niște critici afirmați și recunoscuți, pentru a îndeplini munca coordonatorului într-un dicționar la care colaborau multe personalități universitare validate. Singur Zaciuc putea să emită această pretenție, dacă Gheran ar fi găsit de cuviință, întrucât el și prefațează volumul. Dar lui Sasu îi plăcea să înflorească adeseori lucrurile, dacă nu chiar să le deformeze (chiar maestrul său Zaciuc îl acuză la un moment dat de „mitomanie”).

Adeseori invențiile sale epice luau aspect de „proza poetică” (dacă nu greșim el a scos și două volume de versuri, imitând și în acest sector pe maestrul său). Realitatea este însă că prietenul nostru nu avea organ nici pentru proză, dar nici pentru critică, de aceea scrierile lui devin cu trecerea timpului tot mai ilizibile, simple îngrămădiri de materie informațională brută, cu aspect de bibliografism redundant. Numai astfel se explică recurgerea lui *in extremis* la tipărirea unei cărți bizare, intitulată *Cartea mea de muncă* (Eikon, 2017), simplă aglomerare de fișe și pagini de corectură, prin care a dorit, poate, să își legitimizeze în fața posterității rolul său, comparabil mărit, față de al colegilor săi (dar, adaug eu și perpetuarea unei greșeli care îi aparține, aceea de a confunda pe Cornel Diaconovici, autorul primei enciclopedii românești cu iluministul C-tin Diaconovici-Loga, confuzie care se lăfăie pe prima filă a documentelor lui olografe și care se regăsește și în dicționarul tipărit!) . Acest mod de aduna între copertile unei cărți simple pagini de corectură reprezintă o premieră în literatura română, deoarece până la ora de față, niciun scriitor sau editor român n-a încredințat tiparului o asemenea bazaconie. Dar enigmatice „săsești” ale lui Sasu sunt departe de a fi singurele, dar înșiruirea lor o lăsăm și noi pe altădată.

Deocamdată ne propunem să insistăm puțin asupra realizărilor sale din domeniul americanisticii, acolo unde sunt de contabilizat câteva lucruri notabile. Vocația sa de precursor și misionar, pe care și-a cultivat-o toată viața, apare aici mai pregnantă ca oricând. E la mijloc suma multor tipăriri, unele mai stranii ca altele, dar scrise și tipărite cu credința unui mesianism autentic. De la descoperirea țărâmului american, niciun călător român pe acele meleaguri nu și-a asumat mai cu ardoare rolul de a face cunoscută contribuția românească la amalgamul de populații și credințe, cum a încercat Sasu să ridice valoarea bisericii ortodoxe și a slujitorilor ei. Odată ce a pus piciorul pe pământ american, el a simțit chemarea strămoșilor noștri emigranți acolo în diferite faze și etape istorice și s-a dedicat reconstituirii traiului acestora în noile așezămîn-

te, unde, numeroși oameni de bine au tipărit calendare și almanahuri, au ridicat altare ale credinței, au dus cu ei melodiile românești, cultura noastră folclorică, amintirea faptelor istorice ale marilor voievozi, credința în dinastie și în unitate națională. Relieful românesc al continentului american este radiografiat temeinic și minuțios, fiind transpus mai apoi în numeroase cercetări punctuale, unele mai interesante decât altele. S-ar putea vorbi aici de o adevărată etapă de lucru numită Sasu, în munca de aduce-re acasă a moștenirii acestora. N-a ezitat să facă vizite în cele mai uitate colțuri de lume, să facă inventarul exact al tuturor parohiilor românești, să stea de vorbă cu preoții și enoriașii, să asiste la programul unor asociații și cenacluri literare, să sprijine și să încurajeze orice inițiativă. A pus în aceste „redescoperiri” mult suflet și dorință de cunoaștere. A făcut o muncă de defrișare a întregului teritoriu românesc, ascultând cu atenție glasul celor de jos și al celor de sus, trecuți prin cultură, recurgând la o benefică muncă reportericească, întregită printr-o necesară acțiune de confruntare în arhive și biblioteci. Intenția lui a fost aceea de a nu scăpa din vedere orice fenomen oricât de mic, dând o imagine globală a fenomenelor românești din SUA, reținând date și aspecte esențiale, redactând jurnale, comentarii, întâmplări semnificative, scene comportamentale, pe care le-a consemnat și le-a trecut din memoria colectivă a acestora în propria memorie și în propriile cărți. Micilor întâmplări diurne, pe care le consemnează, le dă o finalitate nouă, morală, cu aspect de îndreptar existențial, cu scene de gen, pe care se crede îndreptățit să le ofere și publicului în mici cărțuții cu iz moral, intitulate când *Breviter* (2004), când *Noapte după noapte* (2010), când *Strategia disperării* (1999). Acesta din urmă e intitulat „Jurnal american”, dar caracterul arid consemnativ al faptelor este întregit cu binevenite note de subsol, unde facem cunoștință cu lecturile curente, cu fapte și atitudini spontane, cu agenda zilnică a turistului. „Fenomenul american” nu e văzut ca la Petru Comarnescu, numai arhitec-

tonic și social, ci prin capacitatea de mobilizare armată, făcând din Războiul din Golf o pagină de inițiativă și mobilizare promptă a unei riposte de mare anvergură. Istoricul literar devine în acest caz un fel de reporter de front, străduindu-se să dea seama, în consemnări rapide și seci, despre o confruntare internațională, la care persoana sa nu poate să rămână indiferentă. Postura de martor se conjugă aici cu aceea de comentator și observator, de analist politic. Să sperăm că viziunea personală a unei situații de criză, descrisă și relatată de un român, să fie descoperită și citită peste veacuri ca un document inextricabil asupra unor împrejurări de geopolitică și strategie militară superioară.

Devenind aproape un „navetist” (termenul îi aparține) între Cluj și Statele Unite, el începe să se lase contaminat și de subiecte locale cum ar fi „Întâlnirile de vineri” ale părintelui Theodor Damian, cazul Policarp Morușca, istoria generalului Gheorghe Pomuț, luptător în războiul de secesiune apoi primul ambasador al Statelor Unite în Rusia etc. Nu numai că face investigații de unul singur prin arhivele americane, scriind despre scriitorii români din America, dar își umple timpul și cu traduceri, descoperind fie imaginarul critic al Susanei Sontag, fie viața unui colonel canadian, Joe Boyle, care a trăit în preajma Reginei Maria, episoade inedite pe care le scoate din uitare. Atunci când imaginația și fascinația realului nu reușește să-l acapareze îndeajuns, recurge la documente din arhiva dicționarului sau din corespondența cu magistrul său Zaciu. O avalanșă de scrieri diverse sunt scoase pe piața literară, încercând să construiască imaginea unui produs americanizat până-n dinți, dar lăsând mai degrabă impresia unei hipertrofii a personalității intime, care dă în clocot, deși tendința e tocmai una contrară („Întâlniri cu mine însumi”). E o zbatere continuă între relevanța „eului suveran” și îngrădirile „textului ipotetic”, pe care își propune să le descifreze cu ajutorul unor sugestii din Northrop Frye, din care traduce. Peste tot intervine conștiința martorului

care și-a făcut datoria, paginile de jurnal se înmulțesc sub presiunea faptului imediat, alternând modelul jurnalului de idei cu jurnalul de notație. Sunt pagini în care sancționează, în care se lasă pilotat de ironii, de stări sociale sau morale strâmbe, penalizând fapte și indivizi ieșiți din arsenalul postdecembrist, când patimile și orgoliile s-au întetit și când lupta pentru întâietate domină lumea literară și gazetărească. Se simte la el dorința de a se insinua în mijlocul acestui lot de scriitori-problemă, de a le analiza comportamentul, de a da verdicte. În cele mai multe cazuri avem de-a face cu o hipertrofie a eului, hrănită himeric și prin reușite sociale și profesionale palpabile. Este și cazul lui, care, având în vedere exemplul altor colegi din cercetarea academică, a socotit că e momentul unei afirmații pe linie didactică, unde statutul de profesor universitar suna mai atrăgător. În timp ce alți colegi s-au îndreptat spre universități de stat, unde au trebuit să se lupte cu rigorile unei birocratii puternic încetățenite în sistemul de promovare, el a găsit o soluție de compromis, în măsură să acopere toate cerințele eului. Reîntors pentru moment la problematica curentă a sistemului din țară a identificat posibilitatea de a accede rapid la calitatea profesor și la cea de „decan” (din 2000-2006) la Universitatea particulară „Avram Iancu”, condusă ca o instituție proprie de rectorul Achim Mișu, până la desființarea acesteia în 2007, când a trecut, prin transfer, ca profesor asociat la Catedra de Jurnalism a Facultății de Științe Politice, Administrative și ale Comunicării, de unde s-a pensionat în 2008, la împlinirea vârstei de 65 de ani. A preferat să rămână la institut doar cu jumătate de normă, schimbând cercetarea serioasă de tip academic pe cursuri universitare consumate în gol, la grupe reduse numeric și cu preocupări intelectuale extrem de modeste. A schimbat astfel ținuta de cercetător avizat pe haina petecită a universitarului conjunctural. A fost meritul incontestabil al lui Ilie Rad, care l-a salvat, readucându-l în sânul unei comunități universitare active, prin angajarea lui ca profesor asociat în cadrul Catedrei de Jurnalism și Știin-

țe ale Comunicării, unde a primit cursuri de retorică. În noua situație e de menționat preocuparea lui pentru alcătuirea unui *Dicționar al limbii de lemn*, sau a unor proiecte editoriale, pe care și-a imprimat categoric amprenta personală, notând la spațiul rezervat autorilor, formula „Proiect condus de Aurel Sasu!” (a se vedea cazul culegerii de articole *Politică și cultură*) un hibrid intelectual sui-generis. Această adevărată „foame” de prezențe editoriale, îl duce la situații cât se poate de echivoce, dar peste care el trece cu un zâmbet superior și cu o energie debordantă ce se cerea cheltuită cât mai rapid. Se poate distinge chiar o mai apăsată încercare de a se insinua în teoretic, prin lucrări precum *Eul suveran. În căutarea formei* sau *Textul ipotetic*, destul de îndepărtate de tradițiile și preocupările teoretice ale specialiștilor noștri în domeniu. Acestora le-a propus o orientare mai accentuată spre critica americană, prin traduceri din Northrop Frye sau Susan Sontag. Constatând că interesul pentru aceste demersuri au rămas lipsite de perspectivă, a revenit la slujirea unor teme și domenii dragi sufletului său ulcerat. Ultimii ani din viață, istoricul literar Aurel Sasu și-i dedică cultului a două personalități clujene, pe cât de importante, pe atât de incitante sub raportul scriiturii: Mircea Zăciu, considerat „directorul de conștiință al unei generații”, și mitropolitul scriitor Bartolomeu Anania, o figură fascinantă a vieții noastre religioase și scriitoricești. Ni se relevă astfel poate secretul personalității lui Aurel Sasu, aceea de a sta mereu în umbra cuiva, luându-și misiunea de scutier credincios, ple-dant convingător pentru cunoașterea integrală a unor personalități cărora se dedică. Repunerea pe tapet a rolului îndrumător al lui Mircea Zăciu poate fi urmărită în mai multe seturi de corespondență și evocări literare, cum ar fi *Întâlniri cu Mircea Zăciu. Întoarcerea învinsului* (2001), sau *Amiaza cea mare* (2008). E în această muncă sisifică ceva din tenacitatea cordovană a personajului care consumă „suferința urmașilor”, trecând-o prin propriile sale retorte pline de seve încă neconsumate. Pasiunea sa pentru carte

și pentru lectură e însă reală și ea a fost dublată de o muncă asiduă și tenace în planul afirmării literare, în care, cu plusuri și cu minusuri ființa sa s-a lăsat prinsă în cele mai bulversante himere. A găsit domeniul ideal în munca de a da la lumină o bună parte din opera postumă a lui Bartolomeu Anania, domeniu pe care l-a alimentat an de an cu contribuții demne de a fi luate în seamă, cum ar fi *Cerurile Oltului*, 1998), *Despre noi și despre alții*, 2009, *Misterele orientale și creștinismul* (1013), *Procesele verbale de interogator* (5 iunie 1958- mai 1959), 2017, *Jurnale și însemnări zilnice* etc., devotându-se cu toată ardoarea sa acestei munci de editor. Se vede că această vocație a fost în cele din urmă dominantă, el fiind în ultimă instanță mai mult un colportor de cultură decât un creator de cultură. Om mai degrabă al bibliografiei, al reconstituirii trecutului prin prisma unor personalități de prim rang, el a eșuat în încercarea personală de a deveni și el reper pentru o anumită perioadă a istoriei literare, fiind înghițit de tehnicism și lupte de gherilă, care l-au înmormântat în noianul de fișe și fișulețe literare, devotându-se unei problematici minore și efemere. Obișnuit cu munca zilnică pe text, el s-a afirmat în cele din urmă ca editor și frecventator de manuscrise, întreținând prin mii de fire proiecția unui eșafodaj literar evanescent și serafic, la care a aspirat toată viața.

Alexis MACEDONSKI

100 de ani de la moartea
lui Alexandru Macedonski,
noiembrie 2020

Alexis, fiul lui Macedonski, - scrisori către Aron Cotruș

Alexandru Macedonski a avut șase copii. George (primul născut) s-a prăpădit la puțină vreme după naștere. Ceilalți s-au străduit să urmeze cariere artistice (pictură, literatură, teatru). O fată, Ana (Nina) a fost căsătorită cu poetul Mihai Celarianu. Alexis a fost pictor, Nichita (Nicolae) scriitor și cu veleități de inventator. Pavel, publicist și poet, Constantin (Hyacint), actor. Așa cum observă Adrian Marino, biograful lui Macedonski, ei au moștenit trăsături artistice și de comportament de la tatăl lor, duse până la exagerare în ambiții și manifestări: „ereditate artistică cețoasă, aspirații confuze, cosmopolite, neechilibrul în purtări și ambiții, neliniștea existențială, saltul tot mai imprudent, de la o artă la alta”, așa încât „uneori amețești scriind cronică familiei Macedonski” (Adrian Marino). Cel mai cunoscut este Alexis (n.1885) și nu atât pentru meritele sale artistice (a fost și el pictor), cât pentru „memoria exilului românesc”, activând în Spania în jurul revistei „Carpați” de la Madrid, alături de Aron Cotruș, Pr. Alexandru Mircea, Traian Popescu, Vasile Posteuca ș.a. Iată câteva coordonate biografice preluate din biografia lui Alexandru Macedonski, scrisă de Adrian Marino: „Tatăl, care se lăuda cu odrasla sa, vrea să-l facă pictor, dar unul original, pentru că era convins că „părintele are puterea să transmită fiului calitatea ce i-o dorește”. Îl înscrie la Bele-Arte, numai că fiul său nu era în regulă cu actele doveditoare de studii și nici nu prea frecventa școala. Cu stipendii obținute de tatăl său, face călătorii de studii în Italia (la Florența), unde se căsătorește cu o argentiniană, Francesca Puglia, pictoriță, cu

pseudonimul artistic *Solaro*, cu care are un fiu, botezat extravagant, dar în acord oarecum cu pseudonimul artistic al consoartei, *Soare*, care moare la 10 ani. Urmează iar o perioadă de călătorii în Franța (la Paris), în Spania (în insulele Baleare, la Palma de Mallorca). După Primul Război Mondial trăiește numai în străinătate, ascultând parcă îndemnul testamentar ale tatălui: „De la copiii mei preaiubiți cer, când ei vor fi vârșnici să părăsească țara unde am suferit și să caute să-și facă o patrie nouă. Regret că versurile mele le-am scris românește, dar am fost născut și crescut aici și mi-am iubit țara mai presus de mine. Nu cer distrugerea lor, pentru că va veni poate o zi, când modul cum am înțeles eu frumosul va fi folositor pentru înălțarea inimilor. Doresc României fericire cu toate că m-a adăpat cu amar și că a fost pentru mine o mamă cu adevărat vitregă” (v. Simona Cioculescu, Testamentul lui Macedonski, în „România literară”, nr. 47/2004). Se recăsătorește cu Simona Marie Friand, fiica unui general medic și au o fată, de data asta botezată cu nume neoaș românesc, *Florița*, și care evident va fi tot pictoriță, pentru succesele căreia tatăl se zbate neobosit.

În 2013 am publicat în colaborare cu Dumitru Borțan volumul Aron Cotruș - marele deșărat, Editura Armanis, Sibiu, 2013, unde am inclus și două scrisori ale lui Alexis Macedonski către Aron Cotruș. Scrisorile sunt din toamna anului 1959, una din octombrie, alta din noiembrie. Aron Cotruș se afla în America, în California, bolnav și asaltat de griji materiale. În prima epistolă Alexis Macedonski îi scrie despre expoziția fiicei sale *Florița*, la Barcelona, „un mare succes” și evocă amintiri de la Madrid: „Fără să mai vorbesc de faptul că mi-e dor de d-ta și că Madridul fără d-ta mi se pare pustiu. Mă doare sufletul să te știu de-atâta vreme pe-acolo cu tot ce-ai avut strâns sau iubit și răspândit,... Ce vei fi făcând pe-acolo, dragul meu? Nimeni nu-mi mai spune nimic și nici d-ta nu-mi scrii nimic, pentru că nu ți-am mai scris nici eu... Evocăm clipele în care ne-am aflat împreună ca o strălucire, una ca soarele zilelor din Mallorca de la Cala d'or”. Cea de-a doua epistolă, cu o formulă de adresare asemănătoare, „Marele și iubitul meu prieten”, este o

scrisoare de încurajare, cu dorința de a-i îndepărta gândul obsesiv al bătrâneții și bolii: „Bătrân!... dar sunt mai vrâstnic decât d-ta. Nu. Și nici pe-atât de bolnav nu vroiesc s-o admit. De aceeași ticăloșie (așa numește Alexis Macedonski boala n.n.) pătimește și Rita Cullo de Portugal, Contesa de Corbal, - și o duce vitejește înainte”. Îi recomandă „să schimbe mediul”, unde este copleșit de singurătate, „să-și regăsească entuziasmul și iluzia (=speranța n.n.) printre alți oameni”. Îi recomandă, de asemenea să-și apere „integritatea sufletească, ceea ce însemnează chiar și sănătatea, abătută de mediul nefast și respingător materialist de care mi vorbești și nu atât pe cât îl presimt”. Uneori, dezamăgit de felul cum este desconsiderată arta, îi vin sub condei epitețe tari, preluate parcă din versurile pamfletare ale tatălui său: „Artă, poezie, vax! pentru o lume de animale și de mișei”. Îndemnurile de încurajare, revin în epistolă ca un refren: „Mi-am dat bine socoteala de multe lucruri. Ai fost prins în mreji și ți s-a smuls tot ce ți se mai putea smulge. Dar să nu-ți pese! Ești puternic. Spune-ți-o neconținut și, ca un brad din munte, vei găsi mijloacele în d-ta spre a te ridica din nou în picioare mai puternic ca niciodată. Repetă-ți aceasta de dimineața până seara și vei găsi mijloacele necesare”. Încurajarea merge până acolo că speră că se vor mai vedea în această viață, în Spania sau în altă parte. Speranță neîmplinită pentru că Aron Cotruș moare în toamna târzie a anului 1961, tot într-un noiembrie, ca și tatăl lui Alexis. Și în această scrisoare apare îndemnul revenirii în Spania, ca un loc în care și-ar putea recâștiga liniștea sufletească.

Cele două scrisori ale lui Alexis Macedonski completează informațiile despre exilul românesc; ele sunt exemplare pentru tipul de scrisoare amicală, învederând frumusețea morală și generozitatea fiului poetului Noștilor.

Ion BUZAȘI

Nancy. 17 oct.1959

Iubite neprețuit prieten,

Cu soția mea și Florița am petrecut vara în Franția în familie. Sandra și-a revăzut părinții, sănătoși deși vârstnici; Florița și-a cunoscut bunicii care s-au îndrăgostit de ea.

Sosiră aici după Expoziția Floriței din Barcelona. Avu mare succes. Totuși: criză, deci „mucha musica y poco dinero”. Și părintele Mircea nu numai că face tot ce-i stă în putere, dar ne ospăta și la el acasă. Cu banii adunați din Palma răzbirăm să ajungă până la Perpignan unde petrecurăm o serie de zile plăcute în excursii cu prieteni de odinioară, și afară și la Bancă, mijloacele spre a putea continua drumul. – La Paris mai întâi, care plăcu Floriței noastre. Vizitarăm cu ea tot ce fu posibil, până și destui prieteni rămași dragi: Paul Fort, Drouant, Bacon, Henri Nassis și de „Casa Flora” etc. Și-a pus candidatura la Academia Franceză; mă îndoiesc de izbândă, provizoriu perpetuu. Autorul lui *Jugements și Defense de l'Occident* are și mulți inamici activi. „Politica” și încrederea cu care-l cinstea Pétain pe vremuri nu cred să-i fie prielnică.

Am cam îmbătrânit rău, prietene dragă, căci prea mă las mâhnit de-atâtea lucruri ce-ar trebui nici măcar să le bag în seamă! Fără să mai vorbesc de faptul că mi-e dor de d-ta și că Madrid fără d-ta mi se va părea pustiu. Mă doare sufletul să te știu de-atâta vreme pe-acolo cu tot ce-ai avut strâns sau iubit, răspândit. Ca și noi, cari am pierdut casa din Terreno, îngrămădind lucrurile într-o căsuță fără mobile, la țară, și dând cheile pe mâna cuiva care acum, de departe, nu-mi place deloc. – Să sperăm că nu-și va băga râtul în toate cele lăsate cam în voia Domnului. Și-acum ce? În Paris nu putem sta decât puține zile. Am sleit mijloacele materiale provizoriu la îndemână, și acolo nimic nu se „improvizează” de pe azi pe mâine. Pe de altă parte suntem cam așteptați la Madrid. Acum câțiva ani Marchizul de Lozoya făgădui Floriței să-i facă o expoziție la Madrid de urmează în adevăr pe aceeași cale și nu să se mărite cum se petrece de obicei. Incontestabil că eu aș dori s-o văd măritată, însă numai de pictură nu s-ar mai putea

ține. Și până acum văd că n-a dat de „Făt Frumosul” obișnuit. Cu ocazia Expoziției din Barcelona, Marchizul de Lozoya a avut amabilitatea să-mi scrie, felicitându-mă pentru succesul Floriței. Evident că i-am scris la rându-mi amintindu-i de făgăduiala ce ne făcuse, adică Floriței, - în căsuța de la Terreno. Nu uitase deloc proiectul de atunci. Îmi răspunse de la Ibiza, dându-mi întâlnire la Madrid, unde vom vedea ce se poate face. Și către acolo ne vom îndrepta de cum vom vedea câte ceva din Paris.

Ce vei fi făcând pe-acolo, dragul meu? Nimeni nu-mi mai spune nimic și nici d-ta nu-mi mai scrii nimic pentru că nu ți-am mai scris nici eu. – Alături aici o fotografie a Floriței cum ți-am tot făgăduit! Ce vrei însă, viața ne-a fost apăsătoare câtorșitrei, ceea ce nu ne împiedică să ne gândim adesea la d-ta cu aceeași dragoste. Evocăm clipele în care ne-am aflat împreună ca o strălucire, una cu soarele zilelor din Mallorca, de la Cala d’or. – Cu toate grijile financiare stupide ce nu voiau să se astâmpere, le întrevăd totuși ca printre cele mai fericite ale vieții.

Eu nu știu ce va fi pe-acolo pe unde trăiești d-ta? Îmi închipui că oamenii nu vor fi mai puțin blegi decât în alte părți, cu entuziasmul pentru frumos adormit peste sacii cu gologani – ca să nu zic „sacii de bani ai avuției”. Entuziasmul, patima pentru frumos rămân oare numai lucruri îndepărtate, trăsneli, muncindu-ne doar pe noi, sau în adevăr pe prea puțini într-această lume de birtași??? Păi de, nici Parisul nu mai e mare lucru. „Romanticismul” așa zisul, datând până mai ieri în surdină și-n suflete a cam murit de tot și peste tot. Așa cum, cu toate scăderile lui, era „curentul electric”, aprinzând lumina în suflete, și-au sărit „plumbi” cam pe toate liniile noastre vitale. Tinerețutul, de bate câmpii, tot ca pe vremuri, îi bate spre a face pe nebunii și nu spre a spune ceva sau spre a mișca sufletul omenesc. Sunt nespuse de PERSONALI !! [= originali]

Îmi dau socoteala că sunt pe cale să devin pesimist. N-am dreptate. Vremuri noi și alte lirisme vor crește la orizont ca flori atomice mirosind a soare și a fericiri tinerești.

Însă spre a-mi reafila optimismul va trebui să-mi scrii, să-mi spui că te afli destul de sănătos, cu toate crizele prin

care ai trecut, și că tot mai este speranță să ne revedem tot pe lumea aceasta. De prea multă vreme chipul și gândul d-tale mă urmăresc... Cu drag bineînțeles, dar și cu o remușcare pentru că nu-ți mai scrisesem. Fii sigur că noi trei te iubim înainte cu tot (sic!) anii ce-au trecut, că, împreună cu Florița, aducem mereu aminte zilele când ne aflam împreună. Până nici Carmen [= mai firească expresie Nici chiar Carmen] nu te-a uitat. Florița a stat un șir de zile la ea în casă la Barcelona (cu ocazia expoziției din iunie trecut) și te-a pomenit și te-au pomenit de multe ori amândouă. Carmen a mai avut un prunc – tot băiat. Ar trebui să-ți scrie și Florița și nevastă-mea, sunt însă atât de ocupate cu bătrânii părinți că nici n-au vreme să răsuflă. – Pentru că peste puține zile vom reporni din Nancy – totuși mai poți da vești aici pe cât de curând vei putea. – Scrisoarea ne va fi trimisă fie la Paris, fie la Madrid. –

Cu cele mai vii amintiri și mai dragi de la căteșitrei - și o caldă, adevărat frățescă îmbrățișare din parte-mi.

Alexis Macedonski

[Note marginale]

- De ești mulțumit bine, de nu, vino înapoi - și dă-i dracului! Ce-ai mai scris??!

Anul trecut Doamna și Dl. Wimer veniră să ne vadă la Palma, pe urmă la Leone la mănăstire pe-o zi de toamnă cu o ploaie torențială. – Bieții amici...era și frig. În sfârșit au putut reporni cu bine... (cuvinte nedescifrabile n.n.) și purtat bine. Acum primim două rânduri de la Hamburg. Chez Mosieur le General Hubert Friant, 47, rue des Tiercolins – Nancy (M-me et M-elle) France.

Madrid
Hotel Ronda
Ronda de Toledo, 24
Espana

*Duminică, 29 de noiembrie
1959*

Marele și, iubitul meu prieten,

Iată scrisoarea ce mi-ai trimis-o la Nancy !... Am primit-o azi, la Madrid. Se află alături, pe masa de la Hotel Ronda, la Madrid, unde în această săliță ne aflam cu toții acum trei ani, pe vară. Și mă doare încă inima pe când îți scriu. Bătrân !... dar sunt mai vrâstnic decât d-ta. Nu.!? Și nici pe-atât de bolnav, nu vroesc s-o admit. De aceeași ticăloșie pătimește și Rita Cullo de Portugal, Contesa de Corbal, - și-o duce vitejește înainte. Te afli însă izolat într-un mediu... pe care mi-l sugerezi și ce întrevăd drept copleșitor fiind.

Dar nu toată lumea este așa. Prea mulți te iubesc și te prețuiesc și sub niciun pretext nu trebuie să lași să ți se aștearnă cenușă pe fruntea Strălucită. Haidem "... înainte, ne rămâi drag printre - din nefericire - prea puține ființe ce ne-au rămas dragi în acest de pustiu al lumii".

Sunt și eu amărât pe cât nu poți închipui. Fără de casă - am pierdut pe cea de la Palma din luna lui mai - și cu toate amintirile, tablouri, cărți, scrisori dragi, - îngrămădite într-o casă de țară la Bunola, la 18 Km. de Palma pe drumul de fier al lui Soller. Se vor împlini vreo 6 luni de când n-am putut plăti o chirie mizerabilă (vreo 400 pesetas pe lună) nevoiți să ne sleim plătind alte lucruri mai imediat necesare. Expoziția Floriței de la Barcelona de-abia ne-a adus 6.000 pesetas în limpede, din care 3.000 tot așteptăm să ne fie plătiți. Și-așa cu toate. Toate grozăviile ne apar. De două săptămâni la Madrid plătim cu chiu cu vai hotelul. Săptămâna care vine nu știu cu ce-l voi plăti de nu scot banii (prea puțini) ce avem de încasat. Îmi rămân doar câteva sute de pesetas în pungă și, trei, ne aflăm așa, în bătaia vântului. Și tot nu vroiesc să-mi pierd creștința și nici rămășița de tărie sufletească ce-mi rămâne. Nu mă văicăresc. Ți-o spun ca să vezi cât mă doare după o viață de muncă; și Florița de-aseenea în culmea carierei de pictor cu succes. De te dai de gol - adică noi - te-or milui poate dar îți pierzi tot prestigiul. Și stăm trăgând

sfori de a vedea pe cine prindem pe-aici pe la hotel să ne cumpere vreun tablou, fără să-și dea socoteala de nespusa de grea încercare prin care trecem, Părintele Mircea, - o duce prost, deși n-o spune limpede nimănui. Eu mi-am dat socoteala prin mine însumi. Și prost o duc toți cei mai apropiați dintre ai noștri. Ministru [I] D. - ca vai de lume (dar fă-te ca și când n-ai ști...)

Florița spune - acum Duminică la 7 seara, s-a dus cu mumă-sa la biserică - spune că trebuie neapărat să te urnești din loc, să schimbi mediul orice-ar fi. Nu-ți este prielnic. - În lipsă de avuție și încercat fiind de sănătate trebuie neapărat să-ți regăsești entuziasmul și iluzia printre alți oameni. Așa gândesc și eu, uitându-mi de nevoile mele. - Văd mai limpede pe ale d-tale, avântatul și genialul meu poet! La Tunis, poate va fi dominând un spirit deosebit. Sunt chiar sigur. Întreabă-l pe Rotaru (pe Corneliu). El te iubește în adevăr. Pe-acolo s-a mai infiltrat și mentalitatea franceză, care, oricum, nu este „americană”. Dă-i dracului! Mi-este o silă nespasă de ei, de americani, deși n-am putut - din fericire - decât să-i întrevăd așa cum sunt. Aceasta în afară de cazul când ți-ai putea croi o pârție serioasă în Mexic, de unde ești aproape. Și-aceasta de-aseenea - afară de cazul când, - după socotelile pe care le știi mai bine decât mine - n-ai crede posibil să revii la Madrid. Pe mine Palma de Mallorca - sau insula, nu mă mai atrage, practic vorbind, decât dacă m-aș putea duce cu fonduri spre a putea picta în voia mea la mare. Prea am păscut-o spre a nu ști ce mă poate aștepta acolo. - Vezi și Argentina. Am un prieten din copilărie acolo. Trimite-i cărți scriindu-i din parte-mi, și vezi... Iată adresa lui:

J. M. Grosovich, Valle Hermoso Cordoba, R-ca Argentina. Este român și avut. Băiat excelent. Vezi de s-ar putea o serie de conferințe și lecturi de ale D-tale pornind din Cordoba. Sau, de cunoști pe cineva după, după Mexico, Buenos-Ayres - și Argentina. Sunt mai emotivi și le plac poeziile și arta în general, de-ajungi pe-acolo sub bune auspicii. Sunt snobi!

Iartă-mă. Nu sunt sfaturi pe care le dau. Sunt doar idei pe care le înșir în fuga condeiului de pe cum mă bate gân-

dul. Dar trebuie să reacționezi spre a-ți apăra integritatea sufletească – ceea ce înseamnă chiar sănătatea – abătută de mediul nefast și respingător materialist, de care-mi vorbești și nu atât pe cât îl presimt.

Eu nu știu deloc cum voi duce carul nostru înainte. Doar să mă țină puterile și-o da Dumnezeu să ieșim la drum nou. – Prin Franța, în Paris, bate același vânt tâmpit materialist, sau anapoda, cum știi bine. Este jalnic. Mă dusei la Paul Fort, poet drag și prieten de odinioară. Cât praf pe lucrșoarele lui dintr-un apartament sărăcăcios, și el la țară, 25 Km. de Paris, unde n-am avut vreme să mă duc să-l văd. Mai este și bătrân de tot. Peste 85 de ani. –

Artă, poezie, vax! Pentru o lume de animale și de mișei. Dar să nu ne întristăm, să ne ridicăm pe deasupra tuturor sfășierilor din noi, - să ne apărăm cu toate puterile sufletului și ale minții.

Eu nu voi zice prea multe și prea mărunte. Mi-am dat bine socoteala de multe lucruri. Ai fost prins în mreji și ți s-a smuls tot ce ți se putea smulge. Dar să nu-ți pese. Ești puternic. Spuneți-o neconținut și ca un brad de munte vei găsi mijloacele în d-ta spre a te ridica din nou în picioare mai puternic ca niciodată. Repetă-ți aceasta de dimineața și până seara și vei găsi mijloacele necesare. Ți-o făgăduiesc pentru că știu că o poți face și o vei face-o! – Plănuite bine, cu toată chibzuința minții și a sufletului. Lumea este așa cum este, chiar peste tot. O știa și D'Annunzio în des-tul spre a o putea pune sub picioare. Recitește prefața de „Los Virgenes de la „Rocau”!!.. Și nu este necesar ca „Dominatorul” să fie canalie spre a înfrânge. De există un fel de Magie Neagră există și „Magia Albă” – adică limpede și înălțătoare deși desăvârșit puternică și fastă.

Adesea neputând acționa, adică să dau să mă bat cu morile de vânt „ca el Caballero de la trista figura” mă strâng ghem asupră-mi și mă pregătesc pentru orice s-ar arăta posibil, mijind pe orizontul deznădejdilor curente. – Iată ce ne rămâne cu puțință pe astfel de vremuri și cu astfel de încercări aproape zdrobitoare. Ușor de vorbit! Nu, cumva vorbesc în vânt. Așa sunt nevoit să procedez clipă de clipă și izbânda d-tale mi-este necesară. Poți să-

mi dai și mie mai multă încredere și putere. Eu sunt mai dezarmat decât d-ta. Sănătatea îmi este încercată, dar nici nu voiesc să știu (de) că sunt bătrân! Nu. –

Florița spune la toți că nu mai fumează pentru că ți-a făgăduit d-tale să nu mai fumeze. Iată cât de drag prezent ne-ai rămas.

Vezi: Mexicul, Argentina, vino înapoi, sau primește propunerea lui Corneliu mai întâi. Vei fi mai aproape de aci - și văzând și făcând.

Nu vroiesc să aștept și scrisoarea Floriței care-ți va scrie neapărat.

Câteșitrei te îmbrățișăm cu dragostea ce îți păstrăm, le-gați d-tale prin minte și suflet.

Alexis Macedonski

Completări marginale

La p. 3 Este mai prudent să-mi scrii pe adresa Părintelui Brac. C. Homero, 12, Colonia Retiro

În adevăr nu știu cât putem sta la Hotel spre a nu ne scădea și putea primi lume...Madrid

La p. 4 Plouă. Nevastă-mea și Florița neastâmpărate sosesc leorcă de la Valeria et Carmen (p-ța del Sol). Sunt 91/2 noaptea. Neastâmpărate!

George REMETE

Iisus Hristos și ateii

Credinciosul cinstit ar trebui să vadă însă că Dumnezeu nu a sabotat și n-a evitat lumea și istoria ci, dimpotrivă, s-a făcut El însuși lume și istorie, pentru a le putea vindeca și înnoi dinăuntru lor. Pentru creștin, rostul Întrupării este tocmai asumarea și prefacerea lumii și istoriei sau lupta pentru lume. Mântuirea și viața veșnică se obțin nu pe lângă, ci numai prin asumarea acestei lumi. Atâta dreptate, adevăr și viață va avea omul în lumea veșnică, pe câtă luptă a dus pentru ele aici pe pământ. Lupta pentru lume și istorie nu este o conformare automată la Dumnezeu și la Biserică, ci credința și lupta ca Binele să fie făcut nu de dragul mântuirii sau altor recompense ci numai gratuit și dezinteresat, de dragul Lui însuși. Ca și ateul, credinciosul autentic nu face binele pentru a fi răsplătit sau pentru a obține raiul, ci de dragul persoanei, al amără-tului de lângă el, al omului aflat în suferință și nevoie, cu angajament total aici și acum, ca Sfântul Sisoe care-L interpelează ultimativ pe Dumnezeu cu cuvintele: „*Vrei, nu vrei, nu Te las până nu-L vindeci!*” („Patericul”, Avva Sisoe, 12).

Dar mai există destule motive pentru care Iisus Hristos nu numai că rămâne lângă ateii ci chiar se identifică cu suferința lor. Astfel unii teologi, începând cu Sfântul Roman Melodul, afirmă că strigătul lui Iisus Hristos pe cruce „*Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, de ce M-ai părăsit?*” înseamnă o părăsire reală, o însingurare totală a Lui, prin care El a experiat deplin drama ateismului, adică a părăsirii sau înstrăinării de Dumnezeu. Unii teologi chiar spun că „*niciun ateu nu a cunoscut ateismul, pierderea lui Dumnezeu, așa cum a cunoscut-o Hristos, Fiul Omului!*”¹. Acest lucru este exprimat artistic de către scriitorul Jean-Paul Richter într-o imagine cutremurătoare și convingătoare:

¹ Mitrop. Antonie Bloom, *Dumnezeu și Omul*, Editura Sophia, București, 2011, p. 217.

„Și toți morții au strigat: «Christoase! Nu există nici un Dumnezeu?» El a răspuns: «Nu există ... Am coborât până acolo unde fînța își proiectează umbrele sale și am cercetat hăul strigând: Tată, unde ești? Dar am auzit doar veșnica furtună pe care nimeni nu o stăpânește. Am ajuns atunci în templu și copiii morți s-au aruncat ...spunând: «Isuse! Noi nu avem nici un tată?» Și El răspunse plângând: «Suntem cu toții orfani, eu și voi, suntem cu toții fără tată»”². Atât gândirea artistică, cât și cea filosofică și teologică consideră că, întrucât s-a identificat cu toată condiția umană, „făcându-Se blestem pentru noi” (Gal. 3,13), Iisus Hristos pe cruce se identifică cu toată suferința omenească și mai ales cu aceea a ateului, tocmai pentru că toți dumnezeii sunt separați de om iar singurul Dumnezeu care nu-l părăsește nici în infern pe om este Iisus Hristos.

Ateismul nu este totdeauna cinism, răutate, răceală sau indiferență, ci este deseori focul, chinul și sfâșierea inegalabilă a unei căutări fără sfârșit. Aflarea lui Dumnezeu nu este neapărat reușita unui om care a izbutit să-L vâneze, precum nici neaflarea nu trebuie imputată ca o crimă. Aflarea lui Dumnezeu e mai mult decât o simplă căutare sau un efort al omului, și rămâne totdeauna un dar și o taină a lui Dumnezeu. În orice caz, cel care întrebă nu e niciodată blamabil, ci e vrednic totdeauna de prețuire. Cei mai mulți teologi s-au obișnuit să vadă în atei niște monștri, sau în cel mai bun caz niște nesimțiți, ignorând că „a nu crede înseamnă a simți sfâșietoarea durere a absenței”³. Multor credincioși nici măcar nu le dă prin minte că ateismul unui căutător chinuit e mai vrednic de prețuire decât credința comodă, rutinată și automată, alunecând pe bine ca pe șine și trăgând liniștit în curtea lui Dumnezeu.

Căutarea, frământarea și suferința omului care caută și nu-L găsește pe Dumnezeu nu pot să-i fie indiferente lui

² Jean-Paul Richter, *Discorso del Cristo morto*, în „Scritti sul nichilismo”, Morcelliana, Brescia, 1997, p. 25-30, apud B. Forte, „Esența creștinismului”, București, 2004, p. 112.

³ Bruno Forte, *op.cit.*, p. 113.

Iisus Hristos, Omul-Dumnezeu. Dar nu numai pentru aceasta sau pentru alte merite rămâne El lângă atei. Poate că tocmai primul motiv este acela că, oricât de îngrozitori, respingători și oribili le par credincioșilor, **ateii sunt** nu numai oameni, ci, **prin co-umanitatea lui Hristos, chiar frați eterni ai Lui**. Trebuie să memorăm veșnic că întruparea lui Dumnezeu nu este numai un act la un moment dat, o bunăvoință, o reușită sau o rezolvare, ci unirea definitivă a lui Dumnezeu cu toți oamenii, prin care au încurcat-o atât Dumnezeu cât și omul, căci niciunul nu mai poate scăpa de celălalt: Dumnezeu nu mai scapă de om, iar omul nu mai scapă de Dumnezeu. Prin urmare, când mărturisește Întruparea, creștinul trebuie să știe că atunci afirmă, vrând-nevrând, rămânerea lui Iisus Hristos cu toți oamenii, în veci. Nu știm care poate fi legătura lui Iisus Hristos cu păcătoșii din iad, dar suntem obligați să spunem că una trebuie să fie: foarte misterioasă, foarte neînțeleasă, dar totuși reală. Cu atât mai mult trebuie să fie El prezent și foarte activ în istorie, lângă orice om nenorocit și chinuit, precum ateul.

Nu trebuie să uităm că Iisus Hristos înseamnă credința lui Dumnezeu în oameni sau singura iubire până la capăt, adică singura încredere infinită în om. Este impresionantă, astfel, declarația abatelui Faria din romanul „Contele de Monte Cristo” al lui Alexandre Dumas (împropriată și de N. Steinhardt) că „*Nu contează că tu nu crezi în Dumnezeu, contează că El crede în tine!*”; dar trebuie să observăm că experiată, probată și dovedită este numai formularea „*Nu contează că nu crezi în Iisus Hristos, contează că El crede în tine!*”. Pentru că toți dumnezeii și toți oamenii de până la El au urât, disprețuit, neglijat sau admirat omul, dar nu l-au iubit. Căci a iubi pe cineva înseamnă a crede în el mai mult decât crede el însuși, iar a crede în el înseamnă a muri pentru el, cu credința în destinul lui absolut.

Dumnezeul adevărat nu-i spune omului nu, ci da. În acest sens, Sfântul Pavel afirmă că „*Fiul lui Dumnezeu, Iisus Hristos ... nu a fost da și nu, ci da a fost în El*” (II Cor. 1,19). Iar acest devotament este o fidelitate totală și definitivă față de toți frații Săi, garantată de comuniunea Sa

chiar cu ateii, încât El este „*avocatul celor care au plecat din viața aceasta fără credință și fără o viață virtuoasă ... pentru trupul pe care l-a luat din noi*”⁴. Refuzul ateilor nu-L sperie, nu-L scârbește și nu-L depărtează pe Hristos, căci niciun refuz și niciun păcat nu L-a făcut pe Dumnezeu să se depărteze, să-i refuze pe oameni sau să regrete că i-a făcut. Iubirea lui Dumnezeu este necondiționată și neînfrântă; dar acest lucru se vede numai prin Iisus Hristos, singura iubire care a învins, prin moarte, răul maxim. Întrucât este Dumnezeu, Hristos este unificatorul și centrul universului, care le ține pe toate și rămâne cu toți oamenii, chiar împotriva refuzului lor; căci un părinte adevărat nu-și părăsește niciodată copiii, chiar și dacă aceștia îl părăsesc sau îl refuză.

Un motiv excepțional pentru care Iisus Hristos îi iubește special pe unii ateii este **deschiderea, onestitatea sau sinceritatea acestora**. Ateii sunt deseori necinstiți, nedrepti, îmbâcsiți de prejudecăți, mincinoși și ticăloși. Dar unii dintre ei au deschiderea de a cerceta și onestitatea de a recunoaște un adevăr probat sau experiat. Ei refuză credința nu pentru că sunt neapărat răuvoitori, ci pentru că nu acceptă un lucru ne-probat sau ne-experiat. Ca și credincioșii, și ateii sunt de toate felurile; totuși, se pare că duplicitatea, „evlavia” sau fățărnicia îi caracterizează mai mult pe „credincioși” decât pe ateii. Ateii sunt radicali, inflexibili și neînduplecați tocmai pentru că sunt consecvenți ideii lor; în schimb, credincioșii par mult mai pricepuți și mai dispuși la târgul cu ideile și cu principiile. În fața unei mari greutăți sau dificultăți, de obicei credincioșii „o scaldă”, „o dau cotită” sau „o întorc ca la Ploiești”. Nu degeaba se spune că, pe lângă cele 4 operații aritmetice cunoscute, ortodocșii au inventat pe a 5-a: „potrivirea”.

Ateilor li se pot imputa multe, dar realismul sau dorința cercetării nu li se poate nega. În această privință, credincioșii se arată deseori mai deficitari, fiindcă pentru mulți dintre ei credința și Dumnezeu sunt numai niște

---

⁴ Sf. Isaac Sirul, *Cuvânt către singuratici*, partea a II-a, Cuvântul 5, Editura Deisis, Sibiu, 2003, p. 250.

idei, afirmații sau principii: „credințe” și nu experiențe. Teologii știu că pentru mulți credincioși Dumnezeu este numai o necesitate metafizică, o proptea pentru handicapați, lași sau indolenți, un contabil răsplătitor, un astupător de goluri psihice sau un condiment spiritual, și nu o experiență. În acest caz, s-ar putea ca Dumnezeu să fie mai departe de acești „credincioși” decât de atei. O astfel de credință stearpă și inutilă o descrie chiar un teolog, povestind pățania unui convertit rațional, dar neexperimental, care „s-a declarat credincios, s-a botezat, a studiat teologia ... (dar, n.n.) a realizat însă că nu a traversat niciodată o experiență religioasă, că a făcut doar concluzii logice din faptul că a fost combătut logic de o persoană mai experimentată”⁵. De aici, putem recunoaște că ateiul are dreptate atunci când nu acceptă decât afirmații experimentate sau tangibile, probate în față.

Filosoful Fr. Nietzsche se revoltă la ideea că credința creștină „ea însăși este în orice moment minunea sa proprie, recompensa sa, justificarea sa, «împărăția lui Dumnezeu»”⁶, ca și când ea ar refuza orice probă sau experiență. Dar el ignoră sau face abstracție de îndemnul biblic, deschis și optimist, care proclamă: „Fiți gata totdeauna să răspundeți oricui vă cere socoteală despre nădejdea voastră” (I Petru 3,15). Departe de a cere o credință ne-probată, teologia creștină are totdeauna pretenția experienței, pentru că însuși Iisus Hristos este cea mai tare, mai fizică, mai palpabilă, sigură și verificabilă probă a lui Dumnezeu. De aceea, ea nu se supără ci se bucură de onestitatea ateismului care cere probe pentru orice afirmație.

Există probe exprese ale deschiderii sau onestității unor atei. Astfel, unii nu ezită să declare că „tradiția iudeo-creștină ... are deja multe experiențe și anumite modele pentru rezolvarea problemelor”⁷, că „poate să găsească

---

⁵ Mitrop. Antonie Bloom, *Despre credință și îndoială*, Editura Cathisma, București, 2007, p. 79.

⁶ Friedrich Nietzsche, *Antichristul*, 32, Biblioteca Apostrof, Cluj, 1996, p. 45.

⁷ Milan Machoveč, *Jesus für Atheisten*, Kreuz Verlag, Stuttgart, 1972, p. 17.

*psalmii drept descriere dinamică și chiar fantastic de actuală a situației din secolul XX*⁸, că „fără «valorile» lui Iisus, perspectivele noastre de cultură sărăcesc”⁹, iar un ateu „cu cât e mai marxist, cu atât mai adânc poate să învețe din tradiția iudeo-creștină și să-i salute pe creștini ca potențiali aliați și frați”¹⁰. Oricât ar părea de ciudat unor teologi, asemenea deschideri ateiste spre valorile creștine au existat și încă se mai arată.

În zilele noastre, deschiderea sau onestitatea unor atei este și mai limpede și convingătoare. Astfel, o cunoscută ateistă britanică, M. Laski, declară că „atât credința în Dumnezeu cât și religiile ... au modelat și modelează viețile credincioșilor așa cum nimic altceva nu o poate face”¹¹, că „viața mea este mai săracă decât viața unui credincios”¹², că „aș fi mai bogată sufletește dacă m-aș conecta la această idee (a credinței, n.n.)”¹³, că „rugăciunea devine o sursă extraordinară de putere și mângâiere”¹⁴ iar „rugăciunea inimii ... m-a interesat în mod deosebit ... fiindcă am avut mereu certitudinea eficienței ei”¹⁵, încât concluzia finală este aceea că „religia este ... ceva legat de cea mai profundă dezvoltare a ființei omenești”¹⁶. După cum se vede, există atei nu numai bine informați și onești, ci chiar bine intenționați și receptivi, care nu ezită să recunoască și chiar să-și dorească valorile religioase.

De foarte multe ori, unii devin atei nu datorită unor idei, argumentări, principii sau diferențe ideatice ci, mult mai simplu, datorită defectelor, greșelilor și ratărilor cre-

---

⁸ *Ibidem.*

⁹ Leszek Kolakowski, *Geist und Ungeist christlicher Tradition*, 1971, p. 41, apud H.G. Pöhlmann, „Wer war Jesus von Nazareth?”, G. Mohn Verlag, Gütersloh, 1976, p. 12.

¹⁰ Milan Machoveč, *op.cit.*, p. 20.

¹¹ Marghanita Laski, în Mitrop. Antonie Bloom, *Dumnezeu și Omul*, Editura Sophia, București, 2011, p. 59.

¹² *Ibidem*, p. 60.

¹³ *Ibidem*, p. 57.

¹⁴ *Ibidem*, p. 48-49.

¹⁵ *Ibidem*, p. 17.

¹⁶ *Ibidem*, p. 44.

dincioșilor. Este foarte probabil că, mai presus de toate celelalte motive, ceea ce-l face pe om credincios sau necredincios este calitatea reprezentanților unei religii. Dacă întâmplarea face ca un copil sau chiar un matur să întâlnească un cleric venerabil (precum cel întâlnit de infractorul Jean Valjean, din romanul „Mizerabili” al lui V. Hugo), calitatea acestuia impresionează enorm și poate schimba o viață. Dar și invers: dacă un om experiază brutal și repetat impostura și ticăloșia clericilor, nu trebuie să se mire cineva că respectivul ajunge ateu. Tocmai de aceea, este impresionant și obligatoriu să subliniem că există și atei onești, care nu se lasă furăți de impresii superficiale sau ne-esențiale și au rigoarea și răbdarea să judece principal. Astfel, ateul Albert Camus subliniază, în chip excepțional și memorabil, că „onestitatea constă din a judeca o doctrină după culmile ei, nu după subproduse”¹⁷. Formularea lui Camus este foarte importantă, nu numai pentru onestitatea lui admirabilă, ci și pentru că dă măsura adevărată a judecării credințelor. Căci dacă am crede că o credință, o filosofie, o doctrină sau o învățătură trebuie judecată făcând o medie între subproduse și reușitele înalte (sau luând în considerare numai subprodusele), atunci religiile s-ar discredita și s-ar decredibiliza, având în vedere defectele și eșecurile membrilor. În schimb, dacă le judecăm după vârfurile ei, atunci vom constata că toate religiile au valori doctrinare și morale dar religia creștină este incomparabilă, doctrinar prin ideea întrupării lui Dumnezeu și moral prin realizarea sfințeniei (adică a sfinților) pe pământ.

Onestitatea unor atei nu salvează, desigur, ateismul, ci-i face inteligibili și credibili pe unii. Dar ea este remarcabilă, impune nuanțarea și dă posibilitatea unui dialog autentic între teologi și atei, iar teologul autentic se bucură și recunoaște că „pe Dumnezeu ... Îl mulțumește mai mult adevărul necredinței decât falsitatea credinței”¹⁸. Într-

---

¹⁷ Albert Camus, interviu în „Revue de Caire”, 1948, apud „Eseuri”, Editura Univers, București, 1971, p. 376.

¹⁸ Mitrop. Antonie Bloom, *Dumnezeu și Omul*, Editura Sophia, București, 2011, p. 60.

adevăr, cercetătorul riguros trebuie să recunoască paradoxul că dacă teologii se arată avantajați și superiori datorită credinței iar ateii se văd mai săraci datorită necredinței, în schimb credincioșii sunt mult mai ispitiți să joace evlavie, să fie „diplomați”, oportuniști, acaparatori și șmecheri, în timp ce ateii se arată în general mai simpli, mai direcți și poate mai sinceri. Culmea paradoxului este faptul că credința se pretează mai bine șmecheriei, ipocriziei și falsificării, în timp ce necredința e mai antipatică, dar și mai simplă, mai clară, tranșantă și poate mai onestă.

Un alt merit al unor ateii este disponibilitatea și înțelegerea reală a unor puncte doctrinare creștine. Astfel, unii au meritul că reușesc să facă distincția între creștinism și creștinătate, adică între originarul, modelul sau idealul evanghelic și realizarea concretă sau istorică, între ceea ce trebuia și ceea ce s-a întâmplat în realitate. Nu încapă nicio îndoială că între ele „se cascadează o contradicție. Ei așteptau o rapidă prefacere eshatologică – a urmat istoria creștinismului. Așteptau împărăția lui Dumnezeu – a venit Biserica”¹⁹. E adevărat – așa cum explicam în volumele anterioare – că diferența între creștinism și creștinătate era inevitabilă și normală, totuși ea rămâne dureroasă și motiv de scandal pentru necreștini. Important este însă că unii ateii știu să facă distincția, nu le confundă și nu aruncă odată cu copacii și pruncul. Chiar și teribilul „Anti-christ” al lui Nietzsche „este construit pe neta opoziție dintre creștinismul lui Iisus și creștinătate, între simbolismul original care este Iisus și istoria creștinătății, a legilor, normelor, comportamentelor ...”²⁰, astfel încât la el și la unii ateii „e vorba de critica acestui sau aceluia timp și nu de critica idealurilor propriu-zise ale lui Iisus”²¹. Având în vedere că există destui „credincioși” care se smintesc repede în fața permanentelor defecte și păcate ale creștinilor, atunci distincția între dorință și posibilitate, între

¹⁹ M. Machoveč, *Jesus für Atheisten*, ed.cit., p. 255.

²⁰ Massimo Cacciari, *Le Jésus de Nietzsche*, Editions de l'éclat, Paris, 2011, p. 22.

²¹ M. Machoveč, *Jesus für Atheisten*, p. 254.

idealul creștin și realizarea lui istorică, reușită de atei, este cu totul meritorie.

Tot astfel, o mulțime de teologi se ciondănesc în polemica privind *raportarea lui Iisus la Legea mozaică*: dacă a schimbat-o sau nu, dacă a intenționat sau nu. Teologii evrei socotesc că nu, iar cei creștini spun că da, invocând în sprijinul lor și victoria sau realitatea istorică milenară a creștinismului. Deși polemica pare nesfârșită, unii atei se dovedesc buni teologi și reușesc – oricât de surprinși ar fi credincioșii – să argumenteze convingător, prin onestitate și rigoare, că „*e înafara oricărei discuții că El (Iisus, n.n.) nu voia să înfrângă iudaismul, ci numai să-l împlinească în mod consecvent. Totuși ... este ușor de înțeles că tocmai împlinirea este totdeauna, într-un sens anume, desfășurare*”²². Ateul înțelege că împlinirea și depășirea simultană constituie un paradox, dar el se dovedește capabil să-l vadă și să-l exprime: „*Dizolvarea «Legii Vechi», poziția dură față de iudaism ... este paradoxul mișcării lui Iisus. Deja în Evanghelia lui Ioan, Iisus nu este supusul legii iudaice, ca la Matei ci ... oponentul iudeilor în general*”²³. Așadar, ateismul nu este în chip necesar primitiv și grosolan, ci e capabil și de nuanțări excelente și binevenite.

Cercetătorii se complac deseori în înțelegeri și exprimări reducăționiste privind credința creștină. Există destui teologi care prezintă pe Iisus, Evanghelia și credința creștină fie ca revoluționare, fie ca neutre sau indiferente politic, social și istoric. Față de aceste „teologii”, este cu totul merituos și îmbucurător aportul unor comentatori atei, care disting bine și nuanțează precis raportarea lui Iisus și a credinței creștine la istorie și la lume, precizând că „*creștinismul primar n-a fost o mișcare politică și socială ... totuși, pe de altă parte, viziunea împărăției lui Dumnezeu a implicat și o prefacere politică și socială neîndoielnică în favoarea celor oprimați, flămânzi, suferinzi și exploatați*”²⁴. Tot astfel, ideea iubirii vrăjmașilor, atât de răstălmăcită de

²² *Ibidem*, p. 259.

²³ *Ibidem*, p.260.

²⁴ *Ibidem*, p. 262.

specialiști și ne-specialiști – între alții, în chip penibil, chiar de genialul Nietzsche – a fost excelent înțeleasă și explicată de atei inteligenți și receptivi, care au subliniat că „ideea iubirii aproapelui (inclusiv a vrăjmașului), ideea iertării și a «ne-opunerii» n-au fost concepute nicidecum defetist, capitulator. Ele n-au fost chemare religioasă la răbdare descurajată și la așteptarea răsplății după moarte ... Ele au fost proiectarea viziunii «împărăției lui Dumnezeu» în spiritul uman în actualitate. Ele n-au fost chemare la împăcarea cu situația dată, a privilegiilor celor bogați, ale fariseilor, romanilor ...”²⁵. Dacă gânditori celebri și teologi informați se înșeală penibil în această privință, cu atât mai meritorie apare înțelegerea pertinentă și nuanțată a acestor atei.

Toți cercetătorii s-au obișnuit cu ideea că toți atei, chiar și savanți precum B. Russell și R. Dawkins, decretează credința religioasă drept „opiu pentru popor”. Trebuie știut însă că unii atei resping categoric această etichetare. Aceștia reamintesc principiul evanghelic al credinței ca „sare a pământului și lumină a lumii” (Matei 5,13) și proclamă convingerea că „mișcările care exprimă interesele sociale și vocea revoluționară a maselor, ar putea ... să descopere și dorul lui Iisus din Nazaret de a purta focul și sabia în lume”²⁶. Cu o onestitate extraordinară, ateul poate declara că „nu voi pleca niciodată de la principiul că adevărul creștin e iluzoriu, ci numai de la faptul că eu n-am putut să ajung la el”²⁷. Este evident, deci, că unii pot face distincția între greșelile creștinilor și autenticitatea creștinismului. Teologii trebuie să admită că greșelile credincioșilor trebuie amendate, că atei au dreptate să le condamne, că atunci „când un episcop spaniol binecuvintează execuții politice, el nu mai este episcop, nici creștin și nici măcar om”²⁸, recunoscând prin aceasta implicit autenticitatea altor episcopi și creștini. De aceea, orice credincios onest

---

²⁵ *Ibidem*, p. 265.

²⁶ *Ibidem*, p. 268.

²⁷ Albert Camus, *Essais*, ed.cit., p. 380.

²⁸ *Ibidem*.

trebuie să recunoască dreptatea deplină a ateului, atunci când acesta declară că „*Biserica o voi lua în serios doar atunci când conducătorii spirituali vor vorbi ca toată lumea și vor trăi ei înșiși viața primejdieasă și aspră pe care o duc cei mai mulți dintre oameni*”²⁹. Cu aceeași onestitate excepțională, aceiași ateii recunosc că „*dacă poate pretinde cineva ceva de la un creștin, acela e numai creștinul însuși*”³⁰, admițând implicit autenticitatea creștinismului prin aceea că „*lumea de azi reclamă creștini care să rămână creștini*”³¹. În fața acestei onestități excepționale, de care mulți credincioși și chiar teologi sunt străini, orice credincios ar trebui să exclame: „*Nici în Israel, nici în Biserică n-am găsit atâta onestitate!*”

În sfârșit, **ultimul merit al ateilor**, menționat de noi – dar nu în ultimul rând – **este acela al înțelegerii jertfei ca bază și sens al existenței**. Ateii onești și ne-superficiali, adică inteligenți, înțeleg că baza credinței este jertfa ca esență și sens al existenței, că forța credinței creștine este „*Iisus ca și Hristos biruitor asupra morții și răului, aducător al mântuirii*”³². Această bază este indiscutabilă. Însă „*problema este ... dacă suferința Lui are numai un sens moral ... sau dacă are și o anume semnificație eshatologică*”³³. Dar întrucât sensul exclusiv moral „*ar contrazice bună-vestirea lui Iisus*”³⁴, orice gânditor riguros poate să realizeze sensul jertfei, anume că „*numai din adâncul suferinței poate să iasă mântuirea*”³⁵. Onestitatea și rigoarea nu au greutate pentru a înțelege că „*ideea de a-ți sacrifica propria viață are loc în toate timpurile ... în toate mișcările, fie ele revoluționare sau religioase*”³⁶. Dacă are idee de sensul jertfei în istoria religiilor și în istoria umanității în general, cercetătorul poate înțelege că în jertfa lui Iisus „*suferința*

²⁹ Idem, *Eseuri*, Editura Univers, București, 1971, p. 377.

³⁰ Idem, *Essais*, ed.cit., p. 380.

³¹ *Ibidem*.

³² M. Machoveč, *Jesus für Atheisten*, ed.cit., p. 221.

³³ *Ibidem*, p. 176.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*, p. 204.

³⁶ *Ibidem*, p. 174.

Lui nu mai este scop în sine, și nici simplă răbdare eroică, ci începe să dobândească o anumită semnificație în procesul eshatologic al mântuirii”³⁷. Proba istorică a acestui sens este dispoziția sacrificială a creștinilor sau jertfelnicia biruitoare a primilor creștini. Căci ea n-a fost un entuziasm ocazional, social, istoric sau material, ci se explică numai prin caracterul biruitor al jertfei lui Iisus: „Acest entuziasm, această disponibilitate sacrificială pentru frați ... toate acestea n-ar fi existat fără credința creștină în Iisus”³⁸. A înțelege sensul jertfei ca esență, bază și destin al existenței este un lucru elementar pentru orice istoric al religiilor și pentru orice gânditor; dar cercetătorul onest și riguros are datoria să vadă că acesta a fost probat deplin și absolut numai în jertfa mântuitoare a lui Iisus din Nazaret. În măsura în care ateul înțelege unicitatea și absolutul acestei jertfe, el este iubit de Iisus Hristos și devine prieten al Lui.

Credincioșii în general și teologii în special cred că ateismul e lucrul cel mai rău, mai bolnav și mai urât ce i se poate întâmpla omului. De aceea, nu se pot gândi la ateii decât ca la niște nebuni și mizerabili, care nu merită decât atenția combaterii. Ei ar trebui să vadă însă că adevărata și cea mai urâtă necredință nu este ateismul, ci „credința” bolnavă și mincinoasă. De aceea, în măsura în care sunt onești și riguroși, ateii trebuie prețuiți ca fiind partenerii cei mai eficienți sau piatra de ascuțire cea mai tare pentru teologie. Onestitatea și calitatea unora nu este atât de rară, căci există chiar liste întregi, pomenite de unii³⁹.

---

³⁷ *Ibidem*, p. 171.

³⁸ *Ibidem*, p. 261.

³⁹ Vezi la Milan Machoveč, *op.cit.*, ed.cit., p. 289.

Marie FAIVRE

Marie Faivre – poetă franceză contemporană și critic literar. Membră a Academiei Rhodaniene de Litere și a mai multor societăți literare. Poezia sa a fost recompensată cu premii. Fondatoarea unor asociații culturale, Marie Faivre conduce la Lyon un cerc de lectură destinat poeziei.

****

Era la-nceput de primăvară
Ieri, ori poate anul trecut
Da, era o zi de marți
A venit să răstoarne totul
Din cauza lui, în viețile noastre
Totul s-a oprit.

****

De-atunci, nu mai știu face nimic altceva
Decât să merg dintr-o cameră-n alta
În apartamentul închis
Ciudat, în aceste locuri restrânse
Camerile au devenit mai vaste
Mai locuite zi de zi
Memoria mai copleșitoare.

****

Fără voie închisă, cu mai multe vieți paralele
Firul soarelui paralizat
Călătorie interioară,
Meleag unde noaptea-i stăpână.

****

Din acea Marți neagră
Ieșirea preferată se numește “Balconul”
La taifas cu balcoanele vecine
Lecturile preferate sunt “a citi reciti”
Restaurantul preferat se cheamă “bucătărie”
Masa singură între două ferestre
Mănânc paste italienești interzise
Cu vin de Alsacia naufragiat la frontieră

****

Foșnetele universului
Intră prin pereți
M-aplec cu tot corpul
Rezemată de pietre
Către acea melodie venită de-atât de departe
Cu mintea năucă, într-un trup care-și amintește
Nu, nu-i nimic de-nțeles.

****

Sâmbătă, duminică, săptămână, mormăi tot timpul
Să evit să-mi pierd capul
Încerc să observ înflorirea
Să regăsesc gustul copilăriei

****

Să-ți consulți agenda-i de prisos
Toate întâlnirile-s anulate

Când vreau să te văd
Stai în umbră
Cafenelele sunt goale
Adăposturile-autobuz părăsite.

****

Călătoriile mele sunt « memoria »
Mă duce la Dali, la
“Femeia cu sertare”
Când ochii-i închid, ușile se deschid
O adiere și totul zboară-n aer
Toate peisajele se-amestecă-n jur
În bucurie, peisajul fericirii
Se-așază să respire pe inima mea.

Marie Faivre, *Mémoires et ramifications/*
Memorie și ramificații (16 april 2020)

Traduction en roumain/ Traducere în română :
Sonia Elvireanu

Siham ISSAMI

Născută în 1980, de naționalitate marocană, Siham Issami este autor de expresie franceză care trăiește și lucrează între Paris și Berlin. Ea a ocupat mai multe funcții de responsabilitate în sectorul cultural și a fost consilieră a ministrului marocan al culturii (Rabat), membru activ al celor două centre PEN, francez și marocan, membru al consiliului de administrație al P.E.N Club francez și secretar general al « Marelui Premiu al Criticii Literare » (Paris). Opera sa literară cuprinde lucrări premiate în special de Societatea Oamenilor de Litere din Franța, SGDL (Paris).

Siham Issami este Director / Fondator alături de Prof. Dr. Claus Zittel, al Institutului cultural *Orients Occidents Nexus*, o structură de cercetare și de dialog cultural în domeniile științelor umaniste, al literaturii și artelor. *Orients Occidents Nexus* a fost fondat în noiembrie 2017, în capitala germană Berlin.

Cercetările și interesele sale literare sunt: / Transmiterea cunoașterii și interdependența culturilor / Relația între știință și literatură / Matematici și Poezie / Corespondența între arta vizuală și literatură / Structura limbajului și a logicii / Structura limbajului și structura gândurilor.

Ea a publicat lucrări poetice și critice, texte privind arta contemporană și traduceri de poezie.

CIRCULARĂ

Lângă fereastră un copil care
Urmărește norii, având în mâini
O cutie cu muzică și o dansatoare care
Se învârtea
Se învârtea

Eu sunt acest copil și
Această dansatoare când
Copilul își ia ochii de la nori.
Apoi o succesiune de note când
Dansatoarea se oprește când

Cutia se închide din nou și
 Puțin mai târziu ecoul lor plutind
 Deasupra părului trecătoarelor ușoare
 Și în sfârșit,
 În sfârșit urma lor
 Desenată pe norii care
 Așteaptă ochii unui copil
 Un copil care privește
 De departe cum trec norii
 De aproape cum se învârtește dansatoarea

DIMINEAȚA

Îngerul i-a spus, la ora când apune steaua sa:

«Copilul meu, dacă ochii tăi își schimbă culoarea după voia prea minunatei care te-a făcut visător, nu te speria de reflexele lor asupra altor chipuri, să știi că este pentru a se dezbrăca de propria lor umbră cu care se joacă pentru a-și oglindi imaginea.

«Copilul meu, dacă tu plimbi un reflex al iernii în mâini și până la capătul degetelor tu îi păstrezi umbra, spune-ți că pentru a susține fragilitatea sa el îngheață și pentru a fi legănat stă somnoros în mâinile tale. Nu-l speria. Și dacă tu-l trezești învață-l să danseze; el nu surâde decât la pași.

«Copilul meu, dacă uneori cuvintele tale nu sunt carnea privirii tale și aceasta îți pare orfană, nu-ți acuza limba de a fi învățat atât de puțin sau de a fi în stângăcia sa trădătoare, să nu te gândești că ochii tăi și cuvintele tale nu au crescut împreună, nașterile lor decalate nu fac marginile intervalului unde stă ignoranța ta.

«Copilul meu, dacă pentru tine celălalt nu va avea decât priviri furișe, vezi cum pasărea survolează orizontul când își ia un elan oblic. Acești ochi care tremură cunosc mai bine curba irisului tău, pleoapa lor coborâtă este o discretă reverență, să știi. De fuga lor să nu le porți pică,

pentru a scăpa de propria lor dispariție ei se întorc în altă parte. Și dacă prin acest gest acest altul are mâinile îngreunate de privirile sale în cădere, nu le acuza de a reține o mișcare de mângâiere când, fără răni, nici un drum către chipul tău nu poate conduce și ele se tem atât de a te înspăimânta dacă ajung însângerate.

«Copilul meu, dacă uneori sau adesea îngerul solitar care conduce tăcerea, pentru a o sustrage dispozițiilor sale o odihnește între cele două corpuri ale voastre, dacă întârzie să o reia sau dacă uită, și ochii tăi obosesc sub streșina mâinii și confundat cu mâna tu te consumi în așteptare, și vocea ta cristalină, în intonațiile sale, adăpostește un surâs trist, nu-i du greutatea suspinelor tale, nu-l acuza de o inocență vinovată, și nu căuta nici atât să-l instruiști, alfabetul său nu cunoaște limbajul pielii.

Și dacă visul, la umbra tăcerii, îți îmbracă amintirea, află că ea nu și-a schimbat corpul decât pentru a se procura dorință.

Nu plânge la această trecere a cântecului meu, cel care în secret îți bea lacrimile va vedea cum se nasc în căușul palmelor sale două flori de beție. Chiar El te privește și în gura sa se ascunde o stea care va face să cânte pașii tăi pe corpul său, va face să danseze la capătul degetelor sale freamățele tale.

« Copilul meu...

Dacă, în sfârșit, într-o zi în sfârșit, povestea voastră nu mai privește memoria sa și survolează nebună fără cuvinte în reflexul privirilor voastre uneori, să știi că pentru a se înnoi ea se eclipsează liniștită; Crepuscul când nici un cuvânt nu va suna «tu-ți amintești!», brodezi atunci în jurul lui visurile tale ca o dantelă.

Astfel vorbea îngerul, dar copilul era deja departe în zi.

Traducere în limba română: Elisabeta BOGĂȚAN

Vasile MOGA

Signum originis

În peisajul prozei istorice latine de la cumpăna secolelor II î. Chr. - I d. Chr. Titus Livius ocupă prin lucrarea *AB URBE CONDITA*, De la fundarea Romei, un loc distinct. Compusă din 132 cărți din care sunt păstrate 35, eșalonate din punct de vedere cronologic de la sosirea lui Aeneas în Latium și pînă la moartea lui Drusus, în anul 9 î. Chr. Astăzi din opera liviană se păstrează cărțile I-X din care cea dintâi redă istoria Cetății Eterne de la fundare și pînă în anul 293 î. Chr.

Prima parte a istoriei lui Titus Livius se oprește la epoca regalității, cu cei 7 regi de la Romulus la Tarquinius Superbus. Autorul subliniază că apariția unui oraș atît de însemnat s-a datorat ursitei. Vestala Rhea Silvia, fiica lui Numitor, a născut doi gemeni, considerați drept fii zeului Marte. Pedepsită, vestala a fost silită să renunțe la cei doi prunci care, din porunca tatălui său, au fost aruncați în apele revărsate ale Tibrului. Auzind strigătele o lupoaică le-a dat să sugă așa încît ciobanul Faustulus i-a luat și încredințat soției sale, Laurenția, pentru ai crește, cartea I, IV.

Mitul lui Romulus și Remus, adînc înrădăcinat în mentalitatea latină a fost transpus iconografic în statuaria romană, prima creație datorîndu-se atelierelor etrusce, una din populațiile Etruriei.

Ulterior statuia Lupei a fost transportată la Roma unde a devenit și a continuat să fie simbolul urbei din vecinătatea Tibrului. Cei doi gemeni hrăniți de lupoaică sunt creația unui artist din epoca Renașterii, (cf. R. Bloch, *Etruscii*, Ed. Științifică, București, 1966, p. 156-157).

Treptat, duioasa scenă a devenit simbolul latinității, imaginea ei fiind întîlnită în aproape întreaga lume romană, primul model artistic fiind expus pe colina Palatin, în actualul Muzeu Capitolin de unde și numele generic sub care este cunoscută, Lupa Capitolina sau Lupa Romana.

Pare de domeniul evidenței că simbolul cetății eterne a fost prezent și pe teritoriul fostei provincii imperiale Dacia.

În literatura noastră de specialitate mai mulți dintre cercetătorii contemporani s-au ocupat în câteva rînduri de *Lupa Capitolina* pornind de la o statistică a monumentelor pe care figurează duioasa scenă ce apare, mai ales, pe artefactele încadrate în categoria celor cu încărcătură funerară.

Pînă acum se cunosc 9 piese cu imaginea lupoaicei apărute la Aiud, Brîncovenеști, Cristești - 2 exemplare, Gherla, Ilișua, Potaissa. Cu excepția piesei de la AIUD, celelalte scene s-au descoperit în așezări militare, castru auxiliare și unul legionar, Potaissa.

Nu puteau lipsi reprezentările de artă provincială ieșite la iveală la Apulum. Cea mai cunoscută este un fragment provenind de la o stelă funerară, pe care lupoaica cu capul întors spre dreapta are sub pînțece gemenii cu brațele ridicate spre ugerul animalului. Executate din calcar, ca și majoritatea pieselor din această categorie, fragmentul este cel mai cunoscut monument din Dacia. Ca și celelalte basorelieuri, imaginea stereotipă a lupei apulense a făcut parte dintr-un ansamblu funerar în care scena mitică era plasată central. Aceleași constatări pot fi vizibile și în cazul monumentului următor, rupt în colțul stîng. Animalul este poziționat spre dreapta cu capul spre gemeni.

La cele două monumente nu se cunoaște din păcate locul exact al descoperirii, care poate să fi fost una din necropolele centrului urban, plasate în părțile de sud și nord ale orașului antic.

Nu putem încheia fără a nu aduce în discuție o informație venită din partea unuia dintre călătorii străini care s-au perindat în Evul Mediu la Alba Iulia.

Este vorba de francezul Pierre Lescalopier care în lucrarea: *Voyage fait par moi Pierre Lescalopier parisien l' an 1574 de Venise a Constantinopol* nota: Alba Iulia este în centrul țării. S-ar părea că odinioară pe acest loc a fost un oraș mare și puternic. În apropiere se mai văd urmele vechilor ziduri, iar în cetate, fostul castru roman devenit

prima cetate a ALBA IULIEI în secolele XII-XVIII ca și în afara ei se află mai multe inscripții romane. La reîntoarcerea la Alba Iulia am observat pe poarta Campendor, Sf. Gheorghe posibil fosta Porta Praetoria a castrului legiunii XIII Gemina, o lupoaică mare sculptată în relief pe o piatră și doi copii mici sugînd (vezi *Călători străini despre Țările Române, București, 1970, p. 433-434*). Piesa a fost pierdută, probabil, cu prilejul construcției cetății Vaubon.

Să vedem care era semnificația în antichitate a scenei-simbol. O explicație verosimilă ar putea fi dată de descoperirea la Novae, important centru militar și urban din Moesia Inferior, a unei statui datată din 15 mai 208 oferită aqului legiunii I Italica, ce staționa aici, familiei împăratului Septimius Severus, a fiilor Caracalla și Geta, precum și Juliei Domna mama acestora. În textul epigrafic apare expresia *Signum Originis* sub care era cunoscută imaginea *Lupei Capitolina* (cf. M. Bărbulescu și colaboratorii, *Funeraria dacoromana*, Presa Universitară Clujeană, 2003, p.164-170) ce perpetuează ideea latinității și romanitatea celor care se considerau descendenții gemenilor găsiți de păstorul Faustulus.

Revista **Scriptor** nr. 1-2/2021 postează pe copertă un portret al regretatului Romulus Rusan (1935-2016) la vârsta unor satisfacții depline, cum ne-o sugerează surâsul intelectualului ardelean, același parcă cu care ne întâmpina în anii de studenție când un ceva încă neclar îndeplinit mă făcea să merg la redacția revistei Tribuna la care Romulus Rusan era redactor, dar mai adesea când participam la ședințele de cenaclu ale aceleași reviste clujene. Modestia și discreția scriitorului sunt atributele unui creator a cărui intimitate se revarsă în tonuri nu totdeauna ajunse la cititorul avizat, mai ales că numele lui Romulus Rusan în ultimii 26 de ani de viață e legat alături de soția sa, poeta Ana Blandiana, de o mare realizare civică prin fondarea Memorialului de la Sighet în fosta și teribilă pușcărie unde și-au găsit sfârșitul în condiții dramatice sute de intelectuali români în timpul dictaturii comuniste. Revista **Scriptor** în acest număr publică un *Jurnal* inedit al scriitorului Romulus Rusan cu imagini de la câteva întruniri ale celor doi soți.

Fragmentele publicate în **Scriptor** sintetizează experiențe dramatice din viața lui Romulus Rusan scrise într-o manieră foarte personală din diferite perioade de viață. Iată: „De multe ori, în timp ce lucrez, mă cotropește un somn

irezistibil. Îmi spun: așa trebuie să fie când mori. Adorm oarecum fericit, iar când peste câteva minute mă trezesc îmi spun: nici nu este rău să mori, cu condiția să ai încheiate socotelile cu lumea aceasta, înainte de a te duce în cealaltă. Să iei tot spiritul cu tine, lăsându-l în același timp pe pământ. Dar, câtă vreme n-am terminat să scriu despre viața mea de pe urma șocurilor cărora inima mea poate oricând ceda, spiritul meu ar rămâne deocamdată necunoscut în bună parte.” (C.N.)

Recitesc pentru a doua oară editorialul domnului Nicolae Manolescu din **România literară nr.7/2021** intitulat „ubi sunt?” și mă dumiresc nu fără greutate la ce se referă autoritatea critică a distinsului istoric al literaturii române. Mai întâi constat surprinderea domniei-sale că într-o înșiruire de nume de scriitori din emisiunea doamnei Teodora Stanciu de la *Radio Trinitas* se află, alături de poeți și prozatori de certă valoare, despre care a vorbit și domnul Manolescu, nume de scriitori de valoare îndoielnică, aceasta tocmai după ce doamna Stanciu făcea precizarea că valoarea unei opere e stabilită de critica literară: „Ceea ce eu refuz cu obstinție” spune domnul Manolescu precizând că scara valorilor o stabilește istoricul literar, așa cum au făcut-o un Lovinescu, un Călinescu, un Cioculescu,

un Pompiliu Constantinescu, un Streinu, criticii literari având până aici menirea de a „gospodăria literatura”. Și aflu mai jos sensul întrebării din titlul editorialului „unde sunt” criticii care au această misiune, ca să constate că „Demisia tinerilor cronicari lasă literatura actuală, rod al două generații, negospodărită”. Și domnul Manolescu apasă și mai mult degetul pe rana sângerândă folosind cuvântul „vraiște”, ceea ce face deosebit de dificilă misiunea istoricului literar de mâine, aceasta după ce anii trecuți un colectiv de zeci de critici și istorici literari sub îndrumarea domniei-sale a stabilit listele canonului literar, la care trebuie să se facă referire „ori de câte ori critica literară își pierde busola”. Și domnul Manolescu își încheie discursul deloc optimist: „De aici vine cea mai mare primejdie pentru literatură: de transformare a canonului într-o listă, dintr-o ierarhie ordonată estetic într-un talmoș-balmoș de opere”. (C.N.)

Convorbiri literare nr. 2 (302) din februarie 2021 oferă cititorului un repertoriu literar bogat și variat surprinzând adesea lectorul cu teme incitante, de mare interes. Pentru cel care scrie aceste rânduri șochează în primul rând risipa extraordinară de energie a directorului revistei, Cassian Maria Spiridon, pe care o consumă

când scrie și publică în rubrica „Atitudini” o dare de seamă detaliată a celor 25 de ani de existență a revistei ieșene de când o conduce.

În continuare citim cu interes ancheta revistei: „critica literară azi (II)”, cu două răspunsuri analitice de luat în seamă: Ion Pop și Gabriela Gheorghisor, ambii critici încercând să găsească motivele „dispariției” criticii de întâmpinare, dar în nu puține cazuri și scăderile acestuia „când există parti-pris-uri generaționiste” (G.G.) sau fără „simțul răspunderii față de valori, fără o etică a opiniei” (I.P.), existând și pericolul „să se țină cont mai mult de persoana care scrie o carte și nu despre cartea despre care scrie (G.G.)”. Subscriem de asemenea observației domnului Ion Pop care afirmă: „Mai sunt și publicații locale provinciale nu neapărat geografice, care laudă legiunea veleităților ce asaltează de o vreme redacțiile cu producțiile lor lipsite de orice valoare.”

Ei bine, după ce parcurg cu plăcere însemnările spirituale ale domnului Gheorghe Gurcu, mă pomenesesc că refuz categoric să citesc „Cruciada copiilor: deșcolarizarea digitală”, măcar că am o stimă aparte față de domnul Mircea Platon, autorul „studiului?”, căci oricât de deștept ar fi acesta, prea se face caz că un viitor unstrungar sau un șofer de camion a pierdut în timpul pandemiei

de COVID 19 importante cunoștințe care i-ar afecta cariera și viața când de-a lungul istoriei umanității atâtea războaie și pandemii n-au reușit să împiedice dezvoltarea lumii, așa că urmează îndemnul repetat al domnului Nicolae Manolescu „înapoi la clasici” și citesc partea a XXIX-a a *Jurnalului* lui Titu Maiorescu, însoțindu-l în notele sale diurne, apoi „Miron Radu Paraschivescu în epistole inedite” în prezentarea lui Nicolae Scurtu. Patru poeme de Ion Iancu Lefter și-n continuare, cu și mai mult interes, „Romulus Rusan inedit”, despre realitățile anilor 60-70-80. În continuare destule informații de interes. (C.N.)

Literatura străină. În ultimii ani mi-am făcut obiceiul ca după ce răsfoiesc revistele literare, evident uneori mai citind câte ceva, caut automat să văd și să citesc traduceri, aceasta poate și ca un reflex din tinerețe când mai înainte de a citi revistele literare ideologizate, citeam traduceri din marea literatură universală din revista *Secolul 20*, adesea entuziasmat de ce descopeream acolo. Ei, și ce satisfacție m-a încercat când am descoperit acolo în anii 60 pe William Faulkner! De data aceasta mă las încântat mai ales de proză, cu avantajul că aceasta se traduce, cred eu, mai ușor decât poezia care presupune recrearea metaforei. Citesc încântat „Dimineți la Café Ros-

tand” a lui Ismail Kadare în traducerea lui Marius Dobrescu, publicată în *Ramuri* nr. 1/2021, apoi citesc cu aceeași plăcere *Ateneu* nr.1/2021 „Anne-Insula” de Lucy Mand Montgomery, dar și poezie de A. Valladares Perez în *Apostrof* din ianuarie a.c. Și-o mirare admirativă: cum poetul polonez Krzysztof Kamil Baczyński (1921-1944), prezentat cu poeme în *România literară* nr. 7/2021, a putut să scrie până la vârsta de 25 de ani (când a fost împușcat de sovietici) o poezie deosebit de profundă.

În ce mă privește, cred că revistele noastre literare publică prea puțină literatură română și mai ales străină actuală, așa cum le-ar cere-o titlatura, aceasta nu negreșit pentru a dezvolta un sincronism literar precum în alte veacuri, cât pentru a da șansa cititorului român să lectureze opere literare valoroase. (C.N.)

